

ΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

9 - ΙΟΥΝ. 2003

Περίοδος Β'
Τεύχος 778
Παρασκευή
27 Δεκεμβρίου 2002
Τιμή: 4 Ευρώ

Κ α λ έ ς Γ ι ο ρ τ έ ς !

• Η Κύπρος στην Ε.Ε.

• Η Τουρκία
μετά την Κοπεγχάγη

• Η κατά παραγγελία φιλία
Ελλάδας-Τουρκίας

• Η Αντι-Ολυμπιάδα

• Δ. Χατζής:
Για τη νεοελληνική λογοτεχνία

• Αχμέτ Γιορουμάζ:
Από το Αϊβαλί στα Χανιά

8-9822
52>
982000

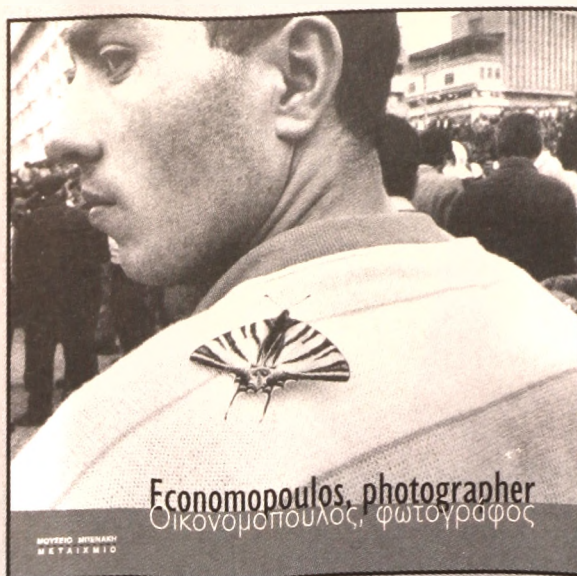
METAXMIO

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

βιβλία αἰχμῆς

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

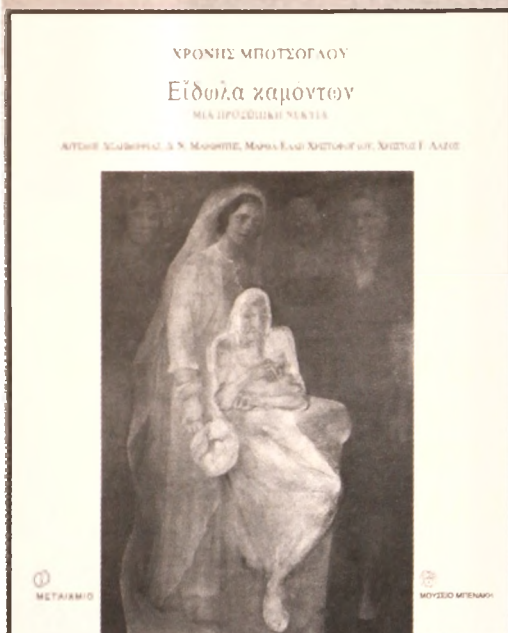
www.metaixmio.gr

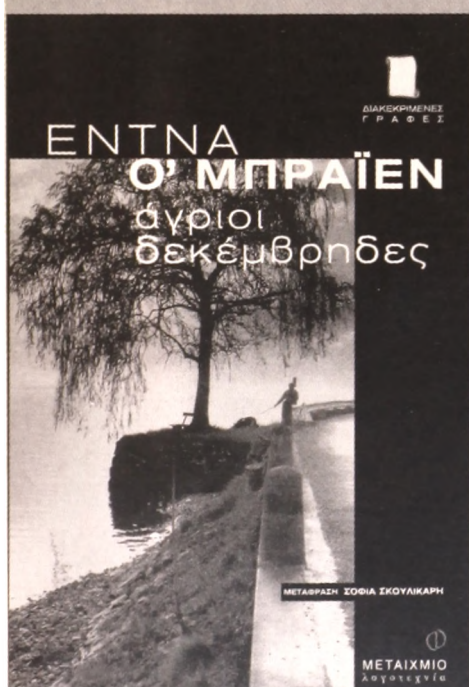
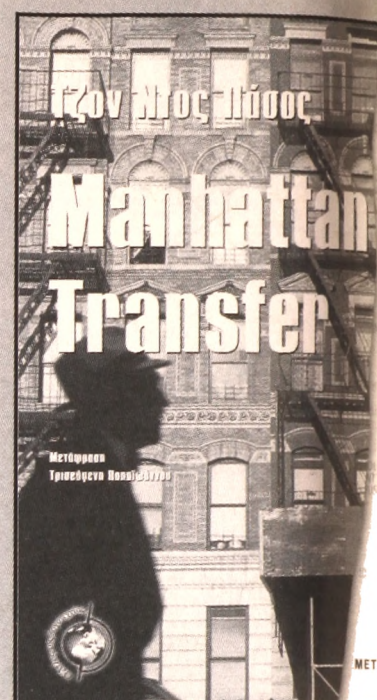
CHÉ
ΕΙΚΟΝΕΣ
μιας ζωής

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Φερνάντο Ντ. Γκορσία
Όσκαρ Σόλα

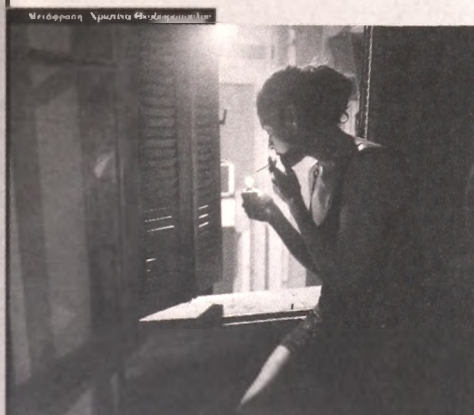
Ⓢ METAIXMIO

ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Τους τα λέει ο Θεός
μυθιστόρημα

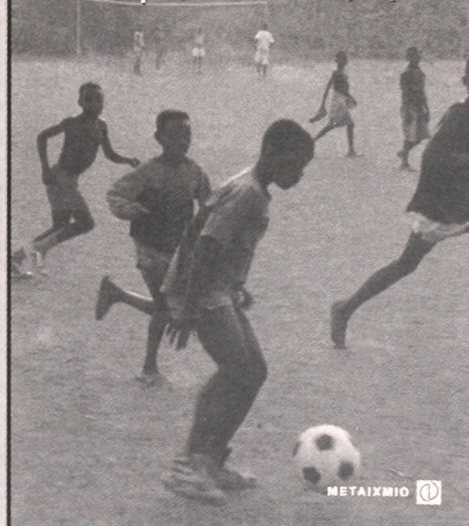

ΜΑΝΟΥΕΛ ΒΑΘΚΕΘ
MONTALAMPAN Ο μικρός αδελφός

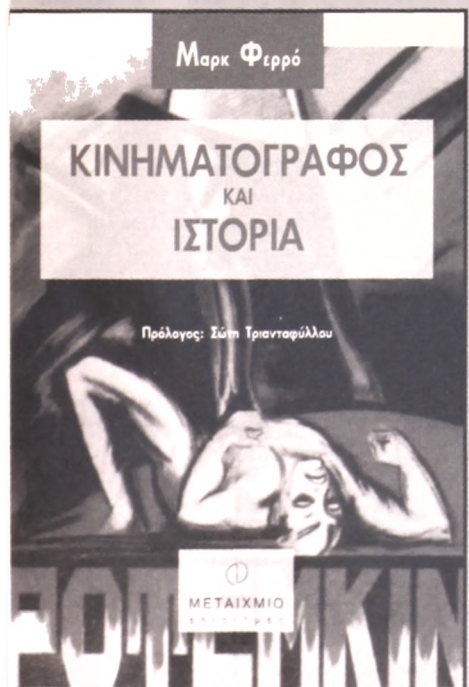

ΡΙΣΑΡΝΤ ΚΑΠΙΣΙΝΣΚΙ

Ο πόλεμος του ποδοσφαίρου

TONI NEΓΚΡΙ
Η ζωή μου
από το Άλφα ως το Ωμέγα

ANAMETPHESIE ME TON ZIO AIONA

Άντονι Γκίντενς

Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΩΝ ΡΑΓΔΑΙΩΝ ΑΛΛΑΓΩΝ

**Πώς επιβρά
η παρασημασίωση στη ζωή μας**

Development Experiences
Folopoy A. Panayiotou, Maria Kyriakidou

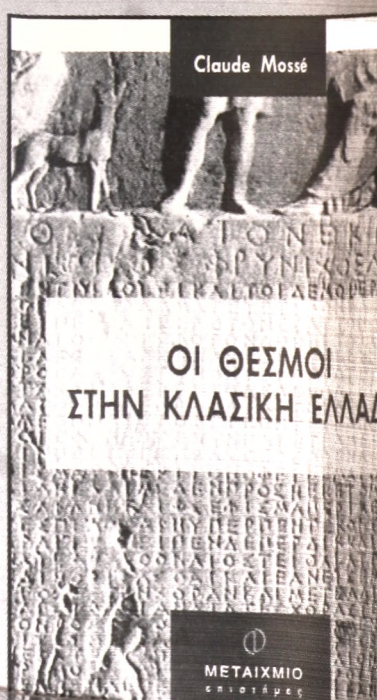
 METAIXMIO

ANAMETPHERIE ME TON 2IO AIONA

Ἐντουαρντ Σαΐντ
Σάσκια Σάσεν
Νόαμ Τσόμσκι
Ἄλμπερτ Μπισάρα
Ρίτσαρντ Σένετ

Η ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

 METAIXMIO

Δημιουργικό 2003 από τις εκδόσεις ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Περίοδος Β' • Έτος 29ο • Τεύχος 778

Παρασκευή 27 Δεκεμβρίου 2002

Τιμή τεύχους: 4 ευρώ

**ΑΝΤΙ - ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ**

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

Τηλ. 210 7232713 - 210 7232819

Fax: 210 7226107

ANTI ON-LINE: <http://www.anti.gr>

e-mail: chraprou@otenet.gr

ΕΚΔΟΤΗΣ: Χρήστος Γ. Παπουτσάκης

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Παναγιώτης Τσάρας

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΥΛΗΣ: Νεφέλη Παπουτσάκη

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΔΙΑΦΗΜΙΣΗΣ: Εύη Ζήση

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: ΤΥΠΟΕΚΔΟΤΙΚΗ Α.Ε.

Λεύκης 134, Κρυονέρι, τηλ. 210 6297600

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ:

Ετήσια συνδρομή: 26 τεύχη, Εξάμηνη: 13 τεύχη

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: Εξαμ. 39 ευρώ, Ετήσια 78 ευρώ,

Οργανισμών, Τραπεζών, κ.λπ.: 200 ευρώ

Φοιτητική ετήσια: 70 ευρώ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΕΥΡΩΠΗ - ΜΕΣΟΓ. ΧΩΡΕΣ:

Εξαμ.: 74 ευρώ, Ετήσια: 148 ευρώ,

ΗΠΑ - ΚΑΝΑΔΑΣ - ΑΣΙΑ - ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ:

Εξαμ. 76 δολ. ΗΠΑ, ετήσια 152 δολ. ΗΠΑ

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ - ΕΠΙΤΑΓΕΣ: Χρήστος Παπουτσάκης

Δημοχάρους 60, 115 21 Αθήνα

ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: 6 ευρώ

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Για τα βιβλιοπωλεία

της Αθήνας: Περιοδικό ANTI,

για τα βιβλιοπωλεία της Β. Ελλάδας:

Κέντρο του βιβλίου - Α. Πουλουκτσά και Σία Ε.Ε.

Λασσάνη 3, Θεσσαλονίκη, τηλ. 2310 237463

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

• ΚΥΡΙΟ ΑΡΘΡΟ: Απολογισμοί	4
• Κώστας Κουφογιώργος: Γελοιογραφία	5
• ΑΝΤΗΝΩΡ: Το τουρκικό κατεστημένο βάλλει εναντίον του: «Ο Ερντογάν πάει να κάνει την Κύπρο, Κρήτη»	6
• ΑΝΤΙ-ΘΕΣΕΙΣ	8
• Όλγα Φωτακοπούλου: Η «Καμπάνια ANTI-2004»	13
• Μάνος Στεφανίδης: Ο Ταλεϋράνδος πιλότος	14
• Μανόλης Καρέλλης: Η επιτυχία της Κοπεγχάγης και ο «αστερίσκος»	16
• Ευάγγελος Αρεταίος: Η Κύπρος βάρος στους ώμους της Τουρκίας	18
• Αλί Ταρτάνογλου: Ο μακρύς δρόμος της Τουρκίας προς την Ευρώπη	20
• Άκης Κοσώνας: Πώς αποτυγχάνουν οι κατά παραγγελία φιλίες	22
• Όλγα Φωτακοπούλου: Προσφυγικές Κατοικίες λεωφόρου Αλεξάνδρας: Το «μπαλάκι» στο ΣτΕ	24
• Όλγα Φωτακοπούλου: Νέο Μουσείο Ακρόπολης: Δημιουργία τετελεσμένων;	25
• Ελένη Καρασαββίδου: Ισραήλ: Όταν ο συντηρητισμός των μικροαστών καθίσταται μόνη ελπίδα για «πρόοδο»	26
• Δ.Ζ. Παπανικολάου: Γλυπτά με νόημα στη Νήσο του Πάσχα	30
• ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΑΝΑΓΝΩΣΤΩΝ	32
• ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	33
• Κώστας Μπαλάφας: Συνέντευξη στον Σωτήρη Λέτσιου	36
• Δ. Χαρίτος: 5ο Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας για παιδιά και νέους	38
• Μάνος Στεφανίδης: Νίκος Αλεξίου και Κλεοπάτρα Μουρσελά: Ο Παράδεισος σαν Κόλαση	39
• Μαριλένα Κασιμάτη: Εικαστικοί κριτικοί ή οι εμβρυούλκοι των νοσημάτων	40
• Ε. Μουντράκη: Φθινοπωρινή Σονάτα στο Θέατρο Μεταξουργείο	42
• Γρηγόρης Ιωαννίδης: Γιώργου Ηλιόπουλου: Το Τέλος του Καλοκαιριού	44
• Άνθη Καρρά: Ahmet Yorgulmaz - Μεγαλώνοντας με χανιώτικες μνήμες στο Αϊβαλί του Κόντογλου	46
• Δ. Χαρίτος: Κ. Γαβράς: Αμήν και Τοντ Χέινς: Ο Παράδεισος είναι μακριά	50
• Δημήτρης Χατζής: Μαθήματα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στον Φιλοτεχνικό Όμιλο Τρίπολης (1979), (επιμέλεια: Λίλα Θεοδόση)	52
• ΒΙΒΛΙΟ	64

Το τεύχος αυτό λόγω των αργιών των Χριστουγέννων έπρεπε να παραδοθεί νωρίτερα στο τυπογραφείο, γι' αυτό και ενδεχομένως να το βρήκατε στα περίπτερα πριν την Παρασκευή 27/12/02. Το επόμενο θα κυκλοφορήσει κανονικά την Παρασκευή 10/1/03. Καλές γιορτές λοιπόν, χρόνια πολλά κι ευτυχισμένος ο καινούργιος χρόνος.

Αντί

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ

Ο ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ μιας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου είναι μια σοβαρή και δύσκολη υπόθεση. Τουλάχιστον για κείνους που επιθυμούν να είναι ειλικρινείς. Αυτή η στιγμή, νομίζουμε, προσφέρεται για νηφάλιες αποτιμήσεις κι όχι για διατεταγμένους πανηγυρισμούς. Ασφαλώς λοιπόν η είσοδος της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίς υποσημειώσεις αποτελεί επιτυχία και θετικότατη εξέλιξη του εθνικού θέματος. Το Κυπριακό όμως δεν έχει λυθεί και η μυστική διπλωματία θα οργιάσει στο προσεχές μέλλον.

Η ΕΠΙΤΥΧΙΑ αυτή όμως, πρέπει να το ομολογήσουμε, προέκυψε ανακλαστικά και από τα λάθη της τουρκικής διπλωματίας, αλλά και του Ντενκτάς αυτοπροσώπως, καθώς και από τους λανθασμένους υπολογισμούς εκείνων που τους εστήριξαν όλη αυτήν την περίοδο: Δηλαδή των ΗΠΑ και της Μ. Βρετανίας.

ΦΥΣΙΚΑ το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου δεν έχει βρει ακόμα τη λύση του. Οι μήνες που έρχονται πρέπει να βρουν την κυπριακή κυβέρνηση έτοιμη να αξιοποιήσει με ωριμότητα και σθένος όσα η πείρα του πικρού παρελθόντος της προικοδότησαν. Η τουρκοκυπριακή κοινότητα είναι έρμαιο ενός πείσμονος και παρωχημένου ηγέτη από τη μια, και μιας τουρκικής ηγεσίας που έχει να αντιμετωπίσει πολλαπλά και δυσεπίλυτα άλλα προβλήματα και κυρίως βρίσκεται σε αγωνιώδη αναζήτηση ταυτότητας, από την άλλη.

ΤΟ ΝΕΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ που προέκυψε από τη σύνοδο της Κοπεγχάγης και τις διαπραγματεύσεις που την παρακολουθούσαν, ήταν η ανάδυση ενός διαφορετικού προσώπου της Ευρώπης. Τώρα, αργά και σταθερά, η Ευρώπη αναδεικνύεται σε πρώτη οικονομική δύναμη στον κόσμο. Οι συνέπειες του γεγονότος αυτού θα καταγράφονται καθημερινά.

ΣΤΗ ΓΕΙΤΟΝΙΑ μας, η Τουρκία βρίσκεται σήμερα αντιμέτωπη με πολύ κρίσιμες επιλογές. Η νέα πολιτική τάξη σπαράσσεται από τις εσωτερικές της αντιφάσεις· πρέπει ν' αντιμετωπίσει το καθεστώς των πασάδων-στρατηγών. Ο βασικός της σύμμαχος, οι ΗΠΑ, ενδιαφέρεται αποκλειστικά για τη γεωστρατηγική θέση της χώρας και για το πόσο χρήσιμη μπορεί να είναι στους σχεδιασμούς του για την ευρύτερη περιοχή. Άμεσα δε για το ποιες διευκολύνσεις θα παράσχει στον επικείμενο πόλεμο στο Ιράκ.

Η ΕΛΛΑΔΑ πάλι, οφείλει και για εθνικούς και για καθαρά πρακτικούς λόγους να διαφοροποιείται όλο και περισσότερο από την πολιτική των ΗΠΑ και να συμβάλλει μ' όλα της τα μέσα στην ισχυροποίηση του διαφαινόμενου «Ευρωπαϊκού Δόγματος». Αλλά και η προοπτική της ένταξης της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση –κι ενδεχομένως και άλλων βαλκανικών χωρών– δίνει στην Ελλάδα μεγαλύτερες ακόμα δυνατότητες παρέμβασης στην περιοχή.

ΟΛΑ ΛΑΜΠΡΑ ακούγονται και φαίνονται αυτή την ώρα για τη χώρα μας. «Έξω πάμε καλά», είχε πει κάποτε ο Κ. Καραμανλής. Αλλά μέσα; Πολλοί είναι επιφυλακτικοί για τη διαχείριση των εσωτερικών προβλημάτων. Ο μεγάλος ασθενής της χώρας, η κρατική μηχανή, αδρανής και καθυστερημένη, δέσμια των κομματικών διασυνδέσεων και διαπλεκομένων συμφερόντων, με το βάρος της εποπτείας και της εκτέλεσης των ολυμπιακών έργων, αναρωτιόμαστε όλοι πώς θα αντεπεξέλθει στα καλέσματα των καιρών.

ΕΑΝ η μόνιμα προσδεμένη σε αλαζονικές συμπεριφορές ηγεσία του ΠΑΣΟΚ επαναπαυθεί στις «δάφνες της Κοπεγχάγης», τίποτε θετικό δεν θ' απομείνει για τη χώρα. Θα επιστρέψουμε και πάλι στο γνώριμο κλίμα της μιζέριας των άνευ σημασίας διαπληκτισμών, στο σύρσιμο της κοινωνίας πίσω από τα τηλεοπτικά παράθυρα και τις μικροκομματικές δουλείες.

ΑΣ ΜΗΝ εξελιχθούν έτσι τα πράγματα. Οι γιορτές έρχονται κι αξίζει να ευχηθούμε οι καλικάντζαροι να εξοβελισθούν... Καλά Χριστούγεννα και ευτυχισμένος ο καινούργιος χρόνος!

ΗΡΘΑΝ
ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ...

ΧΡΕΗ

ΚΑΙ' ΓΟ
ΑΚΟΜΑ
ΞΕΠΛΗΡΩΝΟ
ΤΟ ΔΑΝΕΙΟ ΤΟΥ
ΠΑΣΧΑ!

DOL/12

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ

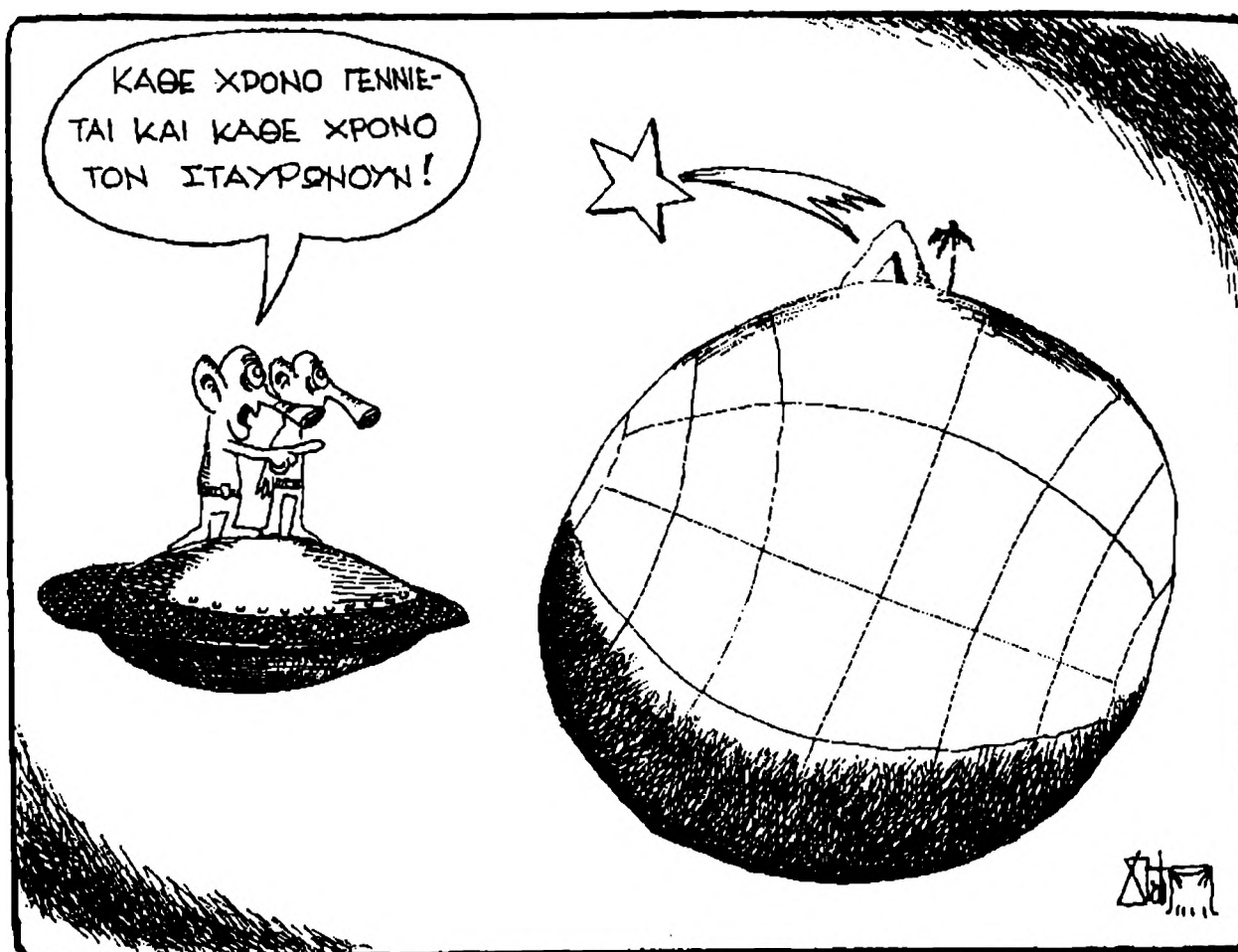
Το τουρκικό κατεστημένο βάλλει απροσχημάτιστα εναντίον του:
«Ο Ερντογάν πάει να κάνει την Κύπρο, Κρήτη»!

ΔΥΣΚΟΛΟΙ ΚΑΙΡΟΙ τόσο για την τουρκική κυβέρνηση, όσο και για την τουρκοκυπριακή ηγεσία – λέγε με Ραούφ Ντενκτάς. Ο οιονεί πρωθυπουργός της Τουρκίας, Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, κατηγορείται τώρα από την τουρκική αντιπολίτευση (ακριβέστερα από τους πασάδες του τουρκικού γενικού επιτελείου) ότι «πάει να κάνει την Κύπρο, Κρήτη» και ότι οι δηλώσεις του υπουργού Εξωτερικών Γιασάρ Γιακίς προδίδουν βαθύτατο ενδοτισμό. Δυσχέριες, όμως, αντιμετωπίζει και ο Ραούφ Ντενκτάς, καθώς κλιμακώνεται η αναταραχή στα κατεχόμενα, με κύριο αίτημα όχι μόνο την απομάκρυνσή του από την ηγεσία της τουρκοκυπριακής κοινότητας, αλλά και την έναρξη νέων διαπραγματεύσεων, για την επίλυση του Κυπριακού.

ΟΙ ΟΠΟΙΕΣ δυσχέριες, ωστόσο, δεν φαίνεται να πτοούν τον πρόεδρο του Κόμματος της Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης, ο οποίος, απροσχημάτιστα πλέον, δηλώνει ότι «οι θέσεις του κόμματός μας για το Κυπριακό, δεν καλύπτουν τις θέσεις που είχε αναπτύξει παλαιότερα η Τουρκία». Όσο για τον υπουργό Εξωτερικών Γιασάρ Γιακίς, υποχρεώθηκε ν' ανακαλέσει τη δήλωσή του ότι «ο τουρκικός στρατός, στην Κύπρο, είναι στρατός κατοχής», αλλά δεν μπορούμε –πρόσθεσε– ν' αποκλείσουμε χαρακτηρισμούς του είδους αυτού από την ίδια την Ευρώπη, στην περίπτωση που οι συνομιλίες δεν ευοδωθούν, ως το τέλος Φεβρουαρίου.

ΑΝΟΙΚΤΑ ΟΛΑ ΤΑ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΑ...

ΚΑΙ ΕΝΩ αυτά συμβαίνουν στην Τουρκία ή στην κατεχόμενη Κύπρο, τα πράγματα «κι απ' εδώ πλευρά» δεν σημαίνει ότι κυλούν χωρίς δυσχέριες ή

άγχη. Ο πρόεδρος της Κύπρου, Γλ. Κληρίδης, επί παραδείγματι, δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να επανεκλεγεί για μερικούς μήνες (ως τον ερχόμενο Απρίλιο...) προκειμένου να υπογραφεί η συνθήκη προσχώρησης της Κύπρου στη Ευρωπαϊκή Ένωση. Την παράταση αυτή αξιώνουν βουλευτές του κυπριακού κυβερνώντος κόμματος (του Δημοκρατικού Συναγερμού), παρά το γεγονός ότι η ηγεσία του κόμματος έχει αποφασίσει τη στήριξη του προέδρου του Κινήματος Σοσιαλδημοκρατών (ΚΙΣΟΣ) Γιαννάκη Ομήρου.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ, όμως, των δυσχερειών που αντιμετωπίζει και η ελλαδική πλευρά, είναι οι δηλώσεις του πρωθυπουργού Κ. Σημίτη και του υπουργού Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου. Δήλωσε ο πρωθυπουργός: «Για την επίλυση του Κυπριακού, θα απαιτηθεί ουσιαστική διαπραγμάτευση», για να προσθέσει ευθύς αμέσως: Πάντως, σε περίπτωση που το σχέδιο Ανάν απορριφθεί από τον κυπριακό λαό, στο δημοψήφισμα της 30ης Μαρτίου 2003, η ένταξη της νήσου θα προχωρήσει κανονικά. [Η δήλωση αυτή έγινε ασμένως δεκτή από τον πρόεδρο της Νέας Δημοκρατίας, Κ. Καραμανλή.] Από την πλευρά του, ο Γ. Παπανδρέου, ενώ δεν απέκλεισε την περίπτωση παράτασης των διαπραγματεύσεων, στην περίπτωση που δεν βρεθεί λύση ως τις 28 Φεβρουαρίου, από την άλλη, παραδέχθηκε ότι η σημερινή ντε φάκτο κατάσταση ενδέχεται, αργά ή γρήγορα, να νομιμοποιηθεί. Πάντως, ο ίδιος πιστεύει ότι αν λυθεί το Κυπριακό, τότε το θέμα της υφαλοκρηπίδας θα είναι «ένα πολύ πιο απλό ζήτημα».

ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΜΕ ΝΕΟ ΚΥΜΑ ΑΥΞΗΣΕΩΝ

ΚΑΙ ΕΝΩ η συζήτηση στη Βουλή για το Κυπριακό έγινε σε κλίμα πρωτοφανούς συναίνεσης, η συζήτηση για τον νέο Προϋπολογισμό προσέλαβε διαστάσεις μετωπικής σύγκρουσης. Ο Κ. Καραμανλής, παίρνοντας τον λόγο (λίγο μετά τη συνάντηση που είχε με τον διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδας, Ν. Γκαργκάνια), μίλησε για «πλαστούς προϋπολογισμούς», επισημαίνοντας, μεταξύ άλλων, τις διαφορές που υπάρχουν ανάμεσα στο τελικό σχέδιο του προϋπολογισμού και το προσχέδιο προϋπολογισμού, που είχε καταρτίσει ο υπουργός Οικονομίας Ν. Χριστοδουλάκης, πριν από ένα μήνα.

ΑΠΟ ΤΗΝ πλευρά του, ο βουλευτής του Συνασπισμού, Παναγιώτης Λαφαζάνης, απέδειξε, με την αδιάψευστη γλώσσα των αριθμών, ότι οι φορολογικές ανισότητες παραμένουν και ότι οι διαφημιζόμενες «φορολογικές ελαφρύνσεις» αφορούν μόνο τα πολύ μικρά εισοδήματα, ενώ επιβαρύνονται τα μικρομεσαία και τα μεσαία. Όσο για τα πραγματικά επιτόκια των τραπεζικών καταθέσεων, δεν κατέβαλε, βέβαια, προσπάθεια για ν' αποδείξει ότι, στην Ελλάδα, είναι πλέον σαφώς αρνητικά, αφού οι ονομαστικοί όροι (1-2%) είναι χαμηλότεροι από τον πληθωρισμό - 3,8% φέτος.

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ οι ενασχολήσεις μας με το Κυπριακό και τα άλλα θέματα εξωτερικής πολιτικής, δεν πρόκειται να σταματήσουν, ατυχώς, το νέο μπαράζ ανατιμήσεων, σε βασικά είδη διατροφής, που ετοιμάζονται να εξαπολύ-

σουν λογής επιχειρήσεις, εν όψει του νέου ενιαίου, 2003! Φυσικά, το υπουργείο Ανάπτυξης αντιμετωπίζει τις αυξήσεις αυτές με «σκεπτικισμό» - έτσι τουλάχιστον αφήνεται να διαρρεύσει... Αλλά όταν η τιμή του παστεριωμένου γάλακτος θα αυξηθεί, λόγω χάρη, από 1,5% έως και 12%, η τιμή της φέτας ως και 7%, οι φρυγανιές ως 8%, τα κατεψυγμένα λαχανικά ως 10% και το κακάο ως 37%, η διάθεση του υπουργείου Ανάπτυξης -αν είναι περίφροντι ή περίλυπο ή σκεπτικιστικό...- κανένα δεν ενδιαφέρει.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΕΥΡΩ-ΔΟΛΑΡΙΟΥ

ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΥ, οι περισσότεροι πολίτες της Ε.Ε. θεωρούν το ευρώ υπέθυνο για τις αυξήσεις των τιμών, λόγω στρογγυλοποιήσεων... Από την άλλη, αρκετοί αναλυτές πιστεύουν ότι ο πληθωρισμός, στις αρχές Ιανουαρίου, θα επιβαρυνθεί, στη χώρα μας, κατά 0,7%-1%, εφόσον συνεχισθεί το «διεθνές ράλι» στις τιμές του πετρελαίου. Ήδη το ευρώ, την ώρα που γράφονται οι γραμμές αυτές, έφθασε στα 1,0318 δολάρια, ενώ ο φόβος του πολέμου, στο Ιράκ, ρίχνει τα χρηματιστήρια. Ήδη οι δείκτες Dow Jones και Nasdaq έκλεισαν (την περασμένη Τρίτη) με απώλειες, ενώ μονάδες έχασαν και η Φραγκφούρτη, και το Λονδίνο και το Παρίσι.

ΚΑΙ ΕΝΩ ο πόλεμος θεωρείται πλέον (από αρκετούς σχολιαστές) αναπόδραστος, η Ουάσιγκτον κάνει το παν για να πείσει την Τουρκία ότι, με βάση τα τελικά συμπεράσματα της συνόδου

κορυφής της Κοπεγχάγης, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις θα ξεκινήσουν, χωρίς καθυστέρηση, τον Δεκέμβριο του 2004, υπό την αίρεση, βέβαια, ότι η Τουρκία θα έχει, στο μεταξύ, ανταποκριθεί στα γνωστά πολιτικά κριτήρια. Αυτά υποστήριξε ο εκπρόσωπος τύπου του Στέιτ Ντιπάρτμεντ Ρ. Μπάουτσερ, έχοντας κατά νου, βέβαια, τις τουρκικές «διευκολύνσεις» προς τις αμερικανικές ένοπλες δυνάμεις. Ωστόσο, όταν δημοσιογράφοι τού υπέμνησαν ότι η τοποθέτησή του δεν συνάδει με την ερμηνεία που έδωσαν ευρωπαίοι ηγέτες στον όρο «Δεκέμβριος 2004», ο Μπάουτσερ απάντησε ότι η ερμηνεία που έδωσε, είναι η ερμηνεία που δίδει ο ίδιος ο Μπους!

ΟΙ ΔΗΛΩΣΕΙΣ Μπάουτσερ συμπίπτουν με επίμονες πληροφορίες, σύμφωνα με τις οποίες η Τουρκία, σε περίπτωση πολέμου, σχεδιάζει ν' αναπτύξει δύναμη 65-70.000 ανδρών στο Βόρειο Ιράκ, προκειμένου ν' αποτρέψει τη δημιουργία ανεξάρτητου κουρδικού κράτους, το οποίο θα μπορούσε, ενδεχομένως, να καταλάβει τη Μοσούλη και το Κιρκούρ.

ΚΑΤΑ ΤΑ ΑΛΛΑ, και φέτος, όπως κάθε χρόνο, θα ξεκινήσουν, εκ Περσίδος βασιλείς, μάγοι «προσκυνήσαι τον Ιησούν, άνακτα των πάντων». Και, φυσικά, όπως θέλει το Μεγαλυνάριον της ημέρας, άγγελοι, μετά ποιμένων, θα υμνήσουν τον «άσπορον τόκον» της *Κεχαριτωμένης*. Άντε, Καλά Χριστούγεννα και, επειδή δεν μεσολαβεί άλλη έκδοση, Καλή Χρονιά!

ΑΝΤΗΝΩΡ

Γραφτείτε συνδρομητές στο Αντί

Το Αντί κυκλοφορεί από τη Μεταπολίτευση, συνεχίζοντας μιαν ιστορία που άρχισε μέσα στη δικτατορία. Στα τεύχη του καταγράφεται η πολιτική και πολιτιστική ζωή της χώρας.

Γραφτείτε συνδρομητές στο Αντί

για να εξασφαλίσετε τη συνεχή -και αντικειμενική- ενημέρωσή σας.

Με τη συνδρομή σας βοηθάτε και το περιοδικό που εξοικονομεί τεύχη για τη διανομή του στα περίπτερα.

ΚΑΛΟ ΒΟΛΙ

Έχουμε και λέμε: Σημίτης-Γιωργάκης, σημειώσατε ένα Γιαννίτση το δεξί χέρι του πρωθυπουργού, ενώ οι υφυπουργοί Μαγκριώτης και Λοβέρδος είναι μόνο για τηλεοπτικά παράθυρα (δηλαδή σε ρόλο κουφωμάτων). Πράγμα που θα πει ότι το παιχνίδι το πήρε απάνω του ο Σημίτης, ευρισκόμενος σε συνεχή γραμμή με τον πρόεδρο Μπους μπας και ξεχάσει τη γραμμή του. Πάνε εκείνες οι ωραίες εποχές που Μαγδαληνή και Γιωργάκης έκαναν παιχνίδι μόνοι τους ή που οι Γιωργάκης και Τζεμ εμφανίζονταν στο τούρκικο CNN ως μέλλοντες πρωθυπουργοί. Τώρα ο Σημίτης διεκδικώντας παρά τα υπεσχημένα και τρίτη εκλογική νίκη θα ρίξει όλες τις φανταστικές ή πραγματικές του επιτυχίες στην προεκλογική περίοδο που άρχισε στις 12 Δεκεμβρίου. Καλά Χριστούγεννα και καλό βόλι.

Σία Τσαχπινόγλου

ΟΙ ΜΠΟΝΑΜΑΔΕΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΧΡΟΝΟΥ

Ένας χρόνος φεύγει, άλλος έρχεται. Τι μας αφήνει όμως το 2002; Κυρίως αβεβαιότητα. Και φόβο. Η οικονομία σε παγκόσμιο επίπεδο χειροτερεύει όλο και περισσότερο και, παρά την αισιοδοξία των ελάχιστων πολιτικών και οικονομικών παραγόντων, δεν φαίνεται ότι θα βελτιωθεί. Από την άλλη, η μοναδική υπερδύναμη κινείται συνεχώς στην κόψη του ξυραφιού, ανάμεσα στους φόβους, τις ανασφάλειες και τις φιλοδοξίες της. Και, με συνεργούς –δυστυχώς– άλλους ισχυρούς αλλά και αδύνατους του κόσμου ολόκληρου, δεν φαίνεται να μας επιφυλάσσει τίποτε άλλο από πολέμους και δεινά.

Η Ευρώπη προσπαθεί να αντισταθεί. Έτσι φάνηκε στη σύνοδο κορυφής της Ευρωπαϊκής Ένωσης πριν λίγες μόνο ημέρες, κανείς όμως δεν γνωρίζει αν αυτή η αντίσταση θα σημάνει το τέλος της εξάρτησης των Ευρωπαίων από την υπερατλαντική σύμμαχο και την αρχή μιας συνεργασίας επί ίσοις όροις μαζί της, ή τελικά θα οδηγήσει σε μια νέα μορφή (πολιτικών, οικονομικών και

άλλων) συγκρούσεων μεταξύ των δύο σημαντικότερων πόλων της διεθνούς σκηνής.

Στην Ελλάδα είχαμε τρία κορυφαία γεγονότα: Τη σύλληψη των 18 μελών της «17 Νοέμβρη», που για την κυβέρνηση σημαίνει την πλήρη εξάρθρωση της τρομοκρατίας στη χώρα, τη διεξαγωγή των εκλογών για την τοπική αυτοδιοίκηση, το αποτέλεσμα των οποίων έδωσε τροφή για πολλές διαφορετικές εκτιμήσεις και αντίστοιχα σενάρια, σημαντικότερο όμως ήταν η τελική απόφαση της συνόδου κορυφής της Κοπεγχάγης, με την οποία η Κύπρος άνοιξε την πόρτα για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Τι να περιμένουμε από το 2003; Σε παγκόσμιο επίπεδο όχι πολλά και κυρίως όχι ευχάριστα. Οι ΗΠΑ θα πραγματοποιήσουν μάλλον την επίθεση κατά του Ιράκ, που μεθοδικά, αν και χοντροκομμένα, ετοιμάζουν εδώ και μερικούς μήνες, όσο κι αν αντιδρούν οι Ευρωπαίοι και ακόμα οι Ρώσοι με τους συμμάχους τους στην Ασία. Από την άλλη, θα εξακολουθήσει η κατρακύλα της οικονομίας και εκείνο που μπο-

ρεί να αναμένεται είναι η αύξηση της ανεργίας και της φτώχειας, γεγονός που θα επηρεάσει αναπόφευκτα πολλές χώρες του κόσμου, με φαινόμενα αντίστοιχα μ' εκείνα της Λατινικής Αμερικής.

Στην Ελλάδα, στην οποία τα πράγματα κινούνται πάντα πιο... ανάλαφρα, θα ξεκινήσει στις αρχές της άνοιξης η δίκη της «17 Νοέμβρη», αν και δεν ξέρει κανείς πού θα καταλήξει, θα συνεχισθούν τα έργα της Ολυμπιάδας του 2004, ό,τι κι αν σημαίνουν αυτά για τους Έλληνες στα επόμενα χρόνια, θα ξεκινήσει η κυβέρνηση τις διαδικασίες για μια ενδεχόμενη λύση του Κυπριακού, με σκοπό να σιγουρέψει την ένταξη της Κύπρου, εξακολουθώντας να κάνει τα «στραβά μάτια» στις συνεχιζόμενες τουρκικές παραβιάσεις στο Αιγαίο, ενώ παράλληλα θα εντείνει τις προσπάθειές της στον οικονομικό τομέα, όχι τόσο για να βελτιώσει την κατάσταση, όσο για να καλύψει τα κενά που έχουν δημιουργηθεί σε σχέση με τις αξιώσεις της Κομισιόν. Χρόνια πολλά!

Τ.Κ.Δ.

ΛΕΥΚΑ ΚΕΛΙΑ

Στους 62 ανήλθαν οι νεκροί από απεργία πείνας στις τουρκικές φυλακές – αν και ανεπίσημες πληροφορίες τούς υπολογίζουν σε πάνω από 90. Ποιος θυμάται τότε ακριβώς ξεκίνησε αυτή η άνιση αναμέτρηση στο όνομα της ελευθερίας και της αξιοπρέπειας;

Και τι νόημα έχει η απαρίθμηση προσώπων όταν λιγοστεύει η ελπίδα ότι το στρατοκρατικό κατεστημένο θα μεταπεισθεί να επαναφέρει το παλαιό καθεστώς των μεγάλων κοιτώνων στις φυλακές; Πόσοι έμειναν ακόμη; Έτσι, αφού ξεμπερδέψει η Άγκυρα και με τα τελευταία θύματα της «αναμόρφωσης» του σωφρονιστικού συστήματος, θα είναι σε θέση πλέον να... προχωρήσει στις αναγκαίες «μεταρρυθμίσεις» για χατίρι της Ε.Ε.

ΣΩ.ΛΕ

ΑΡΧΙΖΕΙ ΤΟ ΜΑΤΣ

Κύριοι της κυβέρνησης, τελειώνετε με τις θριαμβολογίες, γιατί άρχισε ήδη το ματς και οφείλετε ν' αντιμετωπίσετε επιτυχώς τις αντιδράσεις της άλλης πλευράς που θα κορυφωθούν ως τον επόμενο Φεβρουάριο. Γιατί είναι προφανές πως οι Τούρκοι απαλλαγμένοι από το «εδώ και τώρα» του σχεδίου Αυνάν θα επιδιώξουν καιρικές ανατροπές υπέρ των θέσεών τους. Και μην ξεχνάτε: Δεν λύσατε το Κυπριακό, απλώς το περιπλέξατε *επί τα βελτίω*! Οι Τούρκοι πάλι, έχοντας μπάρμπα στην Κορώνη που τον λένε θείο Σαμ, θα τα παίξουν όλα για όλα μια και δεν έχουν τίποτε να χάσουν. Γιατί φοβάμαι πως ενώ το παιχνίδι απαιτεί σκληρό κατενάτσιο, ο πρωθυπουργός ξέρει μόνο να παίζει πινγκ-πόνγκ (με τον Γιωργάκη)!

Τζιμ Μπούκης

Η ΛΟΓΙΚΗ ΤΟΥ ΤΡΟΜΟΥ

Τι θα συνέβαινε εάν η σφαίρα έβρισκε το στόχο της που ήταν η Ντόρα Μπακογιάννη; Ποιες θα ήταν οι επιπτώσεις στην πολιτική ζωή του τόπου από μια ενέργεια ενός «τρελού»; Αυτά τα ερωτήματα σφηνώθηκαν στη σκέψη όλων, διατηρώντας ανέπαφη την έμμονη ιδέα του φόβου· αυτή που συστηματικά φροντίζουν να καλλιεργούν τα ΜΜΕ δημιουργώντας μια κατάσταση πανικού πολύ πριν την εμφάνιση των γεγονότων. Μήπως είμαστε αποκλεισμένοι σε μια πραγματικότητα όπου η οποιαδήποτε λογικοφανής ερμηνεία είναι υπονομευμένη από την κηδεμονία ενός παραλυτικού, ανώνυμου φόβου; Σ' αυτή την περίσταση έχουμε το παράδειγμα της Ντόρας Μπακογιάννη που υπενθυμίζει ότι υποκειμέθα στη «λογική» διαπλοκή γεγονότων, τα οποία παρακολουθούμε με την προσοχή που θα τα παρακολουθούσαμε εάν ανήκαν στον χώρο του φανταστικού. Η ελληνική κοινωνία βρίσκεται υπό την επήρεια της έννοιας «τρομοκρατία» πολύ πριν συνειδητοποιήσει τι σημαίνει πολιτική τρομοκρατία. Καθηλωμένη παρακολουθεί δελτία ειδήσεων στα οποία συχνά το «λογικό» από το «μη λογικό» δεν είναι δηλωτικά ευδιάκριτο. Η «λογική του τρόμου» που πορεύεται μαζί με τα ΜΜΕ έκανε το θαύμα της: Κατάφεραν να

μας τρομάξουν και να σπείρουν την κατευθυνόμενη καχυποψία περισσότερο απ' ό,τι το γεγονός της απόπειρας κατά της ζωής της κ. Μπακογιάννη. Άφησαν να εννοηθεί –και το διάνθισαν με τις κατάλληλες φλύαρες τοποθετήσεις– ότι κάποιος «μυστηριώδης» δάκτυλος κινούσε τα νήματα από το παρασκήνιο. (Πέραν τούτου φαντάζει ως απλό πλημμέλημα το ότι πάνω στη βιασύνη του ρεπορτάζ κακοποίησαν λεκτικά την γραμματική για άλλη μια φορά...)

Πώς να ξεχωρίσει μετά κάποιος το «λογικό» από το «μη λογικό»; Λογικό και πασιφανές το να διακατέχεται από αγανάκτηση για την αδικαιολόγητη ενέργεια σε βάρος της βουλευτού. Στα όρια του μη λογικού όμως κινείται η υπόδειξη ότι για να κρίνεις αντικειμενικά απομένει μόνο ο δρόμος της αχαλίνωτης φαντασίας. Κατά πως θέλουν τα ΜΜΕ, η απληστία γύρω απ' την εγκυρότητα ή μη της είδησης συντελεί στην ανακύκλωση της σύγχυσης γύρω από αυτήν. Τα ερωτηματικά πληθαίνουν και πλήττεται η «λογική» του (τηλε)θεατή. Πότε όμως θα πάρουν είδηση ότι εκτρέφουν συνειδήσεις που είναι έτοιμες να εκραγούν χωρίς φανερή «λογική» εξήγηση;

Σ. Λέτσιος

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΟΥ ΘΕΙΟΥ ΣΑΜ

Τσιγκούνης ο θεός Σαμ, σκέτος θεός Σκρουτζ. Τα θέλει όλα και δεν δίνει τίποτε: τα πετρέλαια, το Ιράκ, την Κύπρο, τις βάσεις στο Ιντζιρλίκ, την υποταγή των Ευρωπαίων, το ξεπέραςμα των δικών του οικονομικών αδιεξόδων, την επί γης *raχ americana* άνευ όρων και ορίων, τη συντριβή κάθε αντιφρονούντος και την κατίσχυση επί της αυτοκρατορίας του «κακού». Όπου κακό είναι ό,τι μας αμφισβητεί. Ακόμη και οι Γάλλοι ή οι Γερμανοί. Φέτος τα Χριστούγεννα για τον θεό Σκρουτζ και το τουρκικό κατεστημένο η «κόλαση είναι οι Γάλλοι» και το *inferno* οι Γερμανοί. Χρόνια μας πολλά, δημοκρατικά και ασυμβίβαστα.

Σ.Π.

ΓΚΑΣΤΟΝΕ

Ο Σημίτης εμφανίστηκε σε ρόλο Μπλαϊρ, έπαιξε το καλό παιδί των ΗΠΑ και έχασε κερδίζοντας, αφού η πρότασή του για άμεσο προσδιορισμό ημερομηνίας για διαπραγματεύσεις με την Τουρκία από την Ε.Ε. δεν πέρασε. Μόνο που η πολιτική, όσο κι αν προϋποθέτει ρίσκο κι αν λειτουργεί ως διελκυστίνδα συγκρουόμενων συμφερόντων, δεν είναι ούτε πόκερ, ούτε ρουλέτα. Ούτε πάλι η πολιτική των μικρών πρέπει να είναι αποκλειστικά η διευκόλυνση της πολιτικής των μεγάλων. Γιατί κάποτε το παιχνίδι μπορεί αιφνιδίως να καταστεί άκρως επικίνδυνο.

Μ.Σ.

ΜΕΓΑΛΕΙΟΤΑΤΟΣ

Ξέρετε γιατί επιδικάστηκε συγκριτικά μικρή αποζημίωση στον Κωνσταντίνο από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο; Την απάντηση μας την έδωσε, αποκλειστικά για το Αντί, ένας εκ των εμπειρογνομόνων νομικών που εκπροσώπησε το Ελληνικό Δημόσιο στο Στρασβούργο: Τα τελευταία χρόνια με την είσοδο χωρών από την Ανατολική Ευρώπη στη συγκρότηση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου άλλαξε δραματικά η ιδεολογική στάση των μελών και κατά συνέπεια οι αποφάσεις της πλειοψηφίας. Οι εκπρόσωποι του πρώην υπαρκτού αντιμετωπίζουν περίπου με αποτροπιασμό τις συζητήσεις περί εστεμμένων και περί των δικαίων τους και ψηφίζουν ανάλογα. Τμημένο Κ.Κ.Σ.Ε!

Τζιμ Μπούκης

Το Πανεπιστήμιο Κρήτης στο Ρέθυμνο γιόρτασε τις προάλλες τα 25 χρόνια από την ίδρυσή του και έκανε τον απολογισμό του όντως επιτυχημένου και προοδευτικού του έργου. Για τις τελετές παρέστη και ο διαρκώς εορτάζων και εγκαινιάζων υπουργός Παιδείας κ. Ευθυμίου, μόνο που τελετές δεν πραγματοποιήθηκαν επειδή οι φοιτητές διαμαρτύρονταν για τα νυν χάλια και τα οικονομικά αδιέξοδα των επιμέρους σχολών τους. Οι μπροσούρες διαμαρτυρίας είναι πολύ διαφωτιστικές σχετικά. Ο κ. υπουργός λοιπόν απήλθε άπρακτος αφού στο Ωδείο Ρεθύμνου απειλήθηκε γιαουρτοπόλεμος και ο κ. Ευθυμίου αυτόν τον καιρό βρίσκεται σε δίαιτα. Μικρό το κακό.

ΝΕΑ ΚΑΙ ΑΓΝΑ ΣΤΕΛΕΧΗ...

«Είναι η στιγμή που πρέπει να μοιάσουμε σε όλες τις διοργανώτριες πόλεις και να φέρουμε νέα, αγνά στελέχη που θα εμπλουτίσουν το ήδη υπάρχον δυναμικό των Ομοσπονδιών», δηλώνει ο εντεταλμένος σύμβουλος της Οργανωτικής Επιτροπής των Ολυμπιακών Αγώνων Μάρτον Σίμιτσεκ. Ξέρετε ποια περιγράφει ως νέα, αγνά στελέχη ο κύριος Σίμιτσεκ; Το διευκρίζει ο ίδιος παρακάτω, είναι οι... πολυπόθητοι εθελοντές για το 2004...

Καλά το «νέα», το καταλαβαίνουμε. Με το αγνά όμως τι ακριβώς εννοεί ο κύριος Σίμιτσεκ; Αγνά σε σχέση με τι; Γιατί εμάς αυτό το αγνά προς κορόιδα (απλήρωτα) περισσότερο μας κάνει. «Στέλεχος εθελοντής κορόιδο» – ωραία ειδικότητα... ΟΦΙς

ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΓΙΑΟΥΡΤΗ

Κατάπληξη πάντως δημιουργεί η οργίλη αντίδραση πολλών καθηγητών με γνωστό αριστερό παρελθόν, συμμετοχή στο Μάη του '68 ή την αντίσταση εναντίον της Δικτατορίας. Αν οι σημερινοί φοιτητές είναι όντως κω...παιδα και «α-χάριστα», η μνήμη μου με πείθει ότι κω...παιδα αποκαλούνταν πάντα όσοι αντιδρούσαν και δεν βολευόντουσαν. Όσοι προτιμούσαν την ουσία από τις τελετές – και αυτοί ήταν κατά κανόνα οι νέοι. Γιατί δυστυχώς δεν αλλάζουν μόνον οι καιροί, πρωτίστως αλλάζουμε εμείς ως υποκείμενα ή και ενεργούμενα της ιστορίας. Αφήστε που ανέκαθεν οι υπουργοί, όπου γης, διαιτώνται ασμένως την γιαούρτην. Που θα πει «τη θέλει ο οργανισμός τους».

Μ.Σ.

ΔΑΦΝΗ-ΣΥΝΤΑΓΜΑ: «ΔΕΝ ΞΕΡΕΙΣ ΣΙΓΟΥΡΑ»

Το θυμάστε το σλογκανάκι του πολυδιαφημισμένου μετρό, μόλις δύο χρόνια πριν; «Δάφνη-Σύνταγμα σε 6 λεπτά»;

Ξεχάστε το. Και γενικά αρχίστε καλύτερα να ξεχνάτε και τη συνολικότερη λειτουργία του μετρό όπως την πρωτοέζησε η Αθήνα.

Σταδιακά άρχισε να μειώνεται η ταχύτητα που αναπτύσσουν οι συρμοί. Έτσι τα έξι λεπτά έχουν αυξηθεί, ανάλογα με την ώρα κι ανάλογα με την εποχή.

Η μεγαλύτερη διαφορά όμως έχει προκύψει στο διάστημα που μεσολαβεί από δρομολόγιο σε δρομολόγιο. Στις ώρες που η «Μετρό Α.Ε.» δεν θεωρεί ότι είναι αιχμής παρατηρείται το φαινόμενο να χρειάζεται κανείς είκοσι λεπτά –και πλέον– για να φτάσει στον προορισμό του... Αν αλλάζει και γραμμή, ο χρόνος αυξάνεται ανάλογα.

Πρόσφατα έχει προκύψει και το φαινόμενο της συστηματικής υπερφόρτωσης των συρμών. Φαίνεται εντονότατα τις τελευταίες μέρες, λόγω της αύξησης της κίνησης για τις γιορτές. Δεν υπάρχει πε-

ρίπτωση να μην αντιμετωπίσει κανείς το σπόρ του... διαγκωνισμού στις σκάλες ή στην είσοδο και την έξοδο του από το τρένο. Κατόπιν έρχεται ο αγώνας ταχύτητας για το ποιος θα προλάβει να βρει κάθισμα ή για το αν θα προλάβει να μπει στο τρένο πριν αυτό... τιγκάρει. Πολύ συχνά μένει αρκετός κόσμος απέξω να περιμένει το επόμενο, γεγονός που και αυτό μεταφράζεται σε επιπλέον κόστος χρόνου.

Γενικά φαντάζει μακριά η εποχή που οι όρθιοι στο μετρό ήταν λιγότεροι από αυτούς που είχαν κάθισμα.

Ευκαιρίας δοθείσης... μήπως μπορεί να μας ενημερώσει κανείς αν προβλέπονται και αν τελικά γίνονται –και από ποιο φορέα ή υπηρεσία– σχετικοί έλεγχοι για τη σωστή λειτουργία του μετρό;

Και μια... υπενθύμιση. Το εισιτήριο κοστίζει 70 λεπτά –πάλαι ποτέ 240 «ψωροδραχμές» για να είμαστε σε συμφωνία και με το σχετικό καταποτιστικό σποτάκι– οι οποίες έχουν ιδιαίτερη αξία για το περίφημο και... ελαττωματικό «μέσο βαλάντιο»...

ΟΦΙς

Ε, ΟΧΙ ΚΑΙ ΡΑΤΣΙΣΤΕΣ...

Η συζήτηση έγινε τις ημέρες αυτές στην επιτροπή ισότητας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων της Βουλής, στην οποία ακούστηκαν διάφορα ενδιαφέροντα και καθόλου τιμητικά για τους Έλληνες.

Ένα από τα θέματά της η παράνομη διακίνηση γυναικών και παιδιών, για την οποία αποκαλύφθηκαν ορισμένα σημαντικά στοιχεία, όπως ότι αυτή τη στιγμή ζουν και «εργάζονται» στη χώρα μας περισσότερες από 20.000 ξένες γυναίκες, που εξυπηρετούν συνολικά γύρω στο «ένα εκατομμύριο χρήστες», όπως ειπώθηκε από κάποιον ομιλητή.

Ο ίδιος εξάλλου είπε χαρακτηριστικά ότι «κάθε στάνη έχει μεταβληθεί σε αυτοσχέδιο μπαρ», θέλοντας έτσι να τονί-

σει ότι στην επαρχία το φαινόμενο είναι εντονότερο.

Το σημαντικότερο; Η πρόταση ότι, επειδή στην Ελλάδα οι αντιδράσεις όχι μόνο έναντι των ξένων αλλά και των μειονοτικών ομάδων γενικώς έχουν αυξηθεί, χρειάζεται η ψήφιση ενός ειδικού νόμου κατά του ρατσισμού. Έλα όμως που η πρόταση βρήκε σθεναρή αντίσταση από βουλευτές τόσο του ΠΑΣΟΚ όσο και της ΝΔ, που υποστήριζαν ότι δεν υπάρχει ρατσισμός στην Ελλάδα, αλλά φταίει η αύξηση των ξένων οικονομικών μεταναστών που δημιουργεί το πρόβλημα.

Πώς το έλεγε κάποιος; «Εγώ δεν είμαι ρατσιστής, αυτός είναι Αλβανός...»

Τ.Κ.Δ.

ΒΡΑΒΕΙΑ ΤΗΛΕΤΥΦΛΩΣΗΣ

Απενεμήθηκαν λοιπόν τα βραβεία της ελληνικής τηλεόρασης, ενώ θα έπρεπε ν' απονεμηθούν «βραβεία» απαξίωσης, λαϊκισμού και χυδαιότητας. Παρίσταντο μάλιστα και τρέχοντες πολιτικοί άνδρες που έγλειφαν εκεί που θα έπρεπε λογικά να ζητούν ευθύνες και να εφαρμόζουν σκληρά το νόμο. Ένα είναι γεγονός: Η ελληνική τηλεόραση ομνύει μόνο στο Θεό της Αγοράς, διαπλέκεται ξεδιάντροπα υποκαθιστώντας την εξουσία και δρα σε τελική ανάλυση η ίδια ως μια εξουσία εκτός ελέγχου.

Απ' την άλλη πλευρά, διαστρεβλώνοντας την πραγματικότητα, αποσιωπώντας την αλήθεια, ταυτίζοντας τον πολιτισμό με τον λαϊκισμό, αναγορεύοντας το ευτελές σε αξία και διαβουκολώντας έναν ολόκληρο λαό, η ελληνική τηλεό-

ραση, ιδιωτική και κρατική, δεν δικαιούται βραβείο αλλά ψόγο και έλεγχο· κυρίως γιατί παρανομεί και αυθαιρετεί εξακολουθητικά. Η κρατική μάλιστα, περνώντας από τον ένα κομματικό φεουδάρχη στον άλλο, μιμείται τις αθλιότητες της ιδιωτικής μπας και επιτύχει έτσι τηλεθέαση, εξοστρακίζοντας εξ ορισμού ό,τι κάποιος κρετίνος «εγκέφαλοι» θεωρούν αντιεμπορικό. Βραβεύτηκε λοιπόν, δις παρακαλώ, ο γνωστός Χατζησαρίππολος για την επαναστατική του πράξη να προσφωνήσει «κύριο» εκ του ασφαλούς τον τέως. Αν όμως είχε εμπρός του την Άντζελα για να διαξιφισθεί...

—Ε, τότε θα την προσφωνούσε ακριβοδίκαια «Μιλαίδη»!

Μ.Σ.

Η ΤΡΙΤΗ ΗΛΙΚΙΑ ΣΤΟΝ ΤΖΟΓΟ

Το πρόβλημα της εξασφάλισης των ατόμων της λεγόμενης τρίτης ηλικίας δεν είναι καινούργιο. Είναι αντίθετα πολύ παλιό. Μόνο που συνεχώς γιγαντώνεται και οι νέες συνθήκες —και όχι μόνο στην Ελλάδα— το θέτουν πλέον επί τάπητος.

Επιτακτική λοιπόν η ανάγκη με τόλμη και φαντασία να ληφθούν γενναίες πολιτικές αποφάσεις, για ριζικές αλλά ανθρώπινες λύσεις που δεν θα περιθωριοποιούν και δεν θα μειώνουν την αξιο-

πρέπεια.

Προφανώς αυτό είχε στο μυαλό του και ο Θ. Τσουκάτος, βουλευτής επικρατείας του ΠΑΣΟΚ, ο οποίος βρήκε τελικά μια λύση, στα μέτρα μάλιστα πολλών από τους Νεοέλληνες: τον... τζόγο. Σκέφθηκε δηλαδή την καθιέρωση ενός λαχείου, από τα έσοδα του οποίου θα καλύπτονται οι δαπάνες για την τρίτη ηλικία.

Για τα «περήφανα γερατειά», όπως έλεγε και ο αείμνηστος.

Τ.Κ.Δ.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Εργώδεις πολιτικές πρωτοβουλίες ανέλαβε τις τελευταίες εβδομάδες ο Ν. Κωνσταντόπουλος. Πήγε κατ' αρχάς στην Κύπρο κι επικοινωνήσε με Ελληνοκύπριους και Τουρκοκύπριους υπογραμμίζοντας τον δικοινοτικό χαρακτήρα της Μεγαλονήσου, κάτι που συχνά πολλοί, κατά απαράδεκτο τρόπο, ξεχνούν.

Επίσης επισκέφθηκε την Άγκυρα, είδε τον Ερντογάν και προσπάθησε να επηρεάσει το εκεί κλίμα έχοντας ως αφετηρία τη βάση της τουρκικής κοινότητας. Εν ολίγοις ο πρόεδρος του ΣΥΝ παρήγαγε πολιτική επιχειρώντας να υπερβεί τα ιδεολογικά στεγανά που έχει επί δεκαετίες δημιουργήσει το στρατιωτικό κατεστημένο της γείτονος.

Επίσης ήταν εξαιρετικός —όσο και οργίλος— στη βουλή κατά την πρόσφατη προ ημερησίας διατάξεως συνεδρία όταν δεν δίστασε να συγχαρεί, να ψέξει, να ελέγξει αλλά και να ρυμουλκήσει το σώμα προς τις απόψεις της προοδευτικής Αριστεράς χωρίς να υπολογίσει το μικροκομματικό κόστος. Ένας υπεύθυνος πολιτικός ηγέτης.

Απ' την άλλη πλευρά, μετά από πολύ καιρό, συγκρούστηκε προσωπικά με την Γ.Γ. του ΚΚΕ, η οποία του ανταπέδωσε τα πυρά. Κατ' ουσίαν ο Κωνσταντόπουλος υποστήριξε μιαν Realpolitik που λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες των κοινωνιών και φροντίζει για το δίκαιο και τα δικαιώματα των απλών και των καταπιεσμένων χωρίς ψευδοπατριωτικές ρητορείες και εκ του ασφαλούς λεονταρισμούς. Απ' την άλλη πλευρά η κ. Παπαρήγα ανανέωσε την καχυποψία της προς την Ε.Ε., κατήγγειλε το ρόλο των Αμερικανών —και ποιος θα διαφωνούσε γι' αυτό;—, υπεραμύνθηκε των μειονοτήτων στην Τουρκία, π.χ. των Κούρδων, υπενθύμισε τα λευκά κελιά, δεν είπε όμως τι μέλλει γενέσθαι εμπρός στην διαμορφούμενη νέα κατάσταση.

Αντί λοιπόν ν' ακολουθούμε τις πρωτοβουλίες άλλων, θα ήταν σκόπιμο να παραγάγουμε τη δική μας πολιτική· αναγνωρίζοντας, πολιτικά πάντα, τα όρια ανάμεσα στο πραγματικό και το ευκτέο.

Μ.Σ.

Ο ΚΑΠΕΤΑΝ ΛΕΥΤΕΡΙΑΣ

Ο θρυλικός Καπετάν Λευτεριάς, ο Βαγγέλης Παπαδάκης, έφυγε την περασμένη Τετάρτη. Ο Β. Παπαδάκης είχε γεννηθεί στην Κοξαρέ Ρεθύμνης, τη «μικρή Μόσχα». Η ζωή του ήταν η ιστορία του τόπου μας. Δεν χωρά εδώ. Ας είναι ελαφρύ το χώμα που τον σκέπασε.

ΕΙΜΑΣΤΕ ΟΜΩΣ ΕΥΡΩΠΗ

Δεν θα συζητήσουμε εδώ το πρόβλημα που δημιουργείται σ' όλα τα επίπεδα με την υπερπληθώρα των φοιτητών στα ελληνικά πανεπιστήμια και το -λειψό, όπως διαπιστώνεται- επίπεδο της παιδείας που τους επιφυλάσσεται. Ένα άλλο, πρακτικό και ανάλογης σημασίας πρόβλημα που δημιουργείται, αφορά στην αντιμετώπιση χιλιάδων άστεγων φοιτητών που έρχονται από άλλες περιοχές σε συγκεκριμένα πανεπιστήμια.

Όπως για παράδειγμα το πανεπιστήμιο του Πειραιά, το οποίο πληρώνει μεν διάφορα ξενοδοχεία -το αντίτιμο φτάνει τις 370.000 δραχμές το μήνα για ένα δίκλινο- στα οποία στεγάζει φοιτητές του, στη συνέχεια όμως αδιαφορεί για τις συνθήκες διαβίωσής τους.

Έτσι, όπως καταγγέλλουν οι ίδιοι οι φοιτητές, στα ξενοδοχεία που διαμένουν κυριαρχούν συνθήκες τριτοκοσμικές. Και δεν φτάνει μόνο η βρόμα και η δυσωδία που επικρατεί στα δωμάτια και τους άλλους χώρους που χρησιμοποιούν, από πάνω έχουν και τους ειδικούς «μπράβους» των ξενοδοχείων που απαγορεύουν την είσοδο σε επισκέπτες, παρακολουθούν τα τηλεφωνήματα των φοιτητών και κάνουν συνεχείς ελέγχους, ειδοποιώντας συχνά και χωρίς καμία προειδοποίηση στα δωμάτιά τους.

Και το άλλο: Η σύγκλητος του Πανεπιστημίου, η οποία είναι ενημερωμένη για την κατάσταση αυτή, έχει πραγματοποιήσει κατά καιρούς επιθεωρήσεις, μόνο που κάποιοι από το Πανεπιστήμιο έχουν σχέσεις με τα ξενοδοχεία και κάθε φορά τα προειδοποιούν έγκαιρα, ώστε να προετοιμασθούν κατάλληλα.

T.K.A.

Η ΧΥΤΡΑ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

• Μια σειρά ενδιαφέρουσες και ξεχωριστές εκδηλώσεις προγραμματίζει και για φέτος η Φωτογραφική Εταιρεία Μυτιλήνης, όπως μας πληροφορούν τα **Κυριακάτικα Αιολικά**. Αρχισαν στις 25 Νοεμβρίου και σχεδόν κάθε εβδομάδα ή ανά δεκαπενθήμερο θα γίνεται κάποια έκθεση ή ομιλία ή προβολή σλάιτς. Για την Πέργαμο, τους νέους τσιγγάνους, την Κούβα κ.ά. Τι λέτε, θα πεταχτείτε ως εκεί;

• Ο **Δημότης** είναι ένα τρίμηνο περιοδικό που εκδίδει ο Δήμος της Σταυρούπολης. Είναι ένα από τα πολύχρωμα περιοδικά που εκδίδονται από δημοτικές επιχειρήσεις κ.λπ. Δεν θα διακινδυνεύαμε να πούμε ότι το χαρακτηρίζει ο πόνος και το μεράκι μιας παρέας ή του δημοσιογράφου που παλεύει στην επαρχία. Το σημειώνουμε γιατί εκτός από το ενδιαφέρον άρθρο για τα καπνομάγαζα της Σταυρούπολης βρήκαμε και την υπενθύμιση κάποιων πολιτιστικών δράσεων που έγιναν στη Σταυρούπολη και παρασιωπήθηκαν, ενώ θα έπρεπε να τύχουν μεγαλύτερης προσοχής και ίσως και να περιόδευσαν και αλλού. Πρόκειται για τη θεατρική παραγωγή του «Εργαστηρίου Θεατρικής Αγωγής» **Ο φάκελος Χαρμς** που πάντως παρουσιάστηκε με επιτυχία εκτός Ελλάδος, στο Διεθνές Φεστιβάλ Πειραματικού Θεάτρου στο Κάιρο.

• Έχετε επισκεφθεί ποτέ την Κεραμωτή στην ορεινή Νάξο; Να πάτε. Στην εφημεριδούλα **Η άποψη (Σκάδου-Μέσης)** διαβάζουμε: Ξεκινώντας από την εκκλησία του Σταυρού και κατεβαίνοντας το βουνό, απολαμβάνοντας την μοναδική θέα, σε απόσταση περίπου 1700

μέτρων αντικρίζεις την είσοδο του χωριού. Μία απλή, χωρίς πολυτέλειες είσοδο που όμως «υιοθετεί» επάξια τον παραδοσιακό της τίτλο. Η πρόσβαση μεταφορικών μέσων στο εσωτερικό του χωριού δεν επιτρέπεται, καθώς είναι έτσι δομημένο, ώστε ο επισκέπτης να διασχίζει με τα πόδια κάθε του σημείο και κάθε πλακόστρωτο σοκάκι του.

• Διαβάσαμε στα **Ηπειρωτικά Νέα**:

Ιστορικό αλλά...

Μόνο για τα χαρτιά παραμένει ιστορικό το τελωνείο της Γέφυρας Πλάκας, στον ποταμό Αραχθό. Δυστυχώς η επίσημος πολιτεία και ιδιαίτερα το Υπουργείο Πολιτισμού που είναι αρμόδιο για τη σωτηρία της πολιτιστικής μας κληρονομιάς, δεν έκανε καμία ενέργεια μέχρι στιγμής για να το σώσει. Σ' αυτό το χώρο στις 29 Φλεβάρη του 1944, οι Αρχηγοί της Εθνικής Αντίστασης, ο Ναπολέων Ζέρβας και ο Άρης Βελουχιώτης, υπέγραψαν την ιστορική συμφωνία της Συμφιλίωσης. Οι ξένοι που περνάνε από εκεί και θαυμάζουν το περίφημο Γεφύρι αναρωτιούνται να μάθουν γιατί το εγκατέλειψαν και κατέληξε σ' αυτά τα χάλια.

Μήπως θα πρέπει πρώτα να καταρρεύσει και μετά να τρέξουν να το συντηρήσουν; Όσοι πονάνε για την κληρονομιά μας και την αγάπανε, ας αγωνιστούν να τη σώσουμε προτού χαθεί. Γιατί όπως πάμε σίγουρα σε λίγο καιρό θα χάσουμε και την ταυτότητά μας.

Η αντίδραση στη «δράση» του 2004

της Όλγας Ι. Φωτακοπούλου

Η διαρκώς καλλιεργούμενη ταύτιση του «δημοσίου συμφέροντος» με τα ολυμπιακά έργα κρίνεται ικανή να επιτρέψει να συμβαίνουν πρωτοφανείς παραβιάσεις της ισχύουσας νομιμότητας (τραμ, Άγιος Κοσμάς, Γουδή κ.ά.) και να γίνονται αποδεκτές από την πολιτική και πνευματική ηγεσία του τόπου.

Το σκηνικό έρχονται να συμπληρώσουν υπουργικές δηλώσεις δια στόματος Ευάγγελου Βενιζέλου ότι «η ελληνική Δικαιοσύνη διαδραματίζει πολύ κρίσιμο ρόλο στην ολυμπιακή προετοιμασία». Δήλωση η οποία είχε γίνει μία μόλις μέρα πριν την εκδίκαση της προσφυγής κατά της χωροθέτησης του Ολυμπιακού Γυμναστηρίου στο Γαλάτσι. Λίγες εβδομάδες αργότερα το ΣτΕ απέρριπτε τις προσφυγές των κατοίκων της περιοχής με ψήφους 14-13.

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες την εποχή της διεκδίκησής τους ('96-'97) παρουσιάστηκαν ως μια «μεγάλη ευκαιρία» και για την αντιμετώπιση των χρόνιων προβλημάτων της Αττικής. Υπόσχονταν δηλαδή αναβάθμιση των δημοσίων χώρων της Αθήνας, βελτίωση των υποδομών της, και κυρίως της συγκοινωνιακής. Επιπλέον δόθηκαν υποσχέσεις ότι ο σχεδιασμός, η διαχείριση και η υλοποίηση αυτού του τεράστιου για τη χώρα εγχειρήματος θα γίνονταν με διαφανείς διαδικασίες και με δημοκρατικό διάλογο, με κύριο στόχο να περιορισθούν οι αρνητικές συνέπειες από τη διεξαγωγή τους.

Εν τω μεταξύ παρά τις υποσχέσεις παρατηρούμε χρόνο με τον χρόνο επιλογές που προέκυψαν χωρίς κοινωνικό διάλογο. Επιλογές που περνάνε με τον «τσαμπουκά», ενάντια στις τοπικές κοινωνίες και τους φορείς τους, οι οποίοι αντιδρούν βλέποντας παραβάσεις και εφαρμογές με σημαντικές επιπτώσεις για το περιβάλλον στο οποίο ζουν. Αλλά και υλοποίηση αποφάσεων ενάντια στο νόμο.

Με βάση αυτή την πραγματικότητα, όλο και πιο συχνά ακούγονται πια φωνές

οι οποίες αντιδρούν σε τέτοιου είδους επιλογές και προβληματίζονται σοβαρά για το τι θα έχει απομείνει την επόμενη των Αγώνων.

Σ' αυτή την αγωνία κυβέρνηση και διοργανώτρια επιτροπή αντιτείνουν τη θεωρία ύπαρξης μίας ξαφνικής και αόρατης «συνωμοσίας» που «έχει στόχο να βλάψει τη χώρα και να τη ρεζιλέψει διεθνώς με την μη έγκαιρη προετοιμασία για τους Αγώνες». Συνεχίζοντας παράλληλα να δρουν με τον ίδιο αντιδημοκρατικό και προκλητικό τρόπο απέναντι στις κοινωνίες – εις βάρος τους αλλά και εις βάρος του περιβάλλοντος σε πολλές περιπτώσεις.

Οι φωνές όμως πληθαίνουν ολοένα, καθώς δεν δέχονται τις θεωρίες περί «συνωμοσίας» (ποιων και εναντίων ποιων άραγε;). Στο πλαίσιο αυτό και ενάντια στη δράση του «Αθήνα 2004» δημιουργήθηκε πριν λίγο καιρό η «Καμπάνια Αντί-2004». Αφίσα με το πλαίσιο των στόχων της είχε κολληθεί σε πολλούς Δήμους της Αθήνας και σε μερικές πόλεις της χώρας. Ήδη έχουν προβεί σε κάποιες δράσεις κατά επιλογών της Ολυμπιάδας (φοιτητικές εστίες στα Ιλίσια, Ολυμπιακό Χωριό και εργατικά ατυχήματα, εθελοντισμός).

Θεωρώντας ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες αποτελούν σήμερα «μια έκφραση της παγκοσμιοποίησης», επιχειρηματολογούν κατά της ΔΟΕ, αναφέροντας ότι πρόκειται για μια επιτροπή που διαχειρίζεται το εμπόρευμα «Ολυμπιακοί Αγώνες» προς όφελος των πολυεθνικών εταιρειών, των δικτύων Μ.Μ.Ε. και των ισχυρών κρατών της Δύσης, με πρώτο και κύριο τις Η.Π.Α.

Σε σχετική ανακοίνωσή τους τονίζουν ότι «η ΔΟΕ είναι μια διεθνής οργάνωση

χωρίς οποιαδήποτε δημοκρατική νομιμοποίηση, μια ελίτ, ένα κλειστό club που ανακυκλώνεται αποφέροντας σημαντικά οικονομικά οφέλη στα μέλη του. Προάγει τον αθλητισμό σε βάρος της υγείας των λαών, τον λυσσώδη ανταγωνισμό, την επιβολή του ισχυρότερου και οξύνει αντί να αμβλύνει τον εθνικισμό».

Επισημαίνουν ακόμα ότι οι Ολυμπιακοί «θα εντείνουν τις χωροταξικές ανισορροπίες μεταξύ κέντρου και περιφέρειας, σε μια χώρα όπου το 45% περίπου του πληθυσμού της είναι συγκεντρωμένο στην πρωτεύουσά της». Και «θα περιορίσουν τους ελεύθερους χώρους και το πράσινο σε μια πόλη όπως η Αθήνα όπου αυτό αναλογεί μόνο σε 2,5 τ.μ. ανά κάτοικο».

Εκτιμούν επίσης ότι οι Ολυμπιακοί θα συμβάλουν:

- στην αύξηση του δημοσίου χρέους,
- στη συρρίκνωση των δημοσίων δαπανών για βασικές κοινωνικές ανάγκες (παιδεία, υγεία, κοινωνική ασφάλιση)
- στην έμμεση και άμεση φορολόγηση των λαϊκών στρωμάτων,
- στην επιδείνωση των εργασιακών σχέσεων (στον κατασκευαστικό κυρίως τομέα).

– στη δημιουργία ενός «δημοκρατικού ελλείμματος», εφόσον με πρόσχημα την ασφαλή διεξαγωγή των Αγώνων επιχειρείται ο περιορισμός της ελεύθερης διακίνησης των ιδεών και των πολιτικών δικαιωμάτων καθώς και η ένταση της κρατικής τρομοκρατίας.

Παράλληλα ξεκαθαρίζουν τη θέση τους και δίνουν με ακρίβεια το στίγμα τους: «Οι Ολυμπιακοί Αγώνες είναι για μας ανεπιθύμητοι. Στον βαθμό ωστόσο που πραγματοποιούνται παρά τη θέλησή μας, θεωρούμε ότι έχει ιδιαίτερη σημασία να εκδηλώσουμε δημόσια την εναντίωσή μας σε κάποιες επιλογές που υποβαθμίζουν τη ζωή μας, αμφισβητούν τη νοημοσύνη μας και υπονομεύουν το μέλλον μας, απορρίπτοντας τη λογική «τι νόημα έχει να δηλώνουμε την αντίθεσή μας σε μια πραγματικότητα...».

Ο Ταλεϋράνδος πιλότος

του Μάνου Στεφανίδη

Έχουμε και λέμε: η κυβέρνηση και η εντεταλμένη της δημοσιογραφία θριαμβολογούν για την είσοδο της Κύπρου στην ΕΕ, ενώ η κοινή γνώμη σ' Ελλάδα και Μεγαλόνησο αντιδρούν μάλλον μουδιασμένα. Τι συμβαίνει στην πραγματικότητα; Η επίσημη ελληνική πολιτική στην τριπλή της διεκδίκηση, δηλαδή αποδοχή του σχεδίου Ανάν, ένταξη της Κύπρου και ημερομηνία διαπραγματεύσεων για την Τουρκία, απέτυχε και αυτό γέμισε με ανακούφιση το πανελλήνιο!

Απ' την άλλη πλευρά το ότι η Ευρώπη αγκάλιασε την Κυπριακή Δημοκρατία (να μην ξεχνιόμαστε, αυτό είναι το όνομά της) αποτελεί αναμφισβήτητα θετική εξέλιξη για το άλυτο εισέτι κυπριακό ζήτημα και για τη συνεχιζόμενη ακόμη κυπριακή τραγωδία. Πράγμα που θα πει ότι η Κερύνεια, η Αμμόχωστος, η Μόρφου, το Ριζοκάρπασο, η Γιαλούσα κ.λπ. εξακολουθούν να βρίσκονται στη δικαιοδοσία του Αττίλα.

Συμφωνώ επίσης ότι η πολιτικοδιπλωματική συγκυρία -μ' άλλα λόγια η σοβούσα αντίδραση της ΕΕ προς τις ισοπεδωτικές ως τα όρια του πιο ναϊφ ολοκληρωτισμού αμερικανικές απαιτήσεις- προστάτευσε και την Ελλάδα από την απαράδεκτη ενδοτικότητα της προς τις ΗΠΑ σε σχέση με τους πικρούς καφέδες που μας ετοίμαζαν, αλλά και την Κύπρο από τη διαφαινόμενη μετατροπή της σε απροκάλυπτη βάση και αεροπλανοφόρο της υπερδύναμης

στην ανατολική Μεσόγειο με επισημοποίηση των τετελεσμένων το 1974.

Αν όμως τα χειρότερα απεφεύχθησαν προσωώρας, στο εγγύς μέλλον οι πιέσεις και τα διπλωματικά τάκλιν θα ενταθούν, γι' αυτό και οι μαθητευόμενοι ταλεϋράνδοι του Υπ. Εξ. θα πρέπει να ενεργήσουν περισσότερο σαν υπεύθυνοι χειριστές ενός κρίσιμότετου εθνικού θέματος και λιγότερο σαν αυτόματοι πιλότοι της εκάστοτε κυρίας «Ολμπράιτ». Πράγμα που θα πει πως τώρα αρχίζουν τα δύσκολα. Ακριβώς τώρα που οι Αμερικανοί θα μεγιστοποιήσουν τις προσπάθειές τους ώστε να πέσουν στα μαλακά οι φίλοι τους Τούρκοι και να μην υπάρξουν προβλήματα στον επικείμενο πόλεμο εναντίον του Ιράκ -το μόνο ουσιαστικό ενδιαφέρον της κοντόφθαλμης και αναχρονιστικής πολιτικής τους- και που το στρατιωτικό κατεστημένο στην Τουρκία δεν θα αποδεχθεί ήττα του Αττίλα στη Βόρεια Κύπρο, αφού αυτός ο σωβινιστικός στόχος καθορίζει εδώ και τριάντα χρόνια την πολιτική τους με την Ελλάδα.

- Τι λοιπόν έχει επιτύχει κατά βάθος η πολιτική Σημίτη στα εθνικά θέματα; Τα Ίμια, τις γκρίζες ζώνες στο Αιγαίο. Μια κρίση που ανά πάσα στιγμή μπορεί να φουντώσει την αμφισβήτηση της υφαλοκρηπίδας, τη διαρκή αναδίπλωση ως προς τα δώδεκα ναυτικά μίλια και ως κατακλείδα τη νομιμοποίηση του Αττίλα μέσω του σχεδίου Ανάν. Ενός σχεδίου που αν προχωρούσε -ή αν προχωρήσει με άλλο όνομα στο μέλλον- θα επιτρέψει την ισχύ ενός τείχους εντός της ενωμένης Ευρώπης, θα νομιμοποιήσει την προσφυγιά διακοσίων χιλιάδων Ελληνοκυπρίων και τον τουρκικό εποικισμό, ενώ συγχρόνως θα διατηρήσει τη Λευκωσία σε κατάσταση ψυχροπολεμικού Βερολίνου. Κι όλα αυτά με χάρτι το κοινοτικό κεκτημένο προς τους Ελληνοκύπριους οι οποίοι εν πάση περιπτώσει ούτε πένονται ούτε έχουν την κρίση της δικής μας οι-

κονομίας. Επιτυχία λοιπόν η κυπριακή ένταξη και δικαίωση της πολιτικής Κρανιδιώτη αλλά συνεχής επαγρύπνηση για το μέλλον.

Απ' την άλλη πλευρά είναι δυσάρεστη αλήθεια ότι η ΕΕ δεν μπορεί ακόμη να προστατεύσει τα δικά μας σύνορα και άρα πολλαπλασιάζω αδυνατεί να εγγυηθεί για την ασφάλεια του μαρτυρικού νησιού.

Ιδού λοιπόν τι κερδίσαμε. Οι αυτόματοι πιλότοι της αμερικανικής πολιτικής στην Ελλάδα προς στιγμήν έχουν αποδειχθεί Γκαστόνε της διπλωματίας και γι' αυτό θα ήταν άστοχο και πρόωρο να κομπάζουν ως Ταλειούρανδοι. Κι ας μην ξεχνάμε ότι διπλωματία σημαίνει να προβλέπεις και να προλαβαίνεις, αλλά και να επιλέγεις το βέλτιστον από το χειρόν μόνον όταν υπάρχουν περιθώρια επιλογής. Το μείζον συμπέρασμα από την Κοπεγχάγη είναι ασφαλώς η συνεχώς αυξανόμενη βούληση των Γαλλο-

γερμανών να υπάρξουν ως αυτεξούσιες οντότητες απέναντι στο αμερικανικό Εgo και να μην ακολουθούν πειθήνια τις ανοησίες του προέδρου Θάμνου σαν τον «βελούδινο» ηλίθιο Μπλαιρ. Η μάχη ευρώ και δολαρίου τώρα αρχίζει και το 2003 δεν θα είναι ούτε 1997 ούτε 1993. Επίσης οι Ευρωπαίοι αναρωτιούνται αν η Τουρκία είναι Ευρώπη, όχι με τον ανιστορικό τρόπο του Χάντιγκτον αλλά με ρεαλιστικά, ιστορικά και κοινωνικοπολιτικά δεδομένα. Κάτι που εμείς δεν τολμάμε ούτε να υποτονθορούσουμε. Και επίσης ότι η Κύπρος δικαιούται να είναι ευρωπαϊκή λόγω της ελληνικής της ταυτότητας κι όχι λόγω της τουρκικής μειονότητας πάνω στο νησί. Τελικό συμπέρασμα: Μακριά από τις οίμωγες των ελληναράδων αλλά και τους πανηγυρισμούς των «θριαμβευτών» οφείλουμε να δούμε ότι το κυπριακό ζήτημα παραμένει ανοικτό και δυσεπίλυτο. Και αντί να το θάψουμε όπως-

όπως με δυσώνυμους καφέδες, οφείλουμε να το αντιμετωπίσουμε με γνώμονα το πραγματικό εθνικό μας συμφέρον, αλλά και τον δρόμο που ήδη αρχίζει να χαράσσει η Ευρωπαϊκή Ένωση στην οποία ανήκει τόσο η Ελλάδα όσο και η Κύπρος. Αντίθετα, η επίσημη ελληνική διπλωματία λειτούργησε ως ουραγός των ΗΠΑ, ως «άγγλος ασθενής» στη θέση των Άγγλων, ζητώντας αυτή μόνη να εγκρίνει η ΕΕ ημερομηνία που να ικανοποιεί τους τούρκους ισλαμιστές. Φαντάζομαι ότι στο μέλλον οι εκσυγχρονιστές μας θα συναινέσουν και στο τσαντόρ καθ' άπασαν την ευρωπαϊκή επικράτεια. Γι' αυτό επιμένω ότι είναι ευτύχημα, όσο κι αν το παραβλέπουν μερικοί, πως τα εθνικά μας συμφέροντα ταυτίζονται με τα συμφέροντα και τις ιδέες της μεγάλης ευρωπαϊκής οικογένειας: Ένα τέτοιο πασιφανές γεγονός, διερωτώμαι, είναι δυνατόν να μην το βλέπουν οι όψιμοι ευρωπαίιστές μας;

ΕΚΔΟΣΕΙΣ SCRIPTA

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ-ΚΡΙΤΙΚΗ • ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ-ΚΡΙΤΙΚΗ • ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ-ΚΡΙΤΙΚΗ

SCRIPTA

Michael Hardt - Antonio Negri **Αυτοκρατορία**

Η Αυτοκρατορία είναι μια από τις πιο ευφυείς, εμβριθείς και διεισδυτικές πολιτικές ερμηνείες που έχουμε στη διάθεσή μας μέχρι τώρα σχετικά με το φαινόμενο που ονομάζουμε «παγκοσμιοποίηση». Αναμετρούμενοι κριτικά με τις μετααποικιακές και μετανεωτερικές θεωρίες, και γνωρίζοντας πολύ καλά τις πολλαπλές εκδοχές της νεωτερικότητας και της κεφαλαιοκρατίας, ο Hardt και ο Negri επανεξετάζουν τον μαρξισμό για να αναπτύξουν ένα όραμα της πολιτικής που είναι ταυτόχρονα πρωτότυπο και επίκαιρο. Αυτό το εξαιρετικά εντυπωσιακό βιβλίο θα συζητηθεί για πολύ καιρό.

DIPESH CHAKRABARTY

ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 10 • ΑΘΗΝΑ 10680 • ΤΗΛ.: 210 3616 528 • FAX: 210 3616 529

email: scripta@hellasnet.gr • www.scripta.gr

Η επιτυχία της Κοπεγχάγης και ο «αστερίσκος»

του Μανόλη Καρέλλη

Η ανεπιφύλακτη ή, όπως επικράτησε να λέγεται, χωρίς υποσημειώσεις και τους «αστερίσκους» που μας είχε συνηθίσει ο αείμνηστος **Ανδρέας Παπανδρέου** και που δεν του είχαν εξασφαλίσει υψηλή δημοτικότητα μεταξύ των εταίρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποδοχή της ένταξης της Κύπρου, με τη συντροφιά των εννέα χωρών, στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι ασφαλώς μια ικανοποιητική εξέλιξη της εξωτερικής μας πολιτικής.

Μιας εξωτερικής πολιτικής, ειρήσθω εν παρόδω, που, πέραν της «νίκης της φέτας», δεν μας έχει συνηθίσει σε ανάλογες επιτυχίες τα τελευταία χρόνια.

Και οι έπαινοι γι' αυτήν την ικανοποιητική εξέλιξη θα πρέπει να επιδοθούν σε όσους τους δικαιούνται:

Στην κυβέρνηση της Κύπρου και στο λαό της Κύπρου που συνέπραξαν αποφασιστικά για τον εφοδιασμό της κυπριακής πλευράς με τα καλούμενα «κριτήρια», χωρίς την ύπαρξη των οποίων η ένταξη θα ήταν ανέφικτη.

Στην ελληνική κυβέρνηση που εργάστηκε αόκνως, όπως το θέλει η παραδοσιακή γραφή, για την προώθηση του αιτήματος της ένταξης και της αποσύνδεσής του από την «ουρά» που το συνόδευε από το Ελσίνκι.

Στο κόμμα της αξιωματικής αντιπολίτευσης και στον πρόεδρό του, τον κ. **Κωνσταντίνο Καραμανλή**, που έδρασαν σαν «λομπίστες» στα συντηρητικά κόμματα και τις συντηρητικές κυβερνήσεις των χωρών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης – και εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι η παρουσία συντηρητικών κυβερνήσεων στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι εξαιρετικά ισχυρή.

Στα λοιπά κόμματα της αντιπολίτευσης που, έστω με διαβαθμίσεις, στήριξαν το αίτημα της Κυπριακής Δημοκρατίας για την ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Η επιτυχία της ελληνικής πλευράς όπως σημειώθηκε με την αποδοχή της ένταξης της Κύπρου συμπληρώθηκε με τον –έστω προσωρινό– παραμερισμό του διαβοήτου σχεδίου **Ανάν**.

Για τον παραμερισμό του σχεδίου **Ανάν** θα πρέπει να οφείλονται χάριτες στον ηγέτη των Τουρκοκυπρίων κ. **Ντενκτάς**, τον οποίον εφώτισε εν προκειμένω ο Θεός (ή, το πιο σωστό για την περίπτωση του, ο Αλλάχ).

Αν το σχέδιο **Ανάν** εγένεντο αποδεκτό και από την άλλη πλευρά (η ελληνική το είχε αποδεχθεί, ως βάση διαπραγματεύσεων, όπως είχε λεχθεί, διαπραγματεύσεων, όμως, που δεν θα προχωρήσουν επί της ουσίας), η νέα κρατική οντότητα που θα διαδέχτο την Κυπριακή Δημοκρατία, θα εισέρχετο στην Ευρωπαϊκή Ένωση με μια βόμβα στα χέρια της που αργά ή γρήγορα θα έσκαγε, όπως είχε σκάσει και το κατασκεύασμα της Ζυρίχης και του Λονδίνου (παρ' όλο που εκείνο ήταν «αγγελικό» σε σύγκριση με το προϊόν που αποδίδεται αδικώς στον γενικό γραμματέα του Ο.Η.Ε.).

Και με την ευκαιρία ας μου επιτραπεί ένα απλοϊκό ερώτημα: Τι, άραγε, προσδοκούσε η τουρκική πλευρά όταν προέ-

βαλλε ενστάσεις ως προς την αποδοχή του σχεδίου **Ανάν**; Τι πιο πολύ θα μπορούσε να ελπίζει απ' αυτό, όταν της εδίδοντο τα πάντα: και συγχωροχάρτι για τις εγκληματικές της πράξεις και αναγνώριση του κρατιδίου και συνομοσπονδία και διείσδυση μέσω μηχανισμών και στο υπόλοιπο κομμάτι της Κύπρου και διατήρηση, έστω περιορισμένη σχετικά, του εποίκισμού κ.ο.κ.;

Βέβαια, υπάρχουν και εκείνοι που υποστηρίζουν, τόσο στην Ελλάδα όσο, κυρίως, στην Κύπρο, ότι ο **αστερίσκος** δεν απουσιάζει από τη συμφωνία για την ένταξη της Κύπρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά έχει «εντοιχισθεί» στο ίδιο το κείμενο αντί να σημειωθεί παραπόδας, όπως συνηθίζεται.

Είναι δε αυτός ο αναβαθμισμένος **αστερίσκος** η πρόνοια σύμφωνα με την οποία οι δύο πλευρές, η ελληνοκυπριακή και η τουρκοκυπριακή, θα πρέπει να εργασθούν για την εξεύρεση λύσης για το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου (έτσι μετονομάστηκαν, από το Ελσίνκι κιόλας, η εισβολή, η κατοχή, ο εποίκισμός και όλα τα συνεπακόλουθα) μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου του 2003 και ότι θα χρησιμοποιηθεί η «πλατφόρμα» του σχεδίου **Ανάν**.

Αν, τώρα, θα πρέπει να ληφθεί το σχέδιο αυτό αυτούσιο ή χωρίς ουσιώδεις τροποποιήσεις για την εξεύρεση λύσης, όπως επιμένουν οι σκεπτικιστές και οι λεπτολόγοι, τότε τα πράγματα δεν είναι και τόσο ευχάριστα για την ελληνική πλευρά και θα υπάρξει υπονόμευση της ελληνικής επιτυχίας.

Αντίθετα, όπως δέχθηκε και ο έλληνας πρωθυπουργός κ. **Σημίτης** κατά τη σχετική συζήτηση στη Βουλή, αν θα δοθεί η δυνατότητα δραστηκών τροποποιήσεων του σχεδίου ώστε να εξευρεθεί η δίκαιη και η λειτουργική λύση, τότε η ελληνική ευφορία θα πρέπει να διατηρηθεί χωρίς ουσιώδεις περικοπές.

Δεν απομένει παρά να δούμε ποια από τις δυο εκδοχές θα επιπλεύσει ώστε να βγει το τελικό συμπέρασμα.

Και το άλλο αναμφισβήτητο ευχάριστο μήνυμα από τη διάσκεψη κορυφής της Κοπεγχάγης: ήταν, χωρίς αμφιβολία, η στάση της πλειοψηφίας των ηγετών των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κυρίως του μπλοκ των σκανδιναβικών έναντι των επεμβάσεων (ο χαρακτηρισμός *αγροίκων* τούς έρχεται «γάντι») της αυτοκρατορικής υπερδύναμης για την απόδοση ημερομηνίας στην προστατευομένη της Τουρκία.

Μη μας ενοχλείτε στη διαχείριση των υποθέσεων του οίκου μας! Αυτό ήταν το «απόσταγμα και το σύντομο χρονικό» των αντιδράσεων των ευρωπαίων ηγετών έναντι των αξιώσεων του κ. Μπους – και μας έκαναν περήφανους ως Ευρωπαίους.

Εννοείται ότι πάντα ταύτα εγένοντο με την υπόκρουση των εκκωφαντικών θορύβων που προκαλούσαν οι πτήσεις των τουρκικών αεροπλάνων υπεράνω του ελληνικού Αιγαίου, ενώ επιχειρούσαν παραβάσεις και παραβιάσεις του ελληνικού εναερίου χώρου και ανεχαιτίζοντο από ελληνικά αεροπλάνα ή συνεπλέκοντο με αυτά. Έτσι για να μη χαθεί η συνέχεια και η συνήθεια...

ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΝΑ ΧΡΕΟΣ...

ΟΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΑΚΤΟΣ» ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1991-2002 ΕΞΕΔΩΣΑΝ
600 ΤΟΜΟΥΣ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΣΤΗ ΣΕΙΡΑ «ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ».

ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ
ΣΤΟΥΣ 1.800 ΤΟΜΟΥΣ

Α Π Α Ι Τ Ο Υ Μ Ε

ΑΠΟ ΤΟΥΣ

- ΚΩΝ/ΝΟ ΣΤΕΦΑΝΟΠΟΥΛΟ, ΠΡΟΕΔΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
- ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΣΗΜΙΤΗ, ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
- ΠΕΤΡΟ ΕΥΘΥΜΙΟΥ, ΥΠΟΥΡΓΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
- ΕΥΑΓΓΕΛΟ ΒΕΝΙΖΕΛΟ, ΥΠΟΥΡΓΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
- ΝΙΚΟ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΑΚΗ, ΥΠΟΥΡΓΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
- ΚΩΣΤΑ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ, ΑΡΧΗΓΟ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ
- ΑΛΕΚΑ ΠΑΠΑΡΗΓΑ, ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΤΟΥ ΚΚΕ
- ΝΙΚΟ ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟ, ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΟΥ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ
- ΓΙΑΝΝΑ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ-ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, ΠΡΟΕΔΡΟ «ΑΘΗΝΑ 2004»
- ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟ, ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
- ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
- ΑΝΩΤΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ
- ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ
- ΚΑΙ ΟΛΟΥΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ

Ν Α Σ Τ Η Ρ Ι Ε Ο Υ Ν
Η Θ Ι Κ Α Κ Α Ι Υ Λ Ι Κ Α
Τ Ο Ε Ρ Γ Ο

Η Κύπρος βάρος στους ώμους της Τουρκίας

του Ευάγγελου Αρεταίου

«Σε τέτοια εθνικά θέματα πρέπει να σκεφτόμαστε μακροπρόθεσμα, να σκεφτόμαστε τα συμφέροντα της Τουρκίας και των Τουρκοκυπρίων και ν' αποφεύγουμε να κάνουμε τα θέματα αυτά αντικείμενο της εσωτερικής πολιτικής και πολεμικής», ήταν η έκκληση που απηύθυνε στους τούρκους βουλευτές ο πρωθυπουργός Αμπντουλλάχ Γκιουλ, μιλώντας για το Κυπριακό στην Εθνοσυνέλευση. Παρ' όλα αυτά, μία μόλις μέρα αργότερα, το Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας της χώρας υπό τον πρόεδρο Σεζέρ έθετε ακριβώς τις προϋποθέσεις για την «πολεμική» για την οποία έκανε λόγο ο πρωθυπουργός, χαρακτηρίζοντας ως «απαράδεκτη νομικά και πολιτικά» την απόφαση της Κοπεγχάγης και εκφράζοντας την πλήρη υποστήριξή του στον Ραούφ Ντενκτάς.

Ολοι μαζί θα φθάσουμε σε κάποιο συμβιβασμό. Θα φθάσουμε σε κάποιο σημείο όλοι μαζί, εκτός και εντός Εθνοσυνέλευσης, είχε πει ακόμα ο πρωθυπουργός στην ομιλία του στην βουλή, αφήνοντας να φανεί η πρόθεση της νέας εξουσίας να κινηθεί με την υποστήριξη όλων των πολιτικών και κοινωνικών ηγεσιών αλλά και της κοινής γνώμης. Αλλά και ο Ταγίπ Ερντογάν είπε ότι η πολιτική του κόμματός του όσον αφορά στην Κύπρο και η παραδοσιακή τουρκική πολιτική δεν είναι απόλυτα ίδιες, δίνοντας για άλλη μια φορά το στίγμα της νέας κυβέρνησης και τον τρόπο με τον οποίο σκέφτεται να προχωρήσει στο Κυπριακό.

Η κυβέρνηση επαναλαμβάνει προς όλες τις κατευθύνσεις ότι στηρίζει τη συνέχιση των συνομιλιών για την εξεύρεση λύσης στο Κυπριακό, τονίζοντας ωστόσο προσεκτικά ότι δεν θα δώσει την Κύπρο για να την ξεφορτωθεί.

Η σύγκλιση του Συμβουλίου Εθνικής Ασφαλείας ωστόσο ήταν μια καθαρή προσπάθεια του πολιτικοστρατιωτικού κατεστημένου να προκαταλάβει τις ενέργειες που είχε κατά νου η νέα κυβέρνηση και να επιβάλει τις δικές της θέσεις στο παιχνίδι.

Για τον λόγο αυτό μάλιστα επιστρατεύθηκε ο υπουργός Εξωτερικών Γιασάρ Γιακίς, ο οποίος, σε επίσημη ανακοίνωσή του, κινούμενος σε ευθεία

γραμμή με τον πρόεδρο και τη στρατιωτική ηγεσία της Τουρκίας, καταγγέλλει την απόφαση της Κοπεγχάγης για την ένταξη της Κυπριακής Δημοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ υπογραμμίζει ότι την ευθύνη για την αποτυχία επίλυσης του Κυπριακού στην Κοπεγχάγη έχει η ελληνοκυπριακή και όχι η τουρκοκυπριακή πλευρά.

Γεγονός είναι πάντως ότι η νέα κυβέρνηση της Άγκυρας προσπαθεί να παραμένει, προς το παρόν, διακριτική στις διατυπώσεις της, προετοιμάζοντας το έδαφος για τη δημιουργία μιας ευρύτερης συναίνεσης, ώστε να μπορέσει να νομιμοποιήσει πλήρως τις μελλοντικές της κινήσεις στο Κυπριακό. Για τον λόγο αυτό, όπως υποστηρίζουν παρατηρητές, οι κινήσεις της είναι ήδη ιδιαίτερα προσεκτικές, καθώς το παραμικρό στραβοπάτημα μπορεί ν' αποβεί μοιραίο για το μέλλον της ίδιας, αλλά και για το μέλλον της Τουρκίας.

Οι ίδιες πηγές σημειώνουν τις αντιδράσεις που προκάλεσαν οι δηλώσεις του Γιασάρ Γιακίς που είπε ότι οι τουρκικές ένοπλες δυνάμεις θα θεωρηθούν δυνάμεις εισβολής στην Κύπρο αν δεν επιτευχθεί μια συμφωνία στο Κυπριακό μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου. Διευκρινίζοντας το νόημα των δηλώσεών του ο τούρκος υπουργός είπε ότι οι χώρες της Ε.Ε. θα προσπαθήσουν να χαρακτηρίσουν τον τουρκικό στρατό στην Κύπρο δύναμη εισβολής, αν η ελληνοκυπρια-

κή πλευρά ενταχθεί στην Ε.Ε. ως εκπρόσωπος ολόκληρου του νησιού, και πρόσθεσε ότι είναι λάθος να χαρακτηριστεί έτσι ο τουρκικός στρατός, αλλά δεν είναι ρεαλιστικό να αγνοηθεί μια τέτοια πιθανότητα.

Η ξεκάθαρη αυτή διευκρίνιση, ότι ο τουρκικός στρατός κινδυνεύει να χαρακτηριστεί ως στρατός κατοχής, προκαλεί ανατριχίλα στους συντηρητικούς κύκλους, που βλέπουν ωστόσο ότι τα περιθώριά τους στενεύουν δραματικά.

Άλλωστε ο τρόπος με τον οποίο χειρίστηκε η κυβέρνηση την απόφαση της Κοπεγχάγης, ενισχύει σημαντικά την θέση της, καθώς με ψύχραιμους και ήπιους τόνους μετέτρεψε την απόφαση σε νίκη, όπως λένε χαρακτηριστικά στην Τουρκία.

Αναφερόμενος στην απόφαση της Κοπεγχάγης, ο Ερντογάν είπε ότι πρόκειται για μια σημαντική επιτυχία για την Τουρκία και τόνισε ότι μετά την Κοπεγχάγη οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ε.Ε. έχουν εισέλθει σε μια τροχιά ένταξης. Έχει αρχίσει μια νέα περίοδος.

Ακόμα πιο τολμηρός ο Αμπντουλλάχ Γκιουλ είπε ότι η Τουρκία θα πληροί όλα τα αναγκαία κριτήρια για να ξεκινήσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση τον Οκτώβριο του 2003, ενώ δεν σταματά να τονίζει προς όλες τις κατευθύνσεις ότι η ευρωπαϊκή πορεία της χώρας συνεχίζει ακάθεκτη.

Εν τω μεταξύ αυξάνονται σταδιακά οι πιέσεις –δημόσιες και μη– προς τον τουρκοκύπριο ηγέτη Ραούφ Ντενκτάς εν όψει της 28ης Φεβρουαρίου.

Μεγάλες τουρκικές εφημερίδες –αλλά και πολιτικές και κοινωνικές ηγεσίες στα κατεχόμενα– ασκούν πρωτοφανή κριτική στις κινήσεις του Ντενκτάς και του επιτελείου του.

Αναζήτηση υπεκφυγής στην Κύπρο, ήταν ο πρωτοσέλιδος τίτλος-κατηγορώ της *Ραντικάλ*, που γράφει ότι η στάση της Άγκυρας, που μετά την Κοπεγχάγη

είπε ότι συνεχίζουμε τις συνομιλίες για την εξεύρεση λύσης στο Κυπριακό, έφερε σε δύσκολη θέση τον Ραούφ Ντενκτάς.

Σύμφωνα με τον τουρκικό Τύπο, ο τουρκοκύπριος ηγέτης και οι συνεργάτες του, που πραγματοποίησαν σύσκεψη στην Άγκυρα, ετοιμάζουν νέους όρους για την επανέναρξη των συνομιλιών: *Να κάνουμε διαπραγματεύσεις πάνω στο δικό μας έγγραφο και όχι σε αυτό που ετοιμάσθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη, να καταρτηθεί το λεγόμενο εμπόργκο και οι συνομιλίες να είναι εκ του σύνεγγυς και όχι απευθείας.*

Πληροφορίες αναφέρουν ότι ο Ντενκτάς θέλει να κατεβάσει από το ράφι τα έγγραφα που είχε υποβάλει στις 29 Απριλίου και στις 11 Σεπτεμβρίου και να τα θέσει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Οι ίδιες πηγές λένε ότι ο τουρκοκύπριος ηγέτης θεωρεί την ημερομηνία της 28ης Φεβρουαρίου ως επιβολή και διαμαρτύρεται ότι στις συνομιλίες επεμβαίνουν τα Ηνωμένα Έθνη και η Ε.Ε.

Αυτό που ψάχνουν ο Ντενκτάς και οι συνεργάτες του δεν είναι μια διέξοδος προς τη λύση του Κυπριακού αλλά τον τρόπο με τον οποίο θα διατηρήσουν την μη επίλυση, γράφει ο διευθυντής της *Ραντικάλ Ισμέτ Μπερκάν* και προσθέτει ότι ο Ντενκτάς και οι φίλοι του ετοιμάζονται για άλλον έναν ατελείωτο μαραθώνιο διαπραγματεύσεων.

Ο χρόνος τελειώνει πια για την Κύπρο, όλα αυτά δεν είναι παρά αναβολές,

γράφει ο Μπερκάν και τονίζει ότι το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης επιθυμεί μια λύση, αλλά έχει τη δύναμη να μετατρέψει την στάση του αυτή σε στάση της Τουρκίας; Αυτό θα το δούμε.

Ο τουρκικός τύπος, σε πρωτοσέλιδά του, αναφέρεται σε πρόσφατες δημοσκοπήσεις στα κατεχόμενα που δείχνουν ότι μόνο το 24% των Τουρκοκυπρίων στηρίζουν πια τις κινήσεις του Ραούφ Ντενκτάς, ενώ ο τουρκοκυπριακός τύπος αναφέρεται σε από κοινού κινήσεις για την απομάκρυνση του τουρκοκύπριου ηγέτη από τη θέση του συνομιλητή στις διαπραγματεύσεις για την εξεύρεση λύσης.

Σύμφωνα με τον τουρκοκυπριακό τύπο, κόμματα της αντιπολίτευσης απαιτούν την απομάκρυνση του συμβούλου του κ. Ντενκτάς, Μουμτάζ Σουϊσάλ, γιατί αντιτίθεται στην ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε., και στην επίλυση του Κυπριακού.

Η συμφωνία πρέπει να υπογραφεί για το μέλλον των παιδιών μας, γράφουν τουρκοκυπριακές εφημερίδες και τονίζουν ότι το μεγαλύτερο μέρος των Τουρκοκυπρίων ελπίζει για μια συμφωνία μέχρι τις 28 Φεβρουαρίου.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε το γεγονός ότι στην Κύπρο η θέση μας εξασθένησε, γράφει ο Μεχμέτ Αλί Μπιράντ και προσθέτει ότι αυτοί που αρνούνται το σχέδιο Ανάν κέρδισαν μια τακτική βραχυπρόθεσμη λύση αλλά η πιθανότητα μακροπρόθεσμα να χάσουμε την Κύπρο βαρύνει περισσότερο τώρα πια.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

ANASTASIA PEKRIDOU GORECKI

Αρχαιολόγος

Η ΜΟΔΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΑΔΑ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Δ. Γ. ΓΕΩΡΓΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΜΑΡΙΕΛΛΑ ΦΡΑΪΜΤΕΡ

Ο αναγνώστης τούτου του βιβλίου, μοναδικού στην ελληνική βιβλιογραφία, μαθαίνει για πρώτη φορά το ρόλο που έπαιξε η μόδα και η ενδυμασία τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό βίο των αρχαίων Ελλήνων στη γιορτή, στο πένθος, στα δημόσια λειτουργήματα, στην καθημερινή ζωή. Η συγγραφέας ερευνά με μεθοδικότητα πρωτότυπα αρχαιολογικά ευρήματα, μαρτυρίες της ελληνικής γραμματείας καθώς και εικαστικά τεκμήρια που ανέδειξε η αρχαιολογική σκαπάνη και καταγράφει τις ενέργειες και τις μεθόδους με τις οποίες οι Έλληνες αποκτούσαν, έβαφαν, συντηρούσαν και έραβαν τα υφάσματα ώστε να ντύνονται πάντοτε σύμφωνα με τη "μόδα" και μάλιστα με εντυπωσιακά χρώματα και μοντέλα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
και την Παιδεία

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 210 36.27.318

www.papadimasbooks.gr

e-mail: papadimas@atp.gr

Ο μακρύς δρόμος της Τουρκίας προς την Ευρώπη

Του Αλί Ταρτάνογλου

Οχι! Δεν σημειώθηκαν στην Τουρκία διαδηλώσεις ή άλλες «λαϊκές» αντιδράσεις που να επικρίνουν είτε την κυβέρνηση της χώρας, είτε την Ευρωπαϊκή Ένωση. Διότι: Πρώτον, τα ισχυρά μέσα ενημέρωσης παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της 13ης Δεκεμβρίου στην Κοπεγχάγη ως «επιτυχία», φυσικά της Τουρκίας, ενώ εκείνα που την παρουσιάζουν ως ήττα είναι πολύ αδύναμα. Δεύτερον, τα μέσα ενημέρωσης αλλά και το κυβερνών Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης ήταν οι δύο παράγοντες που υπερτόνισαν το θέμα αυτό, ενώ ο λαός παρακολουθούσε απλώς τις εξελίξεις μάλλον αδιάφορα.

Τα περισσότερα μέσα ενημέρωσης, με βάση τις σφυγμομετρήσεις της κοινής γνώμης, επαναλάμβαναν συνεχώς ότι το 70% του τουρκικού λαού υποστηρίζει την ένταξη στην Ένωση, αλλά ποτέ δεν υπεισλήθαν στο ερώτημα «γιατί», παρότι η απάντηση περιλαμβανόταν στις σφυγμομετρήσεις. Αυτό το 70% λοιπόν συμπαρίσταται στο αίτημα της ένταξης, διότι φαντάζονται ότι μ' αυτήν θα αυξηθεί το εισόδημά τους και θ' ανέβει το βιωτικό τους επίπεδο, ιδιαίτερα καθώς τα ίδια μέσα ενημέρωσης προέβλεπαν ότι το κατά κεφαλήν εισόδημα στη χώρα θα ξεπεράσει τα 10.000 δολάρια.

Και ο φτωχός τουρκικός λαός, του οποίου το κατά κεφαλήν εισόδημα έπεσε τα δύο τελευταία χρόνια στα 2.000 δολάρια από 3.300 που ήταν πριν, πίστεψε αυτές τις υπερβολές, χωρίς να αναρωτηθεί «γιατί αυτοί οι Ευρωπαίοι θα μας δώσουν τόσα χρήματα χωρίς να υπάρχει κανένας λόγος». Αυτό και μόνο· διότι, παραπέρα, κανείς δεν γνωρίζει τι έχει χάσει ήδη η Τουρκία μόνο από την ένταξή της στην Τελωνειακή Ένωση.

Ένα άλλο σημείο είναι ότι αυτή η πλειοψηφία του 70% αγνοεί παντελώς ποια είναι τα περιήφημα Κριτήρια της Κοπεγχάγης. Εάν μάλιστα γνώριζαν,

είναι βέβαιο ότι το μεγαλύτερο μέρος τους θα ήταν εναντίον αυτών των κριτηρίων.

Από την άλλη πλευρά, οι τούρκοι επιχειρηματίες είναι μάλλον ευχαριστημένοι από την απόφαση της Συνόδου Κορυφής. Μάλιστα ο Τουντζάι Οζίλχάν, πρόεδρος της Ένωσης Τούρκων Βιομηχάνων και Επιχειρηματιών, δήλωσε ότι «δεν είναι ανάγκη να νιώθουμε απαισιοδοξία για το αποτέλεσμα αυτό». Επίσης κανείς δεν ζήτησε κάποια εξήγηση από τους πρώην πρωθυπουργούς Τανσού Τσιλέρ και Μεσούτ Γιλμάζ, ανεξαρτήτως του ότι έχουν παραιτηθεί από τις ηγεσίες των κομμάτων τους, ενώ σωπή τηρεί και ο Ντεβλέτ Μπαχτσελί.

Αντίθετα ο σημερινός πρόεδρος της βουλής, που εκπροσωπεί το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης, δήλωσε ότι το 2004 δεν είναι θετική ημερομηνία για την Τουρκία. Επίσης ο προηγούμενος πρωθυπουργός Μπουλέντ Ετζεβίτ είπε ότι «η Τουρκία θα είναι πλειοψηφία στο ευρωπαϊκό κοινοβούλιο, όταν γίνει πλήρες μέλος, και οι Ευρωπαίοι δεν είναι έτοιμοι να δεχτούν κάτι τέτοιο». Ο Νετζμετίν Ερμπακάν τόνισε: «Η Τουρκία δεν είναι υποχρεωμένη να συμμετάσχει στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στην πραγματικότητα η Ευρωπαϊκή Ένωση θα τρέχει πίσω από την Τουρκία και όχι το αντίθετο. Παρότι έχουμε πολλά προβλήματα να λύσουμε, το να τριγυρίζουμε έξω από τις πόρτες των Δυτικών δεν είναι σωστό. Το να μας αρνηθούν δεν ταιριάζει στην Τουρκία.» Τέλος ο πρώην υπουργός Εξωτερικών Ισμαήλ Τζεμ δήλωσε ότι «η απόφαση της Κοπεγχάγης θα πληγώσει την Τουρκία» και ότι «αυτή πηγαίνει πίσω την κατάσταση της Τουρκίας σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ καθιστά δύσκολη την επανένωση της Κύπρου».

Το ερώτημα λοιπόν είναι: «η Τουρκία νικήθηκε ή νίκησε στην Κοπεγχάγη;» Προσωπικά ανήκω σ' εκείνο το 30%

που τάσσεται κατηγορηματικά εναντίον της ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και ακόμα πιστεύω ότι, αν αυτό το 30% μπορούσε να υψώσει τη φωνή του προς την κοινή γνώμη, έστω το μισό από εκείνους που της έκαναν πλύση εγκεφάλων, είναι βέβαιο ότι αυτό το 70% θα ήταν πολύ μικρότερο.

Γενικότερα μιλώντας πάντως, φαίνεται ότι η Τουρκία ηττήθηκε. Και ως αιτίες αυτής της ήττας μπορούν να υπογραμμισθούν η λανθασμένη διπλωματική γραμμή της κυβέρνησης του Κόμματος Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης και συγκεκριμένα η προσπάθεια να χρησιμοποιηθούν υπέρ το δέον οι αμερικανικές πιέσεις προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, καθώς και ο απειλητικός τρόπος ομιλίας του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν.

Η Τουρκία όμως είναι ικανή να γίνει περισσότερο ανεπτυγμένο, περισσότερο σύγχρονο, περισσότερο δημοκρατικό κράτος, χρησιμοποιώντας τα δικά της μέσα, χωρίς να παρακαλά τους Δυτικούς. Αν δεν μπορεί να το κάνει, τότε είμαστε άξιοι της τύχης μας. Οι παλιότεροι έλεγαν ότι «φέροντας νερό απ' έξω δεν μπορείς να γεμίσεις το πηγάδι», που σημαίνει ότι πρέπει να βοηθάς τον εαυτό σου με τα δικά σου μέσα. Αυτό στην Τουρκία σημαίνει «πλήρης ανεξαρτησία», πράγμα που δείχνει να βρίσκεται διαμετρικά αντίθετα στον όρο «πλήρης ένταξη».

Ούτε οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση ωστόσο, αλλά ούτε και το Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης με τον Ερντογάν ήταν ειλικρινείς. Η Βρετανία, η Ιταλία και η Ελλάδα είχαν δηλώσει πριν τη Σύνοδο ότι θα συνηγορούσαν υπέρ της Τουρκίας, ωστόσο η τελική απόφαση ελήφθη ομόφωνα, διότι, λόγω της στρατηγικής θέσης της αλλά και του τεράστιου όγκου της αγοράς της που είναι χρήσιμη για τα προϊόντα και τα κεφάλαιά τους, οι ΗΠΑ και η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θέλουν να χάσουν την Τουρκία –

αντίθετα θέλουν να την χρησιμοποιήσουν μέσω του ΚΔΑ. Την ίδια στιγμή όμως και το ΚΔΑ επιδιώκει να χρησιμοποιήσει τις ΗΠΑ και την Ευρωπαϊκή Ένωση για τα θρησκευτικά σχέδιά του στην Τουρκία, λέγοντας «πρέπει να φτάσουμε τα Κριτήρια της Κοπεγχάγης, διότι αυτό θέλει η Ευρώπη».

Μετά την ανακοίνωση της απόφασης της Συνόδου, ο Τζον Πάλμερ, από το Ευρωπαϊκό Πολιτικό Κέντρο, είπε στον Νιλγκιούν Τσεράκογλου, της εφημερίδας *Τζουμχουριέτ*: «Ανακάλυψαν τη φόρμουλα για να κρατήσουν την Τουρκία στην τροχιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης! Αυτή είναι η μόνη φόρμουλα που μπορεί να ενισχύσει τους μεταρρυθμιστές και την κυβέρνηση της Τουρκίας έναντι των στρατηγών και εκείνων που είναι κατά των μεταρρυθμίσεων.»

Αυτό είναι το κύριο ζήτημα, ειδικά δεν υπάρχει κανένας που να θέλει την πλήρη ένταξη της Τουρκίας. Υπάρχει ωστόσο και ένα άλλο θέμα. Δεν γνωρίζω ποιες είναι αυτές οι μεταρρυθμίσεις που υπαινίχθηκε ο Πάλμερ. Αν αυτές σημαίνουν να μείνει η Τουρκία απλώς ένας δορυφόρος της Δύσης, με την τεράστια αγορά της, είναι καλύτερο να το ξεχάσουμε. Αλλά αν σημαίνουν να γίνει η Τουρκία μια πιο δημοκρατική και πιο βιομηχανική χώρα, δεν υπάρχει κανείς στην Τουρκία που δεν το θέλει.

Ας υποθέσουμε όμως ότι ο Ερντογάν, ο Γκιουλ και το ΚΔΑ δεν έκαναν διπλωματικά λάθη, ότι ο Ερντογάν δεν

«απειλήσε» την Ευρώπη και ότι ο Ντενκτάς πειθόταν να υπογράψει το σχέδιο Ανάν. Τι θα άλλαζε; Θα άνοιγαν οι πόρτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Τουρκία; Δηλαδή ποια λάθη είχαν κάνει ο Ετζεβίτ, ο Γιλμάζ και οι άλλοι;

Σύμφωνα με την άποψη πολλών Τούρκων, η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν θα δεχτεί ποτέ την Τουρκία και έχει μια σειρά σωστούς λόγους γι' αυτό. Ας βάλουμε στην άκρη το γεγονός ότι η Τουρκία είναι μουσουλμανική χώρα, ή ότι έχει διαφορετική κουλτούρα. Πριν απ' όλα, με πληθυσμό 70 εκ. η Τουρκία θα είναι η δεύτερη σε μέγεθος εθνική ομάδα στην ευρωβουλή μετά τη Γερμανία· έτσι οι Γερμανοί, Γάλλοι και Βρετανοί θα έχουν ν' αντιμετωπίσουν έναν ισχυρό αντίπαλο. Η πολιτική ισορροπία θα διαταραχθεί και έπειτα εκατοντάδες τούρκοι πολίτες θα πρέπει να προσληφθούν σε διάφορες υπηρεσίες της Ένωσης, ενώ εκατομμύρια Τούρκοι θα περάσουν στην Ευρώπη αναζητώντας εργασία.

Και το σημαντικότερο θέμα – η οικονομική κατάσταση της Τουρκίας. Ακόμα και το κατά κεφαλήν εισόδημα της Βουλγαρίας, που είναι το χαμηλότερο μεταξύ των υποψηφίων για την επόμενη διεύρυνση χωρών, είναι τρεις φορές μεγαλύτερο από το τουρκικό (της Τουρκίας είναι 2.160 δολάρια, ενώ της Βουλγαρίας 6.200). Επίσης δεν υπάρχει καμία άλλη χώρα της οποίας ο τιμάρθμος να είναι πάνω από 10% – παρ' όλα αυτά της Τουρκίας βρίσκεται στο 33%, στο χαμηλότερο σημείο του εδώ

και 20 χρόνια.

Αν λοιπόν θελήσουμε να φέρουμε την Τουρκία κοντύτερα στα ευρωπαϊκά «στάνταρντς», τότε θα προκύψει ένα τεράστιο κόστος για την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία ίσως δεν μπορεί, κυρίως όμως δεν θέλει να το πληρώσει. Και ειλικρινά έχουν δίκιο, μόνο που δεν είναι ευθείς. Δεν θέλουν και δεν μπορούν να μιλήσουν ανοιχτά, διότι αν προσπαθούσαν να μιλήσουν ευθέως θα έλεγαν: «Αγαπητή Τουρκία, δεν μπορούμε και δεν θέλουμε να πληρώσουμε αυτό το τεράστιο κόστος, αλλά και δεν μπορούμε να σε απορρίψουμε εντελώς, διότι χρειαζόμαστε την τεράστια αγορά σου. Επίσης δεν θέλουμε να σε χάσουμε προς χάρη άλλων κόσμων· γι' αυτό σε χρειαζόμαστε να στέκεσαι εμπρός στην πόρτα και μόνο να μας δίνεις αυτό που θέλουμε».

Η ενίσχυση των μεταρρυθμιστών και της κυβέρνησης του ΚΔΑ έναντι των στρατηγών και των αντιμεταρρυθμιστών αποτελεί την αναγκαία σαλάτα στο μενού, διότι αν δεν το έκαναν αυτό, το ΚΔΑ θα μπορούσε να οδηγήσει την Τουρκία σε εντελώς διαφορετική κατεύθυνση.

Ναι! Η Τουρκία ηττήθηκε, όχι όμως επειδή δεν μπόρεσε να πάρει μια συγκεκριμένη και τελική ημερομηνία, οπότε για άλλη μια φορά έμεινε να περιμένει έξω απ' την πόρτα, αλλά διότι δεν την απέρριψαν ειλικρινά και ανοιχτά, δεν την απέρριψαν ευθέως και εντελώς.

ΕΤΟΙΜΑΣΤΗΚΑΝ ΑΚΟΜΗ ΔΥΟ ΤΟΜΟΙ ΤΟΥ ANTI (2001)

Είναι έτοιμοι και διατίθενται από τα γραφεία του περιοδικού

(Δημοχάρους 60, Αθήνα 115 21)

δύο ακόμα τόμοι του ANTI που συμπεριλαμβάνουν τα τεύχη

729 έως και 741 (ο 54ος)

και 742 έως και 753 (ο 55ος).

Θα βρείτε επίσης τους τόμους των προηγούμενων ετών

Στους τόμους του περιοδικού ANTI

αποτυπώνεται η σύγχρονη ιστορία μας.

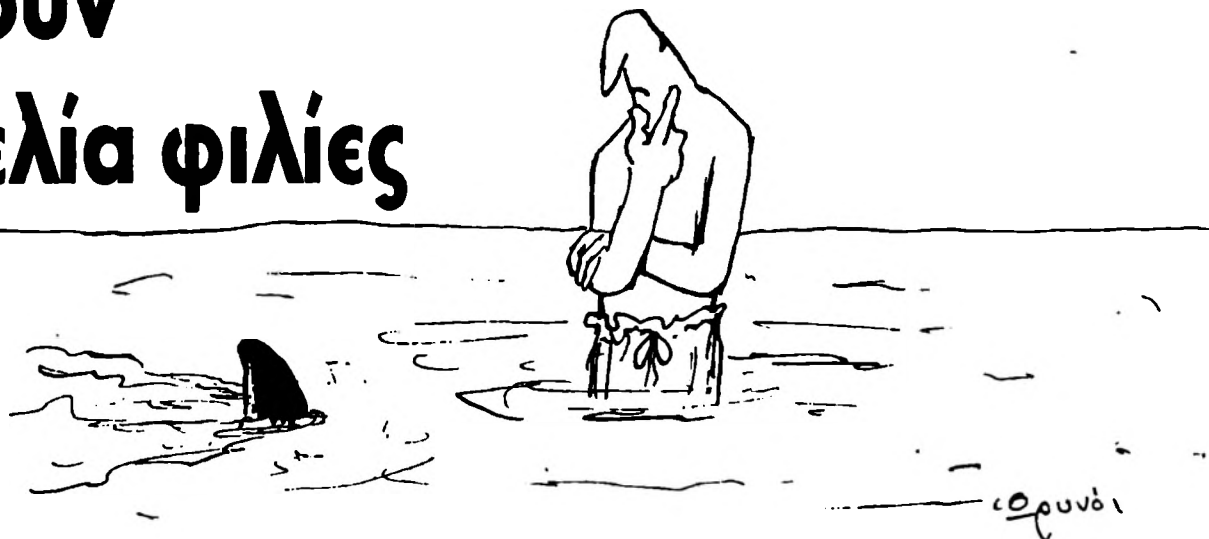
Α' εξάμηνο 2001

Β' εξάμηνο 2001

Πώς αποτυγχάνουν οι κατά παραγγελία φιλίες

του Άκη Κοσώνη

Το μεσημέρι της Πέμπτης 12 Δεκεμβρίου η Εκτελεστική Επιτροπή της ΟΥΕΦΑ ψήφισε την κοινή υποψηφιότητα Αυστρίας και Ελβετίας για τη διοργάνωση του Πανευρωπαϊκού Πρωταθλήματος το 2008. Χωρίς(;) να το ξέρει ή να το θέλει, ακύρωσε ή ανέβαλε σημαντικό μέρος της επιχείρησης που θα μπορούσε να έχει τον τίτλο «ελληνοτουρκική φιλία Α.Ε.», μια και η χώρα μας με την γείτονα ήταν ένα ισχυρό διεκδικητικό ζεύγος για την ίδια διοργάνωση.

Είχαν κάνει όμως και οι δύο μια μεγάλη παράλειψη. Είχαν λησμονήσει να εξηγήσουν στους ευρωπαίους φίλους και εταίρους (μας) πώς είναι δυνατόν τελώντας άτυπα σε εμπόλεμη κατάσταση με κάποιον να διοργανώσεις μαζί του εκδήλωση. Κυρίως η Ελλάδα δεν είχε εξηγήσει επαρκώς πώς γίνεται η γειτονική χώρα να καταγγέλλεται ως εισβολέας και παρανόμως κατέχων το 37% της Κύπρου, αλλά και ως δολοφόνος των λαών που ζουν στα εδάφη της (παλιότερα των Αρμενίων, σήμερα των Κούρδων) αλλά συγχρόνως να πληροί τις προϋποθέσεις για εταιρική σχέση με σκοπό τη συνδιοργάνωση κορυφαίου γεγονότος.

Η ΟΥΕΦΑ αποφάσισε αντί για μας και έβγαλε από μια εξαιρετικά δύσκολη θέση τον ελληνικό λαό ο οποίος θα ήταν σχεδόν αναγκασμένος να πανηγυρίσει για την από κοινού με τους Τούρκους ανάληψη μιας διοργάνωσης που καθόλου δεν ήθελε: «Είναι αλήθεια ότι στον συνεταιρισμό που έκαναν Έλληνες και Τούρκοι, ζεστά το θέμα πήραν οι γείτονές μας και μόνον αυτοί», γράφει ο Χρήστος Κοντός στην *Καθημερινή* της Κυριακής 8 Δεκεμβρίου, τονίζοντας συγχρόνως πως όλα τα γκάλοπ

έδειξαν ότι «η συντριπτική πλειοψηφία των ελλήνων φιλάθλων δεν επιθυμούσε συνεταιρισμό με τους Τούρκους». Δεν είχε αντιληφθεί αυτό το κλίμα η Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία; Ναι, αλλά δεν μπορούσε να κάνει πίσω: «Η ΕΠΟ έδειξε αρχικά κάποιον ενθουσιασμό στην ιδέα της Τουρκικής Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου, αλλά στην πορεία διαπίστωσε ότι βάδιζε μοναχικό δρόμο», σημειώνει ο Χρ. Κοντός.

Αλλά τι είναι πάλι αυτό; Η συνδιοργάνωση του πανευρωπαϊκού 2008 ήταν ιδέα της Τουρκίας; Για όσους δεν το ξέρουν: ναι.

Κατά την εβδομαδιαία εφημερίδα *Άποψη* (6 Δεκεμβρίου 2002), η Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου της Τουρκίας «επεδίωκε μια δεκαετία τώρα να θέσει με την ΕΠΟ συνυποψηφιότητα για να διεκδικήσει μια μεγάλη διοργάνωση. Ο τότε πρόεδρος της ΕΠΟ Σωτήρης Αλημίσης, λαμβάνοντας υπόψη και τις θέσεις του Υπουργείου Εξωτερικών, έντεχνα απαντούσε αρνητικά στις προτάσεις των Τούρκων».

Αλλά οι αρνήσεις έχουν πάντα ένα τέλος:

- Στις 22 Οκτωβρίου 1999 γίνεται γνωστό ότι ο επίτιμος πρόεδρος της Τουρκικής Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου και αντιπρόεδρος της ΟΥΕΦΑ Σενέζ Ερζίκ πρότεινε τη συνδιοργάνωση του 2008 από Ελλάδα και Τουρκία. Το Δ.Σ. της Τουρκικής Ομοσπονδίας αποστέλλει επίσημα την πρόταση στην ΕΠΟ, εκείνη δεν απαντά αμέσως, αλλά ο κ. Αλημίσης δηλώνει «το βλέπω θετικά, αλλά δεν είναι μόνο δικό μου θέμα».

- Η ίδια πρόταση είχε κατατεθεί στην Ελλάδα από την Τουρκία και στις 20 Ιανουαρίου 1998 για συνδιοργάνωση

της εκδήλωσης του 2004, την οποία τελικώς κέρδισε και θα οργανώσει η Πορτογαλία.

- Τα πράγματα αργούν λίγο, αλλά ωριμάζουν. Στις 19 Απριλίου 2001 το Δ.Σ. της ΕΠΟ απαντά θετικά στην τουρκική πρόταση «για καταρχήν συζήτηση στο ενδεχόμενο υποβολής κοινής υποψηφιότητας».

- Είχε προηγηθεί τρεις μόνο μέρες μετά την τουρκική πρόταση η δήλωση του έλληνα κυβερνητικού εκπροσώπου Δημήτρη Ρέππα (25 Οκτωβρίου 1999) ότι πρόκειται για καλή ιδέα, αλλά και η λήψη αποστάσεων ασφαλείας από την καρδιά του ζητήματος: «Δεν είναι πολιτικό θέμα».

- Αντίθετα, ο τότε πρόεδρος της Τουρκίας Σουλεϊμάν Ντεμιρέλ κατά την τελετή βράβευσής του από τη Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή στην Άγκυρα στις 27 Ιανουαρίου 2000 δήλωνε ότι «οι από κοινού διοργανώσεις με την Ελλάδα είναι πολύ σημαντικές για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις» και επεσήμαινε ότι «η προσέγγιση των δύο χωρών θα προωθηθεί ακόμα περισσότερο μέσα από τη συνεργασία στον αθλητισμό».

- Λίγους μήνες μετά, στις 17 Αυγούστου 2000, ο έλληνας υπουργός Εξωτερικών Γιώργος Παπανδρέου δίνει τη συγκατάθεσή του να ξεκινήσουν διερρευνητικές επαφές με την ομοσπονδία της Τουρκίας.

- Στις 19 Απριλίου 2001 γίνεται αυτό που ήδη αναφέραμε, ενώ λίγες μέρες μετά συμβαίνει κάτι μάλλον παράξενο. Ο υπουργός Πολιτισμού Ευάγγελος Βενιζέλος, αφού δηλώνει στις 21 Μαΐου ότι «η Ελλάδα προτίθεται να διοργανώσει από κοινού με την Τουρκία το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα Ποδοσφαίρου το 2008», νιώθει την ανάγκη

να προβεί σε μια δυσεξήγητη και μαξιμαλιστική δέσμευση: «Εάν για οποιονδήποτε λόγο δεν αναλάβουμε αυτή τη διοργάνωση, τότε είμαστε διατεθειμένοι να διεκδικήσουμε από κοινού με την Τουρκία τη διοργάνωση του 2012»! Μάλλον δεν θα είχε υπόψη του τη δήλωση-δέσμευση αυτή του κ. Βενιζέλου ο πρόεδρος της ΕΠΟ κ. Βασίλης Γκαγκάτσος όταν τη Δευτέρα 16 Δεκεμβρίου 2002 απαντώντας σε ερώτηση «εάν η χώρα μας πρόκειται να υποβάλει υποψηφιότητα για τη διοργάνωση του 2012» δήλωσε αδειάζοντας τον υπουργό Πολιτισμού: «Είναι νωρίς για να πω εάν θα διεκδικήσουμε τη διοργάνωση. Θα αναλάβουμε άλλες πρωτοβουλίες.» Νωρίς τον Δεκέμβριο του 2002; Φανταστείτε πόσο νωρίς ήταν τον Μάιο του 2001...

ΕΠΙΣΗΜΟΤΗΤΕΣ ΧΩΡΙΣ ΛΑΪΚΗ ΒΑΣΗ

Όμως η επιχείρηση συνδιοργάνωσης συνεχίστηκε ακάθεκτη. Την Τρίτη 28 Αυγούστου 2001 υπογράφουν στην Κωνσταντινούπολη το σχετικό σύμφωνο συνεργασίας και συνυποψηφιότητας ο κ. Γκαγκάτσος με τον ομόλογό του της Τουρκικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας Χαλούκ Ουλουσάι. Στο κοινό ανακοινωθέν που εκδίδεται επισημοποιείται ο πολυδιάστατος χαρακτήρας του εγχειρήματος και φυσικά η πολιτική του διάσταση: «Είναι προφανές ότι για ένα τόσο σπουδαίο εγχείρημα θα απαιτηθεί η συναίνεση και η πλήρης υποστήριξη των αντίστοιχων κυβερνήσεων.»

Δυόμισι μήνες αργότερα, στις 8 Νοεμβρίου 2001, η Ελλάδα ανταποκρίνεται με τον πιο επίσημο τρόπο στο αίτημα για υποστήριξη του κοινού εγχειρήματος. Με επιτολή του προς τον επικεφαλής της ΕΠΟ ο υπουργός Εξωτερικών Γ. Παπανδρέου δηλώνει:

«Θα ήθελα να επαναλάβω την πολιτική στήριξη που παρέχει το υπουργείο Εξωτερικών στην υποβολή κοινής υποψηφιότητας Ελλάδας-Τουρκίας για τη συνδιοργάνωση του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος Ποδοσφαίρου 2008.

Την θέση αυτή είχα την ευκαιρία να διατυπώσω ήδη από τον παρελθόντα χρόνο με επιστολή που είχα απευθύνει στις 12 Ιουλίου 2000 προς την ΕΠΟ.

Θεωρώ ότι η συνδιοργάνωση αυτή εκ-

φεύγει από τα στενά όρια μιας αμιγώς αθλητικής εκδήλωσης και αποτελεί εγχείρημα μεγάλης εμβέλειας και προβολής που ενισχύει την προσπάθεια προσέγγισης των πολιτών των δύο χωρών.»

Η επιστολή αυτή προφανώς αντανακλά τις θέσεις του κ. Γ. Παπανδρέου που θέλει να εντάξει το εγχείρημα στη γενικότερη πολιτική του της ελληνικής προσέγγισης. Πολιτική που εκτιμά ότι η προσέγγιση απενεργοποιεί την τουρκική επιθετικότητα, ενώ συγχρόνως υποχρεώνει την Τουρκία να συμπεριφερθεί κόσμια.

Το νερό έχει μπει ήδη στ' αυλάκι, το όλο θέμα έχει με τον πιο επίσημο τρόπο προσδιοριστεί ως πολιτικό και επί ένα χρόνο οι επιτροπές προετοιμασίας της υποψηφιότητας εργάζονται. Υπάρχει όμως διάχυτη η αίσθηση ότι όλα συμβαίνουν χωρίς την επιθυμία του κόσμου, με αποτέλεσμα να προκύπτει μια φιλία κατά παραγγελία, ή ύστερα από απόφαση. Η κοινή γνώμη της Ελλάδας δεν συγκινείται από την προοπτική συνδιοργάνωσης εκδήλωσης με την Τουρκία. Ούτε όμως και τα μέσα ενημέρωσης προβάλλουν το θέμα ώστε αυτό να καταστεί μέρος της καθημερινότητας των Ελλήνων. Ίσως διότι αντιλαμβάνονται ότι δεν θα βρουν πρόσφορο έδαφος στην «πώληση» του συγκεκριμένου προϊόντος. Έτσι τη μάχη της υποψηφιότητας την δίνουν τελικά «στρατηγοί χωρίς στρατό» στην ελβετική Νιόν και εύλογα τη χάνουν. Τα πρόσφατα άλλωστε επεισόδια στο ματς Παναθηναϊκού-Φενέρμπαχσε στην Κωνσταντινούπολη αποτελούν μια χαρά άλλοθι για όσους θέλουν να κόψουν την παράξενη, ατεκμηρίωτη και χωρίς λαϊκό έρεισμα συνυποψηφιότητα Ελλάδας-Τουρκίας. Στο ρεπορτάζ του ο Μανώλης Μαυρομάτης (Νέα, 11 Δεκεμβρίου 2002) ειδοποιεί σαφώς για το κλίμα στην Ελβετία: «Οι εκτιμήσεις των ελβετικών και γαλλικών κυρίως εφημερίδων δίνουν προβάδισμα σαφέστατο στην αυστροελβετική υποψηφιότητα», ενώ την ίδια μέρα στην *Απογευματινή* ο Άλκης Φιτσόπουλος παραθέτει δήλωση του μέλους της Εκτελεστικής Επιτροπής της ΟΥΕΦΑ, κύριου Μάριου Λευκαρίτη, που αποδεικνύει το μέγεθος της πολιτικής διάστασης του όλου ζητήματος: «Θα είναι περισσότερο πο-

λιτική η απόφαση. Ήδη όλες οι υποψήφιες χώρες έχουν ενεργοποιήσει τις πρεσβείες τους.» Είναι ο κύριος εκπρόσωπος στην Ε.Ε. της ΟΥΕΦΑ για τον οποίο έγραφε ο Χρ. Κοντός στην *Καθημερινή* πως «εμείς ούτε την ψήφο της Κύπρου δεν περιμένουμε»! Γιατί άραγε; Μα επειδή «ο Μάριος Λευκαρίτης έχει δηλώσει την αντίθεσή του στο συνεταιρισμό με την Τουρκία». Όπως προφανώς και κάθε Κύπριος ασχολούμενος ή όχι με τα αθλητικά. Είναι ενδεικτικό εδώ να παρατεθεί η άποψη του κύριου ποδοσφαιριστή Γιασεμάκη Γιασουμή που αγωνίζεται στην Ελλάδα (ΠΑΟΚ) και μιλάει για το θέμα στη Βάσω Νούσια (*Εθνοσπόρ*, 9 Δεκεμβρίου 2002): «Δεν το χωράει το μυαλό μου πως η Ελλάδα μπόρεσε να υποστηρίξει μια τέτοια ιδέα. Πείτε μου, σε τι θα βγει κερδισμένη η χώρα; Φιλοξενεί τους Ολυμπιακούς Αγώνες του 2004 και εκεί της δίνεται η μεγαλύτερη ευκαιρία να αναπληρωθεί και να προωθήσει οποιοδήποτε σχέδιό της παγκοσμίως. [...] Εγώ δεν θέλω να γίνω έρμαιο κανενός. Ας επισκεφθούν πρώτα τα κατεχόμενα και μετά να μιλήσουν για ελληνοτουρκική φιλία αυτοί που την υποστηρίζουν.» Το ίδιο περιοδικό (στον πρόλογο της έρευνας των Γ. Τριανταφυλλόπουλου και Μ. Γκιουλένογλου), αφού σημειώνει την αντίθεση των τούρκων ποδοσφαιριστών με τους έλληνες συναδέλφους τους στην υπόθεση της συνδιοργάνωσης (θετικοί οι Τούρκοι, αρνητικοί οι Έλληνες), υπογραμμίζει: «Οφείλουμε βέβαια να συνυπολογίσουμε και κάτι σημαντικό. Στην Τουρκία (αντίθετα με την Ελλάδα) έχει προηγηθεί μια έντονη, μεθοδική προπαγάνδα υπέρ της συνδιοργάνωσης, αφού η από κοινού με τη χώρα μας φιλοξενία του μεγαλύτερου αθλητικού γεγονότος της “γηραιάς ηπείρου” σε επίπεδο εθνικών ομάδων θεωρείται ως μοναδική ευκαιρία προβολής και διαφήμισης του “ευρωπαϊκού προσώπου” της.»

Ένα πρόσωπο πάντως που λίγοι είναι σε θέση να διακρίνουν, λιγότεροι έχουν τη διάθεση να το εξωραϊσουν και ακόμα λιγότεροι να το θεωρήσουν οικείο. Ακόμα και για φιλικό αγώνα στο άγνωστο μπάντμιντον και το εκκεντρικό κρίκετ...

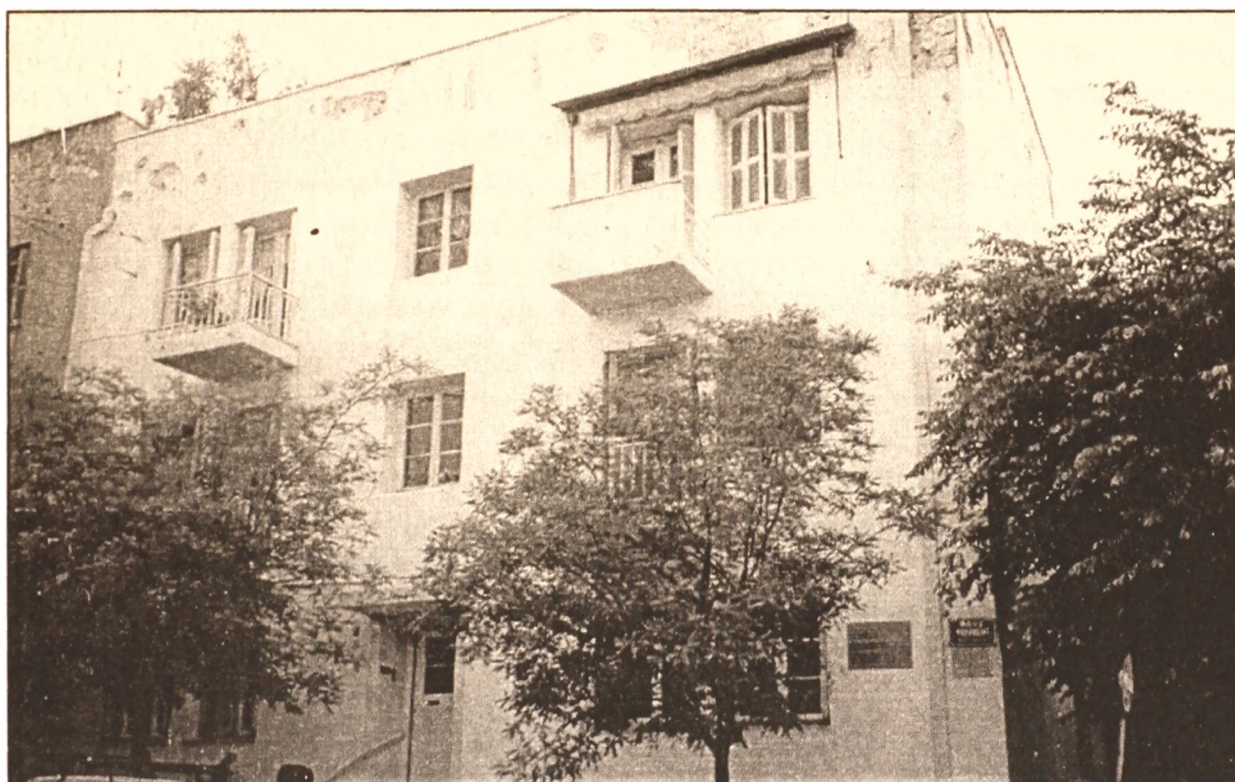

Το «μπαλάκι» στο ΣτΕ

της Όλγας Ι. Φωτακοπούλου

Υπάρχουν κάποιοι άνθρωποι που δίνουν αγώνα για να σώσουν ό,τι έχουν φτιάξει στη ζωή τους. Δηλαδή τη ζωή τους.

Τα Προσφυγικά της λεωφόρου Αλεξάνδρας διαφοροποιούνται σ' ένα πολύ βασικό σημείο από τους υπόλοιπους εναπομείναντες ελεύθερους χώρους στην Αθήνα. Αποτελεί ο ίδιος ο χώρος τη ζωή για τους κατοίκους του. Δεν είναι ούτε «γείτονες», ούτε «περίοικοι», είναι αυτοί οι ίδιοι κάτοικοι, ζουν δηλαδή εκεί.

Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι αυτή η παράμετρος διαφοροποιεί ουσιαστικά και το είδος και την ένταση των αντιδράσεων των ανθρώπων αυτών, που προσπαθούν να σώσουν το χώρο τους από τα μεγάλα οικονομικά-οικοδομικά συμφέροντα.

Το τελευταίο διάστημα διάφορα σενάρια «αξιοποίησης» με αντικείμενο το μέλλον των Προσφυγικών της λεωφόρου Αλεξάνδρας έχουν αρχίσει να βλέπουν το φως της δημοσιότητας, μέσω των οικονομικών εφημερίδων από τις 25 Οκτωβρίου. Σ' αυτά επιβεβαιώνεται το προφανές εδώ και καιρό. Ότι δηλαδή «η τεράστια έκταση αποτελεί το μήλον της έριδος επιχειρηματικών ομίλων για την “αξιοποίησή” τους με την μέθοδο της αντιπαροχής».

Το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (Τμήμα Αρχιτεκτόνων) εδώ και τρία

χρόνια ήδη έχει αποφανθεί ότι ο μόνος τρόπος να κρατηθεί «άκτιστη» αυτή η έκταση, είναι να παραμείνουν τα 8 κτήρια (ανακαινισμένα όμως εξωτερικά), λόγω της μεγάλης αρχιτεκτονικής, κοινωνικής και πολιτισμικής σπουδαιότητάς τους, και να δεντροφυτευτούν τα 10 στρέμματα των ελεύθερων χώρων που υπάρχουν γύρω τους.

Οι κάτοικοι των Προσφυγικών της λεωφόρου Αλεξάνδρας έχουν προσφύγει –μέσω του συλλόγου τους– στο ΣτΕ κατά του Υπουργείου Πολιτισμού, το οποίο, ενώ εδώ και 2 χρόνια έχει εισηγηθεί τον χαρακτηρισμό τους ως διατηρητέα, για άγνωστους λόγους δεν το πράττει.

Τη μεθοδολογία προκειμένου να γκρεμιστούν τελικά οι πολυκατοικίες δρομολογούν με παράλληλες δράσεις το ΥΠΕΧΩΔΕ, η Κτηματική Εταιρεία

του Δημοσίου και ο Δήμος Αθηναίων.

- Το ΥΠΕΧΩΔΕ προχωρεί στις διαδικασίες τροποποίησης του Ρυμοτομικού Σχεδίου της περιοχής. Η επιθυμία «είναι προφανής: να γκρεμιστούν οι 6 από τις 8 πολυκατοικίες και να εκκενωθούν από τους κατοίκους οι υπόλοιπες δύο!!! Ουσιαστικά με αυτό τον τρόπο παρακάμπτει προηγούμενη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Αθηναίων, λόγω απράκτου προθεσμίας ενός έτους περίπου».

- Το Δημοτικό Συμβούλιο, ξαφνικά, στις αρχές Δεκεμβρίου συνεδρίασε και εκπρόθεσμα, σε προχωρημένη ώρα, παρά τη σύμφωνη άποψη των ενδιαφερομένων μερών για αναβολή του θέματος, «περνάει» το θέμα και ψηφίζει την κατεδάφιση των 6 κτηρίων στα Προσφυγικά... Παρά την ομόφωνη άποψη του Συμβουλίου Χωροταξίας για μη κατεδάφιση...

Ο σύλλογος ιδιοκτητών των διαμερισμάτων αναφέρει χαρακτηριστικά: «το ΥΠΕΧΩΔΕ, στην αγωνιώδη του προσπάθεια να εξαφανίσει τα κτήρια αυτά –παρά τις εισηγήσεις της Παγκοσμίου Ενώσεως Αρχιτεκτόνων, του Πανελληνίου Συλλόγου Αρχιτεκτόνων, του Ε.Μ.Π. και του Ελληνικού Ινστιτούτου Αρχιτεκτονικής– ενεργοποιεί μετά από 35 χρόνια (!!!) το χουντικό διάταγμα του 1967 (το οποίο ασαφώς προσδιορίζει την έκταση των 4 πρώτων πολυκατοικιών ως χώρο πρασίνου για το υπό ανέγερσιν τότε διπλανό Δικαστικό Μέγαρο) και προχωρεί στην απαλλοτρίωση των εναπομεινάντων διαμερισμάτων».

Παρά την εισήγηση του 7ου Διαμερίσματος υπέρ της διατήρησης-ανακαίνισης των 8 πολυκατοικιών... Παρά την ομόφωνη απόφαση της Επιτροπής Σχεδίου Πόλεως του Δήμου υπέρ της διατήρησης-ανακαίνισης και των 8 πολυκατοικιών...

Η δε επταμελής Επιτροπή του Δημοτικού Συμβουλίου που είχε συσταθεί για να ερευνήσει το θέμα και θα εισηγούνταν στην ολομέλεια, ουδέποτε συνε-

δρίασε στο διάστημα του ενός έτους!...

Τέσσερις μέρες αργότερα οι αριστερές παρατάξεις στο Δημοτικό Συμβούλιο προσπάθησαν να επαναφέρουν προς συζήτηση το θέμα. Ωστόσο, παρά τη μεγάλη φασαρία που δημιουργήθηκε, το θέμα έμεινε ως είχε, χωρίς να επανατοποθετηθεί το Σώμα.

Η Κτηματική Εταιρεία Δημοσίου, «με απειλές και εκβιασμούς» του είδους «την άλλη εβδομάδα μπαίνουν οι μπουλντόζες», ανάγκασε σε πώληση 136 ιδιοκτήτες διαμερισμάτων. Έχουν απομείνει οι πιο αποφασισμένοι 92.

Ο ΚΥΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΨΕΜΑΤΑ

Ο σύλλογός τους ήδη έχει ζητήσει επισήμως την άρση αυτού του χουντικού ΦΕΚ (1967) και ταυτόχρονα διευκολύνει με αποδεικτικά στοιχεία τους ιδιοκτήτες εκείνους που θέλουν ν' αποζημιωθούν για το 67 τ.μ. διαμέρισμά τους με 35 εκατομμύρια αντί για 18 που δίνει η ΚΕΔ.

Ο κυνισμός των κρατικών φορέων έχει αγγίξει τα ύψη. Η δικαιολογία που προβάλλεται για την κατεδάφιση είναι εκεί να γίνει πάρκο. Μάλιστα προκειμένου να στηριχθεί αυτή, το ΥΠΕΧΩΔΕ είχε αναθέσει σε τεχνικό γραφείο μελετών να εκπονήσει μελέτη σχετική με τη δημιουργία χώρου πρασίνου, «αναφυχής» και γκαράζ. Ξαφνικά δύο χρόνια μετά οι μελετητές επαύθησαν και πλέον οι αρμόδιες υπηρεσίες του ΥΠΕΧΩΔΕ εκπονούν νέα μελέτη. Οι «κακές γλώσσες» λένε ότι η μελέτη δεν «βόλευε», διότι γκρέμιζε μεν τις πολυκατοικίες, κρατούσε όμως τα δέντρα, τα οποία είναι αρκετά μεγάλα και θα έσωζαν τη χωροθέτηση των πολυκατοικιών.

Για το σύλλογο των ιδιοκτητών, η παύση των μελετητών, σε συνδιασμό με τα δημοσιεύματα των οικονομικών εφημερίδων, «αποδεικνύει τα σχέδια για τον χώρο και επιβεβαιώνει ότι μπροστά στα μεγάλα οικονομικά-οικοδομικά συμφέροντα, πολιτιστικές και κοινωνικές ευαισθησίες δεν χωρούν». Η μάχη δίνεται πια στο Συμβούλιο της Επικρατείας, όπου το ΥΠΕΧΩΔΕ προωθεί για επικύρωση, μετά την υπογραφή της Βάσως Παπανδρέου, το σχετικό Προεδρικό Διάταγμα.

Νέο Μουσείο Ακρόπολης: Δημιουργία τετελεσμένων;

της Όλγας Ι. Φωτακοπούλου

Και ξαφνικά την Τετάρτη 18/12 το μεσημέρι ένα φορηγό του Υπουργείου Πολιτισμού, ένας εργολάβος και δύο-τρία περιπολικά της αστυνομίας έκαναν την εμφάνισή τους στην οδό Διονυσίου Αρεοπαγίτου, έξω ακριβώς από τον αριθμό 15.

Εκεί βρίσκεται μια χαρακτηριστική για την περιοχή πολυκατοικία, η οποία έχει χτιστεί το 1935. Είναι από τα κτήρια που πρόκειται να θυσιαστούν, ώστε να χτιστεί το Νέο Μουσείο της Ακρόπολης – αν τελικά χτισθεί εκεί.

Οι μισοί από τους ενοίκους έχουν αδειάσει ήδη τα διαμερίσματά τους. Όμως δημιουργήθηκε μια μικρή φασαρία και αντικείμενα από κάποιο από τα διαμερίσματα που δεν έχουν ακόμα αδειάσει, άρχισαν να φεύγουν από το σπίτι. Όσοι από τους περίοικους ή τους διερχόμενους ρωτούσαν να μάθουν τι συμβαίνει, αντιμετώπιζαν κλίμα απόλυτης μυστικότητας.

Ήταν σαφές ότι οι ρυθμοί άλλαξαν και γίνονται ετοιμασίες ώστε να προχωρήσουν σε κατεδάφιση.

Αυτό συμβαίνει παραμονές γιορτών κι ενώ εκδηλώνονται έντονες αντιδρά-

σεις σχετικά με την ανέγερση του Νέου Μουσείου, την κατάσταση της αρχαιολογικής ανασκαφής στο οικόπεδο Μακρυγιάννη, αλλά και τη δικαστική εξέλιξη του θέματος, καθώς εκκρεμούν οι ενστάσεις φορέων και κατοίκων της περιοχής.

Δύο μέρες νωρίτερα, τη Δευτέρα 16/12, συζητήθηκαν στο Διοικητικό Πρωτοδικείο οι ενστάσεις που έχουν καταθέσει φορείς, αλλά και μεμονωμένοι κάτοικοι της περιοχής, σχετικά με τη διαδικασία της ανέγερσης του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης.

Βεβαίως η απόφαση δεν έχει ακόμη βγει, αλλά όπως ήταν φυσικό, το γεγονός συσχετίστηκε με τις εξελίξεις της Τετάρτης σε σχέση με την πολυκατοικία στην Αρεοπαγίτου.

Κάποιοι επεσήμαναν μάλιστα και μια σύμπτωση. Αρχιτέκτονας της πολυκατοικίας αυτής ήταν ο Αξελός, ο οποίος είχε σχεδιάσει και το πρώτο κτήριο της Αρχαιολογικής Εταιρείας στην οδό Πανεπιστημίου.

Τυπικά δεν υπάρχει άδεια κατεδάφισης, η οποία... σαφώς θα πρέπει να προηγείται των διαδικασιών.

Για τη συγκεκριμένη περιοχή, για να βγει άδεια κατεδάφισης, χρειάζεται αίτηση στην Πολεοδομία και κατάθεση φακέλου, εξέταση του φακέλου από την αρχαιολογική επιτροπή και στη συνέχεια εξέταση και από την Εφορία Νεοτέρων Μνημείων.

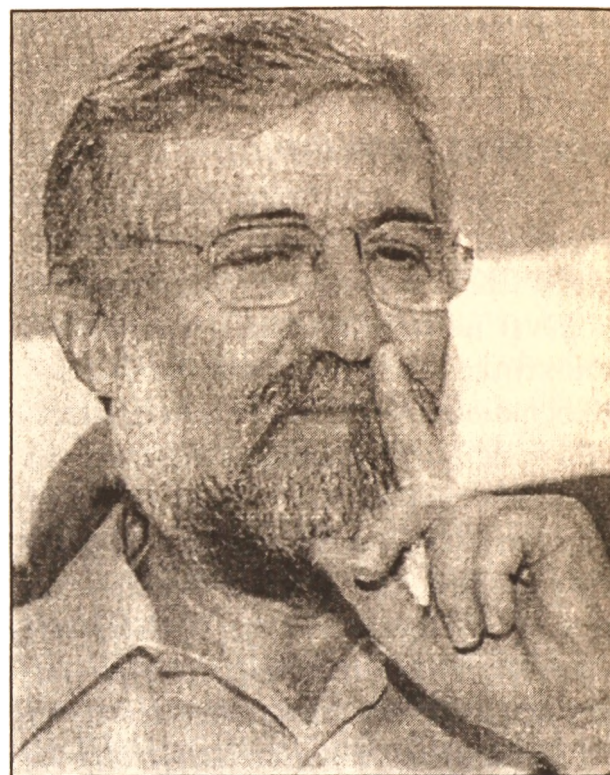
Η έκδοση της άδειας κατεδάφισης απαιτεί από μόνη της αρκετό χρόνο. Σύμφωνα με πληροφορίες πάντως τέτοια αίτηση δεν υπάρχει ακόμα.

Σε κάθε περίπτωση η σπουδή που διαφαίνεται σε σχέση με την κατεδάφιση της πολυκατοικίας, αλλά και η μυστικότητα που γενικότερα χαρακτηρίζει κάθε ενέργεια των υπηρεσιών γύρω από την ανέγερση του Νέου Μουσείου της Ακρόπολης, δημιουργεί απορίες και εντυπώσεις εκ των προτέρων αρνητικές.

Όταν ο συντηρητισμός των μικροαστών καθίσταται μόνη ελπίδα για «πρόοδο»...

της Ελένης Καρασαββίδου

Σε λιγότερο από ένα μήνα θα διεξαχθούν στο Ισραήλ εθνικές εκλογές. Εκλογές που πολλοί θεωρούν ότι θα επιβεβαιώσουν τη στρόφη της ισραηλινής κοινωνίας στον εθνικισμό. Όμως στις μέχρι τώρα σφυγμομετρήσεις παρουσιάζεται ένα «παράδοξο», άξιο σχολιασμού, που –εάν εκτιμηθεί ορθά από την ισραηλινή αριστερά και τους μη φονταμενταλιστικούς κύκλους των Παλαιστινίων– ίσως ανατρέψει αυτό που πολλοί θεωρούν αναμενόμενο και δημιουργήσει μια νέα δυναμική για την ειρηνική συμβίωση στην περιοχή. Και η ρίζα αυτής της «υπόγεια ελπιδοφόρας» δυναμικής δείχνει να είναι σ' αυτή την περίπτωση η ίδια που γεννά τη στρόφη σε αδιέξοδες πολιτικές τύπου Σαρόν: Δηλαδή ο φόβος.

Ο νέος ηγέτης των Εργατικών
Αμράμ Μίτσα

Εδώ και αρκετό καιρό οι σφυγμομετρήσεις της κοινής γνώμης στο Ισραήλ εμφανίζονται αντιφατικές. Από τη μια υπάρχει μια πλειοψηφία της τάξεως του 60-70% που υποστηρίζει τον Σαρόν, και μαζί του την πολιτικής της «ατσαλένιας γροθιάς» στα κατεχόμενα, κι από την άλλη ένα εξίσου πλειοψηφικό ρεύμα της τάξεως του 60% που υποστηρίζει την άμεση και δίχως όρους αποχώρηση από τις περισσότερες περιοχές των κατεχομένων και των εποικισμών.

Στην πραγματικότητα είναι αρκετά απλό να εξηγηθεί αυτό το παράδοξο, αφού τουλάχιστον από τη δεκαετία του '90 (όπως σημειώνει –παραφράζοντας τον Labrousse– η Tanya Reinhart, καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο του Τελ Αβίβ και μία από τις πιο συνεπείς αριστερές διανοούμενες, που δεν σταμάτησαν ποτέ να μιλάνε στη διάρκεια αυτής της κρίσης υπέρ των δικαιωμάτων των Παλαιστινίων) η ισραηλινή κοινωνία μπορεί να περιγραφεί ως μια κοινωνία «τριών τρίτων», όσον αφορά στη σχέση με το «διαφορετικό» (αδύναμο και διωκόμενο, μα και απειλητικό συνάμα) που

αντιπροσωπεύουν οι Παλαιστίνιοι: Το ιδεολογικό τρίτο της αριστεράς στέκεται αντίθετο στην κατοχή, προτάσσοντας ηθικούς και «επί της αρχής» λόγους, ενώ το ιδεολογικό τρίτο της δεξιάς υποστηρίζει την πολιτική επεκτατισμού και εποικισμών που ακολουθεί το Ισραήλ. Αλλά αν τα δύο αυτά ιδεολογικά φορτισμένα τρίτα της κοινωνίας παρουσιάζονται, όπως είναι λίγο-πολύ αναμενόμενο σε παρόμοιες κρίσεις, και σε άλλα μέρη του κόσμου, ενδιαφέρον παρουσιάζει στην περίπτωση του Ισραήλ το τρίτο, «μεσαίο» μπλοκ.

Θα πρέπει καταρχήν να σημειώσουμε πως θα ήταν σημαντικό λάθος ν' αποκαλέσει κανείς αυτό το μεσαίο τρίτο «πολιτικό κέντρο». Η λέξη «κέντρο» έχει ιδεολογικό περιεχόμενο. Σχετίζεται με μια προσπάθεια εξισορρόπησης στην καρδιά των συγκρούσεων. Το ιδεολογικό κέντρο φοβάται τις απόλυτες θέσεις, όπως του πολέμου και των ανθρωπίνων απωλειών (συνήθως όποιας πλευράς, αφού απεύχεται τις αντεκδικήσεις), αλλά και της άμεσης και ολοκληρωτικής αποχώρησης από τα κατεχόμενα. Όμως αντιδρά επίσης και στην

ιδέα της μαζικής μεταφοράς (κατ' ευφημισμόν του μαζικού διωγμού).

Παρ' όλα αυτά, αυτό το «ιδεολογικό κέντρο» συνήθως υφίσταται μόνο στο «πολιτικό πεδίο». Στην «πραγματική ζωή» αυτό το μεσαίο τρίτο δεν φαίνεται να έχει ιδιαίτερο πρόβλημα να στηρίξει κάποια ακραία άποψη, αρκεί αυτή να οδηγήσει σε μια ασφαλή λύση. Κι αυτό δεν αποτελεί φυσικά ισραηλινή ιδιοτυπία, αλλά χαρακτηριστικό που διαπερνά την ανθρώπινη ιστορία και φύση κι έχει ταυτιστεί ακριβώς με τον αμοραλισμό των «απολιτικών». Γιατί το μεσαίο, «μη ιδεολογικό» τρίτο, είναι άνθρωποι που απλώς θέλουν μια ήσυχη και «κανονική» ζωή. Δεν ενδιαφέρονται για τους Παλαιστίνιους, αλλά ακόμη ούτε και για τους εποίκους. Το μεσαίο τρίτο αποτελείται «από φοβισμένους πολίτες που η ζωή τους έγινε κόλαση, ανθρώπους που βλέπουν την καταρρέουσα οι-

κονομία και περιμένουν γεμάτοι αγωνία την επόμενη τρομοκρατική επίθεση, ή τις ημέρες που θα χρειαστεί να φορέσουν (ξανά) μάσκες οξυγόνου και να κρυφτούν σε αποστειρωμένα δωμάτια», (εφημ. *Yediot Aharonot*, 26/11/2002), την ίδια ώρα που ουδόλως ενδιαφέρονται για την κόλαση και την φονταμενταλιστική «διέξοδο» στην οποία έχει καταδικάσει η πολιτική του επίσημου Ισραήλ πρωτίστως και η διαφθορά της Παλαιστινιακής Αρχής δευτερευόντως, τις συντριπτικά μεγάλες μάζες του παλαιστινιακού λαού.

Τα γκάλοπ λοιπόν απηχούν τη σύγχυση και την απελπισία αυτού του «μεσαίου» τρίτου. Ο τρόπος σκέψης τους έχει ως

εξής: Εάν είναι δυνατόν να σκοτώσουμε ή να διώξουμε όλους τους Παλαιστίνιους, έχει καλώς· αλλά εάν είναι δυνατόν απλά να τα μαζέψουμε και να φύγουμε από κει, όπως το Ισραήλ έκανε στον Λίβανο, ας κάνουμε αυτό. Κατά συνέπεια, στις σφυγμομετρήσεις που ρωτάνε για άμεση αποχώρηση, το ένα τρίτο της αριστεράς μαζί με το ένα τρίτο του «κέντρου» λένε «ναι». Στις σφυγμομετρήσεις που απηχούν την υποστήριξη στις πολιτικές του Σαρόν, το ένα τρίτο της δεξιάς και το ένα τρίτο του «κέντρου», δίνουν την ίδια απάντηση. Άρα είναι αδύνατον να συναγάγει κανείς απ' αυτά τα γκάλοπ ότι η νίκη του Σαρόν στις επερχόμενες εκλογές (παρά το ότι είναι εξαι-

ρετικά πιθανή) είναι απολύτως δεδομένη, όπως τόσο συχνά λέγεται. Νικητής των εκλογών θα είναι ο υποψήφιος που θα προσελκύσει περισσότερες ψήφους απ' αυτό το (νεφελώδες και απολιτικό) «μεσαίο» τρίτο, για το οποίο:

Από τη μία η «πολιτική της ατσαλένιας γροθιάς» της άκρας δεξιάς είναι πραγματικά σκληρή και καθαρή, αλλά το μειονέκτημά της είναι ότι έχει δοκιμαστεί για δύο χρόνια και τίποτε δεν έχει αλλάξει προς το καλύτερο, ούτε στο εσωτερικό του Ισραήλ, ούτε στην εξωτερική εικόνα μιας χώρας που αναζητά λογικά συμμάχους και πέραν των Ηνωμένων Πολιτειών. Από την άλλη, η πολιτική των «αιώνιων διαπραγματεύσεων» της

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

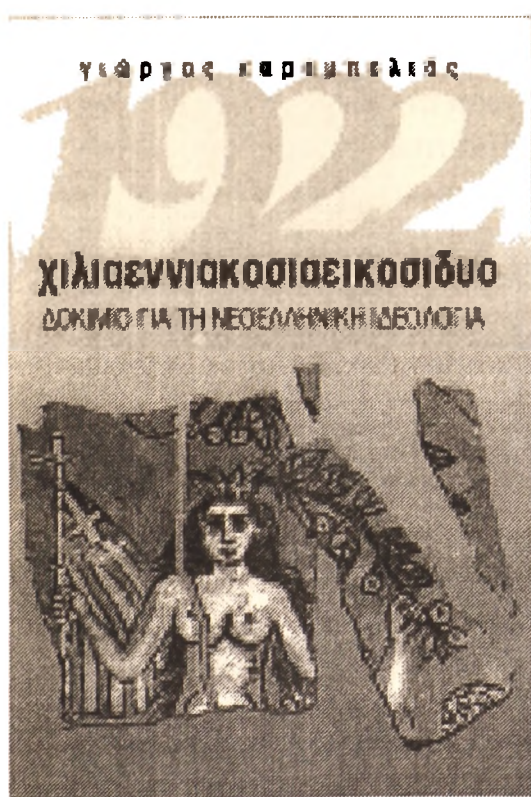
ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΡΑΜΠΕΛΙΑΣ

ΧΙΛΙΑΕΝΝΙΑΚΟΣΙΑΕΙΚΟΣΙΔΥΟ

δοκίμιο για τη νεοελληνική ιδεολογία

Το βιβλίο του Γιώργου Καραμπελιά επιχειρεί να διερευνήσει τη σύγχρονη ελληνική ιδεολογία με σημείο εκκίνησης το 1922. Το

γλωσσικό ζήτημα, η νεο-ορθοδοξία, η σύγχρονη ελληνική ιστοριογραφία, η γενιά του '30 και η γενιά του '60, είναι μερικά από τα ζητήματα που πραγματεύεται. Και η αφετηρία του 1922 επιλέγεται όχι μόνον διότι αποτελεί μια ιστορική επέτειο, -80 χρόνια μετά- αλλά γιατί πρόκειται για μια τομή χωρίς ιστορικό προηγούμενο: την τραγική ολοκλήρωση τριών ή τεσσάρων χιλιάδων χρόνων ιστορίας

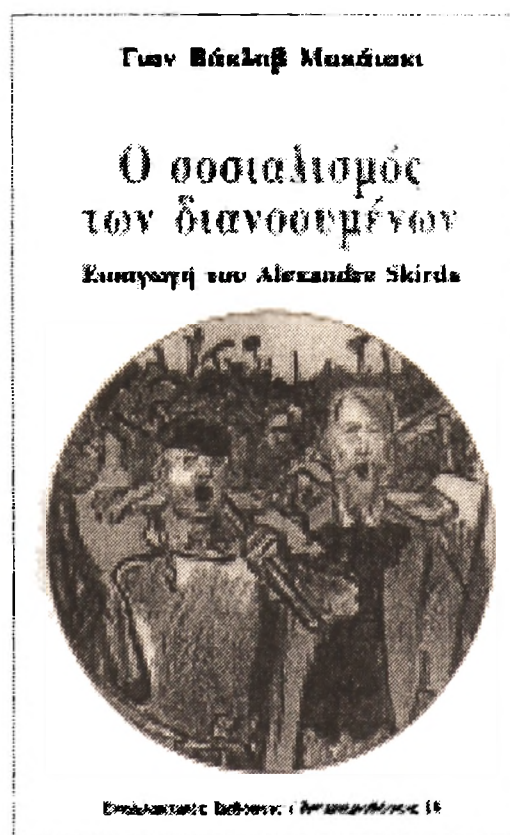
ΓΙΑΝ ΒΑΚΛΑΒ ΜΑΚΑΪΣΚΙ

ΑΛΕΞΑΝΤΡ ΣΚΙΡΝΤΑ

Ο ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΩΝ

...Ο σοσιαλισμός ήταν και είναι μια θεωρία που αρμόζει στις, ή χρησιμοποιείται από τις, διαχειριστικές τάξεις (τους διανο-

ούμενους, λέει ο Μακάισκι από τη Σιβηριανή εξορία το 1902) για να υποκαταστήσουν την αστική τάξη, αφού πρώτα την ανατρέψουν σε συνεργασία με την εργατική τάξη, ή έστω για να συγκυριαρχήσουν με την αστική τάξη... Ο Αλεξάντρ Σκίρντα στην εισαγωγή του παρουσιάζει ολοκληρωμένα τη σχετική συζήτηση από τον Μπακούνιν μέχρι τον Όργουελ.

αριστεράς, μέχρι τώρα προσέφερε μόνο θεωρητικές λύσεις, αποδεικνυόμενη το ίδιο αδιέξοδη: Ας καθήσουμε να μιλήσουμε κι ας διαπραγματευτούμε – υπήρξε το μήνυμά της για χρόνια.

Έτσι, η αληθινή ερώτηση γι' αυτό το τρίτο είναι τι έχει να προσφέρει η δεξιά και τι η αριστερή ανάγνωση στο πραγματιστικό επίπεδο. Παραδόξως η πιο προοδευτική λύση επί του πραγματιστικού φαίνεται να έρχεται από εκεί που σχεδόν κανένας δεν θα περίμενε.

Τον περασμένο Φεβρουάριο συνεκλήθη ένας από τους ισχυρότερους, κυνικότερους, αλλά και γενναιότερους όταν είναι να πάρει αποφάσεις, φορείς του Ισραήλ, το Συμβούλιο Ειρήνης και Ασφάλειας. Μια ομάδα από 1000 κορυφαίους απόμαχους στρατηγούς, στρατιωτικούς και αξιωματούχους της Shin Bet και της Μοσάντ, που δήλωσαν έτοιμοι να στηρίξουν μια δημόσια εκστρατεία για αποχώρηση από ολόκληρη τη λωρίδα της Γάζας και τη Δυτική Όχθη. Αντίθετα μάλιστα από κάποια άλλα σχέδια αποχώρησης, αυτή τη φορά το σχέδιο περιλαμβάνει και την εκκένωση περίπου 40-50 εποίκισμών.

Το Συμβούλιο Ειρήνης και Ασφάλειας είναι σίγουρα ένα σώμα καλά ενταγμένο στο σύστημα, και τα σχέδιά του, όπως αναφέρεται, υποστηρίζονται από ισχυρούς επιχειρηματικούς και κυβερνητικούς κύκλους στο Ισραήλ. Δεν κινείται από ηθικές αρχές σχετικά με το τι κάνει το Ισραήλ σε βάρος των Παλαιστινίων, αλλά από ανησυχίες που σχετίζονται με τις επικίνδυνες συνέπειες αυτής της πολιτικής για το μέλλον του Ισραήλ. Έστω κι έτσι όμως, θα είναι πιθανότατα ένα τεράστιο βήμα μπροστά εάν το σχέδιό του εφαρμοστεί, όπως σημαντικό βήμα υπήρξε και η (πιθανώς υπαγορευμένη) δημοσιοποίηση των συμπερασμάτων του, αφού σήμανε όχι μόνο την ψυχολογική προετοιμασία όσων υπερ-εθνικιστικών κύκλων του Ισραήλ θελήσουν ν' αντιδράσουν, αλλά απελευθέρωσε και σημαντικό μέρος της ισραηλινής αριστεράς από την εμπλοκή της σε κοινές πολιτικές, εξαιτίας του φόβου και του ιδεολογήματος της «εθνικής ασφάλειας».

Έτσι ο νέος ηγέτης των Εργατικών, ο

Mitzna, έχει κάτι καινούργιο να προσφέρει – ένα σχέδιο που ξεκίνησε τουλάχιστον ως μια ξεκάθαρη δέσμευση για δράση, παρά απλά για περισσότερες συνομιλίες. Η κεντρική ιδέα αυτού του σχεδίου είναι ότι η πραγματική διαφορά μεταξύ Ισραηλινών και Παλαιστινίων σχετίζεται με τρία ζητήματα. Την κατοχή της Ιερουσαλήμ, το δικαίωμα επιστροφής των προσφύγων και την τύχη των μεγάλων εποίκισμών στο κέντρο της Δυτικής Όχθης.

Όσον αφορά στους εποίκισμούς, παρ' όλο που σ' αυτούς ζουν ήδη 150.000 ισραηλινοί έποικοι, δεν καταλαμβάνουν περισσότερο από το 10% της συνολικής έκτασης της Δυτικής Όχθης, οπότε δεν υπάρχει κανένας ουσιαστικός λόγος να κατέχει ο στρατός του Ισραήλ τις υπόλοιπες εκτάσεις που κατέχει μόνο γι' αυτό το 10%, ζημιώνοντας, όπως επισημάνθηκε, τη διεθνή εικόνα της χώρας. Το 90% πάνω στο οποίο δεν υπάρχουν διαφωνίες, μπορεί και πρέπει να εκκενωθεί άμεσα, παρασέροντας μαζί και τους σκόρπιους εποίκισμούς που έχουν γίνει εκεί από ισραηλινούς φονταμενταλιστές τα τελευταία χρόνια.

Σίγουρα το μέτρο αυτό από μόνο του δεν πρόκειται να δώσει λύση στα 3 βασικά προβλήματα της σύγκρουσης, τα οποία η κάθε πλευρά επιθυμεί να λύσει με τον τρόπο που τη συμφέρει. Παρ' όλ' αυτά, όταν στο 90% της Δυτικής Όχθης και στο σύνολο της λωρίδας της Γάζας οι άνθρωποι θα έχουν έναν καλό λόγο να ξυπνούν το πρωί, τότε ο κίνδυνος της επιστροφής στον τρόπο θα είναι κατά πολύ μικρότερος.

Όπως και να 'χει, αν ο ηγέτης του Εργατικού Κόμματος επιμείνει σ' αυτό το σχέδιο και το προβάλλει ως μια ξεκάθαρη λύση, τότε έχει κι αυτός πιθανότητες να γίνει ο επόμενος πρωθυπουργός του Ισραήλ. Αυτό που τον δυσκολεύει είναι οι αντιδράσεις τόσο από τα δεξιά, όσο και από τα αριστερά, χωρίς μάλιστα να σταματούν στο ίδιο του το κόμμα – «γιατί να μη συνεχίσουμε να διαπραγματευόμαστε αντί να εκκενώσουμε αμέσως τους οικισμούς;», είναι η άποψη των πρωτεργατών του Όσλο, με προεξάρχοντα τον Beilin. Ήδη μάλιστα ο Mitzna δείχνει σημάδια υποχώ-

ρησης, μιλώντας σε ενδοκομματικές συζητήσεις, αλλά και σε συνεντεύξεις, για αποχώρηση μόνο από τη Γάζα, ενώ για τη Δυτική Όχθη πρότεινε διαπραγμάτευση ενός χρόνου, που πρακτικά σημαίνει διαπραγμάτευση υπό τους όρους του ισραηλινού στρατού.

Εάν τελικά αυτό που θα προσφέρει η Αριστερά στο απολιτικό τρίτο των ισραηλινών ψηφοφόρων, που θέλουν στο βάθος να ξεμπερδεύουν με όποιο κόστος (είτε αυτό αφορά τη χώρα τους είτε τους αντιπάλους, αλλά όχι τη δική τους ζωή), είναι μια ανακύκλωση του Όσλο (της πολιτικής δηλαδή που δοκιμάστηκε για περισσότερα χρόνια και απέτυχε, αφού επέτρεψε την πρόκληση της εξέγερσης και συνέβαλε αποφασιστικά στην εκ νέου αναρρίχηση στην εξουσία του Σαρόν), τότε λογικά θα δώσει μια ευκαιρία ακόμα στην πολιτική της «σιδερένιας γροθιάς».

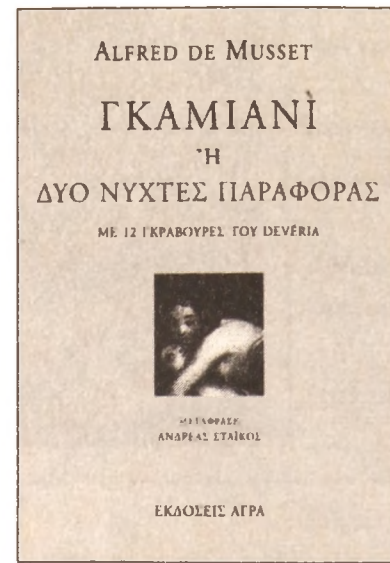
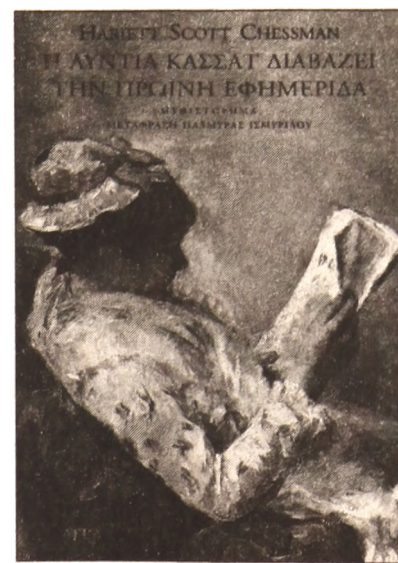
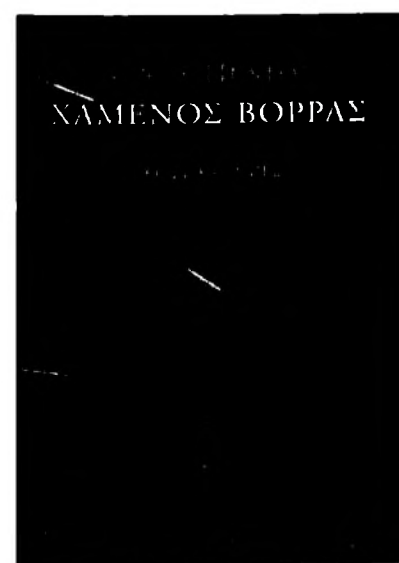
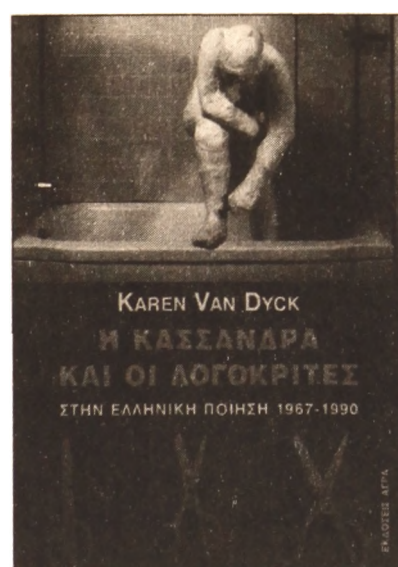
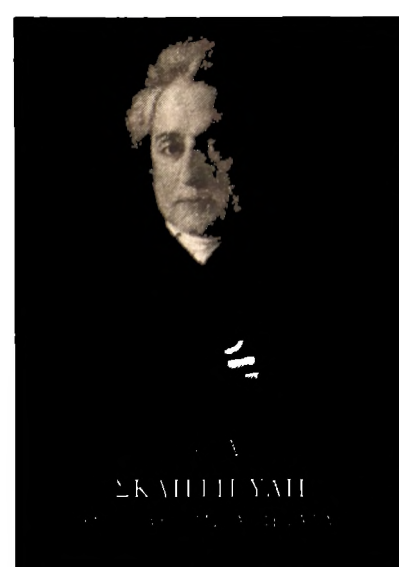
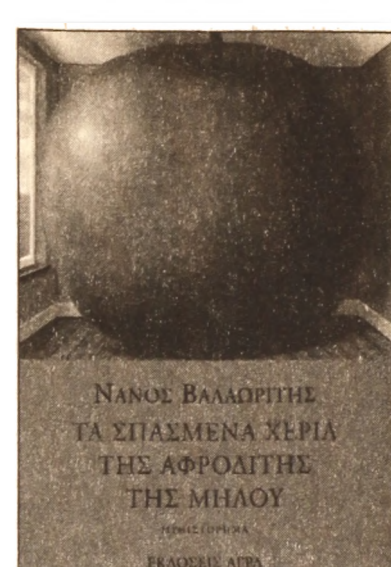
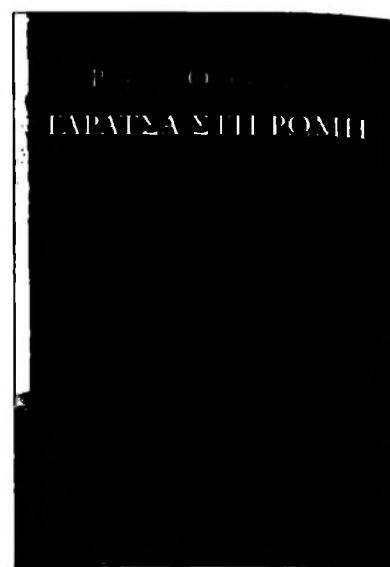
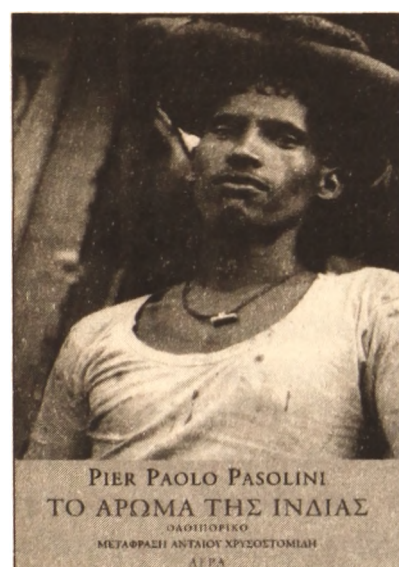
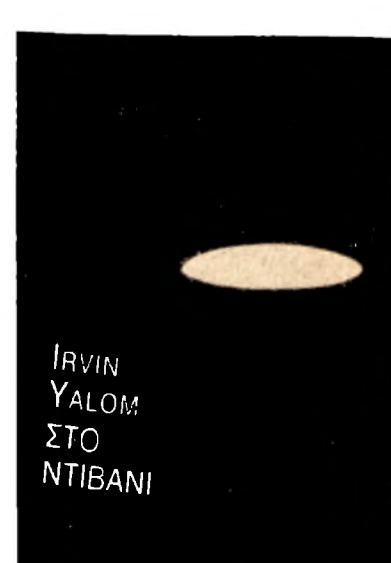
Αυτό δεν θα είναι φυσικά προς το συμφέρον των διωκόμενων Παλαιστινίων, ούτε όμως και των Ισραηλινών, αφού θα δώσει αφορμή για περαιτέρω έξαρση του αντισημιτισμού. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι με αφορμή την πρόσφατη παλαιστινιακή κρίση, κομμάτια της σταλινικής αριστεράς, της άκρας δεξιάς και κομμουνιστο-εθνικιστικοί αραβικοί κύκλοι κυκλοφόρησαν το σύνθημα «ένα και μοναδικό παλαιστινιακό κράτος με πρωτεύουσα την Ιερουσαλήμ». Η συμπαράσταση όμως στον δίκαιο αγώνα των Παλαιστινίων για ανακήρυξη δικού τους κράτους δεν μπορεί να σημαίνει αναπαραγωγή κανενός εθνικισμού, είτε ισραηλινού, είτε παλαιστινιακού.

Αν λοιπόν ο Mitzna δεν μπορέσει, επιμένοντας ξεκάθαρα στο ειρηνευτικό σχέδιο, να εκμεταλλευτεί το ένστικτο αυτοσυντήρησης των μικροαστικών μαζών του Ισραήλ, θα χάσει μια καλή ευκαιρία για μια αριστερή διέξοδο από την κρίση και θα συμβάλει στην ανακύκλωση της απίστευτης καθημερινής τρέλας και βίας στην περιοχή. Και τότε είναι σίγουρο ότι το ένστικτο αυτού του μεσαίου τρίτου, θα το οδηγήσει σ' αυτόν που με τη «σιδερένια γροθιά» του δείχνει –έστω και ψευδεπίγραφα– να τους προσφέρει την πιο ασφαλή οδό διαφυγής.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΓΡΑ

Γλυπτά με νόημα στη Νήσο του Πάσχα

του Δημήτρη Ζ. Παπανικολάου

Ένα πολύωρο ταξίδι μ' έφερε στη Valdivia, για να συναντήσω τον Pedro Volivarbi, χιλιανό ανθρωπολόγο, καθηγητή στην Αρχιτεκτονική Σχολή, μελετητή της νήσου του Πάσχα.

Η Valdivia, 1.000 χιλιόμετρα νότια του Santiago, ήταν μέχρι το 1960 μια ευημερούσα πόλη με ανεπτυγμένη βιομηχανία και εμπόριο. Το 1960 ένας τρομακτικός σεισμός 7,8 βαθμών Richter την ερήμωσε. Την καταστροφή συμπλήρωσε το τσουνάμι, ένα πελώριο κύμα, τρεις ώρες μετά το σεισμό. Από τότε η πόλη δεν ξαναστάθηκε στα πόδια της, παρ' όλη την προσπάθεια της χιλιανής κυβέρνησης.

Το πελώριο αυτό κύμα έπληξε και τη Νήσο του Πάσχα, 6.000 χιλιόμετρα σ' ευθεία γραμμή από την Valdivia.

Τα αγάλματα, ύψους 15 μέτρων και βάρους 100 τόνων, στο νότιο και δυτικό τμήμα του νησιού, σκόρπισαν σε απόσταση δεκάδων χιλιομέτρων από τη βάση που ήταν στημένα, για να ξαναστηθούν σταδιακά από το 1970 και μετά, με τη βοήθεια τεράστιων ανυψωτικών μηχανημάτων που έστειλε η ιαπωνική κυβέρνηση.

Η λέξη «τσουνάμι» είναι γιαπωνέζικη και το πρώτο της συνθετικό σημαίνει λιμάνι, ενώ το δεύτερο κύμα.

Για τον τρόπο που τ' αγάλματα αυτά στήθηκαν στη θέση τους έχουν διατυπωθεί δεκάδες υποθέσεις και θα μπορούσε κανείς να γεμίσει μ' αυτές τα ράφια μιας τεράστιας βιβλιοθήκης.

Στους περισσότερους από μας είναι γνωστή η θεωρία του Ντένικεν για την επέμβαση εξωγήινων στο νησί.

Εξωγήινοι όμως προσγειώθηκαν πολύ αργότερα από το χρονικό διάστημα που καθόριζε ο Ντένικεν στις αφηγήσεις του. Η ΝΑΣΑ κατασκεύασε ένα τεράστιο διάδρομο προσγείωσης για τα διαστημικά λεωφορεία της, κι έκτοτε αρκετές φορές προσγειώνονται αστρο-

ναύτες, που επιστρέφουν από τα διαστημικά τους ταξίδια στη Γη.

Ο διάδρομος χρησιμοποιείται σήμερα για τα αεροπλάνα που μεταφέρουν από το Σαντιάγκο στη Νήσο του Πάσχα 40.000 επισκέπτες κάθε χρόνο, για να θαυμάσουν τους «αυτιάδες», όπως τους ονομάζουν οι ντόπιοι, τα αγάλματα με τα υπερμεγέθη αυτιά.

Σε αρκετά νησιά του Ειρηνικού οι

κάτοικοι κρεμούν βαρίδια στ' αυτιά των παιδιών, λίγο μετά τη γέννησή τους, για να μεγαλώσουν. Οι λόγοι προφανώς δεν είναι αισθητικοί. Για να επιβιώσουν, πρέπει ν' αυξήσουν την ικανότητά τους ν' ακούνε ήχους, πιθανώς το θόρυβο που προκαλεί ένα υπερμέγεθες κύμα που έρχεται από μακριά, ένα τσουνάμι. Εάν ως βιολογικά όντα είχαν στη διάθεσή τους το χρόνο να περιμένουν, τ' αυτιά τους θα προσαρμόζονταν – όπως τ' αυτιά μιας νυχτερίδας που για λόγους επιβίωσης συλλαμβάνει τους επιστρεφόμενους υπέρηχους που εκπέμπει, για να εντοπίσει τα έντομα που κινούνται στο σκοτάδι. Δεν τον είχαν όμως αυτό το βιολογικό χρόνο προσαρμογής στη διάθεσή τους, και γι' αυτό κατέφυγαν στα βαρίδια.

Δεν αποκλείεται λοιπόν να έπρεπε ν' ακούσουν ένα επερχόμενο κύμα, ώστε έγκαιρα να καταφύγουν σε προφυλαγμένα μέρη, λόφους ή σπηλιές, για να γλυτώσουν. Κι όχι μόνο αυτό – μετά το κύμα που ισοπέδωνε ό,τι έβρισκε μπροστά του, να βρουν τη δύναμη να εγκαταλείψουν το νησί, που το τσουνάμι μετέβαλε σε κρανίου τόπο, αναζητώντας κάπου αλλού μέσα στον αχανή ωκεανό καινούργια πατρίδα.

Στη Νήσο του Πάσχα, που είναι το πιο απομονωμένο νησί του κόσμου, 7.000 χιλιόμετρα μακριά από τις ακτές της Χιλής και 2.000 χιλιόμετρα από το πιο κοντινό νησί, εγκαταστάθηκε πριν 1.500 χρόνια μια μικρή ομάδα, μικρότερη από 50 άτομα.

Κανείς δεν ξέρει από πού ήρθαν. Η πιο πιθανή εκδοχή, το νησί τους να καταστράφηκε από ένα φονικό κύμα. Έπρεπε να το εγκαταλείψουν. Γυναίκες, άνδρες και μικρά παιδιά πάλευαν με τα κύματα μέρες και νύχτες μέχρι να φτάσουν στο νησί.

Στην καινούργια τους πατρίδα, δεν τους εγκατέλειψε εύκολα η τραυματική εμπειρία ούτε του ταξιδιού, ούτε του κύματος. Έπρεπε να ζήσουν προετοιμάζοντας τη μικρή τους κοινωνία για το ενδεχόμενο ενός νέου κύματος – εγκαθιστώντας έναν ωρολογιακό μηχανισμό εκτίμησης του χρονικού διαστήματος που θα χρειαζόταν το κύμα, μετά το σεισμό, για να φτάσει στο νησί τους.

Πώς λειτουργούσε όμως αυτός ο μη-

χανισμός πρόβλεψης; Σε αρκετά σημεία του νησιού είχαν κατασκευάσει ευθύγραμμες βάσεις. Πάνω σ' αυτές τοποθετούσαν σε κανονικές αποστάσεις μεταξύ τους τα αγάλματα. Τα αγάλματα έφεραν το φορτίο ενός κυλινδρικού καπέλου, λαξευμένου όμως από διαφορετικό υλικό απ' ό,τι ο κύριος κορμός του γλυπτού. Ένας δυνατός σεισμός δονούσε τα αγάλματα, κι ανάλογα με την απόσταση του επίκεντρου, το πρώτο, το τρίτο, ή το όγδοο καπέλο έπεφτε καταγής. Ένας μόνιμος παρατηρητής στην ψηλότερη κορυφή του νησιού είχε την εποπτεία όλων των συστοιχιών αγαλμάτων, κι ανάλογα με το ποιο από τα κυλινδρικά αυτά καπέλα έπεφτε πάνω στην ευθύγραμμη βάση, μπορούσε να υπολογίσει τον χρόνο που το φονικό κύμα θα χτυπούσε το νησί.

Γυναίκες, μικρά παιδιά και άνδρες κατέφευγαν στην κορυφή του ηφαιστείου για να προφυλαχτούν μέσα στις φυσικές σπηλιές. Όταν το κύμα κόπαζε μετά από λίγες μέρες, εκείνοι που είχαν εξασκηθεί στην κατασκευή των πελώριων αγαλμάτων και ήταν οπλισμένοι με θάρρος, έπρεπε να οδηγήσουν τις οικογένειές τους, παλεύοντας με τα κύματα του ωκεανού, με προορισμό μια άγνωστη πατρίδα.

Τα αγάλματα στο νησί του Πάσχα είχαν δύο στόχους: πρώτον τη δημιουργία ενός ωρολογιακού μηχανισμού πρόβλεψης του κύματος, και δεύτερον την εξάσκηση των τεχνιτών σε δύσκολα έργα, την κατασκευή και ανόρθωση σε συγκεκριμένη θέση πελωρίων κατασκευών, και την πλοήγηση –μετά το πλήγμα– πλοίων μέσα σ' ένα αχανή ωκεανό με τρισθεόρατα κύματα, και με άγνωστο προορισμό.

Τα μεγάλα αυτιά των κατοίκων και των αγαλμάτων, όπως και το διαφορετικό χρώμα στο καπέλο, δεν αφορούσαν αισθητικά αιτήματα. Η παραμικρή λεπτομέρεια είχε νόημα λειτουργικό. Αυτές οι πρωτόγονες κοινωνίες μάς αποκαλύπτουν, όσο πιο λεπτομερώς ασχολούμαστε μαζί τους, πόσο μακριά εμείς είμαστε από τα αιτήματα που έθεταν, να προβλέπουμε δηλαδή και να είμαστε έτοιμοι ν' αντιμετωπίσουμε τα εμπόδια που θα συναντούμε στην πορεία μας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ

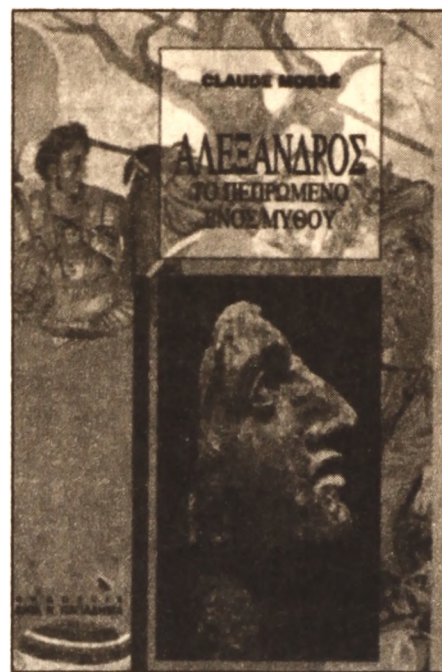
CLAUDE MOSSÉ

Καθηγήτρια Πανεπιστημίου

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΟ ΠΕΠΡΩΜΕΝΟ ΕΝΟΣ ΜΥΘΟΥ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΣΤΑΥΡΟΣ ΒΛΟΝΤΑΚΗΣ

Συγγραφέας – Φιλολόγος

Λίγοι άνθρωποι έχουν εξάψει τόσο τις φαντασίες, όσο ο Μέγας Αλέξανδρος, ο Μακεδόνας που σε δέκα χρόνια, από το 334 ως το 323 π.Χ., κυριέψε την τεράστια Περσική Αυτοκρατορία του Δαρείου και οδήγησε το στρατό του ως τις άγνωστες όχθες του Ινδού. Άλλαξε όμως την όψη του κόσμου; Μόλις πέθανε η μυθική αυτοκρατορία του διαλύθηκε, θύμα των φιλοδοξιών των στρατηγών του. Η Κλωντ Μοσέ που έχει αφιερώσει με πάθος ολόκληρη τη ζωή της στην ιστορία της Αρχαίας Ελλάδας έσκυψε πάνω στην εξέλιξη της εικόνας του Αλεξάνδρου μέσα από τους αιώνες. Από τον ένδοξο απόγονο του Δία ως τον απόλυτο μονάρχη. Μια αναγκαία ανάγνωση που υπολογίζει το φανταστικό και τη θέση του μέσα στην εξέλιξη των κοινωνιών.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΠΑΔΗΜΑ

Προσφορά στον Πολιτισμό
και την Παιδεία

Ιπποκράτους 8 Αθήνα

Τηλ.: 210 36.27.318

www.papadimasbooks.gr

e-mail: papadimas@atp.gr

δια λογος αναγνωστών

«Εκεί όπου καίνε βιβλία...»

Από τον Χ.Ε. Μαραβέλια:

Τά τελευταία χρόνια άνθει δύσσομα στή χώρα μας μιά πλήθουσα έθνικιστική παραφιλολογία, μέ τήν όποία τρέφεται, φανατίζεται, παραμυθείται και παραμυθιάζεται ικανός αριθμός Συνελλήνων. Μέ τό πρόσχημα τής αγάπης πρός τόν πολιτισμό τής αρχαίας Ελλάδας, επιχειρείται μιά **πολιτική ποδηγέτηση** καλόπιστων και ανυποψίαστων ανθρώπων, πρός τήν ολοκληρωτική, τή μισαλλοδοξη και -όχι σπάνια- τή φασίζουσα ιδεολογία. Δέν είναι διόλου τυχαίο ότι τή «μόδα» ξεκίνησε παρ' ήμιν διαβόητος ακροδεξιός, θαυμαστής του Χίτλερ και του Ναζισμού, και «φύρερ» του κόμματος τής 4ης Αυγούστου. Μέ βασικό αφόρμημα τό παρανοϊκό ιδεολόγημα «Πας μή Έλλην βάρβαρος» (όπου στό «Έλλην» βλέπουν τόν έαυτό τους και στό «βάρβαρος» όλους τούς άλλους λαούς - ιδίως τούς δυτικοευρωπαϊκούς) και μέσα από ποικιλώνυμα *κίτρινα έντυπα* διαδίδουν τίς πιό άπίθανες τερατολογίες. Όποιος όμως θέλει νά ασχολείται μέ τήν αρχαία Ελλάδα, όφείλει νά μάθει γράμματα: Νά μελετήσει τούς Αρχαίους και γιά τούς Αρχαίους. Στόν τόπο πού γέννησε τό άνυπέρβλητο κριτήριο του Λόγου και του Μέτρου βλέπουμε σήμερα νά προπαγανδίζονται παραληρηματικά πράγματα πού προσβάλλουν τή νοημοσύνη όποιου δέν έχει τή διάθεση νά παραιτηθεί από τό φοβερό προνόμιο τής Σκέψης. Προκειμένου νά θεμελιώσουν τίς θέσεις τους, οί συγγραφείς τών έντύπων αύτών περιορίζονται σέ μιά

ήμμηθη τσιτατολογία θρησκοληπτικής μορφής, και σέ παραθέσεις μαθητικού χαρακτήρα από τρίτο ή τέταρτο χέρι. Ταυτόχρονα δέ μέ άπειρες αποσιωπήσεις άποψεων πού δέν ύπηρετούν τόν *ιερό σκοπό*. Δέν είναι άσύνηθες τό φαινόμενο νά μήν καταλαβαίνουν οί περισπούδαστοι συγγραφείς τέτοιων κειμένων, ούτε τί διαβάζουν, ούτε τίς αναπόφευκτες συνέπειες αύτών πού -σέ συνήθως άμφίβολης ποιότητας έλληνικά- γράφουν. Τό φαινόμενο όμως, πέρα από του νά τέρπει τούς γνωρίζοντες, είναι και επικίνδυνο, διότι τροφοδοτεί μιά άρρωστημένη έθνικιστική μισαλλοδοξία και ρατσιστικές ιδεολογίες. Οί κοινωνιολόγοι βέβαια δέν παραλείπουν νά τονίζουν ότι μ' αυτές τίς ιδέες μπολιάζονται συνήθως τά χαμηλότερα κοινωνικά και μορφωτικά στρώματα τών αντίστοιχων κοινωνιών. Ο Άδόλφος Χίτλερ, γνωρίζοντας τήν παραπάνω αλήθεια, διακήρυσε (και έφάρμοζε στήν πράξη) ότι ή προπαγάνδα πρέπει νά είναι όσο τό δυνατόν χαμηλότερου επιπέδου, ώστε νά φτάνει και στά πιό χαμηλά στρώματα του πληθυσμού. Αυτό πράττουν οί επαγγελματίες πατριώτες, έκμεταλλεόμενοι τό φαινόμενο και βλέποντάς το ταυτόχρονα σάν μιά προσοδοφόρα επιχείρηση. (Έπάγγελμα; -Έλλην!).

Σέ άσφαλές κριτήριο γιά τούς άνωτέρω και λυδία λίθο «έλληνικότητας» και «άνθελληνισμού» έχει άναχθεί τά τελευταία χρόνια τό ζήτημα τής προέλευσης του έλληνικού αλφαβήτου, ένα ζήτημα λυμένο τόσο μέ βάση τούς αρχαίους συγγραφείς, όσο και σέ συνδυασμό πρός τά αρχαιολογικά εύρήματα. Έτσι από τή μιά

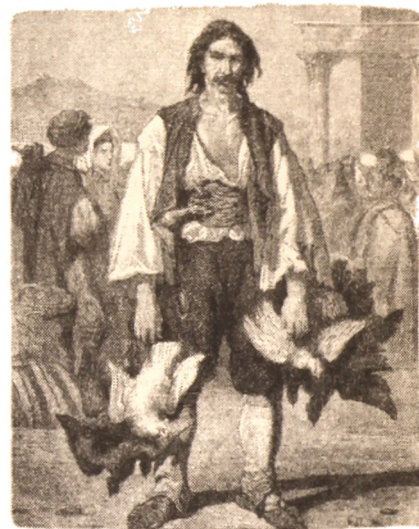
μεριά έχουμε τούς «Φοινικιστές» (ό όρος νά νοηθεί μέ τή μεγαλύτερη δυνατή βδελυγμία!) και από τήν άλλη τούς «Έλληνόψυχους» και πεντακάθαρους Έλληνες, πού αποκρούουν αύτή τήν ύπουλη επινόηση του διεθνούς Σιωνισμού. (Από τήν προπαγάνδα του όποιου, φαίνεται, δέν γλύτωσαν ούτε οί Αρχαίοι).

Αν βέβαια τά πράγματα γιά τούς άνωτέρω Έλληνόψυχους έμεναν σέ «θεωρητικό» επίπεδο, μικρό θάταν τό κακό. Όμως ό διαρκής δηλητηριασμός κάποιου κοινού μέ μισαλλοδοξία, οδηγεί άναπόφευκτα σέ συσσωρεύσεις πού χρειάζονται έκτόνωση. Τόν Οκτώβριο φανατικοί «Έλληναράδες» τής Θεσσαλονίκης εισέβαλαν σέ Διεθνές Συνέδριο γιά τήν ιστορία τής αρχαίας Μακεδονίας και διέκοψαν βάρβαρα τίς εργασίες του, έπειδή κάποι-οι έπιστήμονες προέβησαν σέ άνακοινώσεις πού έθιγαν τόν... *παππού τους τόν Φίλιππο!* Ουδόλως βέβαια έγνοιαξε τούς νεοβάρβαρους αρχαιοφονταμενταλιστές αν ή χώρα μας κατέστη διεθνής χλεύη, αφού τέτοιες ενέργειες τήν εντάσσουν στόν πιό σκοτεινό Μεσαίωνα. Από τήν ίδια πόλη ξεκίνησε πριν από μερικά χρόνια μιά σκοταδιστική προσπάθεια δικαστικής παρεμπόδισης τής κυκλοφορίας γνωστού λεξικού, διότι περιείχε κάποιο λήμμα μέ τό όποιο δέν συμφωνούσε ή έλληνορθόδοξη έθνικοφροσύνη. Η ίδια αύτή πόλη, έδρα προοδευτικού Πανεπιστημίου, έχει ακόμη τό δυσμενές προνόμιο νά καοούν σέ κεντρική πλατεία της έν χορῶ βιβλία γνωστού διανοούμενου, γιατί δήθεν προσέβαλλαν τή θρησκεία μας. Τά φαινόμενα αυτά

δέν είναι καθόλου γραφικά. Έπιάζουν όλοφάνερα τό αύγό του φιδιού, και όσο σιωπούμε δέν θ' άργήσουμε νά εισπράξουμε τούς ανατριχιαστικούς καρπούς τής άδιαφορίας μας. Ο γερμανός ποιητής Χάινε είχε επισημάνει προφητικά ότι «έκεί όπου καίνε βιβλία, στό τέλος θά κάψουν και ανθρώπους» [*«Dort wo man Bücher verbrennt, verbrennt man auch am Ende Menschen»*].

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

ΜΕΛΑΝΙ

ΜΙΧΑΛΗΣ
ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

Βαλκάνια
Η άγνωστη γειτονιά μας

Στα Βαλκάνια οι αιώνες δεν διαδέχονται ο ένας τον άλλο, αλλά συνυπάρχουν. Παλιά ιδανικά ποτέ δεν πεθαίνουν, αλλά και αν πεθάνουν, ποτέ δεν ενταφιάζονται.

Σκουφά 81, Αθήνα 106 78
Τηλ. 010 3641638

Επισημαίνουμε

Μνήμη Βακαλό - Αμνησίες Κριτικής

Και η Κριτική Μούσα είναι.
Κ. Παλαμάς

Μιαν αξιέπαινη πρωτοβουλία ανέλαβε πρόσφατα η Εταιρεία Ελλήνων Τεχνοκριτών. Διοργάνωσε διήμερο συμπόσιο στη μνήμη της τεχνοκριτικού και ποιήτριας Ελένης Βακαλό στο Ινστιτούτο Γκαίτε έναν χρόνο μετά τον θάνατό της. Θέμα του Συμποσίου «Φυγόκεντρες και Κεντρομόλες Τάσεις στην τέχνη κατά τον 20ό αιώνα» και βέβαια αναφερόταν στα διαρκή προβλήματα των κέντρων σε σχέση με τις περιφέρειες και την πανταχού παρούσα παγκοσμιοποίηση. Θετικότατο στοιχείο ήταν επίσης οι μετακλήσεις ξένων τεχνοκριτικών, όπως η δραστήρια curator Rosa Martinez ή η τουρκάλα διοργανώτρια εκθέσεων Beral Madra. Κι ως εδώ καλά. Γιατί είναι απαραίτητο να συζητάμε μεταξύ μας αλλά και ν' ανοίγουμε τη συζήτηση αυτή προς τα έξω. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν μας καθοδηγεί το παράδειγμα της Βακαλό, μιας μορφής της νεοελληνικής τέχνης που θήτευσε τόσο στον λόγο όσο και στην εικόνα, αποτολμώντας ρήξεις και παραμένοντας στρατευμένη στις αρχές της ως το τέλος. Δυστυχώς όμως η σημερινή κριτική στον τόπο μας στο συντριπτικό ποσοστό της ή είναι υπαλληλική προς την εξουσία ή ελλείπει παντελώς. Είναι ενδεικτικό ότι οι στήλες κριτικής στον καθημερινό αθηναϊκό Τύπο είναι μόλις τέσσερις (Μαραγκού, Καμπουρίδης, Ξυδάκης, Ζενάκος: στην *Ελευθεροτυπία*, τα *Νέα*, την *Καθημερινή* και το *Βήμα* αντίστοιχα), ενώ οι κριτικοί της ΕΕΤ κατ' ουσίαν ασκούν το λειτούργημά τους σπίτι τους. Άσε που οι περισσότεροι κάνουν κριτική αποκλειστικά στη μαγειρική της μαμάς τους και μάλιστα προφορικά, μπερδεύοντας τον κριτικό λόγο με την έκθεση ιδεών ή την αρχειοδίφηση του παρελθόντος.

Θέλω να πω μ' άλλα λόγια ότι κριτική σημαίνει πρωτίστως ρήξη, προβολή ερωτημάτων, αγωνιστική στάση απέναντι σε θεσμούς που δεν εκπληρώνουν τον ουσιαστικό τους ρόλο και τέλος προσπάθεια ερμηνείας εκείνης της τέχνης που βρίσκεται τώρα εν τω γίνεσθαι, που εξελίσσεται σήμερα παράλληλα με την καθημερινότητα.

Γιατί κριτικός δεν σημαίνει φερέφωνο ή ενεργούμενο της εκάστοτε εξουσίας, δεν ορίζεται ως συνώνυμο του κοσμικογράφου, δεν πειγράφει απλώς αλλά κρίνει συνθετικά και εν πάση περιπτώσει οφείλει κάποτε ν' αναλάβει την προσωπική του ευθύνη λέγοντάς μας τι επιτέλους δεν του αρέσει. Για να μας πείσει έπειτα ως προς αυτά που αληθινά του αρέσουν.

Προσωπικά υπερασπίζομαι μιαν εκστατική κι όχι διακοσμητική εκδοχή της τέχνης όπως και το δικαίωμα της διαφωνίας απέναντι στην οποιαδήποτε «αυθεντία» ή «αυθαιρεσία». Λυπάμαι να πω όμως ότι ενώ οι συνάδελφοί μου είναι έτοιμοι να σφαχτούνε για τα καλά ή μη της «παγκοσμιοποίησης», κλείνουν τα μάτια τους στα σκάνδαλα και τις ελλείψεις του οίκου τους, στην οδυνηρή καθημερινότητά μας.

- Τι συμβαίνει με τα μουσεία σύγχρονης τέχνης;
- Πώς αποφασίζονται κι από ποιους οι μεγάλες εκθέσεις;
- Ποιοι και πώς αποτελούν τη γνωμοδοτική εικαστική επιτροπή του ΥΠΠΟ και γιατί δεν εκπροσωπείται η ΕΕΤ;
- Πώς κρίνεται η φετινή επιλογή της Biennale και γιατί απαξιώνεται η ιστορικότητα της εγχώριας τέχνης μας;

Μην περιμένετε απαντήσεις: Η ΕΕΤ αυτόν τον καιρό συζητεί για το «πολυπολιτισμικό περιβάλλον» και βέβαια η κριτική μπορεί να είναι η δέκατη μούσα, αυτό όμως δεν σημαίνει πως δεν την καταντούν μερικοί «μουσίτσα».

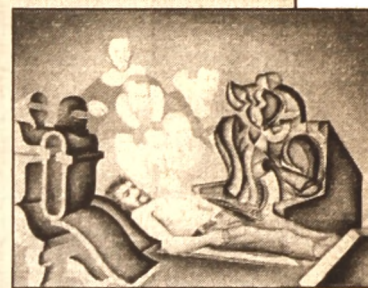
Μάνος Στεφανίδης

ΠΡΟΤΕΙΝΟΥΜΕ

• Η μεγάλη αναδρομική έκθεση της **Νίκης Καραγάτση** που είχε προ εξαμήνου διοργανώσει στο Μέγαρο Εϋνάρδου στην Αθήνα το Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης μεταφέρθηκε στο Πολιτιστικό του Κέντρο στη Θεσσαλονίκη (Βασ. Όλγας 8) και διαρκεί από 19 Δεκεμβρίου έως 16 Φεβρουαρίου. Όσοι μας διαβάζετε στη βόρειο Ελλάδα, αξίζει να την επισκεφθείτε.

• Το Κέντρο Σύγχρονης Εικαστικής Τέχνης Ρεθύμνης εγκαινίασε στις 14 Δεκεμβρίου στο «Χώρο Τέχνης 8» (Ρέθυμνο) την έκθεση «Ο

θάνατος του
"Τσε" Γκεβά-
ρα», επιδιώ-
κοντας να κα-
τ α γ ρ ά ψ ε ι
πώς αντέ-
δρασαν οι

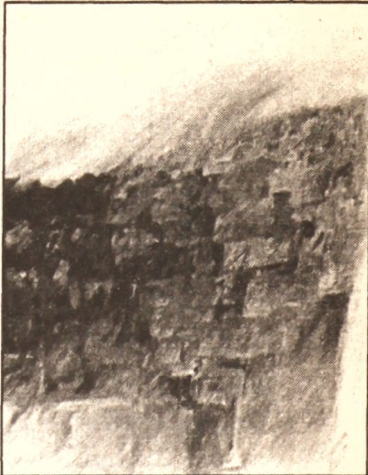

καλλιτέχνες στην είδηση του θανάτου του Τσε. Τα έργα (ζωγραφικά, χαρακτικά, αφίσες) έχουν συγκεντρωθεί από διάφορες συλλογές της Λατινικής Αμερικής, των ΗΠΑ και της Ευρώπης. Εκτίθενται επίσης οι πρωτότυπες φωτογραφίες του νεκρού, του Freddy Alborta. Διάρκεια έως 2 Φεβρουαρίου.

• Στη γκαλερί «Νέες Μορφές» (Βαλαωρίτου 9, κέντρο Αθήνας) γίνεται τις μέρες αυτές και μέχρι τις 5/1 έκθεση ζωγραφικής με έργα του **Ηλία Δεκουλάκου** (1927-1997) με θέμα «Αθηναϊκά Τοπία».

• Στις 15/12 εγκαινιάστηκε στη γκαλερί «Νήσος-Art» (Σαρρή 14, Ψυρρή) έκθεση ζωγραφικής του ζωγράφου και αρχιτέκτονα **Κάσπαρ Μπάουμ**. Διάρκεια έως 8/2.

• Έκθεση ζωγραφικής της **Θεοδώρας Πυλιώτου** γίνεται μέχρι τις 11/1 στον χώρο τέχνης Statement στα Εξάρχεια «Μπουμπουλίνας 15».

Ασαντούρ Μπαχαριάν 1924-1990

Συχνά ο Ασαντούρ αρεσκόταν να μου απαριθμεί, σχεδόν τραγουδιστά, τα ονόματα των φυλακών απ' όπου πέρασε: Αβέρωφ, Ιτζεδίν, Κέρκυρα. Μπήκε το 1945 μόλις εικοσιενός ετών και απελευθερώθηκε με τα μέτρα περί κατευνασμού των πολιτικών παθών το 1960. Έκτοτε άρχισε τη ζωή του πάλι απ' τα είκοσι, θέλοντας να ζήσει δύο φορές για ν' αναπληρώσει τον έγκλειστο χρόνο, και ίσως εκεί οφειλόταν ο νεανικός του δυναμισμός και η έως τα όρια της παρεξήγησης αισιοδοξία του. Απ' την άλλη πλευρά η περίοδος του εγκλεισμού του, συμπαγής και αδιαπραγμάτευτη καθόρισε τον βίο, τη στάση, το έργο του. Ο Μπαχαριάν υπήρξε αριστερός και ζωγράφος· υπήρξε καλλιτέχνης και διανοούμενος· υπήρξε τέλος ένας άνθρωπος που είχε συνειδητοποιήσει στο ακέραιο την κοινωνική του ευθύνη και αγαπούσε την συντεχνία των ζωγράφων σαν να ήταν η φυσική του οικογένεια. Έτσι η ΩΡΑ στάθηκε το λογικό παρεπόμενο της όλης του πορείας· ένας ζωγράφος ίδρυσε και διηύθυνε χώρο τέχνης, όχι για εμπορία όπως τον καθύβριζε νεοβάρβαρος «κριτικός», αλλά ως στήριγμα μιας συγκεκριμένης έκφρασης που διεκδικούσε την κοινωνική της αποστολή. Από το 1969 ως τον θάνατό του το 1990 ο Ασαντούρ βοήθησε καλλιτέχνες που ήταν αποκλεισμένοι από τις αστικές γκαλερί, έδειξε νέους ή παραγνωρισμένους δημιουργούς, αλλά συγχρόνως καλλιεργούσε την τέχνη του μυστικά όσο και υπερήφανα. Ήταν χαρούμενος γιατί δεν καταδεχόταν να δείχνει λυπημένος και ήταν διψασμένος για ζωή επειδή γνώριζε και τα περιθώριά του και τη μοίρα του. Και ήταν μάστορας σε ό,τι καταπιανόταν. Από τις αφίσες της κατοχής ως τα πορτρέτα των μελλοθανάτων που φιλοτεχνούσε σαν διαρκή αντίσταση αυτός, το «αρμενάκι» της φυλακής, κι από τη γραφιστική που δίδασκε στη Βακαλό ως τις τελευταίες του ακουαρέλες ο ελληναρμένιος δημιουργός παρέμεινε ένας εξπέρ των τεχνικών αλλά και του σημαινομένου της δύσκολης τέχνης της εικόνας. Οι επιλογές της ΩΡΑΣ αυτές καθαυτές ορίζουν σήμερα ένα πολύτιμο –όσο και ιδεολογικοποιημένο– πλαίσιο για μια

ιστορία της σύγχρονης ελληνικής τέχνης. Ο Ασαντούρ εκεί έδειξε τον Κυριάκο Κατζουράκη στα πρώτα του επιβλητικά έργα, τον Μάκη Θεοφυλακτόπουλο, τον Χρόνη Μπότσογλου, τον Σταύρο Ιωάννου, εκεί «ανακάλυψε» τον Διαμαντή Διαμαντόπουλο το 1975 και με την βοήθεια της Βάσως Κατράκη τον οδήγησε στην αποκαλυπτική αναδρομική του στην Εθνική Πινακοθήκη το 1978. Εκεί παρουσίασε το «Πολυθέαμα» για τον Μποστ, τις «τουαλέτες» και τα φωτορεαλιστικά του Η. Δεκουλάκου, τον Ανδρέα Φωκά, τη Μαρία Κωστάκου-Κουλουφάκου, τον Μιχάλη Μήτρα, τον Βασίλη Διονυσόπουλο αλλά και τους νεότερους Κώστα Παπανικολάου, Εδουάρδο Σακαγιάν –σε κείμενο του Γιώργου Σαββίδη– Μαριλίτσα Βλαχάκη, Χρήστο Μποκόρο όπως επίσης και τους κλασικούς Ανδρέα Βουρλούμη, Νίκη Καραγάτση, Γιώργη Βαρλάμη, Δανιήλ Γουναρίδη κ.ά.

Είναι λοιπόν ευπρόσδεκτη η πρωτοβουλία του Μ.Ι.Ε.Τ. να παρουσιάσει ως το τέλος Ιανουαρίου στο κτήριο Εϋνάρδου της οδού Αγ. Κωνσταντίνου αποκαλυπτική αναδρομική του Μπαχαριάν (1924-1990) και να φωτίσει το σημαντικότερο έργο ενός ζωγράφου ο οποίος κατά την πρόσφατη έκδοση του νέου Λεξικού της «Μέλισσας» χώρεσε στο Παράρτημα του τελευταίου τόμου.

Θυμάμαι το 1988 σε μια ομαδική που οργάνωσα στη Δημοτική Πινακοθήκη με τον τίτλο «Ζωγραφική για ένα Τραπεζί», ο Ασαντούρ συμμετείχε με δύο «φυλακίστικά» του όπου αντί για τρα-

πέζι δέσποζε στη σύνθεση ένα μεγάλο καρό μαντήλι πάνω στο οποίο έτρωγε το φτωχικό του ο κρατούμενος.

Ο Μπαχαριάν ζωγράφιζε συνέχεια στη φυλακή καθαγιάζοντας έτσι τον χρόνο του μαρτυρίου του. Δούλευε με την παχειά πάστα του πρώτου δασκάλου του, του Όθωνα Περβολαράκη αλλά όχι με τα φωτεινά χρώματα του τελευταίου. Ο Ασαντούρ προτιμούσε τις τέρρες και τις σκοτεινές αποχρώσεις των γκριζοπράσινων και των μενεξεδιών. Εσωτερικά με δραματικό ημιφώς και ψυχρά χρώματα που ξάνοιγαν αιφνίδια από κάποια γαιώδη υπερφώτα. Διαρκές του θέμα ήταν οι συγκρατούμενοί του στη στιγμή της αναγκαστικής αργίας τους, της περισυλλογής ή και της απελπισίας τους. Δεν ξεχωρίζουν εδώ ατομικά χαρακτηριστικά αλλά στάσεις και ήθη. Παράλληλα ο ζωγράφος εξελίσσει έναν μορφοπλαστικό προβληματισμό που υιοθετεί το ουσιώδες και απωθεί το ανεκδοτολογικό, που χτίζει την εικόνα του με στέρεα, βαριά υλικά χωρίς καλολογίες αλλά με βαθύτατη την αίσθηση του ζωγραφικού ρυθμού.

Αυτή η ζωγραφική συνεχίζει το δρόμο της και με τα έργα της «ελευθερίας», δηλαδή τις λινοτυπικές μηχανές που θα ζωγραφίζει ο Μπαχαριάν μετά την αποφυλάκισή του. Και εδώ εμπνέεται από το άμεσο περιβάλλον του, απ' τους χώρους δουλειάς του, χωρίς όμως καμιά κοινωνιολογούσα υπερβολή αλλά με πύργο ζωγραφικό αίσθημα. Τα συμφραζόμενα βεβαίως έπονται υπό προϋποθέσεις.

Ως απελευθερωμένος πια και δικαιωμένος θα επανέλθει στα θέματα της φυλακής μια ακόμη φορά κατά τη δεκαετία του '70: τώρα ζωγραφίζει έναν μεταφυσικό τόπο ειρικής στον οποίο ένα λευκό, έντονο φως ισοπεδώνει και σβήνει τα πάντα, αφού κανένα χρώμα δεν του αντιστέκεται. Η επτάχρονη δικτατορία μετασχηματίζεται σ' αυτή την εικονική, διάφανη φυλακή και ο Μπαχαριάν αγγίζει κατά τη γνώμη μας το απόγειό του. Σύμβολο και μνήμη, χρόνος και βιωμένη εμπειρία καθίστανται ένα διάφανο πλέγμα λεπτότατων συνηχίσεων και υπαινιγμών. Ένα λευκό σεντόνι που καλύπτει αλλά δεν συγκαλύπτει και το βλέμμα που, υποψιασμένο, ανακαλύπτει διαμέσου.

Ο Μπαχαριάν υπήρξε από τη νεότητά

του δεινός ακουαρελίστας: το πορτρέτο του (1945) το αποκαλύπτει. Αλλά οι μεγάλες υδατογραφικές του συνθέσεις με τα πραγματικά, πλην αποπνευματωμένα τοπία θα φιλοτεχνηθούν πολύ αργότερα. Ο Μπαχαριάν μέσω της τοπιογραφίας δραπετεύει, απελευθερώνεται, υπάρχει αλλιώς: Είναι γι' αυτόν ένας locus communis αλλά και ένας locus idealis. Στις καλές του στιγμές συνομιλούσε με τον Μπουζάνη, στις χαριτωμένες του εκδοχές με τον Τέτση. Πάντως όμως υπηρετούσε έναν αυτοφυή, προσωπικό χαρακτήρα.

Πολλά υπήρξαν τα παιδιά του Ασαντούρ: Από τον Τηλέμαχο Χυτήρη ως τον Κωστή Λιόντη και από την Νίτσα ως τους μαθητές του στη Σχολή Βακαλό. Δύο όμως ήταν τα πιο επιστήθιά του: το

ετήσιο Χρονικό που έβγαζε ανελλιπώς από το 1970 ως το 1988 επισκοπώντας κάθε πολιτιστική δραστηριότητα της χρονιάς που έφευγε παρεμβαίνοντας κριτικά και ερμηνευτικά, και οι «Συναντήσεις Νέων Δημιουργών» όπου ποιητές, κινηματογραφιστές, λογοτέχνες, χορογράφοι και εικαστικοί αμιλλώνταν και πειραματίζονταν ελεύθερα. Κι όλα αυτά «το αρμενάκι» τα πραγματοποιούσε διανθίζοντάς τα με το θυμόσοφο χιούμορ του και το αιώνιό του χαμόγελο. «Έλα, έλα να δεις κάτι στο γραφείο» μου φώναζε όποτε ανέβαινα τα σκαλιά της οδού Ξενοφώντος και εμπιστευόταν την τυχόν διαφωνία μου.

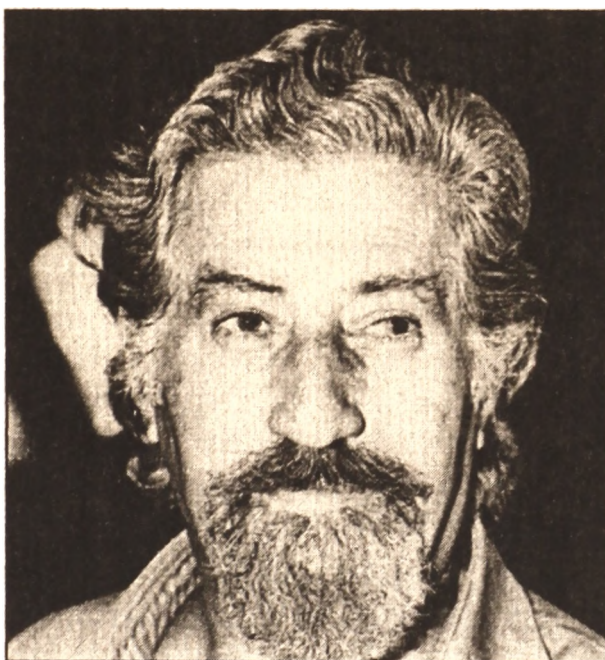
Ήρθαμε όλοι Ασαντούρ...

Μάνος Στεφανίδης

Ο δημιουργός της Ώρας

Το 1988 παρουσιάστηκε, στην Ώρα βεβαίως, η τελευταία έκθεση του Μπαχαριάν: υποβλητικά τοπία ζωγραφισμένα με λάδι. Είχε προηγηθεί μια περίοδος αρκετών ετών, στη διάρκεια της οποίας ο ζωγράφος εκφραζόταν κυρίως με την τεχνική της ακουαρέλας. Στις εκθέσεις που πραγματοποίησε σ' αυτό το διάστημα ήταν φανερό ότι οι ακουαρέλες του εξελίσσονταν προς δύο παράλληλες κατευθύνσεις: την ελεύθερη χρωματική σύνθεση με αφορμή ένα τοπιογραφικό θέμα, και τη σχεδιαστική αναδόμηση του τοπιογραφικού θέματος, με τονική χρήση του χρώματος. Και στις δυο περιπτώσεις επρόκειτο για επίμονη εξερεύνηση των ορίων της συγκεκριμένης τεχνικής, της ακουαρέλας. Οι ελαιογραφίες ήταν μια νέα πρόταση, και συγχρόνως η ολοκλήρωση των προηγούμενων ζωγραφικών εμπειριών του καλλιτέχνη.

Στις ακουαρέλες το χρώμα ποτίζει την επιφάνεια του χαρτιού και μεταμορφώνεται σε επίπεδη οπτική κηλίδα. Στο λάδι η υλικότητα του χρώματος επανέρχεται στο προσκήνιο. Μια υλικότητα διακριτική, που υπογραμμίζει το ρυθμό και την αυτονομία της σύνθεσης. Ο ζωγράφος, που πάλευε με το χρώμα σε όλες τις φάσεις της πορείας του, μπορούσε τώρα να το εμπιστευθεί και να το αξιοποιήσει με ασφάλεια. Η συγγένεια με τις ακουαρέλες υπάρχει σε ορισμένα έργα για να δείξει καθαρότερα τη συνέχεια. Η οπτική συγγενεύει, αλλά το όραμα διαφέρει. Ο χώρος πλάθεται γενναιόδωρα, οι ορίζοντες βαθαίνουν, και ο ουρανός φορτίζεται με συναίσθημα. Τα έργα έχουν δουλευτεί πρώτα στο φυσικό φως και κατόπιν στο εργαστήριο, με μικτό φωτισμό. Το αποτέλεσμα είναι μια πλούσια ζωγραφική, με στιβαρή δομή και

αυξημένη εκφραστική δύναμη. Τα τελευταία έργα του Μπαχαριάν πλησιάζουν, από τη μια πλευρά, την καθαρή ζωγραφική, κι από την άλλη ξαναβρίσκουν ποιότητες σχεδόν κλασικές. Η αισθητική πληρότητα μεταμορφώνει τις ποιητικές εικόνες της φύσης σε τοπία της ψυχής.

Στη διάρκεια αυτής της περιόδου παρατηρούμε ότι οι τέχνες συμπορεύονται ιδεολογικά με τις δυνάμεις της Αριστεράς. Το φαινόμενο είναι πανευρωπαϊκό και ιδιαίτερα έντονο στην Ελλάδα. Εκφράζει, μεταξύ άλλων, τη σφοδρή επιθυμία για πρόοδο και ανανέωση μιας κοινωνίας δέσμιας του πιο άγονου συντηρητισμού. Αρχικά, οι θεωρούμενες ως «αριστερές» πολιτισμικές απόψεις συγκρούονταν με το μοντερνιστικό ρεύμα και, λιγότερο έντονα, με την ελληνοκεντρική τάση της «επιστροφής στην παράδοση». Και οι τρεις αυτές κατηγορίες ιδεολογικών και αισθητικών προτάσεων είχαν τις ρίζες τους στον Μεσοπόλεμο. Ο μεταξύ τους

ανταγωνισμός έδειχνε σημεία υποχώρησης ήδη από τη δεκαετία του '60, καθώς ο εκσυγχρονισμός της ελληνικής κοινωνίας προχωρούσε με ρυθμούς σαρωτικούς. Η δικτατορία συσπείρωσε σχεδόν σε κοινό μέτωπο τους οπαδούς των τριών τάσεων, και η μεταπολίτευση έφερε το οριστικό ξεκαθάρισμα των σχέσεων και των διαφορών τους. Όποιος θέλει να μελετήσει τις συναρπαστικές μεταμορφώσεις του νεοελληνικού πολιτισμού και τις ιδεολογικές παραμέτρους της όλης διαδικασίας θα έχει πολλούς λόγους να ασχοληθεί με την ιστορία της Ώρας και του καλλιτέχνη που την εμπύχωσε.

Ο Μπαχαριάν δεν πέρασε «τα καλύτερά του χρόνια» στις φυλακές ως θύμα μιας κακής πολιτικής συγκυρίας. Απλώς, «τα καλύτερά του χρόνια» ήρθαν λίγο αργότερα, και τα πέρασε μέσα σε μια σχέση αγάπης με τους ανθρώπους, με την Ώρα και τη ζωγραφική του. Για όσους τον γνώρισαν, η ανθρώπινη παρουσία του βαρύνει, ακόμα και τώρα που δεν είναι μαζί μας, πολύ περισσότερο από οποιοσδήποτε αισθητικές αναλύσεις για την τέχνη του ή ιστορικές αποτιμήσεις των δραστηριοτήτων του. Οι νεότεροι, που δεν είχαν την τύχη να τον συναντήσουν, θα περιοριστούν αναγκαστικά στις πληροφορίες γύρω από τη ζωή και το έργο του. Μακάρι να μην τις καταναλώσουν με τη συνήθη απάθεια. Η περίπτωση του Μπαχαριάν, πέρα από το ιστορικό της ενδιαφέρον, είναι ένα σπάνιο παράδειγμα ολοκληρωμένης δημιουργικής ζωής, πολύτιμο όσο ποτέ στις μέρες που ζούμε.

Μάρθα Χριστόφογλου

Απόσπασμα από τον κατάλογο της έκθεσης

ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΦΑΣ:

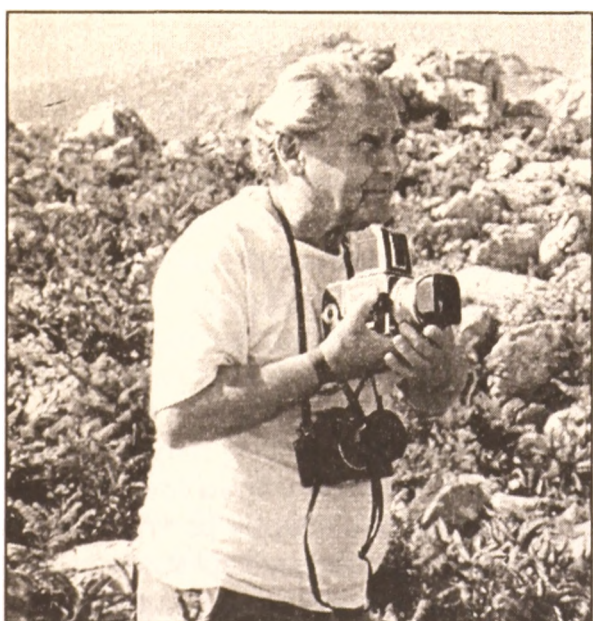
Είναι χρέος του καλλιτέχνη να καταχωρεί ό,τι αποτελεί έκφραση της καλαισθησίας του λαού...

Τη συνέντευξη πήρε ο Σωτήρης Λέτσιος

Ο Κώστας Μπαλάφας ανήκει στη γενιά του '40, και όπως χαρακτηριστικά τονίζει «ανδρώθηκε μέσα από την επαφή του με τα δεινά και τις κακουχίες του λαού». Αρθρώνει τα λόγια του με προσοχή για να κάνει αισθητό το γεγονός ότι δεν μιλά υπό την επήρεια μιας αδικαιολόγητης συγκίνησης. Αυτά τα γεγονότα τού επέτρεψαν να ωριμάσει και να αγαπήσει περισσότερο τον άνθρωπο ανεξάρτητα από το γεγονός ότι συχνά αποτύπωσε με το φακό του τις πτυχές της ανθρωπίνης δυστυχίας. «Ο καλλιτέχνης οφείλει να επιστρέφει στο σύνολο, ως αντίδωρο, το χάρισμα με το οποίο τον προίκισε η φύση», υπογραμμίζει με νόημα, σαν να θέλει να υπενθυμίσει στη νέα γενιά φωτογράφων μια απλή αλλά και ταυτόχρονα ξεχασμένη σήμερα υποχρέωση. Προερχόμενος από αγροτική οικογένεια, έπιασε για πρώτη φορά μηχανή λίγο πριν τον πόλεμο του '40 στα Γιάννενα όπου εργαζόταν. Αυτοδίδακτος άρχισε να φωτογραφίζει συστηματικά από τη στιγμή που έφυγε στα βουνά της Ηπείρου για να καταγράψει στιγμές από τη ζωή στο αντάρτικο. Ένα μέρος του φωτογραφικού υλικού από την Αντίσταση χάθηκε, ενώ το υπόλοιπο θα βρεθεί πάλι στα χέρια του μόλις το 1975. Για μεγάλη του ατυχία τα φιλμ που αφορούσαν στη μεταφορά Εβραίων των Ιωαννίνων κατασχέθηκαν το 1944 από τις ελληνικές αρχές ασφαλείας. Μεταπολεμικά παρακολουθεί την πορεία της επιστροφής στα έργα της ειρήνης. Κύριο μέλημά του γίνεται η ελληνίδα μάνα: Στο χωράφι, στην οικογένεια, στην αγορά. Μας βοηθά να δούμε τη μάνα σαν πρόσω-

πο κλειδί στην ερμηνεία και κατανόηση του κατοχικού και μετακατοχικού σκηνικού της Ελλάδας. Με νοσταλγία θυμάται την εποχή που βρέθηκε στα Μετέωρα εργαζόμενος στη ΔΕΗ, όπου με δικές του ενέργειες κατάφερε να προστατεύσει τα μοναστήρια από τα έργα επέκτασης του δικτύου ηλεκτροδότησης. «Πρότεινα στη διοίκηση να σταματήσει τις ανατινάξεις και να προχωρήσει με την τοποθέτηση καλωδίων κατά μήκος των ρωγμών των βράχων. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε την αφορμή να κερδίσω την εμπιστοσύνη των μοναχών. Μου παραχώρησαν μόνιμο κατάλυμα στα Μετέωρα και έτσι είχα την ελευθερία να φωτογραφίζω τα στιγμιότυπα του καθημερινού μοναστικού βίου σε όλη του την έκταση.» Ταξίδεψε σε όλη την Ελλάδα, αλλά ο τόπος που κυριολεκτικά λάτρεψε ήταν τα βουνά της Ηπείρου συγκεντρώνοντας ένα μεγάλο όγκο φωτογραφιών. Στα άμεσα σχέδιά του είναι και η διοργάνωση μιας έκθεσης με θέματα από το μοναστικό βίο στο Άγιο Όρος.

Μιλά εκστατικά για τη σημασία που είχε στη ζωή του η φωτογραφία. Έχει την πεποίθηση ότι η φωτογραφία από μόνη της έχει ιστορική αξία. «Δεν βλέπετε που πολλοί διανοούμενοι ή άλλοι συγγραφείς ανατρέχουν σε παλιές φωτογραφίες για να θυμηθούν ή να καταγράψουν ιστορικά γεγονότα; Στη φωτογραφία σε αντίθεση με τη ζωγραφική δεν μας επιτρέπεται να γελάσουμε με μια αστεία ανθρώπινη στιγμή. Ο φωτογραφικός φακός είναι αμείλικτος και παραμερίζει την όποια υποκειμενική παρέμβαση του καλλιτέχνη.»

— Στο έργο σας αντιλαμβάνεται κάποιος ότι έχουμε να κάνουμε με ένα είδος κοινωνικού ρεπορτάζ μέσα από τη φωτογραφία...

• Με ενδιέφερε ν' αποτυπώσω τις

κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων αυτού του τόπου, τις ωραίες συνήθειες του λαού, τις οποίες πολλοί αγνοούν. Όλα λειτουργούσαν με βάση τους νόμους της λαϊκής ιστορίας και της παράδοσης. Από τη στιγμή της γέννησης έως τον θάνατο ο λαός μας τα σημάδεψε όλ' αυτά με μια τελετουργία. Ό,τι έκανε, το έκανε αφήνοντας τη σφραγίδα της καλλιτεχνικής δεξιότητας. Η τέχνη λειτουργεί στον άνθρωπο σαν μια έκκτη αίσθηση, εκφράζει συναισθήματα. Οι φωτογράφοι της γενιάς μου από τη στιγμή που έπιασαν την μηχανή εξέφραζαν κάτι από την ψυχή τους. Με πόνο ψυχής γίναμε μάρτυρες της καταστροφής των περισσότερων δειγμάτων του λαϊκού πολιτισμού. Διασώσαμε ό,τι μπορούσαμε, διασχίζοντας κάθε γωνιά της χώρας. Ορφανέ-

ψαμε από αυτή την παράδοση.

— Υπάρχουν σήμερα θέματα που θα αναζητούσατε για να τα καταγράψετε στην ενδοχώρα;

• Ένα ερευνητικό μάτι πάντα κάτι θα βρει. Είναι χρέος του καλλιτέχνη απέναντι στην ιστορία να καταχωρεί ό,τι αποτελεί έκφραση της καλαισθησίας του λαού. Οτιδήποτε απλό και όχι από πρώτης όψεως σημαντικό με την προσοχή που θα του δείξει ο καλλιτέχνης αποκτά ένα ξεχωριστό ανάστημα, προσλαμβάνει μια πανανθρώπινη διάσταση. Περιπατώντας στα χωριά της Ηπείρου και του Πηλίου ένιωθα τη συγκίνηση από τη συνάντηση με την ομορφιά να με κυριεύει. Έβλεπα και κατανοούσα τη σημασία της λαϊκής τέχνης όχι μόνο για διακοσμητικούς λόγους αλλά και για ωφελιμιστικούς. Στα ηπειρώτι-

κα γιοφύρια κατασκεύαζαν καμπάνες, καμπάνες με ιδιαίτερη κομψότητα, οι οποίες κάθε φορά που χτυπούσαν και φυσούσε ο άνεμος, αυτό αποτελούσε προειδοποίηση για τους αγωγιάτες για την αλλαγή του καιρού. Να προσέξουν στο πέραςμα της γέφυρας.

— Από τα πρώτα σας βήματα αποφασίσατε να στραφείτε σ' αυτού του είδους τη φωτογραφική καταγραφή;

• Ξεκίνησα κι εγώ φωτογραφίζοντας ηλιοβασιλέματα και άλλες παρόμοιες σαχλαμάρες, αλλά όταν έζησα από κοντά το αντάρτικο και ένιωσα τον ανθρώπινο πόνο και τη δυστυχία, την πάλη για τον κοινό αγώνα, την αυτοθυσία, τότε ένιωσα ότι έπρεπε ν' αφοσιωθώ στη μελέτη του ανθρώπου και του αγώνα. Όλες τις ανθρώπινες μορφές τις έβλεπα σαν εξαϋλωμένα πρόσωπα αγίων. Πρόσωπα καταβεβλημένα που αποπνέουν όμως σεβασμό και αγάπη. Υπάρχει πιο συγκλονιστική μορφή από αυτή της μάνας σε όλες της τις εκφάνσεις; Όποιες στάσεις και να πάρει το πρόσωπό της, ποτέ κανείς φωτογράφος δεν θα είναι ευχαριστημένος ότι την έχει αποτυπώσει στην ολότητά της.

— Σήμερα τι θα φωτογραφίζατε;

• Το άγχος και την υπερένταση που χαρακτηρίζει τον άνθρωπο της μεγαλούπολης. Θα έκανα προσπάθεια να δημιουργήσω αυτή τη στιγμή, παρακολουθώντας προσεκτικά την κλιμάκωση των συναισθημάτων του. Δηλαδή προσπαθώντας να τον απομονώσεις από το πλήθος, να του δώσεις την ευκαιρία μέσα από τη συζήτηση να παρουσιάσει το πραγματικό πρόσωπο. Αυτό που έχει κάποιος όταν εξομολογείται. Πολύ συχνά συμβουλευώ τους μαθητές μου στη σχολή ν' αφήσουν τα φωτογραφικά βιβλία και ν' ανοίξουν τα λογοτεχνικά, για να καλλιεργηθούν πρώτα και να μπουν έπειτα στην ανθρώπινη ψυχή. Μόνο έτσι θα κάνουν ποιοτικές φωτογραφίες. Η τέχνη δεν λογαριάζει τα χρόνια, χρειάζεται πολλή δουλειά για να βλαστήσει ένα ταλέντο. Καθόλου βιασύνη δεν χρειάζεται...

— Ποιοι ξένοι φωτογράφοι θεωρείτε ότι έχουν επηρεάσει τη δουλειά σας;

• Πρώτα απ' όλους ο αμερικανός Φράνκ Κάππα, ο οποίος ήταν πολεμικός ανταποκριτής και σκοτώθηκε στον

πόλεμο της Ινδοκίνας το 1954. Ο βραζιλιάνος Σεμπαστιάο Σαλγκάδο που έχει αποδώσει την ανθρώπινη δυστυχία, φωτογράφος με μεγάλη κοινωνική ευαισθησία. Επίσης η αμερικανίδα Ντόροθυ Λάνγκε, που φωτογράφησε στην

περίοδο της αμερικάνικης κρίσης μετά το κραχ το 1929. Είναι αυτή που αποτύπωσε την απόγνωση της κουρασμένης γυναίκας με το παιδί στην αγκαλιά, πεινασμένη και χωρίς δουλειά ν' αναζητά με το βλέμμα μια αχτίδα ελπίδας.

Καλές ελπίδες

του Δημήτρη Χαρίτου

Ενα από τα μελανά σημεία των μηχανισμών παραγωγής δημοσιότητας είναι ότι συχνά –αν όχι κατά κανόνα– προωθούν την ασημαντότητα και εξίσου συχνά δείχνουν να προσπερνούν το δημιουργικά σημαντικό. Η εφήμερη επικαιρότητα, διογκούμενη από τον εφήμερο έντυπο λόγο και την επίπεδη λάμψη της ηλεκτρονικής εικόνας, πλαστογραφούν, αλλοιώνουν την πολιτιστική πραγματικότητα της χώρας μας. Έτσι, αξιοθαύμαστες προσπάθειες σμικρύνονται ή περιθωριοποιούνται από άγνοια ή από αδιαφορία και χρειάζεται η τυχερή ευκαιρία για να ανακαλύψεις χώρους και τρόπους όπου το «θαύμα» λειτουργεί στο διηνεκές.

Στον Πύργο της Ηλείας –για να έρθουμε στο «ζουμί»– εδώ και μόλις πέντε χρόνια ξεκίνησε και λειτουργεί ένα πολιτιστικό «θαύμα». Πρόκειται για το «Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου Ολυμπίας για παιδιά και νέους». Η χρήση του τοπωνύμιου της γειτονικής του Πύργου Ολυμπίας γίνεται για ευνόητους λόγους γοήτρου στη διεθνή καριέρα της διοργάνωσης, ενώ οι δραστηριότητές του απλώνονται, εκτός από την πόλη του Πύργου και στην Αμαλιάδα, τα Κρέστενα, τη Ζαχάρω και άλλες πόλεις του νομού Ηλείας. Μια ιδέα (και πρωτοβουλία της πραγματοποίησης) του Δημήτρη Σπύρου, σκηνοθέτη της ιστορικής πλέον και πολυβραβευμένης παιδικής ταινίας *Ο Ψύλλος* (1991). Με εντυπωσιακούς

ρυθμούς αυτή η περιφερειακή διοργάνωση –ξεπερνώντας γρήγορα τις αναπόφευκτες οργανωτικές «παιδικές ασθένειες» που παρουσιάζουν αυτές οι «περιπέτειες»– ωρίμασε και έγινε αισθητή στον κινηματογραφικό χώρο, τόσο τον ελληνικό όσο και τον διεθνή. Μια αξιοθαύμαστη και πληθωρική –multi in parvo– μινιατούρα μιας μεγάλης διοργάνωσης.

Αυτό που τη διαφοροποιεί σε μεγάλο βαθμό από άλλες –όχι θεματικά– συγγενείς διοργανώσεις στη χώρα μας είναι η σεμνότητα και ένα είδος ερωτικής σχέσης με το αντικείμενο που δεν είναι ο κινηματογράφος (αυτός είναι το μέσον) αλλά το παιδί. Απόδειξη ότι αυτό, δηλαδή το παιδί, δεν περιορίζεται στο ρόλο του (ευχαριστημένου) θεατή αλλά πρωταγωνιστεί ως συνεργός, ως δημιουργός, ως διαμορφωτική παρέμβαση στην προς τα μέσα και τα έξω εικόνα που παρουσιάζει αυτό το φεστιβάλ με το άθροισμα των εκδηλώσεών του. Διευθύνεται από τριμελή Γραμματεία την οποία αποτελούν ο Δημήτρης Σπύρου, που είναι και ο καλλιτεχνικός διευθυντής της διοργάνωσης, ο δημοσιογράφος Χρήστος Κωνσταντόπουλος με καθήκοντα οργανωτικού γραμματέα και ο σκηνοθέτης και συγγραφέας Νίκος Αθανασίου «κρυφός άσος στο μανίκι» του Φεστιβάλ.

Με περισσότερες από 200 ταινίες η φετινή διοργάνωση στο πλαίσιο του κύριου διαγωνιστικού προγράμματος, το οποίο περιελάμβανε μεγάλου και μικρού μήκους ταινίες και μικρού μήκους κινούμενο σχέδιο, από σημαντικό αριθμό ξένων χωρών. Αξιόλογες ταινίες σε ένα εκτός συναγωνισμού πρόγραμμα και σειρά από παράλληλα προγράμματα [αφιέρωμα στον μεγάλο δανό καρτουνίστα Γιάννη Χάστρουπ, αφιέρωμα στα παιδιά της Παλαιστίνης με ταινίες από τον Λίβανο, παράσταση Καραγκιόζη από μαθητές του Γυμνασίου Κρεστένων και εργαστήρια στο πρόγραμμα των οποίων περιλαμβάνον-

νται: Σκηνοθεσία και Τεχνική του Κινηματογράφου, Θεωρία και Ιστορία του Κινηματογράφου, Μοντάζ, Κινούμενο Σχέδιο, Ζωγραφική, Καραγκιόζη (κατασκευή φιγούρων), κατασκευή μάσκας, κουκλοθέατρο, κόμικς, σκίτσο, ενώ μαθητές του Γυμνασίου της σχολής Χιλ μετέφεραν τις γνώσεις τους σε κινούμενη εικόνα σε παιδιά του Πύργου].

Εντυπωσιακή ήταν και η 2η Ευρωπαϊκή Συνάντηση Νεανικής Οπτικοακουστικής Δημιουργίας, διάρκειας δύο εβδομάδων που περιελάμβανε 110(!) ταινίες σε πληροφοριακά και διαγωνιστικά τμήματα χωρισμένα σε ηλικιακές κατηγορίες. Ταινίες με σκηνοθέτες παιδιά έως 12 ετών, ταινίες με σκηνοθέτες παιδιά από 13 έως 16 ετών και ταινίες με σκηνοθέτες νέους από 17 έως 20 ετών. Οι ταινίες αυτές προήλθαν από 14 χώρες συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Παράλληλα υλοποιήθηκε και ανάλογο πρόγραμμα αποκλειστικά με ελληνικές σπουδαστικές ταινίες. Από αυτή την απαρίθμηση τίτλων και εκδηλώσεων δεν πρέπει να παραλείψει κανείς να αναφερθεί και στο *Ζιζάνιο*, την εφημερίδα του Φεστιβάλ η οποία συντάσσεται κατ' αποκλειστικότητα από παιδιά-μαθητές. Χιούμορ, καθαρότητα νεανικού βλέμματος αλλά και κριτικό θάρρος. Κείμενα και σκίτσα περιγράφουν ταινίες, γεγονότα αλλά και γνώμη για τις ημέρες και τα έργα των μεγάλων.

Τίποτα σ' αυτή την εκδήλωση δεν είναι τυποποιημένο, σκονισμένο, αυτοματικό. Αίσθηση του «χειροποίητου» και πεισματικής αναζήτησης της υπέρβασης κυριαρχούν τους ανθρώπους και τους χώρους της διοργάνωσης. Και δεν είναι η σοβαροφάνεια και η «κουλτούρα» που έχουν το πάνω χέρι. Είναι η αγάπη και η πεποίθηση πως η τέχνη για το παιδί είναι εργαλείο δημοκρατικής και ανθρωπιστικής χειραφέτησης. Αυτά τα σπουδαία νέα από τον Πύργο της Ηλείας.

Ψάξε και μάθε ν' αναγνωρίζεις ποιος και τι, στη μέση της κόλασης, δεν είναι κόλαση, κι αυτά κάνε να διαρκέσουν, δώσ' τους χώρο» (Ιταλο Καλβίνο).

Κατ' ουσίαν η Δύση φαντασιώνεται μια Ανατολή που την περιέχει και η Ανατολή μια Δύση αναλόγως. Έναν αρνητικό κι έναν θετικό κόσμο δηλαδή. Όπως και να 'χει το πράγμα οι θρησκείες είναι επίκαιρες όσο ποτέ άλλοτε και για μελέτη και για ανάλυση. Επίσης παραμένουν για κάποιους υψίστη καταφυγή και δικαίωμα. Επ' αυτού καμία επισημολογική ένσταση. Τα γράφω αυτά γιατί ο φίλτατος Καμπουρίδης μιλώντας

Το πρόβλημα πάντως παραμένει: Μπορεί το θρησκευτικό βίωμα να παραγάγει ένα σημερινό έργο; Ο Νίκος Αλεξίου (1960) απαντά εκθέτοντας στη «Ρεβέκκα Καμχή» «ναι» με στεντόρεια φωνή. Τα έργα του θέτουν πολλαπλά ζητήματα: Τι είναι «έργο» στις μέρες μας, τι δεν είναι, συνιστά η χειρονακτική διαδικασία αισθητική πράξη, μήπως

η ταπεινότητα της επανάληψης απάδει προς τον «εγωισμό» του καλλιτέχνη, μήπως το «διάφανο» παραπέμπει σε μια φόρμα ροκοκό ή αντανakλά την πνευματική διαφάνεια που αποκλείει τον συσκοτισμό (της αμαρτίας ή της άγνοιας) και αποστρέφεται την υλικότητα ως σύμφυτη με τη φθορά;

Στον «Ευαγγελιστή Λουκά που ζωγραφίζει την Παναγία» του Μουσείου Μπενάκη ο νεαρός Γκρέκο αποδίδει τον ευαγγελιστή να στεφανώνεται από έναν Άγγελο όχι γιατί αυτός είναι άγιος αλλά γιατί είναι ζωγράφος. Για τον Γκρέκο δηλαδή η τέχνη είναι έκφραση αγιότητας και η ζωγραφική μια κατ'εξοχήν καθαγιασμένη διαδικασία εφόσον μπορεί να δίνει πρόσωπο στον Θεό και να εξεικονίζει το αόρατο. Αυτό το αόρατο-ορατό ιχνηλατεί ο Αλεξίου ζωγραφίζοντας, κόβοντας, χαράζοντας, ξεπατικώνοντας, αντιγράφοντας χαρτιά με γεωμετρικά σχήματα τα οποία μεταφέρει από το δάπεδο της Μονής Ιβήρων. Με αφορμή ένα βασικό έργο που δεν εκτίθεται και που αποδίδει μια λαϊκότητα, διακοσμητική κάτοψη της Μονής με τα κτίσματα, τους κήπους και τους υδραγωγούς, ο καλλιτέχνης αφήνεται σ' έναν ποιητικό αυτοσχεδιασμό, σ' έναν αναστοχασμό, πάνω στην εικαστική πράξη καθ' αυτή. Τα ανοιχτά, εξουδετερωμένα χρώματα παραπέμπουν, και λόγω φυτικών θεμάτων, σ' έναν παραδεισίο υπερ-τόπο όπου όλα είναι διάφανα, αχνά, λεπτοεργημένα, λειτουργημένα σε αόρατη τελετή.

Βιωμένος παράδεισος για τον Νίκο, κόλαση για όσους δεν αντέχουν το θαύμα ακόμη κι όταν αυτό συντελείται μπροστά στα μάτια τους...

ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ ΜΟΥΡΣΕΛΑ

Η νεαρή αυτή ζωγράφος έκανε ένα οίγουρο βήμα εξέλιξης με την τελευταία της έκθεση στην Diana Gallery. Χρωματική ωριμότητα και αφηγηματική ικανότητα δένουν μαζί με μια διάθεση εξομολογητική με την επιθυμία της δημιουργού να υπάρξει ως ανανεούμενη persona σ' όλους της τους πίνακες. Το ύφος της εξπρεσιονιστικό με έμφαση στη λυρική προσέγγιση του όποιου δράματος. Εξαιρετικά ως προς την αυτοτελή τους ανάπτυξη είναι τα μικρά σχέδια που εξέθεσε και αφορούσαν σε εικονογραφήσεις κειμένων. Τέλος συ-

γκινητική η προσπάθειά της να υπερασπιστεί τη ζωγραφική με μέσα καθαρώς ζωγραφικά.

Εν ολίγοις η ζωγραφική, για την Κλεοπάτρα Μουρσελά, ξεκινά από την ανάγκη της αφήγησης, από τη σφοδρή επιθυμία του να μιλήσει με εικόνες τόσο για τον εαυτό της, όσο και για τον κόσμο. Κι ενώ ο λόγος (προφορικός ή γραπτός) αυτοδεσμεύεται στο ίδιο το νοηματικό του σύστημα και μόνο η ποίηση –διαρκώς επικαλούμενη αλλά και σταθερά διαφεύγουσα– τον απελευθερώνει, η εικαστική ομιλία έχει τη δυνατότητα της πτήσης και του διαφορούμενου, μπορεί δηλαδή να εκφράσει πράγματα που υπερβαίνουν τη μορφή τους.

Η ζωγραφική της Κλεοπάτρας Μουρσελά θέλει να υπάρξει και πέρα από την πρώτη εντύπωση –τη γοητεία, αν προτιμάτε– της εικόνας και να λειτουργήσει τελικά σ' ένα αφηρημένο επίπεδο, συγκινησιακά αλλά όχι ευσυγκίνητα, καταφανώς αλλά όχι προφανώς, ποιητικά αλλά όχι ειδωλοποιητικά. Γιατί ζούμε σε μιαν εποχή που οι εικόνες καταναλώνονται μαζικά ως αγοραία είδωλα στον βωμό του εφήμερου. Η δουλειά της Μουρσελά όμως αντιστέκεται ξεφεύγοντας από τα εύκολα κλισέ της εικονογραφίας και στηρίζεται σ' ένα νευρώδες, πυκνό όσο και αντιακαδημαϊκό σχέδιο. Συνήθως δουλεύει τις μεγάλες, χρωματικές της επιφάνειες με αλλεπάλληλα διάφανα περάσματα ώσπου να επιτύχει τον οπτικό κραδασμό που επιθυμεί. Τότε το μυστικό στοιχείο που καιροφυλακτεί, αποκαλύπτεται και τότε τα ζωγραφικά της πλάσματα (πρόσωπα, εσωτερικά δωμάτων, τοπία) μας αφορούν καθοριστικά. Η Μουρσελά, προς τιμήν της, δεν καταφεύγει σε μια τεχνητή φαντασμαγορία –κάτι που είναι ο μεγάλος κίνδυνος και η αιτία της σύγχρονης κρίσης της ζωγραφικής– αλλά επιμένει να υπερασπίζεται τον προσωπικό της ιδιότυπο κόσμο, με μέσα καθαρώς πλαστικά. Δείτε λοιπόν προσεκτικά αυτές τις μισοτελειωμένες ιστορίες που αναδύονται από τους πίνακές της και είμαι βέβαιος πως απ' αυτόν τον οπτικό διάλογο θα προκύψει η «άλλη» συγκίνηση, η αισθητική δηλαδή συμμετοχή που είναι τόσο δυσεπίτευκτη στον καιρό μας.

ΜΑΝΟΣ ΣΤΕΦΑΝΙΔΗΣ

Εικαστικοί κριτικοί ή οι εμβρυουλκοί των νοημάτων

Διεθνές Συμπόσιο «Ελένη Βακαλό»
με θέμα

«Κεντρομόλες και Φυγόκεντρες Τάσεις.

Μέθοδοι και Ρόλοι της Κριτικής»

Διοργανωτές: Εταιρία Ελλήνων

Τεχνοκριτών - AICA HELLAS

και Σχολή Βακαλό

Ινστιτούτο Γκαίτε,

7-8 Δεκεμβρίου 2002

Ευπρόσδεκτη είναι κάθε προσπάθεια δημιουργίας μιας «αγοράς» ιδεών γύρω από το θέμα της εικαστικής κριτικής όπως αυτή διαμορφώνεται σήμερα με άξονα τις εκθέσεις σύγχρονης τέχνης, τα έντυπα –εφήμερα και «διαχρονικά»– και γενικά τα μέσα αναπαραγωγής του λόγου, μέσα στα οποία εμπλέκονται πολλές ειδικότητες κριτικών με αντίστοιχα πολλές προσλαμβάνουσες και ακόμα περισσότερα «γούστα» και προτιμήσεις. Πολύ πιο ενδιαφέρουσες όμως είναι και κάποιες σχέσεις με μια άλλη «αγορά», την καθαυτό αγορά, τη χρηματική, που για να έχει ενδιαφέρον ως προς τρίτους οφείλει να πείσει για τη μοναδικότητα και αισθητική εγκυρότητα του έργου τέχνης το οποίο υπερασπίζεται. Το θέμα προμηνύονταν καυτό.

Όπως είναι φυσικό στη μεταμοντέρνα εποχή των τεχνών, όπου η εννοιολογική τέχνη έχει έρθει ως τη γειτονιά μας, αποτελώντας έτσι μια νέα «λαϊκή» τέχνη κομμένη και ραμμένη στα μέτρα μας, ο καθένας μπορεί δίχως περιστροφές να δηλώνει κριτικός, θεωρητικός, επιμελητής εκθέσεων – το επαγγελματικό προφίλ του όμως ταυτίζεται όχι σπάνια με αυτό του art-manager, στη χειρότερη με του entertainer ή animateur, ήγουν εμψυχωτή, με κύρια αποστολή τη δεύτερη και τρίτη ανάγνωση του έργου τέχνης (κατά κανόνα... προβληματικού), μέσα από την οποία προκύπτουν κουραστικότερες ταυτολογίες και περιγραφικές μπαγκατέλες. Ο εμβρυουλκός των νοη-

μάτων βρίσκεται σε ημερήσια διάταξη, αφού όπως φαίνεται το ίδιο το έργο δεν επαρκεί. Πρόκειται δηλαδή για μια «θεωρία» χωλαίνουσα που σέρνεται πάνω σε δυσνόητες λεκτικά βακτηρίες, η δύναμη της πειθούς της οποίας τελικά καθίσταται το έλασσον ζητούμενο. Ευτυχώς στα έντυπα απεικονίζονται πλέον σήμερα τα ίδια τα έργα κατανοητά απ' όλους με τις υπέροχες τετραχρωμίες όφσετ. Προς τι η όλη φασαρία των κειμένων; Ο Κρυωνίδης αντιπαρήλθε το ζήτημα της απώλειας του «οίκου» των εικαστικών απαγγέλλοντας ένα χαριτωμένο, απ' όλους όμως κατανοητό αυτοσχέδιο τετράστιχο.

Τίποτα δεν είναι χαμένο όσο η κιβωτός του μέλλοντός μας είναι ακουμπισμένη στα στιβαρά χέρια των ιδίων των καλλιτεχνών που ήξεραν ανέκαθεν να ταξιδεύουν με τον έναν ή τον άλλο τρόπο και να εξερευνούν νέους τόπους, είτε μέσα από το Art in America, είτε παλιότερα μέσα από την École des Beaux-Arts και το Λούβρο Παρισιών. Σκοπός τους πάντοτε η γνωριμία με το αλλότριο και η δημιουργία και άλλης μιας γέφυρας μέσα από τη συνέπεια της δουλειάς τους. Γιατί όμως δείχνουν να χρειάζονται τη «συν-εργία» των amateurs; Σε ποιο αδιέξοδο νοούνται; Γιατί δεν οργανώνουν μόνοι τις εκθέσεις τους αντί να βλέπουν παντού μοχλούς της κρατούσας ιδεολογίας, που γνωρίζει μόνο ν' αναδεικνύει συνεργούς και θεράποντες μιας εκ των προτέρων στάσης επιλογών και προκρίσεων για την απόκτηση εξουσίας; Σχετικό στίγμα των ανησυχιών του έδωσε σε ενδιαφέρουσα παρέμβασή του ο εύγλωττος όσο και πικρός Πάνος Χαλαράμπους, σχολιάζοντας και εκθέτοντας απερίφραστα τα παραπάνω, μη χάνοντας την ευκαιρία να εντάξει και τα ονοματεπώνυμα των «ανόμων» τοποτηρητών της εξουσίας στο λόγο του, αλλά δίνοντάς τους ταυτόχρονα και το δικαίωμα στη δράση. Θα αναμένει και εκείνος την «ηθική της ύαινας», την μετά θάνατον δικαίωση του έργου του, όπως συνόψισε τη μοίρα ημών των πολλών.

Ξαναγυρίζοντας στα ερεθίσματα που ευτυχώς μετέδωσε σε αφθονία το διήμερο συμπόσιο στο Γκαίτε, ένα μικρό σχόλιο για τους εξαιρετους ξένους προσκεκλημένους από την Τουρκία, την Ισπανία και τη μακρινή Ταϊβάν:

Ο λόγος για την Beral Madra, συντονίστρια της 1ης (1987) και 2ης (1989) Μπιενάλε Κωνσταντινούπολης, επιμελήτρια εκθέσεων τούρκων καλλιτεχνών στην 43η, 45η και 49η Μπιενάλε της Βενετίας και με πλούσιο

και ασφαλώς δυσχερέστατο έργο στην παρουσίαση και οργάνωση ατομικών και διεθνών ομαδικών εκθέσεων στην Κωνσταντινούπολη και το Diyarbakir.

Η Rosa Martinez είναι τεχνοκριτικός και ανεξάρτητη επιμελήτρια εκθέσεων από τη Βαρκελώνη, με δράση στη Manifesta I (1996), και καλλιτεχνική διευθύντρια της 5ης Μπιενάλε Κωνσταντινούπολης, της 3ης Διεθνούς STTE Santa Fe (1999), συνεπιμελήτρια της 2ης Μπιενάλε του Busan (Κορέα), με δραστηριότητες στην Ιαπωνία, το Νεπάλ και με μελλοντική συμβολή στην Μπιενάλε Βενετίας για την Ισπανία το 2003.

Τέλος, ο Chauhsin Chen. Είναι ασφαλώς ένας σπουδαίος αρχιτέκτων και σκεπτόμενος ερευνητής όχι μόνο πάνω στην κριτική αλλά και τη διδακτική της σύγχρονης τέχνης, με διδακτορικό στο School of Art and Architecture στο Λος Άντζελες και πλούσιο διδακτικό έργο στην Ταϊβάν και τις ΗΠΑ. Εξελέγη πρόσφατα Αντιπρόεδρος της AICA στην ΟΥΝΕΣΚΟ.

Μίλησε στην ενότητα «Η τεχνοκριτική σε πολυπολιτισμικό περιβάλλον. Σε αναζήτηση μιας νέας ταυτότητας». Έθιξε επιγραμματικά και με τη «λογική του υπολογιστή» –όπως υπογράμμισε δηκτικά ο παλαίμαχος Μανώλης Μαυρομάτης– την τέχνη μέσα από την οπτική γωνία της παγκοσμιοποίησης. Το θέμα προέκυψε ακανθώδες και απορριπτέο από τους περισσότερους παρευρισκόμενους καλλιτέχνες. Από την ανάλυσή του όμως, η οποία όντως αποτελούνταν από ζεύγη αντιθετικών εννοιών, προκύπτουν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες όσο και διαυγείς απόψεις που ήδη τείνουν να επικρατήσουν σε προηγμένα πολυπολιτισμικά κέντρα όπως οι ΗΠΑ και –γιατί όχι– η Ταϊβάν. Αναφέρω ενδεικτικά μερικά από αυτά που απεικονίζουν όχι μόνο ένα νέο φαινόμενο στην πρόσληψη της τέχνης, αλλά και μια νέα πραγματικότητα, όσο κι αν εμείς αρνούμαστε να την αποδεχτούμε, και τα οποία αναφέρονται σε παγκόσμιους στόχους που ζητούν παγκόσμια συνεννόηση και παγκόσμια συμμετοχή: Παγκοσμιότητα και εντοπιότητα, νέα δημιουργία και παράδοση, μορφικό και αμορφικό, ανταγωνιστικότητα και συνεργασία, ατομική δημιουργία και μαζική παραγωγή, πολιτιστικό χωνευτήρι και πολυπολιτιστική δημιουργία, έργο τέχνης και βιομηχανική παραγωγή, δημόσια πρόσβαση στην τέχνη και επαύξηση της ευαισθησίας του πολίτη. Προσδιόρισε τη δική του αντίληψη για την τέχνη ως κοινωνική

πράξη, ως μια οικονομία βασισμένη στη γνώση, ως μια διεπιστημονική πρακτική και ως μια εύκαμπτη μορφή δημιουργίας.

Για τον ταϊβανό μελετητή των νέων μορφών καταγραφής των φαινομένων, γιατί περί αυτού εν τέλει πρόκειται, η παγκοσμιοποίηση παρά όσα καταδικαστικά γράφονται κατά καιρούς, ενθαρρύνει την ατομικότητα, αφού με την αποδέσμευση όλο και περισσότερων φορέων από την κρατική «μέριμνα» ενισχύεται η ελεύθερη βούληση για ανάληψη πρωτοβουλιών, και έτσι αποδυναμώνεται δραματικά ο τελικά ασύμφορος για όλους προστατευτισμός της κουλτούρας. Η δύναμη της αγοράς, που δεν έχουμε μάθει να φοβόμαστε στις καθημερινές μας ενέργειες, θα ωφελήσει κυρίως τις χώρες της λεγόμενης περιφέρειας και βεβαίως τον Τρίτο Κόσμο, που ήδη αναδεικνύεται σε χώρο πολιτιστικά ενδιαφέροντα και όχι μόνο από τη βιομηχανία του κινηματογράφου, του χορού και της μουσικής. Το παιχνίδι της ανάπτυξης μπορεί σύμφωνα με το συνηγόρο της παγκοσμιοποίησης να λάβει ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες μορφές, αρκεί να μην υπάρχει αγοραφοβία και δαιμονοποίηση των «ηγεμονικών κέντρων αποφάσεων», που ούτως ή άλλως δεν μπορούν να καθορίσουν πια ενιαία αισθητικά κριτήρια.

Μέσα από το συμπόσιο αλλά και από τις χαλαρότερες συζητήσεις στα διαλείμματα του καφέ φάνηκε, για μένα τουλάχιστον, το εξής: Το σύγχρονο έργο τέχνης είναι μια απειθάρχη πραγματικότητα που η κριτική προσπαθεί να τιθασεύσει επινοώντας σοφές επισημάνσεις και ερμηνευτικές, συχνά δυσνόητες και αμφιλεγόμενες αναζητήσεις που πλανώνται σε χώρους κενούς από φρέσκο αέρα. Δυστυχώς αυτό αφορά όχι σπάνια στις καλλιτεχνικές αμφιβολίες του ίδιου του καλλιτέχνη. Η αλληλεξάρτηση κριτικής και τέχνης είναι αναμφίβολο γεγονός. Όσο αυθεντικότερος ο καλλιτέχνης, τόσο αυθεντικότερη η κριτική, για την οποία θα πρέπει να εξασφαλίζουμε πάντα έναν ιδιαίτερο χώρο, όχι για να ενισχύεται η χαλαρότητα των προτιμήσεων ενός παγκοσμίου πλέον κοινού και να εξασφαλιστεί η «λύτρωση» από την Ιστορία, αλλά για να μπορέσει επίτελους να γίνει λόγος για τη χαμένη αυθεντικότητα μέσα από θεμελιωμένες, κατανοητές από όλους κρίσεις και όχι μέσα από «εμβρυουλκούς» ανύπαρκτων νοημάτων.

ΜΑΡΙΛΕΝΑ ΚΑΣΙΜΑΤΗ
Ιστορικός Τέχνης
Επιμελήτρια Εθνικής Πινακοθήκης

Η Φθινοπωρινή Σονάτα του Ingmar Bergman γυρίστηκε το 1978 και το 1979 κέρδισε τη Χρυσή Σφαίρα καλύτερης ξένης ταινίας. Πρόκειται για την ιστορία μιας διάσημης πιανίστριας, της Σαρλότ, και της κόρης της Εύας, που συναντιούνται μετά από επτά ολόκληρα χρόνια. Τον ρόλο της Σαρλότ στη δραυλική ταινία ερμήνευσε η Ingrid Bergman, στην τελευταία της κινηματογραφική εμφάνιση πριν το θάνατό της (1982) και της Εύας η νορβηγίδα Liv Ullman, η σταθερή συνεργάτιδα του Bergman.

Θεατρική Σονάτα

Ο σουηδός σκηνοθέτης έγινε παγκοσμίως γνωστός κυρίως από τις κινηματογραφικές του σκηνοθεσίες. Στο θέατρο σκηνοθέτησε με επιτυχία Ίψεν, Τσέχωφ, Πιραντέλο, Μπρεχτ και κυρίως έργα του συμπατριώτη του Στρίντμπεργκ, κινούμενος ανάμεσα στον ρεαλισμό και στο φαντασιακό στοιχείο, ενώ κυρίαρχη θέση στο έργο του έδωσε στην ψυχολογική ερμηνεία των καταστάσεων και των ανθρωπίνων δράσεων χρησιμοποιώντας μια συμβολική ονειρική γλώσσα. Η Φθινοπωρινή Σονάτα είναι χαρακτηριστικό δείγμα της τέχνης του.

Η Σαρλότ είναι μια πετυχημένη πιανίστρια που επισκέπτεται την κόρη της μετά από επτά χρόνια απουσίας από τη ζωή της. Εκεί θα βρεθεί αντιμέτωπη με μια δυσάρεστη έκπληξη: Η Εύα φιλοξενεί την παραπληγική αδελφή της Έλενα, την οποία έχει πάρει από το ίδρυμα που η μητέρα τους είχε φροντίσει να την κλείσει. Οι δύο γυναίκες φοβούνται να έρθουν αντιμέτωπες με την πραγματικότητα και τα αληθινά τους αισθήματα. Μάχονται να αποκαταστήσουν την μεταξύ τους επικοινωνία, να ξεπεράσουν την εχθρότητα και τους φόβους τους, να επιτύχουν τη λύτρωση που θα τους επιτρέψει να συνεχίσουν να ζουν, να ελπίζουν και να ονειρεύονται.

Ο σκηνοθέτης της παράστασης Δημήτρης Οικονόμου, ο οποίος φέρει και την ευθύνη για την απέρριπτη θεατρική προσαρμογή του κειμένου, στήριξε τη σκηνοθεσία του γύρω από μια κεντρική ιδέα: Τα τρία γυναικεία πρόσωπα είναι τρεις κούκλες. Τρία παιδιά που δεν ωρίμασαν ποτέ συναισθηματικά. Ακολουθεί τα λόγια της Σαρλότ «Το πρόσωπο και το σώμα μου μεγαλώνουν, όχι η ψυχή μου» και της Εύας «Οι μεγάλοι δεν είναι παρά παιδιά που παίζουν τους με-

γάλους». Τρία πρόσωπα που αρνήθηκαν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, γιατί φοβήθηκαν να πάρουν και την ευθύνη τους, άνθρωποι που τους έλειψε η αγάπη, η στοργή, το χάνι, η κατανόηση. Συναισθήματα που δεν έδωσαν, γιατί δεν μπόρεσαν να βρουν τον κατάλληλο τρόπο.

Η παράσταση είχε ένα εξαιρετικό σκηνικό στήσιμο και η σκηνοθεσία βρήκε τον σωστό χρόνο. Με σοφία αποφεύχθηκε κάθε είδους υπερβολή και ο ρυθμός που δόθηκε είχε σαν αποτέλεσμα την αβίαστη ροή της δράσης και την πλήρη απορρόφηση του θεατή. Σ' αυτό συνέβαλε και η ενδιαφέρουσα και ρέουσα μετάφραση του Ζανή Ψάλτη. Τα πρόσωπα κινήθηκαν σε μια φροντισμένη ρεαλιστική ατμόσφαιρα στην οποία «επιτράπηκαν» ανοίγματα και λεπτομέρειες στη φαντασία και την ονειρική οπτασία.

Τα σκηνικά του Γιάννη Μετζικώφ υπηρέτησαν εύστοχα την παράσταση. Το υπνοδωμάτιο της Σαρλότ και της Έλενας –ένα δωμάτιο με μοναδικό στοιχείο τις κούκλες–, πίσω από ένα λεπτό δίχτυ, ατμοσφαιρικά υποφωτισμένα. Το ίδιο πέπλο που καλύπτει τις ψυχές και την προσωπική ζωή των τριών γυναικών, που τις κρατά στη σιωπή και στην ατέρμονη συνέχιση του προσωπικού τους μαρτυρίου. Τα υπνοδωμάτια είναι ο προσωπικός χώρος, είναι ο χώρος όπου οι άνθρωποι παραδίδονται στις σκέψεις, στα συναισθήματα, στις ενοχές, στις ευθύνες και στις αποφάσεις. Είναι οι καθρέπτες της ψυχής.

Οι ενδυματολογικές επιλογές του ίδιου στο ίδιο απολύτως πνεύμα. Τα κοστούμια χρησιμοποιούνται για να τονίσουν τα στοιχεία του χαρακτήρα των προσώπων. Από το λευκό της αθωότητας της μικρής Έλενας ως το φλογερό κόκκινο φόρεμα της Σαρλότ που έρχε-

ται να θυμίσει τη δυναμική, την ανεξάρτητη, τη μοιραία γυναίκα.

Στο ίδιο πλαίσιο και η εξαιρετική μουσική επιλογή, επίσης του Δημήτρη Οικονόμου και οι ατμοσφαιρικοί φωτισμοί από τον Λευτέρη Παυλόπουλο.

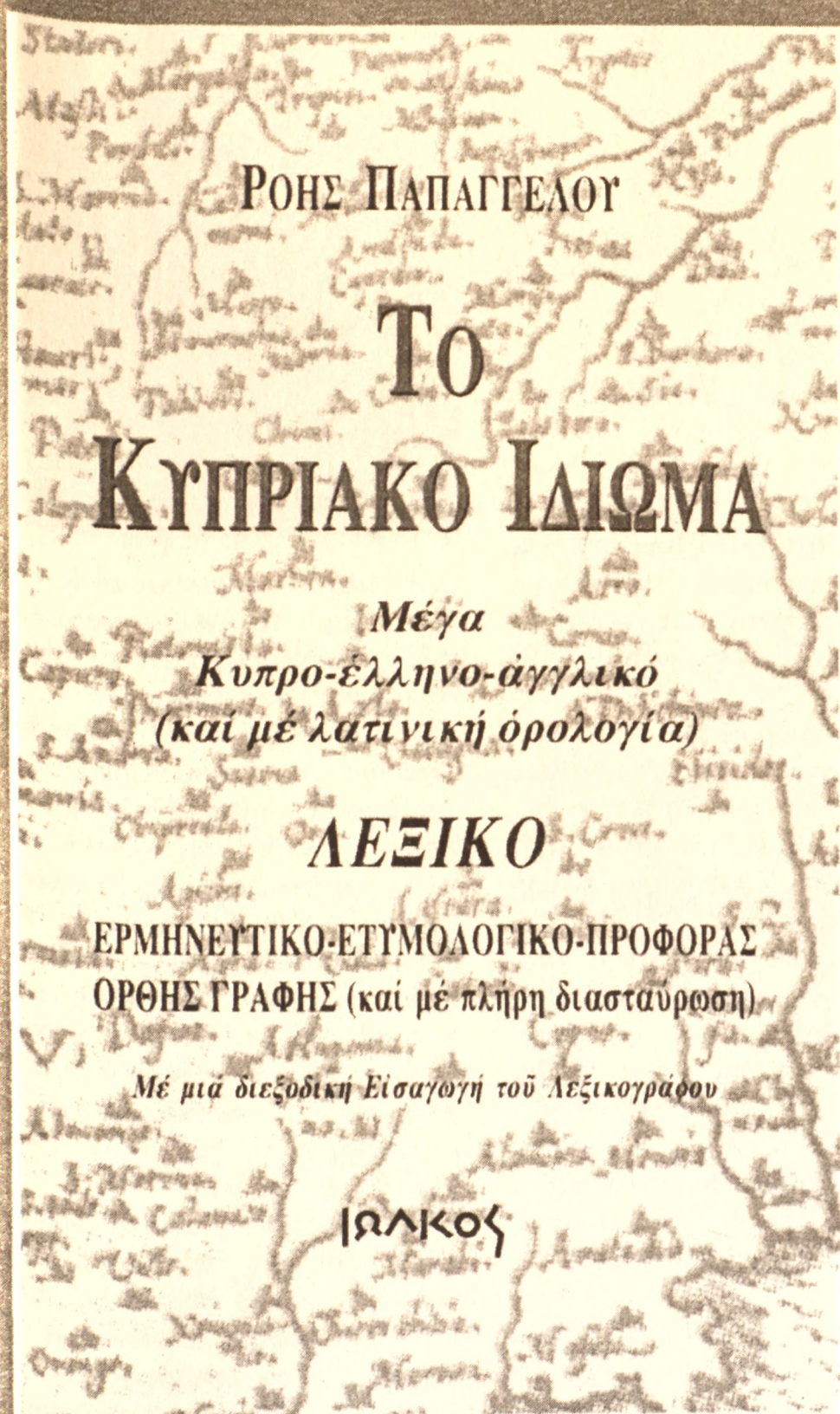
Το έργο αυτό έχει δύο ισάξιους γυναικείους ρόλους. Η Άννα Βαγενά κατάφερε και να αντεπεξέλθει και να εκπλήξει ευχάριστα με την υποκριτική της στροφή. Ιδιαίτερα μετά το ατυχές καλοκαιρινό εγχείρημα με τον Ματωμένο γάμο του Λόρκα. Καθοριστικό ρόλο βέβαια για την αλλαγή αυτή έπαιξε η σκηνοθετική διδασκαλία. Μια λιτή, μεστή, ουσιαστική, ψυχολογικά αιτιολογημένη ερμηνεία.

Η Γιασεμί Κηλαηδόνη είναι πολύ μικρή για ν' αντέξει το βάρος ενός τέτοιου ρόλου. Η απειρία της δεν της επέτρεψε την ουσιαστική βουτιά στο ρόλο της Εύας και μια ανάλογη ερμηνεία. Το ταλέντο που διαθέτει και οι φιλότιμες προσπάθειες που κατέβαλε ήταν εντούτοις εμφανή και της επέτρεψαν να σταθεί με αξιοπρέπεια.

Η Κατερίνα Θεοχάρη στο ρόλο της παραπληγικής Έλενας υπήρξε μια συγκινητική παρουσία ενώ ο Νίκος Νικολάου, στο ρόλο του συζύγου της Εύας, κατάφερε να γίνει ο αντίποδας των τριών γυναικών. Ένας ιερέας που παλεύει να διατηρήσει την πίστη του μετά τον χαμό του τετράχρονου παιδιού του, ένας άνθρωπος που ξέρει να δίνει απλόχερα αισθήματα γνωρίζοντας πως δεν θα τα λάβει πίσω. Γιατί βασική προϋπόθεση της αγάπης είναι να την παρέχεις χωρίς να περιμένεις ανταλλάγματα!

ΕΙΡΗΝΗ ΜΟΥΝΤΡΑΚΗ

ΕΝΑ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΕΡΓΟ

Τό μοναδικό καί πλήρες Λεξικό
της Κυπριακής Διαλέκτου
(ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΟ - ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΟ -
ΠΡΟΦΟΡΑΣ - ΟΡΘΗΣ ΓΡΑΦΗΣ).

Διερμηνεύει τά λήμματα στην πανελλήνια
καί στην αγγλική γλώσσα
(άλλά καί στά λατινικά).

Τό λεξικό καταχωρίζει κάθε παραλλαγή
μέ παραπομπές στους όρθους
όρθογραφικά τύπους.

Καλύπτει όλο τό φάσμα
του Ιδιώματος, τόσο του καθομιλουμένου
όσο καί του παραδομένου στά γραπτά κείμενα
(μέ ένδειξη των παρωχημένων τύπων).

Μαζί μέ την Είσαγωγή, του ίδιου
του λεξικογράφου, είναι ένα διττό
χρήσιμο έργο για τους:

- μελετητές της πανελλήνιας γλώσσας
καί της ιστορικής της εξέλιξης
- μελετητές της Κυπριακής τοπολαλιάς
• φοιτητές καί μαθητές.

Τό λεξικό προλογίζει ο Υπουργός Παιδείας
καί Πολιτισμού Κύπρου
Ούράνιος Μ. Ιωαννίδης.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ **ΙΩΛΚΟΣ**

ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ 15 & ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ - ΑΘΗΝΑ 106 80 - ΤΗΛ.: 3618684, 3624952 - FAX: 3625019

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: «ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ»

- Βαλτετσίου 14, Αθήνα 106 80, τηλ.: 3638362, 3645236 • Εμμ. Μπενάκη 16, Αθήνα 106 78, τηλ.: 3831078
- Ακαδημίας 65, Αθήνα 106 78, τηλ.: 3811850 • Ν. Μοναστηρίου 122, Θεσσαλονίκη 563 34, τηλ.: (031) 706354-5

Ο Γιώργος Ηλιόπουλος αποτελεί μια από τις πλέον ελπιδοφόρες νέες φωνές του θεάτρου μας. Στα δυο προηγούμενα έργα του, στο *Desperados* (2000) και το ...στα σκοτεινά (2001), χαρήκαμε όλοι με την ικανότητα άρδρωσης εκ μέρους του μιας ευρηματικής όσο και στέρεας θεατρικής γλώσσας. Ακόμα περισσότερο χαρήκαμε με την αναγνώριση κάποιων χαρακτηριστικών που δείχνουν τη δυνατότητα της μελλοντικής ωρίμανσής του σε περισσότερο περίπλοκες δραματουργικές απόπειρες.

Μια μάλλον παρεξήγηση

Είχαμε από τότε παρατηρήσει κάποια από εκείνα τα χαρακτηριστικά που προοιωνίζονται, υπό τους γνωστούς όρους, μια ευχάριστη εξέλιξη. Την ανανεωτική διάθεση του νέου ηθοποιού και συγγραφέα να καλλιεργήσει μια πιο στενή διαλεκτική σχέση δημιουργίας ανάμεσα στο εργαστήριο της συγγραφής και στο ανταλλακτήριο της σκηνης, την ωριμότητά του να κτίσει τα κεντρικά θέματα των κειμένων του πάνω σε ευσταθή δραματικά πρόσωπα, την εξυπνάδα του να ασχοληθεί με ηλικίες των οποίων γνωρίζει από πρώτο χέρι το ήθος, τη διάλεκτο και τη νοοτροπία. Με δικαιολογημένη ανυπομονησία λοιπόν περιμέναμε το επόμενο συγγραφικό του εγχείρημα, αναζητώντας την εκδίπλωση του ταλέντου του σε θέματα ακόμα πιο «φρέσκα», ακόμα πιο σύνθετα. Αυτό είναι εξάλλου το βαρύ φορτίο των «υποσχόμενων»· βρίσκονται συνεχώς ανάμεσα στο πρόσφατο παρελθόν τους και στο εγγύς μέλλον τους.

Δεν γνωρίζω πώς λειτουργεί αυτό το φορτίο σε καθέναν από τους νέους συγγραφείς μας. Σε κάποιους σίγουρα θέτει ένα φορτίο ευθύνης, συχνά δύστοκο στην παρουσίαση νέων εγχειρημάτων. Άλλοι αντιμετωπίζουν αυτό το «άγχος του δεύτερου βιβλίου» με την πεποίθηση ότι, αν περάσει χρόνος που να μην ανεβάσουν νέο έργο τους, θα υπονομεύσουν σοβαρά την τωρινή τους επιτυχία και τον αυριανό τους θρίαμβο!

Το *Τέλος του καλοκαιριού* κανονικά δεν θα άντεχε την κριτική, αν δεν παρακινούσε τον γράφοντα σ' αυτές τις διόλου πρωτότυπες σκέψεις που θα έπρεπε όμως να απασχολήσουν σοβα-

ρά και τον Ηλιόπουλο και τους άλλους νέους συγγραφείς. Πρόκειται για ένα έργο που καταφανώς γυρνά πίσω τον συγγραφέα του αντί να τον οδηγεί μπροστά. Είναι κάτι σαν το πρωτόλειο εκείνο που θα ήταν καλό για όλους μας να μείνει στο συρτάρι του συγγραφέα του μέχρι τουλάχιστον να οδηγήσει υπογείως στη συγγραφή του... *Desperados*!

Αδυνατώντας προσωπικά να κατανοήσω τον λόγο της παρουσίας αυτού του έργου στη σκηνή, αλλά και το επίπεδο της παράστασης εν γένει, στράφηκα αμήχανα στο πρόγραμμα, αναζητώντας κάτι που πιθανόν μου διέφυγε. Βρήκα λοιπόν εκεί μέσα ένα κείμενο από τη *Δίκη* του Κάφκα, ένα απόσπασμα από συνέντευξη του... γενετιστή Στηβ Τζόουνς, από πίσω ένα ποίημα του Κλέωνα Παράσχου, αλλά και κάτι από τον Ίταλο Καλβίνο, αλλά και ένα ποίημα του Φώτου Πασχαλινού(;)... Όλα αυτά τελειώνουν με το «Ουρλιαχτό» του Άλλεν Γκίνσμπουργκ... Ας περιγράψω την υπόθεση...

Στο τέλος του καλοκαιριού μια παρέα νέων παιδιών από την επαρχία, με τα δικά τους «επαρχιακά» όνειρα, συγκεντρώνεται στο κρυφό σημείο συνάντησής τους. Θα αποχαιρετίσουν το φίλο τους Χρήστο, λίγο πριν ο τελευταίος αναχωρήσει για να σπουδάσει Ιατρική με την υποτροφία που έλαβε. Ο έρωτας του Χρήστου προς την όμορφη Χαρά και το άσχημο παιχνίδι που θα του στήσουν ομού η Χαρά με το φίλο της Νίκο θα αποτελέσουν το μοχλό εξέλιξης της υπόθεσης. Η συνάντηση θα τελειώσει «απρόοπτα» (σχήμα λόγου, γιατί όλα, μα όλα, αποτελούν μια πολύ προβλεπόμενη αντιστροφή θύμα-θύτη, κατά τα

πρότυπα θεατρικών αυτοσχεδιασμών της μόδας). Τα όνειρα του μέλλοντος γι' αυτά τα νέα παιδιά θα μετατραπούν σε εφιάλτη του παρόντος.

Στην περιγραφή της υπόθεσης βέβαια δεν μπορούν να χωρέσουν οι επιτηδευμένοι—δήθεν «ευαίσθητοι»— διάλογοι, οι επίπλαστοι—δήθεν «νεανικοί»— χαρακτήρες, οι κραυγαλέες—δήθεν «έντονες»— καταστάσεις, το διόλου ταιριαστό μελοδραματικό στοιχείο, τα τεχνητά συναισθήματα προς κατανάλωση από δόκιμους θεατρικών εργαστηρίων. Θα μπορούσα να τα δεχθώ όλ' αυτά από κάποιον άλλον με ευμένεια, αλλά ειδικά όχι από τον Γιώργο Ηλιόπουλο.

Δυστυχώς αυτό το μετριότατο έργο έτυχε μιας μετριότατης σκηνοθεσίας και υποκριτικής υποστήριξης, πράγμα που για το τελικό αποτέλεσμα ομοιάζει με πολλαπλασιασμό κλασμάτων: Το γινόμενο είναι μικρότερο των πολλαπλασιαστέων. Η πρώτη—απ' όσο γνωρίζω— και καθόλου ευοίωνη σκηνοθεσία της Πέμης Ζούνη μάλλον αποκάλυψε παρά απέκρυψε αδυναμίες κειμένου και ηθοποιών. Με εξαίρεση τα όμορφα σκηνικά του Ηλία Γραμματικού, προτιμώ να θεωρήσω αυτή την παράσταση απλά ως παρεξήγηση και να βάλω τελεία εδώ. Με την παρεξήγηση ασχοληθούν σοβαρά οι άμεσα ενδιαφερόμενοι.

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Ι. ΚΥΡΤΑΤΑΣ

ΚΑΤΑΚΤΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ

Ιστοριογραφικές διαδρομές

Η εικόνα που έχουμε για την αρχαιότητα είναι προϊόν σταδιακής κατάκτησης. Ξεκίνησε να διαμορφώνεται με τα έργα του Ηρόδοτου και του Θουκυδίδη αλλά εξελίσσεται διαρκώς. Ο Δημήτρης Κυρτάτας υποστηρίζει ότι στην εποχή της λεγόμενης παγκοσμιοποίησης, ο τρόπος θεώρησης της αρχαιότητας τείνει και πάλι να αλλάξει. Αντί να υπογραμμίζονται τα μεμονωμένα επιτεύγματα των Ελλήνων και οι εσωτερικές τους σχέσεις, το ενδιαφέρον στρέφεται περισσότερο στη γενικότερη συνεκτίμηση του μεσογειακού κόσμου και μάλιστα στο ακόμα ευρύτερο πλαίσιο των ανατολικών πολιτισμών. Στις ιστοριογραφικές διαδρομές που ακολουθεί εξηγεί ότι το καλύτερο πρότυπο το οποίο διαθέτει σήμερα ο μελετητής είναι αυτό που επεξεργάστηκε ο Πολύβιος, ο ιστορικός της ρωμαϊκής κατάκτησης. Η επέκταση της ρωμαϊκής κυριαρχίας στο μεγαλύτερο μέρος του τότε γνωστού κόσμου έθεσε στον ιστορικό προβλήματα παρόμοια με αυτά που προκύπτουν από τη σημερινή παγκόσμια συγκυρία. Σε άλλες του διαδρομές, ο Δημήτρης Κυρτάτας στέκεται στο ζήτημα της θρησκείας και ισχυρίζεται ότι, μολοντί ο Ευσέβιος ασχολήθηκε συστηματικά με την ιστορία του χριστιανισμού, οι προσεγγίσεις του Ηρόδοτου είναι καταλληλότερες για να γίνει αντιληπτή η διασύνδεση του θρησκευτικού φαινομένου με άλλα κοινωνικά και πολιτικά θέματα. Τέλος παρουσιάζει ορισμένα από σημαντικότερα νέα ρεύματα, σχολιάζοντας τα έργα των ιστορικών του μεσοπολέμου, του M. I. Finley, του Arnaldo Momigliano, του Geoffrey de Ste. Croix, του Peter Brown και άλλων. Σε μια εκτενή του επισκόπηση συγκεντρώνει επίσης στοιχεία γύρω από τον τρόπο με τον οποίο έγινε η πρόσληψη της ελληνικής αρχαιότητας από τον νέο ελληνισμό στη διάρκεια του 18^{ου} και του 19^{ου} αιώνα.

♦ ♦ ♦

εκδόσεις ΠΟΛΙΣ

Μεγαλώνοντας με χανιώτικες μνήμες στο Αϊβαλί του Κόντογλου

της Άνθης Καρρά

ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ

Σπίτι

που τα πορτοκαλιά παντζούρια του φεύγοντας
αφήσατε μισάνοιχτα –
για χρόνια
από εκείνο το ανοιχτό παράθυρο θαμπαινοβγαίνουν
περιστέρια στων αναμνήσεων τα σκοτεινά δωμάτια
του παιδικού σου φίλου.
Ο γείτονάς σας
που ξοπίσω σας μ' έναν κουβά νερό
σας κατευόδωσε
στην ψησταριά γοργά θα βάζει το τσιγάλι
κάθε βράδυ
στον πίσω τον μπαχτσέ,
για να ξεχάσει
πως ποτέ πια δε θα ξανανταμώσετε,
γύρισε την πλάτη του στη θάλασσα
τα μάτια στα βουνά.

Cevat Çapan

Στις 11 Νοεμβρίου έγινε στα Χανιά μια εκδήλωση που άφησε τις πιο καλές εντυπώσεις. Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και το Αντί συνδιοργάνωσαν μια συνάντηση με δυο τούρκους συγγραφείς: τον Αχμέτ Γιορουλμάζ και τον Τζεβάτ Τσαπάν. Είχαν προσκληθεί για να τιμηθούν, μιας και είναι Τουρκοκρητικοί στην καταγωγή κι οι γονείς τους ζούσαν στα Χανιά και έφυγαν με την ανταλλαγή των πληθυσμών. Στη συγκέντρωση εκείνη παρουσίασε τους δυο συγγραφείς η Άνθη Καρρά, καλή γνώστης και μεταφράστρια της τουρκικής λογοτεχνίας. Στο τεύχος αυτό δημοσιεύουμε το κείμενο της ομιλίας της που αναφερόταν στον Αχμέτ Γιορουλμάζ.

Το 1933, εννέα μόλις χρόνια μετά την Ανταλλαγή των Πληθυσμών, γεννήθηκε ο Αχμέτ Γιορουλμάζ στο Αϊβαλί. Όπως ένα μεγάλο μέρος της γενιάς του, και στις δύο όχθες του Αιγαίου, που είδε το φως σε αστικά κέντρα, γεννήθηκε σε μια πόλη προσφύγων. Το ερημωμένο από τον πόλεμο και τη Μικρασιατική Καταστροφή Αϊβαλί έσφιζε και πάλι από ζωή. Ελληνόφωνοι Χανιώτες και Ρεθυμνιώτες Κρητικοί, τουρκόφωνοι Μυτιληνιοί και σλαβόφωνοι Βοσνιάκοι μαζί με τους ολιγάριθμους ντόπιους Αϊβαλιώτες μουσουλμάνους, αγωνίζονταν παρά τις πολιτιστικές τους διαφορές να συμβιώ-

σουν αρμονικά και να διαμορφώσουν, πάνω στην κληροδοτημένη από το οθωμανικό τους παρελθόν κοινή μουσουλμανική θρησκεία, ένα νέο συνεκτικό κοινωνικό ιστό με βάση την τουρκική γλώσσα και την αναδυόμενη τουρκική εθνική συνείδηση. Τυχερή η γενιά που γεννήθηκε μετά την Ανταλλαγή, που βίωσε μόνο μέσα από τις οικογενειακές διηγήσεις το δράμα του πρόσφυγα και του ανταλλαγμένου.

Ο Αχμέτ Γιορουλμάζ ανήκει σε αυτή τη γενιά. Ο πατέρας του ήταν βέρος Χανιώτης, με σπίτια, όπως τον θυμάται ο γιος του να λέει, στα «βενέτικα στενά». Η μάνα του, αν και γεννημένη στα

Χανιά, καταγόταν από κάποιο χωριό της περιοχής, του οποίου ο μουσουλμανικός πληθυσμός είχε αναζητήσει σχετικά πρόσφατα καταφύγιο στην πόλη των Χανίων. Στο σπίτι του, όπως και στα σπίτια των περισσότερων συμπολιτών του Τουρκοκρητικών, μιλούσαν μόνο κρητικά και ζούσαν σαν να ήταν ακόμα στην Κρήτη. Τα τουρκικά θα μπουν με το σχολείο στη ζωή του.

Θα ήταν κάπου 10 με 12 χρονών όταν πρωτοέπεσε στα χέρια του κάποιο φύλλο ελληνικής εφημερίδας. Ζήτησε από το θείο του, τον αδελφό της μητέρας του, έναν ομορφάντρα Κρητικό που δεν κουραζόταν να του μιλά για την Κρήτη και να του μεταδίδει την αγάπη του γι' αυτή, να του μάθει την ελληνική αλφαβήτα. Από εκεί και πέρα όλα θα έρθουν μόνα τους. Θυμάται χαρακτηριστικά τον εαυτό του να διαβάζει δυνατά στο θείο του, κι ας μην πολυκαταλάβαινε ο ίδιος τι έλεγε, κάποιο λογοτεχνικό απόσπασμα δημοσιευμένο σε μια ελληνική εφημερίδα, και τον θείο του να του λέει να σταματήσει γιατί είναι ντροπή. «Μάλλον κάτι ερωτικό θα ήταν», εικάζει σήμερα.

Όταν από το 1963 αναλαμβάνει το βιβλιοπωλείο του Αϊβαλιού, το σημαντικότερο εκείνη την εποχή όλης της περιοχής, διαθέτει πια το χρόνο και τα μέσα να διαβάζει όσο θέλει. Διαβάζει λογοτεχνία, τουρκική, ελληνική και παγκόσμια αλλά και ιστορία. Η ιστορία της πόλης του, που κάθε της κτήριο, κάθε της πέτρα είναι και από μία αναφορά στα περασμένα, συγκεντρώνει γρήγορα το ενδιαφέρον του. Νιώθει πως είναι ανάγκη να γνωρίσουν οι συμπολίτες του την ιστορία αυτής της πόλης: πως η ιστορία του παπα-Γιάννη του Οικονόμου που έσωσε στη ναυμαχία του Τσεσμέ τον Χασάν πασά, κι εκείνος του έδωσε ως ανταμοιβή χρόνια αργότερα, όταν έγινε παντοδύναμος συμβουλάτορας του σουλτάνου, φιρμάνι με προνόμια για την πόλη του, ήταν, όπως οι εκκλησιές αυτές που μετατράπηκαν

σε τζαμιά, και δική τους ιστορία. Πρωτοδημοσίευσε έτσι το 1977 ένα τουριστικό οδηγό της πόλης του, με τίτλο «Ayvalık'ı gezerek» (Σεριανώνοντας το Αϊβαλί), ο οποίος σταθερά βελτιώνεται από τότε σε κάθε νέα έκδοση.

Σ' ένα από τα πρώτα μου ταξίδια στις αρχές της δεκαετίας του '80 στο Αϊβαλί, μια από τις χαμένες, όπως νόμιζα τότε, πατρίδες της μικρασιατικής μου καταγωγής, είχα αγοράσει τη δεύτερη έκδοση του οδηγού αυτού. Μου είχε κάνει ιδιαίτερη εντύπωση, όχι μόνο γιατί ήταν εξαιρετικά σπάνιο να βρεις σε μια μικρή πόλη τότε στην Τουρκία, όπως άλλωστε και στην Ελλάδα, ένα πραγματικά κατατοπιστικό βιβλίο για την ιστορία της πόλης, αλλά και γιατί ήταν σαφές ότι ο συγγραφέας του, όπως αντιλήφθηκα αμέσως παρά τα περιορισμένα ακόμα τότε τουρκικά μου, ήξερε για το Αϊβαλί όλα όσα η εθνική και μικρασιατική μου μνήμη απαιτούσε να γνωρίζω κι εγώ. Τα εξέθετε μάλιστα με ολοζώντανο τρόπο, βάζοντας να συνομιλούν συνεχώς οι ελληνικές με τις οθωμανικές ή άλλες ξένες, αρχαίες, παλαιές ή νεότερες πηγές, ή ακόμα και με ντόπιες προφορικές μαρτυρίες και παραδόσεις, πάντα με μια αξιοθαύμαστη για τους καιρούς εκείνους αμεροληψία και μια μοναδική ικανότητα να παρακάμπτει με χιούμορ τις κακοτοπιές του εθνικισμού. Παρότι είχα διαισθανθεί ότι η έννοια του επιθέτου του συγγραφέα (yorgulmaz στα τουρκικά σημαίνει ο ακούραστος, ο ακαταπόνητος) υπέβαλλε με κρυφό καμάρι μια παλληκαρίσια καταγωγή—που τι άλλο παρά κρητική θα μπορούσε να είναι στο Αϊβαλί—, επιβεβαίωσα τη διαίσθησή μου θέτοντας σε κάποιο ντόπιο το ερώτημα. Τον ίδιο δεν τον γνώρισα τότε, παρά πολύ αργότερα, όταν μου ήταν πια οικείο το όνομά του από τις μεταφράσεις του. Όταν όμως συνέκρινα τη δεύτερη εκείνη έκδοση με την έκτη, που μου δώρισε ο ίδιος το περασμένο καλοκαίρι, κατάλαβα γιατί όλοι όσοι περνούν από το σημερινό τουριστικό πλέον Αϊβαλί μιλούν με τόσο ενθουσιασμό για το βιβλίο του. Είναι πράγματι ένας μοναδικός οδηγός για όποιον επισκέπτεται αυτή την πόλη και θέλει να γνωρίσει την ιστορία της παλαιότερη και νέα, τη γεωγραφία της, φυσική και ανθρώπινη, τον πολιτισμό της, υλικό και πνευματι-

Από τη συνάντηση στα Χανιά. Από αριστερά: Ο Αχμέτ Γιορουλμάζ, ο καθηγητής Αλέξης Πολίτης και η Άνδη Κάρρα.

κό. Και ίσως να μην είναι καθόλου τυχαίο ότι το βιβλίο αυτό για την πολιτεία δίχως κάστρα δεν γράφτηκε από κάποιο ντόπιο Αϊβαλιώτη μουσουλμάνο που είδε την πολιτεία του ν' αλλάζει και θέλησε να διασώσει κάποιες της μνήμες, αλλά από κάποιον ανταλλαγμένο, που αποκομμένος από τις μνήμες της πόλης των γονέων του προσπάθησε ίσως μέσα από το πρόσφατο ταξίδι της γενέτειράς του μες στο χρόνο να προσεγγίσει νοερά την αντίστοιχη διαδρομή της δικής του χαμένης πατρίδας.

Η βαθύτερη ανάγκη του Αχμέτ Γιορουλμάζ να συνδέσει μεταξύ τους τις δύο γλώσσες που μιλά από παιδί, τη μητρική του κρητική γλώσσα με την εθνική του τουρκική, θα τον οδηγήσει στη λογοτεχνική μετάφραση από τα ελληνικά στα τουρκικά. Η πρώτη του μεταφραστική απόπειρα ήταν ένα απόσπασμα από τον «Βραχόκηπο» του Νίκου Καζαντζάκη και η ενθάρρυνση που έλαβε από τον τότε αρχισυντάκτη της *Cumhuriyet* στον οποίον την έστειλε ήταν αρκετή για να τον κάνει να στραφεί σιγά-σιγά αποκλειστικά στη λογοτεχνία. Με κριτήριο πάντα να είναι—όπως λέει χαρακτηριστικά—«βιβλία που προάγουν την ειρήνη και τον ανθρωπισμό», μετέφρασε μεταξύ άλλων το «Τρίτο Στεφάνι» του Κώστα Ταχτσή, τον «Νουρεντίν μπαμπά» του Στρατή Τσίρκα, τη

«Βιοτεχνία Υαλικών» του Μένη Κουμανταρέα, τους «Αργοναύτες» του Μυριβήλη, την «Ιστορία Αγάπης» του Βασίλη Βασιλικού, αλλά και ένα παιδικό βιβλίο, «Τους χοντρολούς και τους πηδηχτούς» της Καστρινής Έλλης Αλεξίου, και δύο θεατρικά έργα, την «Αυλή των Θαυμάτων» του Ιάκωβου Καμπανέλλη και το «Χέρι του σκοτωμένου» του Ρεθυμνιώτη Παντελή Πρεβελάκη. Δοκίμασε επίσης τις δυνάμεις του και στην ποίηση, στην ανθολογία «Ελλήνων και Τούρκων Ποιητών» του αείμνηστου Αζίμ Μπεζιρτζή, αλλά και με διάφορες δημοσιεύσεις σε λογοτεχνικά περιοδικά (Κική Δημουλά). Απ' ό,τι μου έχει πει, ολοκληρώνει τώρα τη μετάφραση του «Αμύλητου Νερού» της Τομαζάνη, ενώ συμμετέχει παράλληλα στη μετάφραση των ελλήνων ποιητών της Βαλκανικής Ανθολογίας που οραματίστηκε ο κύριος Χρήστος Παπουτσάκης. Αν κρίνω δε από τις επιθυμίες που έχει εκφράσει στο βιβλίο του για το Αϊβαλί, στα μελλοντικά του σχέδια συγκαταλέγεται και ο Βενέζης της «Αιολικής Γης».

Μετριούνται δυστυχώς στα δάχτυλα τα άτομα που μεταφράζουν από τα ελληνικά στα τουρκικά, όπως και από τα τουρκικά στα ελληνικά. Και παρ' όλο που μέσα από την ανάγκη, αλλά και την επιθυμία, να ξαναγνωρίσουμε ο ένας τον άλλο, όλο και περισσότεροι νέοι, Έλληνες

Από τη συνάντηση στα Χανιά. Από αριστερά: Αχμέτ Γιορουλμάζ, Αλέξης Πολίτης και Άνθη Καρρά την ώρα της ομιλίας του Νομάρχη Χανίων Γ. Κατσανεβάκη.

και Τούρκοι, διαλέγουν πια να μάθουν τη γλώσσα του γείτονα, πράγμα που προσιωνίζει περισσότερους στο μέλλον μεταφραστές, το έργο αυτό έχουν επιτελέσει έως τώρα στην πλειοψηφία τους άτομα δίγλωσσα από τα γεννοφάσκια τους, όπως ο Αχμέτ Γιορουλμάζ και διάφοροι Κωνσταντινοπολίτες Ρωμιοί, που είναι και οι πραγματικοί πρεσβευτές των ελληνικών γραμμάτων στην Τουρκία όλα αυτά τα χρόνια.

Το 1997, εξηντατεσσάρων πια χρονών, θα πραγματοποιήσει αυτό που ήθελε να κάνει πάντα, όπως μου είπε η γυναίκα του, να γράψει δηλαδή τις δικές του ιστορίες. Με αρχική πηγή έμπνευσης τις ιστορίες που του διηγόταν ο θείος του όταν ήταν παιδί, θα γράψει το πρώτο του μυθιστόρημα, «Τα παιδιά του πολέμου», με θέμα τα ταραγμένα τελευταία χρόνια της συνύπαρξης Χριστιανών και Μουσουλμάνων στα Χανιά και την οδυνηρή εμπειρία της Ανταλλαγής των Πληθυσμών. Το 1999 δημοσίευσε το δεύτερό του μυθιστόρημα, «Γενεές, ή μία ζωή στο Αϊβαλί», το οποίο αποτελεί συνέχεια του πρώτου.

Οι ήρωες των βιβλίων του Αχμέτ Γιορουλμάζ έχουν όλα τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων εκείνης της εποχής. Ανήκουν στα λαϊκά αγροτικά στρώματα, που κυνηγημένα από τις σφαγές που συνόδευσαν τις κρητικές εξεγέρσεις του 19ου αιώνα αναζήτησαν καταφύγιο στα περισσότερα προστατευμένα αστικά κέντρα. Αν μέχρι τότε το μόνο που τους διέκρινε από τους συγχωριανούς τους

Χριστιανούς ήταν η θρησκεία (παρ' όλο που η μελέτη του λαϊκού κρητικού Ισλάμ θα μας επιφύλασσε σίγουρα εκπλήξεις, ναρκοθετώντας πολλές από τις εθνικιστικές μας βεβαιότητες, όπως αφήνει να διαφανεί η τόσο διαδεδομένη έκφραση στους Τουρκοκρητικούς «—Τούρκος είσαι Μουσταφά; —Τούρκος μα την Παναγιά!), οι βιαιότητες που προκάλεσαν τη φυγή τους στις πόλεις, σε συνδυασμό με την οικονομική ανέχεια και την αβεβαιότητα για το αύριο που τη συνόδευσε, δεν τους αφήνουν πολλά περιθώρια επιλογής ως προς το έθνος στο οποίο ανήκουν.

Όσο στενά συνδεδεμένοι κι αν είναι, όπως οι άνθρωποι κάθε παραδοσιακής κοινωνίας, με τον τόπο όπου γεννήθηκαν και τη μητρική τους γλώσσα, η κυρίαρχη απλουστευτική εξίσωση Μουσουλμάνος = Τούρκος, Χριστιανός = Έλληνας, θα τους αναγκάσει σιγά-σιγά να δουν τη μητρική τους γλώσσα σαν ξένη, τον τόπο όπου γεννήθηκαν σαν ξένο, θα υποχρεώσει τον πατέρα του Χασανάκη, τον ήρωα του Αχμέτ Γιορουλμάζ, να αναζητήσει κάποιο μακρινό πρόγονο στην Ανατολή, κάποιο οθωμανό στρατιώτη που ήρθε κάποτε με τα ασκήρια του σουλτάνου να πολεμήσει τους Βενετσιάνους στην Κρήτη, κι έπειτα έμεινε, παντρεύτηκε γυναίκα Κρητικιά κι έπιασε ρίζες εδώ. Στην παραδοσιακή κρητική κοινωνία «ο άντρας κάνει τη γενιά», άρα και κατ' επέκταση ορίζει το γένος/το έθνος σου. Υπήρξε στ' αλήθεια αυτός ο οθωμανός πρόγονος; Ποι-

ος μπορεί να ξέρει, και τι σημασία μπορεί να έχει η ιστορική αλήθεια μπροστά στην παντοδυναμία του εθνικού μύθου; Ο αληθινός ή μυθικός ωστόσο αυτός πρόγονος θα βοηθήσει τον Χασανάκη να δώσει κάποιο νόημα στην απειλή ενός επιβεβλημένου εκπατρισμού, καθιστώντας τον «παλινόστηση», θα τον ενθαρρύνει να μάθει τα τουρκικά, κι ας τα προφέρει με έντονη κρητική προφορά, κι ας τα διανθίζει με ρωμαίικες λέξεις, αφού η έντονη ψυχική φόρτιση που συνοδεύει τις λέξεις της μητρικής γλώσσας τις καθιστά σχεδόν αμετάφραστες καμιά φορά στα μάτια μας.

Κι όμως, τι περίπλοκη που είναι πάντα η πραγματικότητα, πόσο σταθερά διαψεύδει κάθε απλουστευτική λογική! Ο κυρ Βλαδίμηρος ο τυπογράφος, ένας καλλιεργημένος Κωνσταντινοπολίτης Ρωμιός που ζει στα Χανιά, όχι μόνο θα του προσφέρει εργασία, υλική και ηθική συμπαράσταση, ανοίγοντάς του αυτός και η γυναίκα του, η εξαιρετική μαγείρισσα κυρά Ευθυμία, με πατρική αγάπη το σπίτι τους, αλλά και θα τον βοηθήσει να μάθει τα τουρκικά, με βάση όμως το ελληνικό αλφάβητο, όπως τα γράφουν οι Καραμανλήδες, οι τουρκόφωνοι δηλαδή Ρωμιοί της Ανατολής.

«Ο κυρ Βλαδίμηρος όχι μόνο με υποστήριζε συνεχώς αλλά στην αγάπη για την πατρίδα με την οποία είχα ήδημπολιαστεί, προσέθεσε την αγάπη για τον άνθρωπο, και με βοήθησε να αναπτύξω την ικανότητά μου να διαμορφώνω εγώ ο ίδιος απόψεις για τους ανθρώπους και τα γεγονότα», θα βάλει τον Χασανάκη να λείει αναπολώντας τα χρόνια που έζησε στην Κρήτη, στο δεύτερο βιβλίο του, αναγνωρίζοντας στο πρόσωπο του Κωνσταντινοπολίτη Ρωμιού ένα δεύτερο πατέρα. Όσο για τις αγαπημένες του, παρ' όλο που η αισθησιακή μαύρη μουσουλμάνα Χουσιγιέ θα τον μυήσει στην τεχνική του έρωτα, η γυναίκα που στη μορφή της θα σμίξουν η ένταση της ψυχής, η επιθυμία του σώματος και η πνευματική επικοινωνία θα είναι μια καλλιεργημένη Χριστιανή Χανιώτισσα, η κυρά Μαριγώ, χήρα ενός εύπορου έμπορα που θα τον πάρει συνεταίρο της, θα τον βοηθήσει όσο μπορεί μέχρι το τέλος, και όταν εκείνος φεύγει θα του αποκρύψει την εγκυμοσύνη της και θα γεννήσει κρυφά στην Ιεράπετρα το

γιο τους Χαράλαμπο. Το μυστικό της δεν θα του το αποκαλύψει ποτέ, κι όταν τον συναντήσει, χρόνια αργότερα παντρεμένο και με κόρες στο ξεπεσμένο πια Αϊβαλί του Μεσοπολέμου, δεν θα διστάσει να του βάλει κρυφά λίγες χρυσές αγγλικές λίρες στο μαντήλι του και να αφήσει στη γυναίκα του φεύγοντας τυλιγμένο μέσα σ' ένα κρητικό κέντημα λίγο χώμα της Κρήτης.

Ο έρωτας είναι, βλέπετε, ανίκητος ακόμα και στις εθνικές μάχες. Οι περισσότεροι ήρωές του θα γνωρίσουν τον πραγματικό έρωτα έξω από τα ασφυκτικά όρια του έθνους και της θρησκείας τους. Η Βασφιγιέ θα βαφτιστεί Χριστιανή για να μείνει στα Χανιά πλάι στον αγαπημένο της, η μικρασιάτισσα Αναστασία θα παντρευτεί τον Τουργούτ που της έσωσε τη ζωή και θα γίνει Αϊσέ για να μην εγκαταλείψει τη δική της πατρίδα, και η Χανιώτισσα Μυρσίνη, η κόρη του Γαβριήλ Ξηλούρη, θα αγαπήσει και θα αγαπηθεί τόσο βαθιά από τον Αχμέτ, τον καβάση του ιταλικού προξενείου των Χανίων, που όσο κι αν τους χώρισε η Ανταλλαγή, θα μείνουν πιστοί ο ένας στον άλλο μέχρι το τέλος της ζωής τους. Πόσες τέτοιες ιστορίες δεν μας έχουν διηγηθεί οι ανταλλαγμένοι και οι πρόσφυγες! Ιστορίες που η επίσημη εθνική μνήμη πεισματικά αγνοεί, ενώ η προφορική παράδοση με εμμονή επαναλαμβάνει και από τις δύο όχθες του Αιγαίου, δημιουργώντας με τη σειρά της τους δικούς της μύθους.

Αναμφισβήτητος όμως ήρωας του δεύτερου μυθιστορήματος του Αχμέτ Γιορουλμάζ είναι το Αϊβαλί. Τα ωραία πέτρινα σπίτια του, τα πλούσια αρχοντικά του, τα καλοστρωμένα καλντερίμια του, η Ακαδημία, τα σχολεία και οι εκκλησιές του, η γλυκιά φιλόξενη φύση του, οι καφενέδες, τα ουζερί και τα καπηλειά του.

Ποιος είπε πως είναι μόνο για τους Έλληνες εξιδανικευμένο το ρωμαίικο παρελθόν των μικρασιατικών πόλεων; Ποιος είπε πως πήραμε όλη τη μνήμη μαζί μας μέσα στους φτωχικούς μποξάδες της προσφυγιάς;

Κι όμως ανακαλούν ακόμα στη μνήμη με νοσταλγία, στο Αϊβαλί του Μεσοπολέμου, εκείνες τις αξέχαστες βραδιές στο καφενείο του Κανέλου, που ο Κυριάκος εφέντης, ψηλός, ξανθός και κομ-

Από τη συνάντηση στα Χανιά στις 11.11.2002. Άποψη της αίθουσας στα Νεώρια.

ψός, με τη ρεπούμπλικα και μια μαύρη πελερίνα πάντα ριγμένη στους ώμους του, έπαιζε βιολί και ραγίζαν οι καρδιές. Ήταν πλούσιο τότε το Αϊβαλί, ήταν Ευρώπη. Δεν χάνουν γρήγορα τα σπίτια το όνομα του ιδιοκτήτη τους, όσο μακριά κι αν βρίσκεται πια εκείνος. «Απέναντι από το ντεπό έμενε η οικογένεια Μοσχώνη, πιο πέρα... εκείνο το τριώροφο με τις ωραίες σιδεριές ήταν του Βαφειάδη, που το έδωσε προίκα στην κόρη του την ωραία Ελενίτσα... Και σε κείνο το διώροφο αρχοντικό με την κόκκινη πέτρα έμενε ο Δημήτρης εφέντης, ο Δήμαρχος, που η κόρη του Γλυκερία με το χλωμό πρόσωπο και τα λυτά μαλλιά κρατούσε στο χέρι ένα κίτρινο τριαντάφυλλο σαν έβγαине βόλτα, και δεν έλεγε να σηκωθεί όλη μέρα από το πιάνο... Το σημερινό δημοτικό ιατρείο ήταν το σπίτι του Δημοσθένη Τσοχατζόπουλου, που οι δυο του κόρες, η Μιμή και η Κατερίνα, διάβαζαν μαζί με τη φιλενάδα τους, τη Μπεζραχάτ χανούμ, γαλλικά και ελληνικά ρομάντσα και χόρευαν μπαλέτο.»

Κι οι μνήμες συμπαρασύρουν συνεχώς μες στη δίνη τους τους Κρητικούς που τις ακούν στα Χανιά, στην πλατεία της Σπλάντζιας, στο καφενείο του Φλώρου, στα μαγεριά του Παβλή, του Ρανιέρη, του Νουρή. Θυμούνται με λύπη τη μετατροπή του Χουγκιάρ Τζαμιού σε εκκλησία όταν έγινε η Ένωση με την Ελλάδα. Παρακολουθούν με αγωνία τη γερμανική κατοχή της Κρήτης, τη σφαγή του Κανδάνου, και δεν διστάζουν να

εκφράσουν το παράπονό τους: «Γιατί ξεχάσατε κιόλας όσα σας έκαναν οι Γερμανοί, και δεν μπορείτε να ξεχάσετε αυτά που έκαναν πριν 400 χρόνια οι Τούρκοι στην Κωνσταντινούπολη;»

Η αγροτική προέλευση και το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο της μεγάλης πλειοψηφίας των μουσουλμάνων προσφύγων στέρησε από την Τουρκία την πληθώρα των γραπτών προσωπικών μαρτυριών που γνώρισε από τα πρώτα κιόλας χρόνια που ακολούθησαν τη Μικρασιατική Καταστροφή η Ελλάδα. Αντίθετα με την ελληνική κοινωνία που βίωσε τις τραγικές συνέπειες μιας ήττας και παρέμεινε νοσταλγικά προσκολλημένη στο παρελθόν, η εξευρωπαϊζόμενη τουρκική κοινωνία με την αισιοδοξία που της δημιούργησε η νίκη στράφηκε δυναμικά προς το μέλλον απωθώντας –και απορρίπτοντας συγχρόνως– το μουσουλμανικό οθωμανικό της παρελθόν. Το κενό αυτό άρχισε σιγά-σιγά να καλύπτεται από τη δεκαετία του 1970 και μετά με τη δημοσίευση λογοτεχνικών κειμένων με έντονο χαρακτήρα μαρτυρίας, γραμμένα από τα παιδιά ή τα εγγόνια των προσφύγων. Τα κείμενα αυτά έχουν μεγάλο ενδιαφέρον και για μας. Όσο κι αν μας είναι καμιά φορά δύσκολο να δούμε αποκαθλωμένους τους ήρωές μας, ας μην ξεχνάμε ότι όσο οξύνεται η ικανότητά μας να διακρίνουμε τους ποικίλους μύθους γύρω από τα ιστορικά γεγονότα, τόσο πλησιέστερα βρισκόμαστε στην αλήθεια τους.

Ανεξάρτητα από το δέμα τους που οπωσδήποτε ήταν διαφορετικό, κοινό εντούτοις γνώρισμα και των δύο ταινιών στις οποίες αναφερόμαστε σήμερα είναι ότι μας γυρίζουν κοντά μισό αιώνα πίσω, αναπαριστώντας όσο γίνεται πιστά –και το πετυχαίνουν– την εποχή: χώροι, τρόποι, ύφος, ήθος. Άλλοι οι στόχοι της καδεμιάς, αλλά αποδεκτοί.

Ενδιαφέρουσες αναπαλαιώσεις

Η ανυποψίαστη σύζυγος (Τζούλιαν Μουρ) και ο απρόβλεπτος αλλά απαγορευμένος «φίλος» (Ντένις Χέισμπερτ) στο *Ο παράδεισος είναι μακριά*.

Ο Κώστας Γαβράς οφείλει τη δίκαιη φήμη του στη στρατευμένη επιμονή του στον πολιτικό κινηματογράφο. Έναν χρήσιμο κινηματογράφο, όταν ο δημιουργός του κρατάει την ιδεολογική του ανεξαρτησία. Η ανάκληση στη μνήμη μας και η καταγγελία πολιτικών εκτροπών, τυραννικών καθεστώτων, απάνθρωπων συμπεριφορών αποτελούν το μέχρι σήμερα ρεπερτόριο των ταινιών του. Ο Θεός να τον έχει καλά και δεν φαίνεται ότι θα λείψουν οι αφορμές ώστε να συνεχίσει απτόητος, κόντρα στην καταναλωτική τρυφηλότητα, την εφησυχαστική εγωπάθεια και τη σημειούμενη απώθηση της συλλογικής μνήμης στα ιστορικά αζήτητα.

Το κεντρικό θέμα της ταινίας του *Αμήν* δεν είναι η αναμόχλευση του εβραϊκού ολοκαυτώματος αλλά η αποκάλυψη της απίστευτης άρνησης του Βατικανού και του προκαθημένου του να φέρουν το στη δημοσιότητα και να καταγγείλουν το Τρίτο Ράιχ για τη φριχτή γενοκτονία με εκατομμύρια αθώα θύματα. Οι υποκριτικές την εποχή εκείνη δικαιολογίες, ο εθελοτυφλία, τα μικροπολιτικά που επιχειρήθηκαν ισοζύγια, τόσα χάνω από δω τόσα κερδίζω από κει, όπως όλα τα φέρνει στο προσκήνιο η έντιμη ταινία του συμπατριώτη μας Γαβρά, μας εξοργίζουν και μας καθιστούν σκεπτικούς για το ποια σχέ-

ση έχει η Θεία Πρόνοια με αυτά τα ανομολόγητα συμφέροντα. Αστήριχτο και το επιχείρημα του Βατικανού ότι εξαναγκάστηκε σ' αυτή τη συμπεριφορά για να μην τεθεί σε κίνδυνο το καθολικό ποίμνιο, αφού όταν γερμανός καθολικός βαθμούχος ιερέας κατήγγειλε την ομαδική θανάτωση γερμανών ψυχασθενών, η επιχείρηση σταμάτησε.

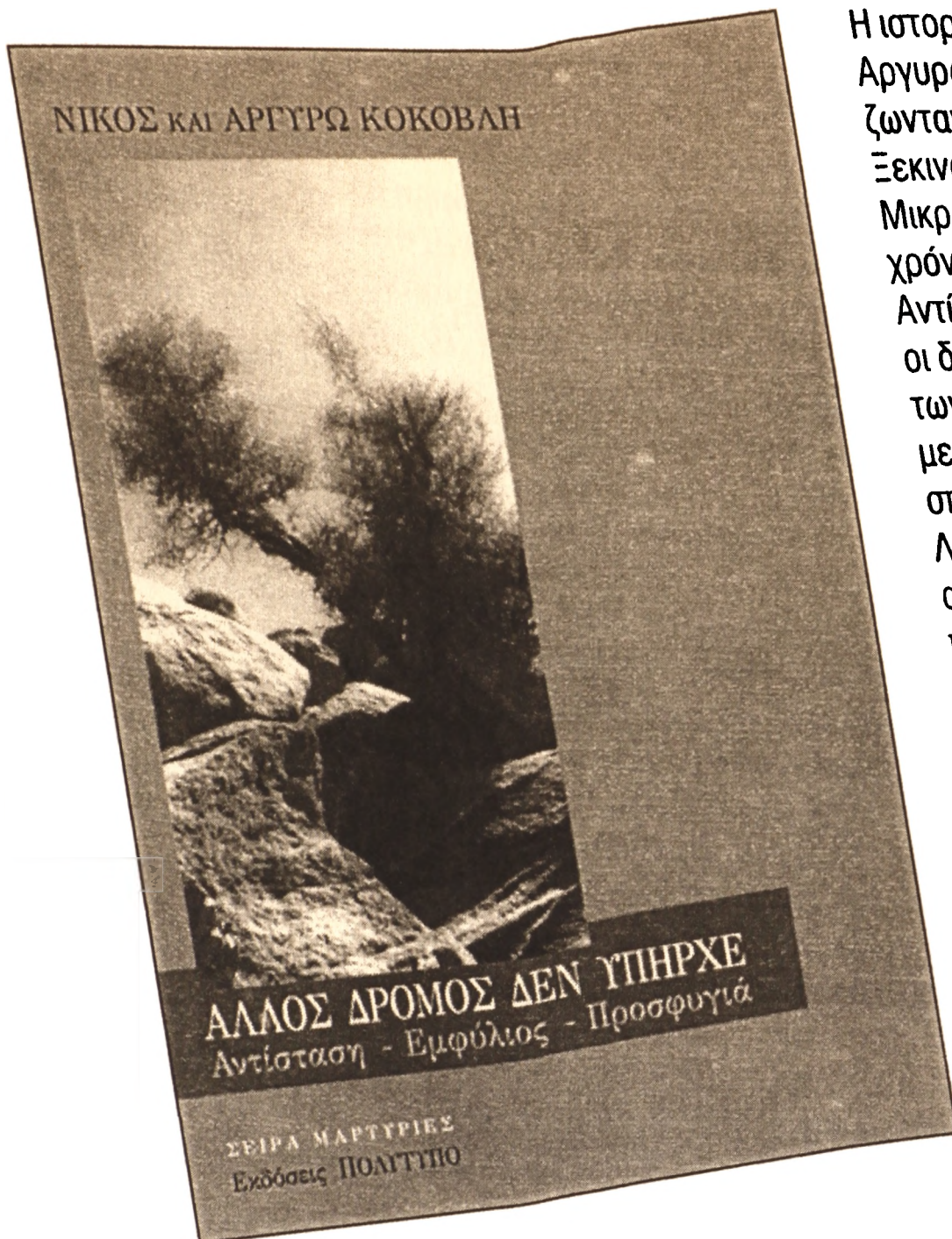
Η ταινία βασίζεται στο γνωστό θεατρικό έργο του Γερμανού Ρολφ Χόχουτ *Ο αντιπρόσωπος*. Τόσο αυτός όσο και ο Γαβράς στηρίζουν τις θέσεις τους σε πραγματικά γεγονότα. Ο Κούρτ Γκερσταϊν, χημικός και υπολοχαγός των Ες Ες ήταν ο παρασκευαστής –για μηχανολογικές ανάγκες– του αερίου Zyklon το οποίο, εν αγνοία του, διοχετευόταν στα λουτρά για την εξόντωση των ανυπόπτων Εβραίων. Καθολικός ο ίδιος, ο Γκερσταϊν μόλις αντιλαμβάνεται την πραγματικότητα καταφεύγει σ' έναν ιταλό ιερέα με ισχυρές προσβάσεις στα υψηλά κλιμάκια της ιεραρχίας του Βατικανού, αφού ο πατέρας του είναι σύμβουλος του ίδιου του Πάπα. Η κοινή επίμονη αλλά και αγωνιώδης προσπάθειά τους να συναντήσει ο γερμανός αξιωματικός τον Ποντίφηκα αποτυγχάνει, αλλά και η όποια ενημέρωση του δόθηκε αντιμετωπίστηκε με κατηγορηματική άρνηση ανάμιξης. Την αποτυχία ακολούθησαν συνέπειες και για τους δυο αιθεροβάμονες ανθρωπιστές...

Η αναπαράσταση, το φιλικό χρώμα της εποχής, ήταν πιστό σε κάθε του λεπτομέρεια. Η δραματουργική ένταση εξελισσόταν παράλληλα με λεπτομέρειες της καθημερινότητας, με συμβαίνοντα που τεκμηριώναν την κεντρική θέση. Από τα θετικά σημεία του χειρισμού ενός τόσο ευαίσθητου θέματος ήταν η εκ μέρους του Γαβρά άρνηση να παρουσιάσει (αβανταδόρικες) σκηνές της διαδικασίας του φριχτού τέλους των θυμάτων. Ευρηματική η επαναφερόμενη σκηνή του περάσματος των τρένων με τα βαγόνια εμπορευμάτων – τη μία φορά με ανοιχτές πόρτες και την επόμενη να διασχίζουν τα ανοιχτά τοπία σε αντίθετη κατεύθυνση με κλειστές τις πόρτες και τον πυκνό, μαύρο καπνό της μηχανής να τα σκεπάζει απειλητικά. Πολλές σκηνές βιαιοτήτων της *Λίστας του Σίντλερ* στάθηκαν λίγες μπροστά στον συγκλονισμό που δοκιμάσαμε όταν οι γερμανοί αξιωματικοί και στη συνέχεια ο Γκερσταϊν βάλανε το μάτι τους στη μικρή οπή που έβλεπε σε ένα θάλαμο αερίων «εν δράσει» αλλά η κάμερα δεν ενέδωσε στον πειρασμό να βάλει και αυτή το δικό της μάτι. Οι θεατές καταλάβαμε από τις βουβές, ένοχες ή αμήχανες συμπεριφορές αυτών που κοίταξαν...

* * *

Έχουμε εκτιμήσει στο παρελθόν τις σκηνοθετικές αρετές του Τοντ Χέινς, ανεξάρτητου αμερικανού δημιουργού (*Velvet Goldmine*, *Safe*). Τώρα με την ταινία του *Ο Παράδεισος είναι μακριά* αποδίδει ένα είδος φόρου τιμής στο αμερικανικό κινηματογραφικό μελόδραμα των μέσων του 20ού αιώνα – κυρίως του Ντάγκλας Σερκ (*Αυτή είναι η ζωή μου*, *Όλα όσα επιτρέπουν οι ουρανοί*). Η εξωτερικά ευτυχισμένη οικογένεια. Οικονομική άνεση, αγαπημένο ζευγάρι, το υπερπροστατευόμενο παιδί, η αφελής και ανυποψίαστη μητέρα. Και ξαφνικά επέρχεται η θύελλα: ο ομοφυλόφιλος και αλκοολικός πατέρας, ο νέγρος κηπουρός με πληθωρική κατανόηση και τρυφερότητα, η κάθετη αντίδραση της επαρχιακής κοινωνίας στην απαγορευμένη φυλετική αισθηματική επικοινωνία. Δείτε αυτή την έξοχη αναπαλαιώση και μόνο για χάρη της έξοχης, της συναρπαστικής ερμηνείας της Τζούλιαν Μουρ.

Δημήτρης Χαρίτος

Η ιστορία του Νίκου και της Αργυρώς Κοκοβλή όπως την ζωντανεύουν οι ίδιοι. Ξεκινά από την προσφυγιά της Μικράς Ασίας και συνεχίζει στα χρόνια της Κατοχής και της Αντίστασης στην Κρήτη. Αρχίζουν οι διώξεις, ο Εμφύλιος, το κυνηγητό των διαλυμένων τμημάτων του Δ.Σ. με τη δεκαεξάχρονη παρανομία σε σπηλιές και κρύπτες στα βουνά των Λευκών Ορέων, η δραματική απόδραση στην Ιταλία. Το περιπετειώδες ταξίδι μέσω Ελβετίας, Αυστρίας και Ουγγαρίας μέχρι την ΕΣΣΔ. Η άφιξη στην Τασκένδη. Η αποκάλυψη της σοβιετικής πραγματικότητας. Οι περιορισμοί. Επιστροφή στην πατρίδα ύστερα από 14 χρόνια. Μια απίστευτη σε δραματικά γεγονότα ανθρώπινη ιστορία. Ένα μάθημα εγκάρτηρησης και ανθρωπιάς.

Νίκος και Αργυρώ Κοκοβλή:
ΑΛΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ ΔΕΝ ΥΠΗΡΧΕ
Αντίσταση - Εμφύλιος - Προσφυγιά

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΟΛΥΤΥΠΟ

Δημοχάρους 60, Αθήνα 115 21

τηλ: 210-7232819, φαξ: 210-7226107, e-mail: chrapou@otenet.gr

Μαθήματα νεοελληνικής λογοτεχνίας από τον Δημήτρη Χατζή

Τρίτη συνάντηση και συνομιλία (Μαθήματα 3)

Ο Δημήτρης Χατζής (1913-1981) ανήκει και αυτός στους δημιουργούς οι οποίοι στα έργα τους «ξανα-αναχωνεύουν» την εθνική πνευματική παράδοση. Η αντίληψη αυτή δεν είναι ίσως η πιο διαδομένη για την προσέγγιση της πορείας αυτού του λογοτέχνη και όμως τόσο η ανάγνωση των δημιουργικών έργων του όσο και η γνωριμία με την αρκετά πλούσια διαφωτιστικού χαρακτήρα παραγωγή του καταθέτουν στοιχεία προς την κατεύθυνση αυτή. Το κείμενο «Μαθήματα 3», το οποίο δημοσιεύει εδώ το Αντί, ανήκει σε αυτή την διαφωτιστικού χαρακτήρα συμβολή του Δ.Χ. Το κείμενο είναι απομαγνητοφώνηση της τρίτης «συνάντησης και συνομιλίας» μέσα στα πλαίσια εκδήλωσης με θέμα την ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας στον «Φιλοτεχνικό Όμιλο Τρίπολης», τον Φεβρουάριο 1979. Ας μου επιτραπεί να επαναλάβω εδώ πως ένα χαρακτηριστικό αυτού του τύπου παρεμβάσεων (του Δημήτρη Χατζή αλλά και άλλων) είναι και η περιστασιακή μορφή που πήραν κάθε φορά, αφού το ίδιο κείμενο είναι πιθανό να διαβάστηκε σε διαφορετικές εκδηλώσεις, σε διαφορετικούς χώρους, σε διαφορετικές στιγμές (για τον Δ.Χ. κυρίως μέσα στην περίοδο 1975-1980), αλλά κάθε φορά κάτι ιδιαίτερο προστέθηκε, για παράδειγμα σε αυτήν εδώ την εκδήλωση οι απαγγελίες ποιημάτων. Αυτές οι ιδιαίτερες στιγμές μεταγράφονται δέδαια στο κείμενο, αλλά «στατικά», ενώ αν ο αναγνώστης είχε την δυνατότητα να ακούσει και την ηχογράφηση, η ευχαρίστηση θα ήταν νομίζω πλουσιότερη. Ίσως θα μπορούσε να βρεθεί ο τρόπος ώστε αυτή η δυνατότητα να δοθεί σε όσο μεγαλύτερο αριθμό ενδεχόμενων ενδιαφερόμενων αναγνωστών-ακροατών. Νίκος Γουλανδρός.

(Την εκδοτική επιμέλεια του κειμένου όπως παρουσιάζεται εδώ έκανε η Λίλα Θεοδόση.)

Καλησπέρα σας. Είμαι πάρα πολύ ευχαριστημένος που είμαστε πάλι μαζί. Όχι μάθημα, που είπε ο αγαπητός πρόεδρος, απλώς συνάντηση και συνομιλία μαζί σας. Να μου επιτρέψτε να καθίσω και να αρχίσουμε.

Ακούετε πίσω;

(Ναι)

Εντάξει.

Λοιπόν. Συνεχίζω σήμερα και περνάω στην μετα-απελευθερωτική Ελλάδα – ναι, έτσι ώστε αύριο τελειώνοντας να περάσουμε στα σύγχρονα, στα τωρινά μας και τα προβλήματα της σημερινής μας πνευματικής ζωής.

Πρέπει ωστόσο, πριν αρχίσω σήμερα, να ξανατονίσω –και να το τονίσω όχι για να υπερασπιστώ τις ιδέες μου και τη δική μου τη μέθοδο, αλλά γιατί το θεωρώ εντελώς απαραίτητο για κάθε επισκόπηση πνευματικών φαινομένων– να τονίσω, λοιπόν, πως χωρίς μία μόνιμη, μία συνεχή και εμβριθή αναδρομή στην ιστορία, όλα τα πνευματικά φανερώματα μένουν ξεκρέμαστα και μένουν μισοεξηγημένα, έτσι που να χωράει κάθε είδους παρερμηνεία ή διαστρέβλωση. Χωρίς τα στοιχεία, χωρίς τα γεγονότα, χωρίς τα προηγούμενα, που προσπάθησα και εγώ να εκθέσω στις δύο προηγούμενες ομιλίες μου, δε μπορούμε ποτέ να καταλάβουμε αυτά που έγιναν στην μετα-απελευθερωτι-

κή Ελλάδα, να εξηγήσουμε και να τοποθετήσουμε πρώτα-πρώτα τον μεγάλο μας και μαζί τραγικό μας Διονύσιο Σολωμό.

Εδώ σε αυτή την πόλη, στην ίδια αυτή αίθουσα, στην ίδια αυτή ομήγυρη, είχα την τιμή, πριν από ένα χρόνο ακριβώς να εκθέσω την άποψή μου για το μεγαλείο του Σολωμού και την εξήγησή μου γιατί έσπασε το έργο του, γιατί δεν μπόρεσε αυτός ο μεγάλος ποιητής να το τελειώσει!

Και ας πούμε λοιπόν την ιστορία αυτή.

Στα 1818 ο Σολωμός φτάνει στην πατρίδα, το οποίο σημαίνει: γυρίζει στη Ζάκυνθο, όπου είχε γεννηθεί. Είναι ποτισμένος ολόκληρος από τις ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης, είναι καλά καταρτισμένος στην κλασική φιλολογία και σε τόσο νεαρή ηλικία είναι άριστος γνώστης της λαμπρής, της καθαρής και αντι-ακαδημαϊκής ιταλικής ποίησης του καιρού εκείνου. Είχε μάλιστα, τόσο νέος, συνδεθεί και με σπουδαίους ιταλούς ποιητές του καιρού.

Στη Ζάκυνθο που φτάνει συναντιέται με ένα κύκλο παλιών λόγιων της αρχοντικής τάξης, που τον βλέπουν –κόμητας είναι και αυτός– και θαυμάζουν τη μόρφωση και το πνεύμα του. Αλλά συναντιέται επίσης –κόμητας αυτός– και μ' έναν άλλο κύκλο, ποπολάρων ποιητών και διανο-

ούμενων, όπως λέμε σήμερα, που ανάμεσά τους ξεχωρίζουν ο Κουτούζης και ο Μαρτελάος², φανατικοί φίλοι της Γαλλικής Επανάστασης. Αυτοί οι φιλελεύθεροι, πολλές φορές αθυρόστομοι και ατίθασοι ποιητές, που γενικά τους αποκαλούμε «ζακύνθιους προσολωμικούς», αυτοί καλλιεργούν μία ποίηση πατριωτική, επαναστατική, κοινωνική και σατιρική. Το κύριο γνώρισμά τους είναι ότι αυτοσχεδιάζουν, όπως λέμε, δηλαδή δεν έχουν μεγάλες απαιτήσεις λογοτεχνικής τελειότητας.

Μαζί τους λοιπόν και ο νέος ποιητής, «πειραχτήρι»³, όπως μας πληροφορούν οι βιογράφοι του, άριστος αυτοσχεδιαστής, που φκιάχνει στο πόδι πολύ εύκολα ένα ωραίο ερωτικό τραγουδάκι ή ένα σατιρικό ποίημα, «διά ξεφάντωσιν»⁴, όπως λένε οι βιογράφοι του, «και διά να κάνει χάριν των φίλων του», ακολουθεί και αυτός τον δικό τους το δρόμο. Ο δρόμος αυτός, η ποίηση αυτή δεν είναι μακριά από την ποίηση των προρομαντικών Φαναριωτών, για την οποία είπα μερικά λόγια χτες. Έχει δηλαδή την ίδια ευκολία, την ίδια ρηχότητα, χωρίς μεγάλες απαιτήσεις. Από δω, από αυτούς τους κύκλους, από αυτόν τον κύκλο, απ' τη συναναστροφή με αυτό τον κύκλο, προέρχονται τα πρώτα ποιήματα που έγραψε ο Σολωμός αυτή την περίοδο και μπορούμε έτσι να καθορίσουμε πως οι Φαναριώτες προρομαντικοί, που είπαμε χτες, και οι Ζακύνθιοι ποπολάροι είναι οι δύο πρώτες ελληνικές πηγές του Σολωμού.

Μία τρίτη ελληνική πηγή του είναι η λαϊκή μας ποίηση, τα δημοτικά τραγούδια. Ξέρομε πως ο ίδιος έστειλε στον λόγιο Τομαζέο μερικά ποιήματα⁵, για να τα βάλει εκείνος στη συλλογή του, και πως και ο ίδιος ο Σολωμός κατάρτισε και αυτός μια συλλογή δημοτικών τραγουδιών⁶.

Μία τέταρτη ελληνική του πηγή είναι η κρητική ποίηση, που και εμείς εδώ λιγάκι τη γνωρίσαμε. Ο Σολωμός –ξέρομε καλά– διαβάζει την *Έμορφη Βοσκοπούλα*, αγαπάει τη *Θυσία του Αβραάμ* και είναι θαυμαστής του *Ερωτόκριτου*.

Αυτά είναι τα ελληνικά του εφόδια, αυτές είναι οι ελληνικές του καταβολές.

Και με αυτά, όπως είπα, γράφει τα πρώτα του ελληνικά ποιήματα, τα πρώτα του αυτοσχεδιαστικά στιχουργήματα. Τα πρώτα αυτά ελληνικά του στιχουργήματα ξεπερνούν κιόλας, μονομιάς, το επίπεδο της ποίησης των συγχρόνων του και αυτό αναγνωρίζεται κιόλας από όλους που είναι γύρω του. Μέσα σε απλά τραγουδάκια, φαίνεται κιόλας εδώ και κει ο σπινθήρας της μεγαλοφυΐας του που θα θρέψει την ποίησή του.

Αλλά ο Σολωμός ξέρει πως αυτό δεν φτάνει. Τρία χρόνια ύστερα από αυτή την νεανική του ζωή και προσπάθεια, στα 1821, ξεσπάει στην Ελλάδα ο μεγάλος ξεσηκωμός. Οι νίκες έρχονται απανωτές: η Τροπολιτσά, τα Δερβενάκια, το Χάνι της Γραβιάς και πάνω απ' όλα το Μεσολόγγι, το αλωνάκι, ο φράχτης εκείνος, όπου η ψυχή του ανθρώπου ταπεινώνει τη βία και υψώνεται ισχυρότερη από όλες τις αυτοκρατορίες του κόσμου. Ο Σολωμός μπορεί να βλέπει μέσα στον αγώνα των Ελλήνων να παίρνουν σάρκα και οστά όλες οι ιδέες που είχε για τον άνθρωπο, όλος ο ιδανι-

Ο Δημήτρης Χατζής με φίλους. Φωτογραφία της δεκαετίας του '60 από τη συλλογή της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ουγγαρίας.

σμός του για την ελευθερία, που την υψώνει τώρα, πέρα από την πολιτική ελευθερία και την εθνική ελευθερία, στην τελική κορυφή της ζωής του ανθρώπου, στην ηθική του ελευθερία.

Αλλά ο Σολωμός βλέπει επίσης –το βλέπει βαθιά μέσα εις την ψυχή του– πως τα κανόνια που χτυπούνε απέναντι το Μεσολόγγι σημαίνουν ταυτόχρονα την ώρα της δικής του ζωής, την ώρα της δικής του ποίησης. Δεν φτάνουν τα λυρικά τραγουδάκια, δεν του φτάνει η εύκολη ποίηση που έκανε ως τα τώρα. Και εδώ αρχίζει η αγωνία του. Με την ίδια αυτοσχεδιαστική ευκολία θα γράψει στα 1823 τον *Ύμνο στην Ελευθερία* μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, όπως μας λένε οι βιογράφοι του⁷. Και με τον ίδιο τρόπο θα γράψει λίγο αργότερα ένα δίδυμο ποίημα, την *Ωδή στο θάνατο του Λορντ Μπάυρον*. Και στο ένα και στο άλλο βλέπουμε τη σφραγίδα της εύκολης ποίησης των προδρόμων και των συγχρόνων του. Και στο ένα και στο άλλο βρίσκουμε μαζί την αστραπή της μεγαλοφυΐας του.

Αλλά περισσότερο απ' όλους το βλέπει ο ίδιος. Ο *Ύμνος εις την Ελευθερία* δε θα είχε δημοσιευτεί ποτέ, εάν ένας μεγάλος Έλληνας, ο Σπύρος Τρικούπης, σχεδόν δεν του τον άρπαζε μέσα από τα χέρια του. Το ποίημα για το Λορντ Μπάυρον δε δημοσιεύτηκε ποτέ όσο ζούσε. Ο ποιητής, μας λένε οι βιογράφοι του, τα είχε αποκηρύξει κιόλας και τα δύο, θεωρώντας τα κατώτερα των στόχων και των επιδιώξεών του⁸. Τα σχόλια που έχει γράψει ο ίδιος δίπλα στην *Ωδή για το Λορντ Μπάυρον* περιέχουν τέτοιες εκφράσεις, στα ελληνικά και στα ιταλικά, για τον εαυτό του και για το έργο του, που μου είναι αδύνατον να τις επαναλάβω εδώ εις την αίθουσα.

Ο Σολωμός τελείωσε με αυτά. Τον ίδιο καιρό, σε ένα γράμμα του στον Τερτσέτη, άλλον μεγάλον Έλληνα, αποκηρύσσει και την άλλη ελληνική πηγή του, τη δημοτική ποίηση, γράφοντάς του – γράφοντας στον Τερτσέτη πως ωραία, ναι, είναι ωραία η ποίηση των κλεφτών, αλλά από κει δεν έχουμε τίποτα να κάνουμε πια, «διότι το έθνος ζητάει τώρα από εμάς το θησαυρό της δικής μας διανοίας»

και όχι να συνεχίσουμε ακόμα μιμητικά την ποίηση αυτή⁹. Τελείωσε λοιπόν και από κει.

Έχει ήδη αρχίσει να συλλαμβάνει ή να σχεδιάζει τις μεγάλες ποιητικές του συνθέσεις, το *Λάμπρο*, τον *Κρητικό* και προπαντός τους *Ελεύθερους Πολιορκημένους*. Εδώ στη Ζάκυνθο πριν φύγει, θα γράψει και το *Διάλογο για τη γλώσσα*, όπου η αγωνία του για τις εθνικές συνέπειες της επικράτησης των συντηρητικών δυνάμεων εκφράζεται πολύ καθαρά. *Ελευθερία και γλώσσα για μένα είναι το ίδιο*, γράφει κάπου¹⁰.

Δέκα χρόνια αργότερα, στα 1828, φεύγει για να εγκατασταθεί στην Κέρκυρα. Είναι πια αναγνωρισμένος, ανακηρυγμένος εθνικός ποιητής και όταν φτάνει στην Κέρκυρα, όλο το καθηγητικό προσωπικό της Ιόνιας Ακαδημίας με επικεφαλής τον αρχαιστή λόγιο Νεόφυτο Βάμβα¹¹ έρχεται εν σώματι, όπως λέμε, να υποδεχτεί τον ποιητή.

Οι βιογράφοι του μας λένε πως αυτά τα χρόνια, τα χρόνια του από το 1828 έως το 1833, όταν ξεσπάει η οικογενειακή περιπέτεια με τη δίκη και τους εξευτελισμούς που τον πλήγωσαν βαθιά, είναι –μας λένε– τα πιο ευτυχισμένα χρόνια της ζωής και της δημιουργίας του¹². Αλλά, αν κοιτάξουμε, και εδώ τίποτα δεν τελειώνει, τίποτα δεν ολοκληρώνεται. Ο *Κρητικός* γράφεται και ξαναγράφεται σε έξι παραλλαγές από τις οποίες η τελευταία δεν είναι και αυτή η οριστική. Ο *Λάμπρος*, που τον είχε αρχίσει από τη Ζάκυνθο, θα μείνει για πάντα ημιτελής. Οι *Ελεύθεροι Πολιορκημένοι* θα δουλευτόύν και αυτοί σε τρεις παραλλαγές –τρία σχεδιάσματα, όπως τα λέει ο ίδιος– από τα οποία κανένα δεν θα τελειώσει, κανένα δεν θα ολοκληρωθεί. Άλλο ένα μεγάλο ποίημα που εμπνέεται στην Κέρκυρα και το αρχίζει εκεί, ο *Πόρφυρας*, έχει και αυτό τα χάσματά του.

Έξω από μερικά μικρά ποιήματα που έγραψε αυτή την εποχή, τίποτα άλλο τελειωμένο δεν μπόρεσε να κάνει. Για έναν καιρό μάλιστα, ύστερα από τη δίκη, στα τελευταία του χρόνια, ξαναγυρίζει στην ιταλική ποίηση, γράφει δηλαδή πάλι ιταλικά ποιήματα.

Έχουμε έτσι, σύμφωνα με αυτά, έναν μεγάλο ποιητή από τη μια μεριά και ένα έργο ανολοκλήρωτο από την άλλη, έργο σπασμένο, θρυμματισμένο, σε διστακτικές παραλλαγές, νέες και νέες διαρκώς δοκιμές, που απομένουν αριστουργηματικά αποσπάσματα, ερείπια μόνον απ' αυτές.

Πίσω απ' αυτόν τον θρυμματισμό του έργου του υπάρχει αναμφισβήτητα μία προσωπική καλλιτεχνική τραγωδία που με σοφία την ανάλυσε η σολωμική μας φιλολογία.

Ζητώντας το τέλειο ο Σολωμός απέβλεψε σε είδος ποίησης «μικτό, αλλά νόμιμο»¹³, όπως λέει ο ίδιος, προσπαθώντας να συνταιριάσει τον ιδεαλισμό και την πραγματικότητα σε μία τέλεια αποπνευματοποίηση της ποίησής του.

Μη ξέροντας γερμανικά ζήτησε και είχε από τους φίλους του μεταφράσεις από το έργο του Γκαίτε και του Σίλερ, που εκπροσωπούσαν τότε το γερμανικό ιδεαλισμό¹⁴. Αποβλέποντας πάντοτε συνειδητά και επίμονα –τονίζω το «συνειδητά»– σε μία έντεχνη αποτύπωση των απόλυτων ιδεών του, θεώρησε άξια γι' αυτόν μονάχα τα μεγάλα οράματα που είχε συλλάβει. Γι' αυτό αποκήρυξε τα παλιά του ποιήματα.

Και εκεί πάνου, μας λένε πάλι οι σοφοί μελετητές του¹⁵, έσπασε η προσπάθειά του, έσπασε δηλαδή ο ίδιος πάνω στο ανέφικτο μιας τέτοιας προσπάθειας. Τι να ακολουθήσει δεν ήξερε: τον ιδεαλισμό του, την πραγματικότητα, την καθαρότητα της ιταλικής ποίησης. Έμεινε μετέωρος πάνω σε αυτά. Σύμφωνα. Πέρα για πέρα σύμφωνα. Αλλά μαζί με την προσωπική καλλιτεχνική του τραγωδία, η δική του ταπεινότητα νομίζει –και το είπε και εδώ τον περασμένο χρόνο και θα το πει και τον ερχόμενο μήνα στη Θεσσαλονίκη, όπου ελπίζουμε να έχω αντιρρήσεις και συζητήσεις πάνω σ' αυτό¹⁶– η ταπεινότητά μου λέει: Πίσω από την προσωπική καλλιτεχνική τραγωδία του Σολωμού οφείλομε ταυτόχρονα να αναζητήσουμε –και θα τη βρούμε– μία εθνική πνευματική νομοτέλεια.

Μίλησα για τις ελληνικές του πηγές. Και οι τέσσερες –το έβλεπε και ο ίδιος από την εποχή της Ζακύνθου ακόμα– δεν οδηγούσανε πουθενά. Η σύνθεση που ζητούσε δεν μπορούσε να γίνει με αυτές. Αλλά μίλησα επίσης εχτές και για μια θερισμένη άνοιξη που πέφτει απάνου στα χρόνια του Αγώνα με την επικράτηση των συντηρητικών μεσαιωνικών δυνάμεων στην πνευματική μας ζωή. Είπα χτες πως από εκείνη την πληθώρα των σοφών και μεγάλων δασκάλων του Γένους, από εκείνη τη μακριά σειρά των φωτισμένων αγωνιστών ενός ολόκληρου αιώνα, στα χρόνια του Σολωμού δεν απομένει πια παρά μονάχα η άγια μορφή του Αθανάσιου Ψαλίδα¹⁷ –ο Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, είπα χτες, ούτε καταδέχεται να του απαντήσει στα πατριωτικά του υπομνήματα¹⁸– και κάποιες άλλες, λίγες, σκόρπιες και αδύναμες φωνές, αδύναμες να σταματήσουν το Έθνος από τον κατήφορο στον οποίον, με πλήρη ευθύνη των αστών, το τραβάει η επικράτηση των μεσαιωνικών δυνάμεων.

Μίλησα επίσης για την ανυπαρξία ενός δοσμένου, δημι-

Έφη Αβδελά

ΔΙΑ ΛΟΓΟΥΣ ΤΙΜΗΣ

Βία, συναισθήματα και αξίες
στη μετεμφυλιακή Ελλάδα

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

ΠΟΙΗΣΗ

ΕΞΑΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΟ 20ο ΤΕΥΧΟΣ

Δέκα χρόνια δημιουργικής παρουσίας

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

20

ουργημένου πλαισίου εθνικού πολιτισμού μέσα στο οποίο και ο Σολωμός θα μπορούσε να τοποθετήσει το έργο του. Στα χρόνια τα δικά του, εάν κοιτάξουμε γύρω-γύρω σε όλη την Ελλάδα, κανένας, μα απολύτως κανένας άλλος ποιητής δεν υπάρχει. Είναι μόνος του.

Και στους αντίποδες αυτής της μοναξιάς δεν υπάρχει παρά ένας ακόμα, ακόμα πιο άγρια μόνος, ο Αντρέας Κάλβος¹⁹. Επιχείρησε και αυτός μία σύνθεση ελληνική, μέσα από τον κλασικισμό αυτός και μέσα από την παράδοση της λογισσύνης. Και αν η δική του η προσπάθεια ήταν καταδικασμένη μέσα από τέτοιο δρόμο και με τέτοιο όργανο, αυτό δε σημαίνει πως δεν ήταν και αυτός ένας σημαντικότερος λυρικός ποιητής, με μεγάλο καλλιτεχνικό θάρρος για την εποχή του, μεγάλη πνοή και μεγάλη πρωτοτυπία.

Κοιτάξτε τι θα πει «μόνος»: Οι δύο ποιητές, δύο άνθρωποι που έχουν τις ίδιες ιδέες ακριβώς και που προσπαθούν και οι δύο, από το δικό του δρόμο ο καθένας, να βρουν την Ελλάδα, έζησαν κάμποσα χρόνια μαζί στην Κέρκυρα. Και δεν υπάρχει καμία ένδειξη πως είδαν ποτέ ο ένας τον άλλον, πως είπαν μία καλημέρα στο δρόμο. Ο ένας, ο Σολωμός πεθαίνει αλκοολικός, ο άλλος χάνεται σε λίγο κάπου εις την Αγγλία, όπου φτάνει με μία κυνηγημένη φυγή, σωμασμένος για πάντα, ξεχασμένος.

Η ερημία των τόπων και των ανθρώπων περιβάλλει το Σολωμό λοιπόν και σε αυτά τα «ευτυχισμένα» χρόνια της Κέρκυρας. Έφυγε από τη Ζάκυνθο των καλών του φίλων, για να βρει εδώ ένα ψηλότερο πνευματικό περιβάλλον, όπως νόμιζε, και για να μιλήσει απ' αυτό στην Ελλάδα. Και δεν το είχε. Η Ελλάδα που αγωνίζεται ακόμα και που λευτερώνεται σε λίγο, δεν έχει σε τίποτα να του ανταποκριθεί στο μήνυμά του. Δεν έχει κανέναν απόηχο από την Ελλάδα. Η φωνή του γίνεται σιγά-σιγά δικός του μονόλογος. Η σύνθεση που ήθελε να φτάσει, δεν έχει μία στέρεα αφετηρία και δεν έχει και ένα σίγουρο έδαφος για να αναπτυχθεί. Η προσπάθειά του πέφτει στο κενό. Είναι μία προσπάθεια ατομική και ξενοφερμένη, θρεμμένη με την ξένη παιδεία και μένει έτσι χωρίς τις εθνικές απηχήσεις, που θα τη στήριζαν και θα της έδιναν την ενίσχυσή τους για να την συνεχίσει. Αυτή είναι η δική μου εξήγηση για το σπάσιμο του έργου του Σολωμού.

Ωστόσο, και στα σχολειά μας και εμείς, αλλά και αύριο που θα μιλήσω για τη νέα μας ποίηση, δεν έχουμε να χάσουμε, αλλά να κερδίσουμε μόνο, να θυμόμαστε το Σολωμό και πάλι το Σολωμό. Θα σας διαβάσω λίγα πράγματα

—πολύ λίγα φυσικά, γιατί η ώρα δεν μας παίρνει— από το Τρίτο Σχέδιασμα των *Ελεύθερων Πολιορκημένων*²⁰.

*Μητέρα, μεγαλόψυχη στον πόνο και στη δόξα,
Κι' αν στο κρυφό μυστήριο ζουν πάντα τα παιδιά σου
Με λογισμό και μ' όνειρο, τι χάρη έχουν τα μάτια,
Τα μάτια τούτα, να σε ιδούν μες στο πανέρμο δάσος,
Που ξάφνου σου τριγύρισε τ' αθάνατα ποδάρια
(Κοίτα) με φύλλα της Λαμπρής, με φύλλα του Βαϊώνε!
Το θεϊκό σου πάτημα δεν άκουσα, δεν είδα,
Ατάραχη σαν ουρανός μ' όλα τα κάλλη πόχει,
Που μέρη τόσα φαίνονται και μέρη 'ναι κρυμμένα·
Αλλά, Θεά, δεν ημπορώ ν' ακούσω τη φωνή σου,
Κι' ευθύς εγώ του Ελληνικού κόσμου να τη χαρίσω
Δόξα έχει η μαύρη πέτρα σου και το ξερό χορτάρι.
Εκεί φτάσαμε με την ποίηση του Σολωμού. Και πέστε μου και εσείς αν δεν είναι ένας μεγαλοφυής ποιητής.*

Παρακάτου, πάλι από το Τρίτο Σχέδιασμα, «Ο Πειρασμός»²¹.

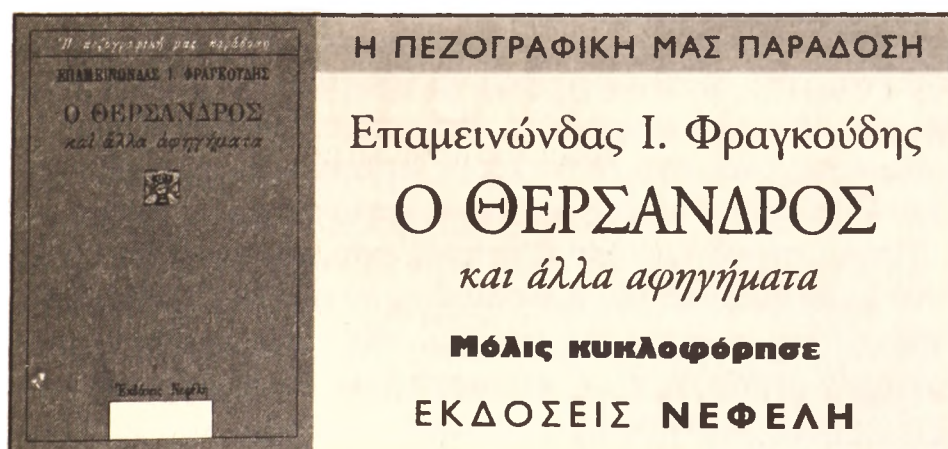
*Έσθησ' ο Έρωτας χορό με τον ξανθόν Απρίλη,
Κι' η φύσις ηύρε την καλή και τη γλυκιά της ώρα,
Και μες στη σκιά που φούντωσε και κλει δροσιές και μόσχους*

*Ανάκουστος κελαϊδισμός και λιποθυμισμένος.
Νερά καθάρια και γλυκά, νερά χαριτωμένα,
Χύνονται μες στην άβυσσο τη μοσχοβολισμένη,
Και παίρνουνε το μόσχο της, κι' αφήνουν τη δροσιά τους,*

*Κι' όλα στον ήλιο δείχνοντας τα πλούτια της πηγής τους,
Τρέχουν εδώ, τρέχουν εκεί, και κάνουν σαν αηδόνια.
Έξω αναβρύζει κι' η ζωή σ' γη, σ' ουρανό, σε κύμα.
Αλλά στης λίμνης το νερό, π' ακίνητο είναι κι' άσπρο,
Ακίνητ' όπου κι' αν ιδής, και κατάσπρ' ως τον πάτο,
Με μικρόν ίσκιον άγνωρον έπαιξ' η πεταλούδα,
Που 'χ' ευωδιάσει τς ύπνους της μέσα στον άγριο κρίνο.
Αλαφροϊσκωτε καλέ, για πες απόψε τι 'δες·
Νύχτα γιομάτη θαύματα, νύχτα σπαρμένη μάγια!
Χωρίς ποσώς γης, ουρανός και θάλασσα να πνένε,
Ουδ' όσο άν' η μέλισσα κοντά στο λουλουδάκι,
Γύρω σε κάτι ατάραχο π' ασπρίζει μες στη λίμνη,
Μονάχο ανακατώθηκε το στρογγυλό φεγγάρι,
Κι' όμορφη βγαίνει κορασιά ντυμένη με το φως του.
Δεν είναι κορασιά. Η λευτεριά είναι. [Ναι.]*

Μια ανάσα να πάρω.

Έτσι περίπου θα εξηγούσα εγώ το σπάσιμο του έργου του Σολωμού, πέρα από τις δικές του καλλιτεχνικές δυ-

σκολίες.

Και την απόδειξη γι' αυτό μας τη δίνει η πνευματική μας ζωή από την απελευθέρωση κι ύστερα. Ελάχιστοι, όλοι οι Επτανήσιοι, θα ακολουθήσουν το έργο, το παράδειγμα και το μήνυμα του Σολωμού. Είναι αυτοί που τους αποκαλούμε όλους μαζί στη φιλολογία μας, στο σχολειό μας, «επτανησιακή σχολή», ο Πολυλάς, ο βιογράφος του, ο Τερτσέτης, ο Μαρκοράς και πολύ αργότερα ο Βαλαωρίτης, που αυτός τον αρνείται κιόλας, σαν ασήμαντο και πολύ μικρό ποιητή το Σολωμό²².

Αλλά στην Αθήνα, μικρή πρωτεύουσα του μικρού και ρημαγμένου ελεύθερου κράτους που βγήκε από την Επανάσταση, οι συνέπειες της επικράτησης των μεσαιωνικών συντηρητικών δυνάμεων, για την οποία μίλησα χτες, φαίνονται πια καθαρά. Η λεγόμενη, στο σχολειό και στη φιλολογία μας, αθηναϊκή σχολή με κυριότατα Φαναριώτες ποιητές καλλιεργεί για πενήντα ολόκληρα χρόνια, από το 1830 ως το 1850²³ μία ψεύτικη ποίηση, χείριστο αντίγραφο του γαλλικού ρομαντισμού και σε γλώσσα καθαρεύουσα. Αντί να την σχολιάσω, προτιμώ να σας δώσω εδώ –έτσι και για να ξεκουραστούμε λίγο– μερικά δείγματά της, για να δείτε κι εσείς, να ξαναδείτε σήμερα εδώ που είμαστε μαζεμένοι, πού έχουμε ξεπέσει ύστερα από οχτώ αιώνων λογοτεχνικές προσπάθειες, ύστερα από έναν Σολωμό και έναν Ερωτόκριτο.

Διαβάζω:

Παναγιώτης Σούτσος, «Ο οδοιπόρος»²⁴.

ο οδοιπόρος

(με τρίχας ορθωμένες)

Φάντασμά της! άκουσέ με...

το φάντασμα

Άπιστε! Δεν σε ακούω... σ' άκουσα όσο δεν πρέπει.

Με απιστίαν η ψυχή μου και μ' αποστροφήν σε βλέπει.

ο οδοιπόρος

Εάν είσαι η σκιά της, εάν ουρανοκατέβης,

τι τα σπλάχνα μου σπαράττεις; διατί με φαρμακεύεις;

Αυτή είναι η ποίηση του 1830-1850. Άλλος Σούτσος. Παναγιώτης Σούτσος ετούτος²⁵.

Βρέφος εις τον Ελικώνα

δεν με βύζαιναν αι Μούσαι

Και με λύρας ο Απόλλων

κρούσματα δεν με ξυπνούσε;

Του Ορφέως σου την δόξαν

δεν προμάντευε κανείς,

Πριν σ' απάντησα,

ω νέα, ουρανίου καλλονής

Και ο έρως ανελπίστως

καθεστών με ποιητής

Όλην έχυσε την φλόγαν

στις ποιήσεις μου αυτές.

Νάτος πάλι αυτός²⁶:

Μάκρους αιώνες παρείδες Μούσα,

τον Ελικώνα σιωπηλόν

και δεν ηκούσθης καλλιφωνούσα

κανέν κελάδημα υψηλόν.

Αηδονόστομος καθώς πάλοι

την Τουρκομάχον Ελλάδα ψάλε,
ήτις εις δάφνας του Μαραθώνος,
της Σαλαμίνας, των Πλαταιών,
ένωσεν άλλας νέου αγώνας
ενδοξοτέρας των παλαιών.

Άλλος, ο Ραγκαβής²⁷:

Της ζωής απανδών και ψυχρός παροδότης
εφερόμην ασκόπως, ανάπαυσιν θέλων,
όταν είδον εμπρός μου να λάμπη η μορφή της.
Ήτον όλη συμπάθεια, όλη γλυκύτης
η ωραί' αδελφή των αγγέλων.

Ενώ ην η οδός μου κρημνών ανοδία,
και μακράν θυελλώδης ορίζων και μέλας,
εμειδίασε, κ' αίφνης το παν εμειδία,
κ' εξεβλάστησαν έαρος άνθη, κ' ευδία
διασκεδάσας' ευθύς τας θυέλλας.

Ένας Παπαρηγόπουλος, όχι βέβαια ο μεγάλος ιστορικός μας²⁸:

Όλα οικτρά. Ο μαρασμός το άνθος αναμένει
και την γαλήνην απειλεί μακράν η τρικυμία
και προς το έαρ ο χειμών ακατασχέτως βαίνει
προς το πεδίον η ρυτίς και η απελπισία.
Ο Αχιλλέας Παράσχος²⁹.

(...)

Ορίστε;

(...)

Εντάξει.

Φεύγεις, φεύγεις, νεότης καημένη
ωσάν ρόδου περνάς μυρουδιά
σαν φιλί που πετά και διαβαίνει
σαν ελπίδα απ' ανθρώπου καρδιά.

Εμορφιά όση έχεις και δρόσο
ευσπλαχνίας δεν είχες σταλιά,
δεν θα έφευγες γρήγορα τόσο,
και δεν θ' άσπριζαν μαύρα μαλλιά!

Να τ' αφήσομε. Νομίζω αρκετά ήταν. Αυτή είναι η ποίηση της περιόδου αυτής, η κάμψη³⁰, η πτώση μας μετά την ηρωική μας απελευθέρωση. Αλλά και η σκέψη μέσα εις αυτήν την επικράτηση της λογιότητας φτάνει πια στην απελευθερωμένη Ελλάδα στα όρια του κωμικού. Ένα έθνος που έχει τόσα και τόσα προβλήματα να λύσει, έχει ακόμα να ολοκληρωθεί εθνικά με την απελευθέρωση των αλύτρωτων ακόμα περιοχών του. Ένας τόπος που τον σπαράζει η εσωτερική αναταραχή και τον παραλύει η φτώχεια, ένα κράτος που είναι και επίσημα εξαρτημένο στις περίφημες προστάτριες δυνάμεις –τις ξεχάσαμε σήμερα εμείς οι νεότεροι– με τον περίφημο διεθνή οικονομικό έλεγχο, αυτό το έθνος πρέπει να τρέφεται μέρα και νύχτα με την απατηλή παρηγοριά των απογόνων του Περικλέους. Απόγονοι του Περικλέους σηκωνόμαστε, απόγονοι του Περικλέους κοιμούμαστε και ας μην έχουμε να φάμε.

Τίποτε απολύτως δεν έχουν να του προσφέρουν μέσα στο διάστημα αυτό μισού ολόκληρου αιώνα έξω από αρχαισμό στη γλώσσα και αρχαιολατρία στη σκέψη οι κυρίαρχες μεσαιωνικές ή φαναριώτικες δυνάμεις που κυριάρχησαν. Μοναδικές – μοναδικά σημάδια κάποιας ζω-

ής, μοναδικ- [...]

[Διακοπή ηχογράφησης, 02:00]

[...μπορούμε] ωστόσο να σημειώσουμε μερικές –και πρέπει να τις σημειώσουμε, γιατί η ζωή ποτέ δεν πεθαίνει, πάντοτε ζει– είναι αυτές οι ζωντανές πνοές. Ένα: τα απομνημονεύματα των οπλαρχηγών του '21, ανθρώπων ζωντανών, που δεν τους εμάρανε η πτωμαϊνή του λογιotaτισμού, τα θαυμαστά, εθνικά, πατριωτικά, φιλοσοφικά, να πω, λόγια, που δεν τα έγραψε, αλλά τα υπαγόρευσε αυτός ο μεγάλος, ο πάρα πολύ μεγάλος, ο απίστευτος Γέρος του Μοριά³¹, που –ας το θυμίσουμε εδώ, δεν έχει σχέση με αυτά που λέμε, αλλά πρέπει να το θυμίζουμε– τον στείλαν και αυτόν στο δικαστήριο, για να τον σκοτώσουν, τα απομνημονεύματα των άλλων αγωνιστών, με αποκορύφωμα τα απομνημονεύματα άλλου αμόλευτου απ' την πτωμαϊνή της λογιότητας, τα απομνημονεύματα του Στρατηγού Μακρυγιάννη³².

Ακόμα ένα ζωντανό στοιχείο μέσα σε αυτήν τη νέκρα είναι τα πατριωτικά και αγροτικά θεατρικά έργα, τα κωμειδύλλια, όπως τα λέμε, μερικά από τα οποία, όπως η *Γκόλφω* ή ο *Αγαπητικός της Βοσκοπούλας* έχουν μέσα στην αφέλειά τους αυτό που το είπα γρηγορότερα ζωντανή πνοή, την ίδια ώρα που οι λόγιοι και ποιητές του λογιotaτισμού γράφουν σε άπταιστη καθαρεύουσα τα αρχαιοελληνικά τους δράματα, ποιότητας αντίστοιχης με τα ποιήματα που σας διάβασα.

Τρίτον: μερικές σκόρπιες φωνές εδώ και εκεί, όπως του Βιζυηνού και του Προβελέγγιου στην ποίηση, του Καλλιγά, του Βικέλα³³ και κυριότατα του Βιζυηνού στην πεζογραφία, δε φτάνουν να φέρουν, να ξαναφέρουν μια άνοιξη στη λογοτεχνία μας. Και εδώ έρχεται το μεγάλο ερώτημα: πού είναι οι αστοί μας αυτόν τον καιρό; Πού είναι οι διαφωτιστές του, οι δάσκαλοι του Γένους, οι γενναίοι αγωνιστές του να χτυπηθούν με αυτά τα πτώματα που βρικολάκιασαν, με τα μορμολύκεια που είναι εγκαταστημένα στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και το Υπουργείο της Παιδείας; Πού είναι;

Θα χρειαστεί να περάσουν πενήντα ολόκληρα χρόνια. Θα χρειαστεί η εκτροπή αυτή όλης της πνευματικής ζωής της χώρας να φτάσει στο απροχώρητο και τότε θα σημειωθεί η πρώτη γενναία και συλλογική αντίδραση. Αυτή η πρώτη και γενναία συλλογική αντίδραση είναι ο δημοτικισμός.

Από το 1880 πρωτοφανερώνεται η αντίδραση αυτή. Ανάμεσα στους πρωτοπόρους και προδρόμους της θα αναφέρω τον Δημοσθένη Βαλαβάνη³⁴, εδώ από την Καρύταινα, και θα τον αναφέρω όχι επειδή βρίσκομαι εδώ, αλλά επειδή αυτή είναι η θέση του, η θέση που του αξίζει. Σε συνέχεια πρέπει εξάπαντος να αναφερθούν ο Νίκος Καμπάς και ο Γεώργιος Δροσίνης³⁵, πριν το κίνημα πάρει την τελική του έκφραση κινήματος πραγματικού με το *Ταξίδι* του Ψυχάρη στα 1888³⁶. Αυτοί οι προηγούμενοι είναι η γενιά του 1880, όπως λέγονται στη φιλολογία μας.

Τι είναι δημοτικισμός. Δημοτικισμός είναι το υγιές κίνημα των αστικών στοιχείων και εκφράζει, πέρα από το αίτημά του για την αναγωγή της ζωντανής γλώσσας σε όρ-

γανο εκφραστικό για όλες τις ανάγκες του Έθνους, εκφράζει την ιδεολογία και την εθνική ανάγκη της στροφής προς τη σύγχρονη εθνική ζωή, της επιστροφής στις ρίζες της εθνικής παράδοσης.

Το υγιές κήρυγμα του δημοτικισμού το εγκολπώνεται αμέσως ένα μεγάλο μέρος της διανόησης –είναι ώριμο, έρχεται στην ώριμη ώρα του– και ένα μεγάλο μέρος από τους ποιητές και τους πεζογράφους της εποχής. Ο Ψυχάρης μένει ως το τέλος ο αναγνωρισμένος και μαχητικός αρχηγός του. Δίπλα του βρίσκονται ο Πάλλης, που μεταφράζει αμέσως την *Ιλιάδα* και τα Ευαγγέλια, και ο Εφταλιώτης³⁷, που μεταφράζει την *Οδύσσεια*.

Αλλά η μεγάλη και η καθολική φυσιογνωμία του δημοτικισμού είναι ο ποιητής Κωστής Παλαμάς³⁸. Το έργο του, που είναι και ποσοτικά τεράστιο, ξανά-αναχωνεύει ολόκληρη την εθνική παράδοση, μπολιάζοντάς την ταυτόχρονα με το γαλλικό ρομαντισμό και τον παρνασσισμό. Οι αλλεπάλληλες ποιητικές του συλλογές σημαδεύουν τη θριαμβευτική πορεία του δημοτικισμού. Δίπλα του ποιητές, όπως ο Πολέμης αργότερα –νεότερος δηλαδή– ο Γρυπάρης, ο Νιρβάνας, ο Χατζόπουλος, ο Μαλακάσης, ο Πορφύρας, ο Παπαντωνίου δημιουργούν τον νεοελληνικό Παρνασσό³⁹, σαρώνοντας για πάντα, μέσα σε δέκα χρόνια, την παλιά αθηναϊκή σχολή των καθαρευουσιάνων.

Η ποίηση από δω και πέρα, από τότε και ύστερα, στην

ΓΙΑΝΝΗΣ ΕΥΣΤΑΘΙΑΔΗΣ *Πεινιαουρίσματα*

Μια στιχουργική περιήγηση στο μικρόκοσμο των γάτων.

Ένα χορταστικό ταξίδι στα λαίμαργα βλέμματα
και στις παμφάγες αδυναμίες τους.

Εδώ συναντάμε όλη τη μικρή κοινωνία των γάτων.

Ένα βιβλίο που γράφτηκε για παιδιά, αλλά
τρώγεται με τα μάτια από τους αφοσιωμένους
γατόφιλους κάθε ηλικίας.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Μελάνι

Κεντρική διάθεση: Απόλλων, τηλ: 210 5157200

Ελλάδα θα γράφεται πια μονάχα στη ζωντανή γλώσσα. Αυτό είναι το πρώτο, μεγάλο και οριστικό κατόρθωμα του δημοτικισμού.

Και όχι μονάχα η ποίηση. Μαζί με τους ποιητές του δημοτικισμού ξεκινούν και οι πεζογράφοι του. Στρέφουν τα μάτια τους στη σύγχρονη ελληνική ζωή, αυτήν προσπαθούν να περιγράψουν, να αποτυπώσουν στο έργο τους. Η σύγχρονη ελληνική ζωή είναι φυσικό πως είναι εκείνη την εποχή αγροτική, βουνίσια και θαλασσινή, ψαράδικη. Περιγράφοντας αυτή τη ζωή, οι πρώτοι αυτοί πεζογράφοι μας περιγράφουν μαζί τα ήθη, το ήθος της τοτινής ελληνικής κοινωνίας και γι' αυτό λέγονται ηθογράφοι, κάποτε μένοντας μονάχα στην εξωτερική περιγραφή της ζωής αυτής και κάποτε πηγαίνοντας ως το βάθος, αναζητώντας δηλαδή τις δραματικές συγκρούσεις και τις ανθρώπινες τύχες μέσα σε αυτή τη ζωή που περιγράφουν. Είδαν, έπιασαν, είπαν πολλά πράγματα αυτοί και ας είναι αιώνια τιμημένα η μνήμη τους. Ο Παπαδιαμάντης πρώτος απ' όλους, ο Μωραϊτίδης, ο Μοραϊτης μας ο Καρκαβίτσας, ο επίσης Μοραϊτης Πασαγιάννης, ο Ηπειρώτης Χρηστοβασίλης, ο Ρουμελιώτης Βλαχογιάννης και πολλοί άλλοι μαζί τους, ως τον Κώστα Θεοτόκη, τον Κερκυραίο, που μπολιάζει πια την ηθογραφία και με τις σοσιαλιστικές του ιδέες⁴⁰.

Η θεματική τους αυτών των πεζογράφων μπορεί να πάλιωσε σε πολλά, αλλά η στροφή τους προς τον κόσμο που βρίσκεται γύρω τους διαποτίζει όλη την προσφορά τους, όλο το έργο τους με έναν ανθρωπισμό ο οποίος δεν παλιώνει. Η ηθογραφία, η στροφή προς τη σύγχρονη εθνική ζωή είναι το δεύτερο μεγάλο επίτευγμα του δημοτικισμού και μια οριστική κατάκτηση της λογοτεχνίας μας. Δεύτερο λοιπόν είναι αυτό.

Τρίτο: Οι ποιητές κυριότατα και λιγότερο κάπως οι ηθογράφοι αυτοί, για το λόγο ότι θέλοντας να είναι πιστοί στην απόδοση της γύρω πραγματικότητας, χρησιμοποιούν συχνά τοπικά ιδιωματικά στοιχεία, όλοι μαζί δημιουργούν και επιβάλλουν τον κανόνα της νεοελληνικής γραφτής ανεβάζοντάς την συχνά σε μεγάλη τελειότητα.

Ακούστε, εάν δεν σας κουράζει η απαγγελία μου, μερικούς στίχους από τον Παλαμά και τους άλλους ποιητές της σχολής:

Του Παλαμά, από τον *Τάφο*⁴¹:

Άφκιαστο κι' αστόλιστο

του Χάρου δε σε δίνω.

Στάσου με τ' ανθόνερο

την όψη σου να πλύνω.

Είναι ο *Τάφος* θρήνος για ένα παιδάκι του που πέθανε.

Το στερνό το χτένισμα

με τα χρυσά τα χτένια

Πάρτε απ' τη μανούλα σας,

μαλλάκια μεταξένια,

μήπως και του Χάροντα,

καθώς θα σε κοιτάξη,

του φανείς αχάιδευτο

και σε παραπετάξη!

Τις θέλετε τις απαγγελίες ή να τις ...

(Τις θέλουμε ...)

Εντάξει.

(...)

Ο Παλαμάς πάλι – αρκετά Παλαμά θα διαβάσουμε.

Από την *Ασάλευτη Ζωή* το κομμάτι «Εκατό φωνές»⁴²:

Αγνάντια το παράθυρο· στο βάθος

ο ουρανός, όλο ουρανός, και τίποτ' άλλο·

κι' ανάμεσα, ουρανόζωστον ολόκληρο,

ψηλόλιγνο ένα κυπαρίσσι· τίποτ' άλλο.

Και ή ξάστερος ο ουρανός ή μαύρος είναι,

στη χαρά του γλαυκού, στις τρικυμιάς το σάλο,

όμοια και πάντα αργολυγιάει το κυπαρίσσι,

ήσυχο, ωραίο, απελπισμένο. Τίποτ' άλλο.

Το τέλος από τον περίφημο *Δωδεκάλογο του Γύφτου*⁴³:

Όσο να σε λυπηθή

της αγάπης ο Θεός,

και να ξημερώση μίαν αυγή,

και να σε καλέση ο λυτρωμός,

ω ψυχή παραδαρμένη από το κρίμα!

Και θ' ακούσης τη φωνή του λυτρωτή,

θα γδυθής της αμαρτίας το ντύμα,

και ξανά κυβερνημένη κι' αλαφρή

θα σαλέψης σαν την χλόη, σαν το πουλί,

σαν τον κόρφο το γυναικείο, σαν το κύμα,

και μην έχοντας πιο κάτω άλλο σκαλί

να κατρακυλήσης πιο βαθιά

στον Κακού τη σκάλα, –

για τ' ανέβασμα ξανά που σε καλεί

θα αιστανθής να σου φυτρώνουν, ω χαρά!

τα φτερά,

τα φτερά τα πρωτινά σου τα μεγάλα!

Ελπίζει και ο Παλαμάς.

Αυτό θα σας το πω, να μου κάνετε τη χάρη, έστω και αν σας κούρασα με τον Παλαμά. Θα σας το πω γιατί από τα παιδικά μου χρόνια τ' αγαπάω⁴⁴:

Κάποτε κάπου αφάνταστο τραγούδησα τραγούδι

σε τούτον το σκοπό,

Κάποτε, πρώτη και στερνή φορά· και δεν το βρίσκω

για να το ξαναπώ.

Στ' άδειο σεντούκι του γυρτός ο σφιχτοχέρης, ίδιος,

πάθος, χαμός, ω λύπη!

Τον τρέμουνε τα δάχτυλα σα να μετράν ακόμα

το θησαυρό που λείπει.

Βαστώ μιας φλόγας τον καπνό κι ενός καπνού τον ίσκιο

σε τούτον το σκοπό.

Κάποτε κάπου αφάνταστο τραγούδησα τραγούδι·

ξανά δε θα το πω⁴⁵.

Όλοι μας κάποτε, κάπου αφάνταστο τραγουδήσαμε τραγούδι.

Μαζί του οι ποιητές όλοι αυτοί του δημοτικισμού, όλοι αυτοί οι παλαμικοί. Κάποιους στίχους από το *Γρυπάρη*⁴⁶:

Είπε η αδερφή μας: –Σιγοβρέχει

μια πίκρα στην καρδιά μου·

νιώθω ένα χέρι να μου δένη

απόψε κόμπο την καρδιά μου

και δεν κρατώ τα δάκρυά μου

Λιώνει το Αστέρι των βοσκών

μες στον υγρό ουρανό,
την πάσα ανάσα τους κρατούν
τα δέντρα στο βουνό,
μου πνίγει την καρδιά βαριά
σα νάρδου μυρουδιά,
κι' αντλαλεί
μέσα στην μνήμη μου τα βάθια
παλιός σκοπός για κάποια μάτια
που ψιλοψιχαλίζουν⁴⁷
και μέσα στο ψιχάλισμα φρεγάδες αρμενίζουν.
Κι' είπα: –Αδερφή μας, μας βαραίνει
η ώρα της θλίψεως που μας θρέφει
μόνον μ' ανάμνησες παλιές·
μα τ' όνειρο, που αρχίζαμε ξυπνοί
κι εσώναμε υπνωμένοι,
ποιος θα το ξαναπή
στην ώρα των ωρών, που κρένει
με αρχαίες παρηγοριές;
Κι είπε η αδερφή μας: –Πες να πούμε
τους πόνους που πονούμε.
Άλλος ποιητής, της ίδιας σειράς, της ίδιας ηλικίας, της
ίδιας σχολής: Χατζόπουλος⁴⁸.

Είχαμε καθίσει
στην κορφή ψηλά,
κι άστρα ήταν ψηλά,
άστρα ήταν πολλά,
άστρα κι έχουν σβήσει.

Είχαμε καθίσει
στην ακρογιαλιά,
και ήταν σιγαλιά,
και ήτανε πουλιά,
κι έχουν φτερουγίσει.
Και ήταν στην καρδιά
ρόδα στην καρδιά·
αχ, αγαπημένη,
τώρα μια ευωδιά,
θλίψης στην καρδιά
μοναχά απομένει.

Θυμηθείτε αυτόν τον Χατζόπουλο, όταν θα μιλήσουμε
για το Σεφέρη.

Ένας ακόμα γλυκότατος ποιητής –αλλά δυστυχώς στην
ανθολογία που έχω, δεν έχω το ποίημα που αγαπάω– εί-
ναι ο Πορφύρας, ο Λάμπρος Πορφύρας⁴⁹.

«Τα ερημοκλήσια»

Είναι στα ερημοκλήσια που γκρεμίζονται
θλιμμένες Παναγιές, χλωμές εικόνες,
και μοναχά αγαπάνε τα αγριολούλουδα:
κρινάκια, καλαμιές, σπάρτα, ανεμώνες.
Σα θυμιατήρια αγροτικά κι εφήμερα,
σκόρπια δεμένα σ' άτεχνο στεφάνι,
την ανθινή τους την ψυχή σκορπίζουνε
ψυχομαχώντας σ' άυλο λιβάνι.
Αχ! όποιος πάει εκεί με τ' αγριολούλουδα
στο πρώτον άγγιγμά του ανοίγει η πόρτα,
που ολόγυρα οι φωλιές την επλουμίσανε,
της λησμονιάς την κέντησαν τα χόρτα.

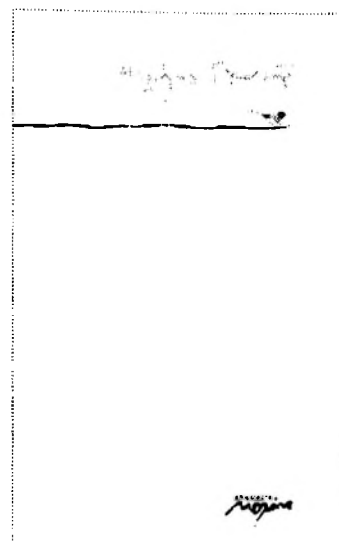
Ανοίγει η πόρτα έτσι που συνήθισε
να την ανοίγει μόνον ο αγέρας,
σάμπως να την ανοίγει η Παναγιά
με την ανησυχία γλυκιάς μητέρας,
χαροκαμένης, που τη λησμόνησαν
στο έρμο φτωχικό της, και προσμένει
κάποιους να 'ρθούνε πέρ' από μια θάλασσα
αιώνια σκοτεινή, φουρτουνιασμένη...

Νά οι ποιητές της σχολής του δημοτικισμού. Αυτή είναι η
γλώσσα, αυτό είναι το μεγάλο επίτευγμα του δημοτικι-
σμού και το μεγάλο του αυτό επίτευγμα βρίσκεται πολύ
πιο πέρα από τις δογματικές ακρότητες που ήθελε ο αρχη-
γός του κινήματος, ο Ψυχάρης, ακρότητες που τις λέμε
ψυχαρισμούς.

Αλλά άλλο, πάρα πολύ σπουδαίο επίτευγμα του δημοτι-
κισμού είναι και της σκέψης η στροφή προς τις νεοελληνι-
κές σπουδές. Από δω, από αυτήν τη στροφή δηλαδή, προ-
έρχονται η νεοελληνική γλωσσολογία, η νεοελληνική ιστο-
ρία, από δω προέρχεται και ο Νικόλαος Πολίτης, ο μεγά-
λος θεμελιωτής των λαογραφικών σπουδών⁵⁰. Όπως θα
πούμε αύριο, οι νεοελληνικές σπουδές από τότε ίσαμε τώ-
ρα, εκατό χρόνια, προχώρησαν και προχωρούν, αλλά η τι-
μή της πρώτης θεμελίωσής τους δεν παύει να ανήκει σε
αυτούς τους πρώτους θεμελιωτές και στο πνεύμα του δη-
μοτικισμού.

Μέσα σε παρένθεση εντελώς –δεν έχει σχέση με το καί-

Στίχοι: Μιχάλης Γκανάς

Το βιβλίο περιλαμβάνει τους στίχους τραγουδιών που
γράφτηκαν στο διάστημα μιας εικοσαετίας σχεδόν
(1983-2001), και έχουν μελοποιηθεί από σημαντικούς
συνθέτες και τραγουδηθεί από σπουδαίες φωνές.
Εκτός από τα δισκογραφημένα τραγούδια, που δεν
δημοσιεύονται όλα, υπάρχουν και αρκετά ανέκδοτα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΜΕΛΑΝΙ

Κεντρική διάθεση: Απόλλων, τηλ: 210 5157200

ριο θέμα– θα ήθελα να σημειώσω πως η τιμή ενός πρώτου από τους θεμελιωτές ανήκει επίσης σε έναν από τους αγριότερους πολέμιους του δημοτικισμού, τον γλωσσολόγο Γεώργιο Χατζηδάκι⁵¹. Ο μεγάλος αυτός επιστήμονας, ένας από τους μεγαλύτερους επιστήμονες που έχει βγάλει η Ελλάδα και από τους πολύ λίγους Έλληνες που είναι περασμένοι στην παγκόσμια βιβλιογραφία, ο μεγάλος λοιπόν αυτός αποδείχνοντας επιστημονικά την άμεση προέλευση της νεοελληνικής γλώσσας από την αρχαία ελληνική, ήταν ταυτόχρονα άγριος πολέμιος αυτής της γλώσσας και ο κύριος πολέμιος του δημοτικισμού. Τη σημειώνω εδώ αυτή την εξωφρενική αντίφαση γιατί θα μας χρειαστεί, όταν αύριο θα κάνουμε την γενική αποτίμηση για το έργο του δημοτικισμού, βρίσκοντας και άλλες αντιφάσεις που μας χρειάζεται για να καθαρίσουμε τη σκέψη μας.

Τέταρτον. Η κύρια προσοχή του δημοτικισμού στράφηκε, όπως ήταν φυσικό, στο σχολείο και στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Είναι αυτό που ονομάζουμε «εκπαιδευτικός δημοτικισμός». Με αγώνες απίστευτους για μας σήμερα, δηλαδή με αντιδράσεις των συντηρητικών στοιχείων που μπορούμε πολύ καλά να τις καταλάβουμε, αλλά με συμπαράσταση τόσο μεγάλων λαϊκών μαζών, παραπλανημένων, δηλητηριασμένων από ένα κήρυγμα πενήντα χρόνια, τόσο δηλητηριασμένων, που μας φαίνεται σήμερα ακατανόητο, ο δημοτικισμός κατορθώνει τελικά να επιβάλει την μερική εκπαιδευτική μεταρρύθμιση, μπάζοντας τη ζωντανή γλώσσα στο δημοτικό σχολείο και γλιτώνοντας έτσι τα παιδιά από τα «ία» και τα «ώα» που είχαν ως τα τότε τα ανισόρροπα αναγνωστικά τους. Μια πνοή ζωής πέρασε με το δημοτικισμό και στην εκπαίδευση και αυτό είναι ένα ακόμα, ένα τέταρτο επίτευγμά του.

Ο δημοτικισμός σαν κίνημα όχι απλώς γλωσσικό, όχι απλώς λογοτεχνικό, αλλά σαν πνεύμα ζωογόνο μέσα στην τοπική ελληνική ζωή την ανανέωσε ολόκληρη και λευτέρωσε πολλές και νέες δημιουργικές δυνάμεις του έθνους.

Πάμε να τελειώσουμε ύστερα από μια ώρα ομιλία. Ο κανένας θα πει καλά είναι λοιπόν, πολύ καλά τα πήγαμε. Και εγώ θα του απαντήσω όχι, κατηγορηματικά όχι, δεν τα πήγαμε καλά. Κούτσα-κούτσα τα πήγαμε πάλι. Μισά στην πρόοδο, μισά πληρώνοντας χαράτσι για την αιώνια επιβίωση των συντηρητικών δυνάμεων. Αλλά, μου φαίνεται, η κλεψύδρα η δική μου άδειασε πια και πρέπει να άδειασε και της δικής σας υπομονής η κλεψύδρα. Αύριο θα πούμε γι' αυτά.

Τώρα, αν θέλετε, κουβεντιάζουμε.

[...]

Μια στιγμή, αγαπητέ μου, ν' ανάψω ένα τσιγάρο και να τα πούμε αμέσως.

[...]

Δημήτρης Χατζής: Ορίστε, αγαπητέ μου.

Κοινό: [Δεν υπήρξε κανείς που να συνεχίσει τα έργα του Σολωμού ως τώρα;]

Δημήτρης Χατζής: Εάν δεν απατώμαι, το είπα ότι από το Σολωμό βγαίνει μία ολόκληρη σχολή –σχολή λέμε μια συνέχεια– που την αποκαλούμε και στο σχολείο σου και στα

βιβλία μας «επτανησιακή σχολή» και ανάφερα και τα ονόματά τους.

Κοινό: [Ναι, εντάξει, αλλά θέλω να ρωτήσω κάτι άλλο.]

Δημήτρης Χατζής: [Ναι]

Κοινό: [Τα έργα του Σολωμού, αυτά που έμειναν μισά, όχι ολοκληρωμένα, αυτή η σχολή τα συνέχισε ή τα άφησε όπως ήταν;]

Δημήτρης Χατζής: Ε, πώς; Κανένας δεν τολμάει να συνεχίσει το... Τα ποιήματα δεν γίνονται από δύο ανθρώπους ποτέ. Δεν γίνονται. Τα ποιήματά του καθενός είναι αυτά που έγραψε. Τόσα έγραψε ο Σεφέρης, τόσα έγραψε ο Ελύτης, τόσα έγραψε ο Παλαμάς, που είπαμε. Δεν μπορούμε να γράψουμε και εμείς κι άλλα και να πούμε τα έγραψε ο Παλαμάς αυτά. Δεν είναι έτσι;

Μου φαίνεται...

Κοινό: [...]

Δημήτρης Χατζής: Πώς; Δεν επιτρέπονται αυτά τα πράγματα. Πώς θα γίνει; Τότε κάνουμε ένα... μία απάτη ή κάνουμε δεν ξέρω τι. Τα ποιήματα δεν μπορεί να γραφτούν από ένα σύλλογο ή να κάτσουμε όλοι εδώ να τα γράψουμε. Πώς; ... Τι τάξη πας;

Κοινό: [Πρώτη γυμνασίου... μικρούλης.]

Δημήτρης Χατζής: Καλώς. Εντάξει... Εντάξει, εντάξει...

Κοινό: [Δεν ξέρω αν είμαι βιαστικός. Δηλαδή δεν ξέρω αν αυτό που θα ρωτούσα σήμερα για τον Καβάφη]

Δημήτρης Χατζής: Είστε βιαστικός. Διότι σήμερα, σήμερα ετελείωσα με μία ούτε καν αποτίμηση του δημοτικισμού, με μία περιγραφή, θα έλεγε κανένας, του δημοτικισμού.

Κοινό: [...]

Δημήτρης Χατζής: Βεβαίως, αλλά εγώ τη χαίρομαι. Αμέσως μετά το δημοτικισμό, αμέσως μετά το δημοτικισμό έρχεται η νεότερη εποχή, αλλά –ας προκαταλάβουμε το σεβαστό μας ακροατήριο– μέσα εις την οποία νεότερη εποχή ο Καβάφης είναι ο ογκόλιθος και ο ωροδείκτης. Αυτά προκαταβολικά. Αύριο τα λέμε.

[...]

Μήπως σας κούρασα και δε θα 'χουμε άλλες ερωτήσεις; Ορίστε παρακαλώ.

Κοινό: [Ο Κρυστάλλης δεν έπαιξε κανένα ρόλο]

Δημήτρης Χατζής: [Μάλιστα...]

Κοινό: [στο θέμα αυτό;]

Δημήτρης Χατζής: Μάλιστα. Πολύ ωραία ερώτηση και ευχαριστώ πάρα πολύ τον κύριο.

Η ανάγκη να περιλάβουμε όλο αυτό το υλικό μέσα σε τέσσερις ομιλίες, μας αναγκάζει να δίνουμε –πώς να πει κανένας– περιγράμματα πολύ χοντρά και να μη στεκόμαστε στις λεπτομέρειες. Τις λεπτομέρειες αυτές μπορούμε να τις καλύπτουμε με τις ερωτήσεις που υποβάλλονται.

Ο Κρυστάλλης είναι ένας γνησιότατος λυρικός θαυμάσιος ποιητής⁵². Ωστόσο, ο Κρυστάλλης έρχεται σε μία εποχή, όπου ο Παλαμάς και οι άλλοι που edιάβασα, έχουν ξεπεράσει το αγροτικό στάδιο, για να φέρει παρωχημένα, υστερόχρονα μία ποίηση βουκολική. Τιμούμε και αγαπάμε αυτή την ποίηση, αλλά η τοποθέτησή της μέσα στον καιρό της είναι σα να έρχεται πάρα πολύ καθυστερημένη.

Αν είχε ζήσει πενήντα χρόνια γρηγορότερα, θα είχε καλύψει αυτό το κενό των άδειων Φαναριωτών ποιητών με μία ελληνική αγροτική ζωή, με μία βουκολική διάθεση που είχε.

Κοινό: [Αν ζούσε πενήντα χρόνια αργότερα;]

Δημήτρης Χατζής: Αν ζούσε πενήντα χρόνια αργότερα, δεν θα έγραφε τέτοια ποιήματα. Δεν είναι έτσι; Δεν νομίζετε; Κανένας δε σαλαγάει τα πρόβατα σήμερα. Ούτε λέει κανένας «πάρε με απάνω στα βουνά, τι θα με φάει ο κάμπος». Όλοι στον κάμπο είμαστε. Ναι. Δηλαδή όσο μπορώ πιο επιγραμματικά: σπουδαίος, σπουδαίος, γνησιότατος, λυρικότατος ποιητής, όξω απ' τον καιρό του. Έτσι. Όξω απ' τον καιρό του.

Κοινό: [...]

Δημήτρης Χατζής: Σας ευχαριστώ.

Η ατομική τραγωδία αρχίζει στα τριάντα τρία. Αυτός βρίσκεται στην Κέρκυρα στα 1828. Είναι, όπως το είπα – όλα πρόχειρα, όλα βιαστικά – τα ευτυχισμένα χρόνια και της ζωής του και της δημιουργίας του. Στα χρόνια αυτά – δεν μπορούσα να... να, να... να επεκταθώ περισσότερο – στα χρόνια αυτά βλέπουμε σιγά-σιγά ο ίδιος να απομονώνεται. Ένα βασικό παράδειγμα είναι: Εκεί στην Κέρκυρα, εκτός από τον Κάλβο, που είπα και με τον οποίον, όπως είπα, δεν άλλαξαν μία καλημέρα, βρίσκεται ο Αθανάσιος Ψαλίδας, ο οποίος τον λατρεύει κυριολεκτικώς τον Σολωμό. Ο οποίος [Αθανάσιος Ψαλίδας] έχει γράψει ότι εδώ, προσέχετε Έλληνες, εδώ έχουμε μεγάλο ποιητή. Μην αστειεύεστε. Και δεν έχουμε καμία ένδειξη ότι ο Σολωμός συναντήθηκε μαζί του.

Άλλο παράδειγμα βασικότατο: Ο Ανδρέας Μουστοξύδης⁵³ είναι φίλος του όσο είναι στη Ζάκυνθο και η αλληλογραφία τους είναι συχνή. Σε αυτόν στέλνει τα ποιήματά του για να μεταφραστούν έξω και λοιπά. Ο Μουστοξύδης βρίσκεται πια στο Ναύπλιο, μαζί με τον Καποδίστρια, και είναι διευθυντής, όσο μπόρεσε αυτή η μεγάλη προσωπικότητα να οργανώσει κάπως την ελληνική παιδεία. Ο Σολωμός δεν έχουμε καμία ένδειξη ότι επικοινωνήσει μαζί του από τη στιγμή που ο Μουστοξύδης βρίσκεται στην Ελλάδα, βρίσκεται στην πρωτεύουσα του κράτους, δίπλα στον Κυβερνήτη. Με κανέναν άλλον απολύτως, μέσα εις την θαυμαστή έκδοση των γραμμάτων του Σολωμού που έχουμε, δεν έχουμε μισό γράμμα που να απευθύνεται σε κάποιον στην Ελλάδα. Και ο Γεννάδιος⁵⁴ είναι στο Ναύπλιο και άλλοι σπουδαίοι άνθρωποι είναι. Θα μπορούσε με κάποιον να αλληλογραφήσει. Ούτε με το Σπύρο Τρικούπη δεν επικοινωνεί πια! Αυτό σημαίνει – αυτό σημαίνει όχι μόνον μία ψυχική ερημία, που λέτε εσείς και για την οποία έχουμε θαυμάσιες εξηγήσεις και τις οποίες δεν παρέλειψα ούτε να αναφέρω ούτε απέρριψα. Αλλά εγώ επέμεινα εις το γεγονός ότι από κει – από κει, δηλαδή απέναντι από την Κέρκυρα, από κει και πέρα βλέπει μία ερημία με την οποία δεν ημπορεί να επικοινωνήσει. Αυτό είπα και αυτό ήθελα να τονίσω. Τα άλλα όσα λέτε, είναι αξιοθαύμαστα πράγματα, αξιοσέβαστα. Επειδή είστε καθηγήτρια, πρέπει να τα λέμε εις τα παιδιά. Τώρα τελευταία ο Βελουδής⁵⁵ [διακοπή της ηχογράφησης].

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Ομιλίες του Κώστα Κουλουφάκου και του Δημήτρη Χατζή στον Φιλοτεχνικό Όμιλο Τρίπολης στις αρχές του 1978. Βλ. Νίκος Γουλανδρής, «Νέα δελτία για τον Δημήτρη Χατζή», *Αντί* 745 (7/9/2001) 48-50. Οι δύο ομιλίες δημοσιεύτηκαν στο ίδιο περιοδικό: *Αντί* 759 (22/3/2002) 45-50 και *Αντί* 762 (3/5/2002) 45-52.

2. Νικόλαος Κουτούζης (1741-1813). Ζακύνθιος ιερωμένος, ζωγράφος και ποιητής. Αρχικά έγραψε λυρικά ποιήματα και στη συνέχεια σατιρική ποίηση. Αντώνιος Μαρτελάος (1754-1819). Ζακύνθιος δάσκαλος, εκκλησιαστικός ρήτορας και ποιητής. Έγραψε στίχους πατριωτικούς σε λαϊκή γλώσσα.

3. «Φαιδρός και παθητικός, αγαπάει τα γέλοια και τα μετεωρίσματα, καθώς έχει περισσά τα δάκρυα και θλίβεται από την ξένη δυστυχία πιο πολύ, παρ' όσον από τη δική του. Μίμος και τραγουνδιστής, εξέχει 'ς τα πειράγματα· η καντάδα είναι το στοιχείο του», Κωστής Παλαμάς, «Σολωμός, η ζωή και το έργο του», προλεγόμενα στην έκδοση: Διονύσιος Σολωμός, *Άπαντα τα ευρισκόμενα, μετά προλόγου περί του βίου και των έργων του ποιητού υπό Κωστή Παλαμά και μετά πέντε φωτοτυπιών κατά σχεδιογραφήματα Ν. Γύζη και Γ. Ιακωβίδου*, Τύποις Π. Δ. Σακελλαρίου, Εν Αθήναις 1901, ια' - ιβ'.

4. «Είχε παύσει να συγγράφει εις την ιταλική γλώσσα, εις την οποία, μόνον ως ξεφάντωση και για να κάμη χάρη των φίλων του, αυτοσχεδίαζε ακόμη με θαυμαστήν ετοιμότητα», Ι. Πολυλάς, «Προλεγόμενα», στο Διονύσιος Σολωμός, *Άπαντα*, Τόμος πρώτος, Ποιήματα, Επιμέλεια-Σημειώσεις Λίνου Πολίτη, Ίκαρος, Αθήνα 1986 (στο εξής= Πολίτης 1986), 17.

5. Νικολό Τομαζέο (Nicoló Tommaseo) (1802-1874). Ιταλός λόγιος. Το 1842 εξέδωσε έναν τόμο με ελληνικά δημοτικά τραγούδια, στου οποίου την εισαγωγή ευχαριστεί τον Σολωμό για το υλικό που του έστειλε. Μελέτησε το έργο του Σολωμού και μετέφρασε ελληνικά ποιήματα στα ιταλικά.

6. Βλ. Εμμ. Κ. Χατζηγιακουμής, *Νεοελληνικάί πηγαί του Σολωμού. Κρητική λογοτεχνία, δημώδη μεσαιωνικά κείμενα, δημοτική ποίησης*. Διατριβή επί διδακτορία. Εθνικόν και Καποδιστριακόν Πανεπιστήμιον Αθηνών, Φιλοσοφική Σχολή, Βιβλιοθήκη Σοφίας Ν. Σαρπτόλου, εν Αθήναις 1968, 124-145, όπου υπάρχει ανάλυση σχετικά με τη συλλογή δημοτικών τραγουδιών του Σολωμού.

7. «Και πραγματικώς η πρόοδος του εις τη γλώσσα φαίνεται απίστευτη, αν σκεφθῇ τινάς ότι τότε (τον Μάιον 1823) έγραψε, εις το διάστημα, ως λέγεται, ενός μηνός, τον Ύμνον εις την Ελευθερίαν.», Ι. Πολυλάς, «Προλεγόμενα», στο Πολίτης 1986, 19.

8. «...διότι, αν εξαιρέσεις τον “Ύμνον”, τον οποίον ο Σολωμός δεν ήθελε ν' ακούσῃ, κατά το μακρόν διάστημα του βίου του, καίτοι εντελώς αμερίμνον, τι άλλο παρήγαγε τέλειον, άρτιον, πλήρες;», Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, *Έργα*, Τόμος δεύτερος, Πεζά, Πρόλογος και σημειώματα Κώστα Καιροφύλα, Βιβλιοπωλείον Ιωάννου Σιδέρη, Εν Αθήναις [χ.χ.], 183.

9. «Για τις γλώσσες μπορεί να πει κανείς αυτό που λέει ο Μακιαβέλλης για όλους τους ανθρώπινους θεσμούς, πως δεν υπάρχει δηλαδή σωτηρία, όταν υπάρχει διαφθορά, παρά μόνο αν ξαναγυρίσουμε στις αρχές. Οι δάσκαλοι της Ελλάδας

γυρίζουν πολύ πίσω. αυτό δεν είναι ξαναγύρισμα στις αρχές. Χαίρομαι να παίρνονται για ξεκίνημα τα δημοτικά τραγούδια, θά 'θελα όμως, όποιος μεταχειρίζεται την κλέφτικη γλώσσα, να τη μεταχειρίζεται στην ουσία της και όχι στη μορφή της, με νοιώθεις; Κι όσο για την ποίηση, πρόσεξε καλά, Γιώργη μου, γιατί βέβαια καλό είναι να ρίχνει κανείς τις ρίζες του πάνω σ' αυτά τ' αχνάρια, δεν είναι όμως καλό να σταματά εκεί. πρέπει να υψώνεται κατακόρυφα. Δεν ξέρω αν φανέρωσα καλά τη σκέψη μου, έτσι βιαστικά που γράφω. Η κλέφτικη ποίηση είναι όμορφη και ενδιαφέρουσα καθώς μ' αυτήν παράστησαν ανεπιτήδευτα οι Κλέφτες τη ζωή τους, τις ιδέες και τα αισθήματά τους. Δεν έχει το ίδιο ενδιαφέρον στον δικό μας στόμα. το έθνος ζητά από μας το θησαυρό της δικής μας διάνοιας, της ατομικής ντυμένον εθνικά.» (Επιστολή προς Γεώργιον Τερτσέτη, 1 Ιουνίου 1833, στο Διονυσίου Σολωμού, Άπαντα. Τόμος Τρίτος. Αλληλογραφία. Επιμέλεια-Μετάφραση-Σημειώσεις Λίνου Πολίτη, Ίκαρος, Αθήνα 1991, 254).

10. «ΠΟΙΗΤΗΣ: Εκατάλαβα· θέλεις να ομιλήσουμε για τη γλώσσα· μήγαρις έχω άλλο στο νου μου πάρεξ ελευθερία και γλώσσα; Εκείνη άρχισε να πατή τα κεφάλια τα τούρκικα, τούτη θέλει πατήση ογλήγορα τα σοφολογιοτατίστικα, και έπειτα αγκαλιασμένες και οι δύο θέλει προχωρήσουν εις το δρόμο της δόξας, χωρίς ποτέ να γυρίσουν οπίσω, αν κανέναν Σοφολογιότατος κρώξη ή κανέναν Τούρκος βαβίξη· γιατί για με είναι όμοιοι και οι δύο», Διονύσιος Σολωμός, Άπαντα. Τόμος Δεύτερος, Πεζά και Ιταλικά, έκδοση-σημειώσεις Λίνου Πολίτη, Ίκαρος, Αθήνα 1986, 12.

11. Νεόφυτος Βάμβας (1776-1865). Οπαδός των γλωσσικών ιδεών του Κοραή και εισηγητής της απλής καθαρεύουσας.

12. «Και πραγματικά, στα πρώτα χρόνια, τα γράμματά του από την Κέρκυρα είναι γεμάτα από την χαρά της γόνιμης μοναξιάς, την οποία εδημιούργησε γύρω του: "είναι αλήθεια γλυκό μέσα στη γαλήνη του μικρού δωματιού κανείς να εκφράζει ό,τι η καρδιά του μέσα τού υπαγορεύει"· και άλλοτε γράφει πως περνά "ζωή ερημίτη"· κι ακόμη: "δεν ζη καλά κανείς παρά μόνος".» Κ. Θ. Δημαράς, Ιστορία της νεοελληνικής λογοτεχνίας. Από τι πρώτες ρίζες ως την εποχή μας, Εκδόσεις «Γνώση», Αθήνα 2000, 309.

13. «Πάρε και σύμπηξε δυνατά μίαν πνευματική δύναμη, και καταμέρισέ την εις τόσους χαρακτήρες, ανδρών και γυναικών, εις τους οποίους ν' ανταποκρίνονται εμπράκτως τα πάντα. Σκέψου καλά αν τούτο θα γένη ρωμαντικά, ή, αν είναι δυνατό, κλασσικά, ή εις είδος μιχτό, αλλά νόμιμο. Του δευτέρου είδους άκρο παράδειγμα είναι ο Όμηρος· του πρώτου ο Σέικσπηρ· του τρίτου, δεν γνωρίζω», Πολίτης 1986, 209.

14. «Από αυτήν την εποχήν, εις την οποίαν απομονώθηκε περισσότερο από την κοινωνία, εκαταγίνετο πάντα θερμότερα εις την τελειοποίηση των πονημάτων του και εις τη μελέτη της φιλοσοφίας, της οποίας ακολουθούσε την πρόοδο εις τα μεγάλα γερμανικά συγγράμματα, και εξόχως εις τα θεωρητικά του Σχίλλερ, ο οποίος άνοιξε νέον ορίζοντα της Ποιητικής. Ο Σολωμός τα εμελετούσε εις τες ιταλικές μετάφρασεις, όπου του έκαναν πρόθυμα οι φίλοι του, ως αγάπης ανταπόδοσιν των θησαυρών, τους οποίους αυτός άφθονα εχάριζε εις τον νου και εις την καρδιά όσων εντύχησαν να τον πλησιάσουν.», Ι.

Πολυλάς, «Προλεγόμενα», στο Πολίτης 1986, 30.

15. «... πολλές φορές, εις τη μέση της θαυμαστής ομιλίας του, εφαιnéτο ότι τον επλάκωνε ένας φοβερός στοχασμός, και ενώ είχε ακόμη όλα τα φαινόμενα της υγείας, συχνά έλεγε προς τους φίλους του: γλήγορα θα σας αφήσω. Όθεν δεν εδυνήθηκε να αποτελειώση όλα τα ποιήματά του, και δεν έφθασε (απ' όσο γνωρίζω) παρά να σχεδιάση, και εν μέρει να στιχουργήση, ένα, το οποίο του έμπνευσε η Επανάσταση της Ηπείρου και ο Ανατολικός Πόλεμος, καθόσον η δυτική Χριστιανοσύνη υποστήριζε τον βάρβαρον τύραννο της Ελληνικής φυλής», Ι. Πολυλάς, «Προλεγόμενα», στο Πολίτης 1986, 40.

16. Για την ομιλία «τον περασμένο χρόνο» βλ. σημ. 1. Για την ομιλία στη Θεσσαλονίκη στις αρχές του 1979, βλ. Δημήτρη Χατζής, «Ο θρυμματισμός στο έργο του Σολωμού», Αντί 297 (16/8/1985) 44-46.

17. Αθανάσιος Ψαλίδας (1764-1829). Οπαδός της λαϊκής γλώσσας. Σχολάρχης στα Γιάννινα. Μετά το 1821 κατέφυγε στην Κέρκυρα.

18. «Επρέσβευε δε [ο Αθανάσιος Ψαλίδας] ότι μόνον δια της γλωσσικής και εκπαιδευτικής αναμορφώσεως είναι δυνατόν να συγχρονισθή και να προσδεύση το γένος και προς τούτο ευρίσκετο εις διαρκή επικοινωνίαν μετά των Ελλήνων πολιτικών, του Τρικούπη, του Μαυροκορδάτου κ.ά., εισηγούμενος τας αναμορφωτικές απόψεις του», Γ. Μ. Βαλέτας, «Αθανάσιος Ψαλίδας», Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία, τόμος 24, έκδοσις δευτέρα, ενημερωμένη δια συμπληρωμάτων, Εκδοτικός Οργανισμός «Φοίνιξ», Αθήνα χ.χ., 806-807.

19. Ανδρέας Κάλβος (Ζάκυνθος 1792-Αγγλία 1869).

20. Βλ. Πολίτης 1986, 238. Όλα τα ποιήματα που απαγγέλλονται από τον Δημήτρη Χατζή παρατίθενται όπως βρίσκονται στις εκδόσεις που δηλώνονται στις σημειώσεις.

21. Βλ. Πολίτης 1986, 243.

22. Ο Ιάκωβος Πολυλάς (1826-1896), κριτικός του 19ου αιώνα, φίλος του Σολωμού, επιμελήθηκε την πρώτη έκδοση των Ευρισκομένων του Δ. Σολωμού, δύο χρόνια μετά το θάνατο του ποιητή (1859). Ο Γεώργιος Τερτσέτης (1800-1874), Ζακύνθιος, νομικός και δικαστής, διετέλεσε βιβλιοθηκάριος και αρχειοφύλακας της Βουλής των Ελλήνων. Ο Γεράσιμος Μαρκοράς (1826-1911), ποιητής, θεωρείται ένας από τους σημαντικότερους μετασολωμικούς ποιητές. Ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης (1824-1879), ποιητής, επηρεάστηκε κυρίως από το δημοτικό τραγούδι και το γαλλικό ρομαντισμό. Όλοι τους είναι εκπρόσωποι της λεγόμενης «επτανησιακής σχολής».

23. Διάβαζε: 1880.

24. Παναγιώτης Σούτσος (1806-1868), ποιητής και πεζογράφος. Το 1831 εκδίδει ένα τόμο ποιημάτων με τίτλο Ποιήσεις, στον οποίο συμπεριλαμβάνεται «Ο Οδοιπόρος» με τον χαρακτηρισμό «δραματικόν ποίημα». Για το ποίημα βλ. Λίνος Πολίτης, Ποιητική ανθολογία, βιβλίο τέταρτο, Οι Φαναριώτες και η Αθηναϊκή Σχολή, Δεύτερη έκδοση αναθεωρημένη, εκδόσεις «Δωδώνη», χ.χ. [στο εξής= Ποιητική ανθολογία], 75.

25. Διάβαζε: Αλέξανδρος Σούτσος, (1803-1863), ποιητής, αδελφός του Παναγιώτη. Για το εδώ απαγγελλόμενο ποίημα, «Αι ποιητικά μου εμπνεύσεις», βλ. Ποιητική ανθολογία, 90.

26. Αλέξανδρος Σούτσος, «Η Τουρκομάχος Ελλάς», *Ποιητική ανθολογία*, 99.

26. Αλέξανδρος Ρίζος Ραγκαβής (1809-1892). Πολυγرافότατος συγγραφέας ποιημάτων, θεατρικών έργων, διηγημάτων, μυθιστορημάτων, απομνημονευμάτων, γραμματολογικών και κριτικών έργων, λεξικών. Για το απαγγελλόμενο ποίημα, «Εκείνη», βλ. *Ποιητική ανθολογία*, 110.

28. Δημήτρης Παπαρρηγόπουλος (1843-1873). Ποιητής της Αθηναϊκής Σχολής και γιος του γνωστού ιστορικού Κωνσταντίνου Παπαρρηγόπουλου, που αναφέρει ο Χατζής. Για το απαγγελλόμενο απόσπασμα του ποιήματος «Εις παιδίον», βλ. *Ποιητική ανθολογία*, 158.

29. Αχιλλέας Παράσχος (1838-1895). Ποιητής της Αθηναϊκής Σχολής. Για το απαγγελλόμενο ποίημα, «Εις την νεότητα», βλ. *Ποιητική ανθολογία*, 166-167.

30. Πρβλ. τον τίτλο του πέμπτου μέρους της *Ιστορίας της νεοελληνικής λογοτεχνίας* του Κ. Θ. Δημαρά, «Τελική σύνθεση του λόγου – η κάμψη».

31. Τα απομνημονεύματα του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη (1770-1843) *Διήγησις συμβάντων της ελληνικής φυλής*, άρχισαν να τυπώνονται το 1846 και ολοκληρώθηκαν το 1851, υπαγορεύθηκαν στον Γεώργιο Τερτσέτη, ο οποίος είχε την επιμέλεια της πρώτης έκδοσής τους.

32. Πρόκειται για τη γνωστή έκδοση του Ι. Βλαχογιάννη, *Αρχείον Στρατηγού Ιωάννου Μακρυγιάννη, τόμος Α' (περιέχων τα ιστορικά έγγραφα) και τόμος Β' (περιέχων τα απομνημονεύματα)*. Εν Αθήναις εκ του Τυπογραφείου του Σ. Κ. Βλαστού, 1907.

33. Γεώργιος Βιζυηνός (1849-1896). Αριστομένης Προβελέγγιος (1850-1936). Ποιητής και συγγραφέας θεατρικών έργων. Παύλος Καλλιγιάς (1814-1896). Ιστορικός συγγραφέας, καθηγητής του Πανεπιστημίου, βουλευτής και υπουργός. Δημήτριος Βικέλας (1835-1908). Έμπορος, συγγραφέας και μεταφραστής.

34. Δημοσθένης Βαλαβάνης (1829-1854). Ποιητής της Αθηναϊκής Σχολής, με καταγωγή από την Καρύταινα της Πελοποννήσου.

35. Νίκος Καμπάς (1857-1932). Ποιητής της Νέας Αθηναϊκής Σχολής. Γεώργιος Δροσίνης (1859-1951). Ποιητής και πεζογράφος της Νέας Αθηναϊκής Σχολής.

36. Ο Γιάννης Ψυχάρης (1854-1929).

37. Αλέξανδρος Πάλλης (1851-1935). Οι μεταφράσεις του, στα 1901, των Ευαγγελίων και της Ιλιάδας στη δημοτική προκάλεσαν πολλές αντιδράσεις. Αργύρης Εφταλιώτης (1849-1923). Ακολουθώντας το παράδειγμα του Πάλλη, μεταφράζει στη δημοτική, στα 1914, την Οδύσσεια.

38. Κωστής Παλαμάς (1859-1943).

39. Οι Ιωάννης Γρυπάρης (1872-1942), Παύλος Νιρβάνας (1866-1937), Κωνσταντίνος Χατζόπουλος (1868-1920), Μιλτιάδης Μαλακάσης (1869-1943), Λάμπρος Πορφύρας (1879-1932), Ζαχαρίας Παπαντωνίου (1877-1940), ανήκουν όλοι στη λογοτεχνική γενιά του 1880, τη Νέα Αθηναϊκή Σχολή.

40. Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης (1851-1911), Αλέξανδρος Μωραϊτίδης (1850-1929), Σπήλιος Πασαγιάννης (1874-1909), Χρίστος Χριστοβασίλης (1862-1937), Γιάννης Βλαχογιάννης

(1867-1945), Ανδρέας Καρκαβίτσας (1866-1922), Κωνσταντίνος Θεοτόκης (1872-1923), λογοτέχνες της Νέας Αθηναϊκής Σχολής, που στο πεζογραφικό τους έργο στράφηκαν προς την ηθογραφία.

41. Βλ. *Ποιητική ανθολογία*, Βιβλίο έκτο, *Ο Παλαμάς και οι σύγχρονοί του*, 51-52.

42. *Ποιητική ανθολογία*, ό.π., σημ. 41, 64.

43. *Ποιητική ανθολογία*, ό.π., σημ. 41, 72.

44. Για τη σχέση του Δημήτρη Χατζή με το ποίημα βλ. και την επιστολή του στην Κλειώ Μποσταντζόγλου, στις 26/12/1946: «Νά, λοιπόν, που ο θεός των πατέρων μου, παίζοντας μαζί μου κάθε λογής παιγνίδια, με καταξίωσε νάχω τώρα κι' ένα δεύτερο γράμμα δικό σου. Τα κρατώ και τα δυο – "μιας φλόγας τον καπνό κι' ενού καπνού τον ίσκιο" – λέει κάπου ο Παλαμάς», στο Νίκος Γουλανδρής, *491 δελτία (1930-1975) για τον Δημήτρη Χατζή. Από τα Αρχεία Σύγχρονης Κοινωνικής Ιστορίας, την Εθνική Βιβλιοθήκη Széchenyi της Ουγγαρίας, δημόσιες και ιδιωτικές πηγές*, Μαύρη Λίστα, Αθήνα 2001, 49-50.

45. *Ποιητική ανθολογία*, ό.π., σημ. 41, 93. Πρόκειται για το ποίημα «Κάποτε Κάπου» από τη συλλογή *Τα παθητικά κρυφομυλήματα*.

46. Πρόκειται για το «Ωρα θλίψεως», βλ. *Ποιητική ανθολογία*, ό.π., σημ. 41, 129-130.

47. Πρβλ. το ποίημα του Δημήτρη Χατζή, «Βράδι στη μικρή πόλη», τους εξής στίχους:

(*Στίχοι*

«για κάποια μάτια που ψιλοψιχαλίζουν»,
κάτι άλλα βιβλία, μια υδρόγειος σφαίρα
που δε σημειώνει πουθενά τη μικρή τούτη πόλη
και μια στοίβα τετράδια για να γράψουμε καινούργια
τραγούδια

που δε θα διαβάσει κανένας).

Βλ. Ν. Γ., «Τρία ανέκδοτα ποιήματα του Δημήτρη Χατζή», *Αντί* 472 (09/08/1991) 36.

48. «Θλίψη», βλ. *Ποιητική ανθολογία*, ό.π., σημ. 41, 140-141.

49. *Ποιητική ανθολογία*, ό.π., σημ. 41, 166.

50. Νικόλαος Πολίτης (1852-1921).

51. Γεώργιος Χατζιδάκις (1848-1941).

52. Κώστας Κρυστάλλης (1868-1894). Ποιητής της Νέας Αθηναϊκής Σχολής.

53. Ανδρέας Μουστοξύδης (1785-1860). Λόγιος.

54. Γεώργιος Γεννάδιος (1786-1854). Λόγιος, με έργο διδακτικό.

55. Γεώργιος Βελουδής (1935). Φιλόλογος.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΑΣ

Ζητήματα Σχεδιασμού
Εμπειρικών Ερευνών

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ ΜΕΘΟΔΩΝ ΤΗΣ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΝΕΦΕΛΗ

Το αόρατο νήμα του Νίκου Λάζαρη (εκδ. Παρουσία, 2002): «Κοιτάξτε αυτούς τους ανθρώπους. Ό,τι βλέπετε δεν είναι ο εαυτός τους, είναι η σκιά, το περίγραμμά τους. Η εικόνα τους –ή τουλάχιστον η ισχυρή εντύπωση που δημιούργησαν κάποτε γι' αυτή– έχει τόσο φθαρεί από την πολλή τριβή στην κόχη του κόσμου, ώστε τώρα έμειναν μόνο τα ίχνη της. Και αυτά είναι τόσο αδύναμα, που νομίζω πως με το πρώτο φύσημα του ανέμου θα χαθούν. Δοκιμάστε να το κάνετε. Είναι εύκολο. Φυσήξτε!».

Υπάρχουν λοιπόν θεραπευτικές ιδιότητες του γέλιου; Και μόνο μ' αυτή τη σκέψη χάνω την αυθόρμητη διάθεσή μου να γελάσω! Οστόσο, οι ειδικοί επιμένουν. Μαθαίνω να γελώ, μαθαίνω να αυτοθεραπεύομαι δια του γέλωτος. Ας γελάσω λοιπόν με τις τεχνικές που περιγράφει ο **Αλέξανδρος Λουπασάκης**, στο βιβλίο του *Γέλιο, η καλύτερη θεραπεία* (εκδ. Κέδρος, 2002). Κι αν θυμώσει ο συγγραφέας με τα αστεία μου, θα πει πως έχασε κι αυτός το χιούμορ του, που τόσο έχουμε ανάγκη όλοι για να συνεχίσουμε να χαμογελάμε... (Μεταξύ μας, το βιβλίο αυτό, στους καιρούς μας, έχει γίνει άκρως απαραίτητο).

Φαντάζομαι πως όλοι κάποτε ξαφνιαστήκαμε βλέποντας το ακινητοποιημένο πρόσωπό μας σε μια πρώτη φωτογραφία: ένα συναίσθημα που ίσως με τον καιρό ξεχάσαμε. Ο εξαιρετος πεζογράφος **Χριστόφορος Μηλιώνης** κατορθώνει μέσα στις λίγες σελίδες του διηγήματός του *Η φωτογένεια* (εκδ.

ΚΡΙΤΙΚΗ Βιβλίου

Η μη κατακαιομένη Αριστερά

Λευτέρης Μαυροειδής,
Αγωνιστές - Η ελληνική Αριστερά χθες,
σήμερα, αύριο,
εκδόσεις Παρασκήνιο, Άγγελος Σιδεράτος,
Αθήνα 2002, σελ. 340.

Ως συνομιλητής, ο Λευτέρης Μαυροειδής έχει το χάρισμα του *αφηγείσθαι*. Και ως συγγραφέας (και δημοσιογράφος) την ικανότητα του *συνθέτειν*. Η σύνθεση, όταν αναφέρεται στην αριστερά, δεν είναι εύκολη. Πρώτον, γιατί η ιστορία της είναι πολυκύμαντη. Άλλη, λόγου χάρη, είναι η αριστερά του μεσοπολέμου, άλλη η αριστερά του «υπαρκτού» και του ψυχρού πολέμου (ή του εμφυλίου πολέμου, στην περίπτωση τη δική μας) και, φυσικά, άλλη η σημερινή αριστερά, όπως την βιώνουμε *«μετά»* – μετά την κατάρρευση των τειχών.

Αλλά, μαζί με την αριστερά, διαφέρουν και οι άνθρωποι της, ακόμα και όταν, κατά σύμπτωση, ανήκουν στην ανανεωτική, ριζοσπαστική (ή αναπεπταμένη) αριστερά. Ο Τ. Αντόρνο μπορεί να συμβουλεύει πως η μόνη φιλοσοφία (διάβαζε η μόνη πολιτική) που μπορεί ν' ασκήσουμε απέναντι στην απελπισία, είναι η απόπειρα να σκεφτόμαστε όλα τα πράγματα, όπως θα παρουσίαζαν τον εαυτό τους από τη σκοπιά της λύτρωσης, από τη σκοπιά, δηλαδή, της καταξίωσης της ανθρωπίνης ζωής. Αλλά και εδώ ακόμα, οι εκτιμήσεις μπορεί να διαφέρουν: Η ιστορία –σου λένε– «μπορεί να είναι δουλεία, μπορεί να είναι ελευθερία».

Στο προηγούμενο βιβλίο του Λευτέρη Μαυροειδή (*Οι δυο όψεις της Ιστορίας - Προσκήνιο και Παρασκήνιο στο κομμουνιστικό κίνημα*, εκδ. Καστανιώτη, 1999), οι συνεντευξιαζόμενοι ήταν πέντε: ο αειθαλής σύντροφός μας **Βασίλης Νεφελούδης** (που, σε ηλικία 97 ετών, κρατά τη νηφαλιότητά του) και οι **Λευτέρης Βουτσάς, Λεωνίδας Τζεφρόνης, Λεωνίδας Κύρκος** και **Γρηγόρης**

Φαράκος. Πέντε, όμως, είναι οι συνεντευξιαζόμενοι και στο νέο βιβλίο του ίδιου συγγραφέα: Ο **Μανώλης Γλέζος** («οικουμενικός εκπρόσωπος του κινήματος της αριστεράς»), ο **Τάκης Μπενάς**, ο **Κώστας Φιλίνης**, η **Φώφη Λαζάρου** και ο (νεότερος όλων) **Βασίλης Σακελλαρίου**, προερχόμενος από το τροτσκιστικό κίνημα.

Θα πείτε, ίσως, ότι πέντε συνεντεύξεις είναι απλώς πέντε συνεντεύξεις. Και ότι, με βάση κάποιες τρέχουσες «πρακτικές», κύριο μέλημα του συγγραφέα είναι να στριμώξει ή να παγιδεύσει τον συνεντευξιαζόμενο, για να του αποσπάσει πράγματα που, ενδεχομένως, δεν ήθελε να καταθέσει... Ε, λοιπόν, όχι! Στο βιβλίο του Λευτέρη Μαυροειδή τα πράγματα διαφέρουν: Γιατί η κουλτούρα των διαλεγόμενων διαφέρει. Αλλά και γιατί, στο κουβεντολόι αυτό, κανείς δεν επιχειρεί να παγιδεύσει τον άλλο. Οι «πέντε», άλλωστε, είναι έτοιμοι να καταθέσουν τις εμπειρίες τους, όσο τραυματικές και αν είναι. Όσο για τον ίδιο τον συγγραφέα, η δουλειά του ήταν εξαιρετικά λεπτή: Πώς να δώσει –μέσα από τις καταθέσεις των συνομιλητών του– άγνωστες πτυχές από την ιστορία της αριστεράς, ανακυκλώνοντας μνήμες προσωπικής ή συλλογικής συντριβής.

Στους *Αγωνιστές*, οι άγνωστες πτυχές από την ιστορία του ελληνικού αριστερού κινήματος σε συνθλίβουν. Πολλές φορές θα αναρωτηθείς: *Μα είναι δυνατόν; Είναι δυνατόν η εκλογή του γραμματέα του ΚΚΕ να είναι κάτι σαν το: Alla una, alle due, alle tre;* Και όμως, ο Μανώλης Γλέζος είναι σαφής: Με την έξοδό του από το Παρθέني (κρατούσης ακόμα της δικτατορίας), ο πρέσβης της ΕΣΣΔ του προτείνει ν' αναλάβει τη θέση του γραμματέα του ΚΚΕ. Τον βεβαιώνει, μάλιστα, ότι μπορεί να φροντίσει για τα περαιτέρω, κ.λπ. Ο Γλέζος αποποιείται την προσφορά. Ο πρέσβης επαναλαμβάνει την πρότασή του, απευθυνόμενος τη φορά αυτή, στον Ηλία Ηλιού και, στη συνέχεια, στον Μίκη Θεοδωράκη. Και επειδή και οι τρεις αρνού-

νται, η πρόταση-προσφορά πέφτει στον Χα-
ρίλαο Φλωράκη.

Αλλά και πώς να κατανοήσεις ένα άλλο
συμβάν, απ' όσα αφηγείται, λόγου χάρη, η
Φώφη Λαζάρου. Το 1954 (πέντε χρόνια,
δηλαδή, μετά το τέλος του εμφυλίου πολέ-
μου) η ΕΔΑ είναι ένα νόμιμο, κοινοβουλευ-
τικό κόμμα, με αρκετές, μάλιστα, επιτυχίες.
Πλην η εξόριστη ηγεσία του ΚΚΕ (στο
Βουκουρέστι) αποφάσισε να στείλει στην
Αθήνα, για παράνομη δουλειά, την Πασχα-
λιά, μια κοπέλα από ένα μικρό χωριό του
Έβρου. Η Πασχαλιά ήταν μια γενναία κο-
πέλα, είχε ανδραγαθήσει, μάλιστα, στον
Δημοκρατικό Στρατό. Μόνο που δεν ήξερε
ούτε τους δρόμους, ούτε την ατμόσφαιρα,
ούτε τον κόσμο της Αθήνας. «Ήταν σαν το
ψάρι έξω από το νερό»... Αλλά, τότε –θα
αναρωτηθείτε– γιατί το Πολιτικό Γραφείο
του εξόριστου ΚΚΕ έστειλε την Πασχαλιά
στην Αθήνα; Απάντηση: Γιατί προτιμούσε

να στέλνει «δικούς του ανθρώπους», γιατί
«δεν εμπιστευόταν» τους αγωνιστές που
ζούσαν και εργάζονταν στην Αθήνα...

Οι Αγωνιστές είναι ένα συναρπαστικό βι-
βλίο, που σε καθηλώνει από τις πρώτες σε-
λίδες του και απαντά σε πλείστα όσα αγχώ-
δη ερωτήματα: Για τον εμφύλιο, για την
εξάρτηση του ΚΚΕ από το κόμμα-οδηγό
(το ΚΚΣΕ), για τη δικτατορία της 21ης
Απριλίου, αλλά και για τη διάσπαση του
ΚΚΕ, στα 1968. Είναι –εκτός των άλλων–
ένα βιβλίο μόχθου και ειλικρίνειας, μόχθου
και ποιότητας, που επιβεβαιώνει, μεταξύ
άλλων, το φρόνημα, την ευψυχία και, προ-
παντός, την ανιδιοτέλεια του κόσμου της
αριστεράς. Ποιος άθλιος επεχείρησε να
συνδέσει τη «δράση» της 17N με τα οράμα-
τα της καιομένης και μη κατακαιομένης ελ-
ληνικής αριστεράς;

Σοφιανός Χρυσοστομίδης

Ζωγραφική συγγραφή

Hariett Scott Chessman,
Η Λύντια Κασσάτ διαβάζει την πρωινή
εφημερίδα, Μυθιστόρημα,
Μετάφρ.: Παλμύρα Ισμουρίδου,
Άγρα, Αθήνα 2002, σελ. 240.

Πώς τα καταφέρνει η Άγρα, διερωτώμαι,
να κυκλοφορεί τόσους πολλούς τίτλους
τον χρόνο και να διατηρεί την εκδοτική
της ποιότητα σε μια εποχή που μαζικό βι-
βλίο σημαίνει συλλήβδην ακαλαίσθητο βι-
βλίο;

Την απάντηση που είναι δύο λέξεις τη
γνωρίζω και τη γνωρίζετε: Σταύρος Πετσό-
πουλος. Το τελευταίο βιβλίο που απήλαυσα
απ' τα χέρια του είναι το μυθιστόρημα της
Chessman, το οποίο μπερδεύει γλυκά την
ιστορία της τέχνης, τη μυθοπλασία, την
πραγματικότητα και τη λογοτεχνική κατα-
σκευή. Παρ' ότι η συγγραφέας διδάσκει
τεχνική της συγγραφής στο Γέηλ, το κείμε-
νό της δεν αποπνέει ακαδημαϊσμό αλλά εν-
συνείδητη αθωότητα. Απ' την άλλη πλευρά,
ο όγκος των διαλογικών μερών του ανα-
σταίνει θεατρικά και άκρως πειστικά ιστο-
ρικά πρόσωπα όπως είναι ο ζωγράφος
Degas, η ιμπρεσιονίστρια μαθήτριά του
Μαίρη Κασσάτ αλλά και η αδελφή της τε-
λευταίας Λύντια, πρωταγωνίστρια πολλών
συνθέσεών της, μερικές εκ των οποίων
αναπαράγονται έξοχα στην έκδοση της
Άγρας. Πρέπει εδώ να πούμε ότι η Λύντια

Κασσάτ πέθανε νεότατη στο Παρίσι το
1882, χτυπημένη από τη νόσο του Μπράιτ,
και η Μαίρη σε βαθύ γήρας το 1926. Μοι-
ραία άρα το μυθιστόρημα αυτό, πέραν της
γοητευτικής ανάπλασης του Παρισιού κατά
την Belle Époque, συνιστά κι ένα αντίστρο-
φο σχόλιο στο *Πορτρέτο του Ντόριαν*
Γκραίη, καθώς και μια τρυφερή ελεγεία
στη ζωή και τον θάνατο. Η συγγραφέας
επιμένει στις στιγμές, φωτίζει «ιμπρεσιονι-
στικά» τις λεπτομέρειές τους, φιλοτεχνεί
«νεκρές φύσεις» των απλών πραγμάτων
και προσωπογραφεί τους ήρωές της χωρίς
αδρά περιγράμματα, διάφανους και αέρι-
νους σαν τους πίνακες του Monet, όπου η
ατμοσφαιρικότητα καθίσταται το θέμα.
Ενδιαφέρουσα λεπτομέρεια: το κείμενο
ξεκινά από έναν συγκεκριμένο πίνακα, το
έργο δηλαδή που δίνει και τον τίτλο στο βι-
βλίο και αποδίδεται στο εξώφυλλό του.
Πρόκειται για τη Λύντια που διαβάζει μιαν
εφημερίδα και την αδελφή της που την πα-
ραμονεύει ζωγραφίζοντάς την. Ο πίνακας
ποτίζεται απ' την αγάπη των δυο τους, από
την ευλογία της στιγμής, απ' τη μοναδικό-
τητα της νεότητάς τους. Κι όλα αυτά είναι
ζωή κι όχι ξερή φιλολογία. Μπορούν οι
ζωγραφίες να είναι κείμενα; Μπορούν τα
κείμενα να ζωγραφίζουν εικόνες; Τι άλλο
είναι η τέχνη παρά η ίδια μας η ζωή στην
ιδανική της διάσταση;

Μάνος Στεφανίδης

Μεταίχμιο, 2002) να μας
δώσει μια μοναδική
καταγραφή του άγχους
του συγγραφέα, όταν
υποχρεώνεται να
υποστηρίξει το έργο του
έξω απ' τις σελίδες του
βιβλίου του· η
φωτογραφία του που τον
απεικονίζει στο
φωτογραφικό χαρτί
έρχεται να υποκαταστήσει
το συγγραφικό του
πρόσωπο. Η φωτογένεια
λοιπόν, και η έλλειψή της
–πραγματική ή ψευδής–,
διαμορφώνει μιαν
«εικόνα» έξω από μας,
που όμως επιβάλλεται
πάνω μας.

Χωρίς αμφιβολία το θέμα
έχει ενδιαφέρον:

Μεταμοντερνισμός και
λογοτεχνία (εκδ. Πόλις,
2002). Ο Νάσος Βαγενάς
συγκεντρώνει σ' αυτό το
μικρό τόμο τρία κείμενά
του δημοσιευμένα με
διαφορετική αφορμή το
καθένα, όπως ο ίδιος μάς
λέει στον πρόλογό του,
που έχουν ωστόσο κοινό
άξονα. Οι αφορμές που
ανέδειξαν αυτές τις
απόψεις εμφανίζονται με
έμμεσο τρόπο μέσα από
την ανάπτυξη των
επιχειρημάτων του
συγγραφέα. Ο Βαγενάς
είναι σαφώς αντίθετος με
τον μεταμοντερνισμό· τα
κείμενά του είναι επόμενο
να είναι κείμενα
πολεμικής. Ωστόσο
κατορθώνει να
συγκρατηθεί στα στοιχεία
εκείνα που αναδεικνύουν
τις αντιφάσεις του
μεταμοντερνισμού και να
αναδείξει τις αδύναμες
πλευρές του. Ο αντίλογος
θα πρέπει κι αυτός κάποια
στιγμή να ακουστεί...

Ωραία και δύσκολα τα
διηγήματα της **Εύας**
Καραϊτίδη: Για μία μόνο
νύχτα Αθηναία (εκδ.
Αλεξάνδρεια, 2002) –
ωραία, καθώς η
ευρηματική αφήγηση
μετατρέπει τα παράδοξα
σε καθημερινά και
εξοικειώνει τον

αναγνώστη με πρόσωπα ανοίκεια· και δύσκολα, καθώς κάτω από την επιφάνεια της εύληπτης αφήγησής της υπάρχει και αναδύεται η σκοτεινή πλευρά του ενστίκτου, το ακατάληπτο πολλών δράσεων και αντιδράσεων όλων μας.

Αν ο σημερινός νέος αναγνώστης αδυνατεί συχνά να κατανοήσει ορισμένα από τα γεγονότα της ευρωπαϊκής πολιτικής πραγματικότητας, σιγουρα θα βοηθηθεί αν σκύψει με προσοχή στη μελέτη της πολιτικής ιστορίας της Ευρώπης από το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου έως τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Το προσιτό βιβλίο του **John W. Young, Η Ευρώπη του ψυχρού πλέμου, 1945-1991** (μετάφραση: Γιώργος Δεμερτζίδης, εκδ. Πατάκη, 2002) είναι ένα πρώτης τάξεως βοήθημα για μελέτη, καθώς προσφέρει πληροφορίες για τις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις αλλά και την εξωτερική πολιτική της Γαλλίας, της Δυτικής Γερμανίας, της Ιταλίας και της Σοβιετικής Ένωσης. Παράλληλα, πραγματεύεται σε ξεχωριστή ενότητα τα όσα συμβαίνουν την ίδια περίοδο στην Ελλάδα, την Ισπανία και την Πορτογαλία και δίνει αξιοπρόσεχτο βάρος στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης αλλά και στη Γιουγκοσλαβία. Δεν είναι μόνο τα πολιτικά γεγονότα που παρατίθενται αλλά δίδονται πληροφορίες και σχολιάζονται αναλυτικά οι πολιτικές δυνάμεις, οι κοινωνικές αντιλήψεις, οι οικονομικές πραγματικότητες.

ο χαρτοκόπτης

Ορώμενα

Θανάσης Ρεντζής,
Ορώμενα, Τιμή Στον Αριστοτέλη,
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο-
εκδόσεις Καστανιώτη:
56 εικόνες του Θ. Ρεντζή και ένθετο με
κείμενα των Α. Γιαννάκουλα, Μ. Κοπιδάκη
και Γ. Γιατρομανωλάκη (συλλεκτική
έκδοση, 620 αριθμημένα αντίτυπα).

Ο Ρεντζής μας αιφνιδίασε ευχάριστα και πάλι· όχι όμως με μια ταινία ή ένα θεωρητικό κείμενο αλλά μ' ένα βιβλίο-objet στο οποίο συνυπάρχουν λόγος και εικόνα και στο οποίο δεσπόζει ως μείζων προβληματισμός η σχέση της οπτικής εμπειρίας και της έννοιας, τα αεί ορώμενα και η μεταστοιχείωσή τους σε πνευματικά γεγονότα. Από την Αναγέννηση ως τον Hegel και από τον Cézanne ως τους μινιμαλιστές το πρόβλημα της εννοημάτωσης της εικόνας αλλά και των πολυπλόκαμων πηγών της καλλιτεχνικής δημιουργίας παραμένουν ανοιχτά, δοκίμως ερμηνεύσιμα μα και ανερμήνευτα συγχρόνως. Ο Ρεντζής ερωτοτροπεί με μια κλασικότητα εικόνα, συζευγνύει αλλότριες γλώσσες ώστε να προσεγγίσει τη διαχρονική μορφή του αριστοτελικού προσώπου και αξιοποιώντας την ψηφιακή τεχνολογία καταθέτει ένα γλωσσαλγικό οπτικό κείμενο «αγαγών ταναντία εις ταυτό». Το ερώτημα πάντως παραμένει ως προς την ουσία της απεικόνισης, η οποία είναι «εικόν και μνημόνευμα», «γραφή και φάντασμα καθαυτό». Ο Ρεντζής συνεργάστηκε για την επίτευξη αυτού του εκδοτικού «πολυθεάματος» με το εργαστήρι του Μεταπτυχιακού Τμήματος της ΑΣΚΤ στο οποίο διδάσκει και το τελικό αποτέλεσμα δικαιώνει και τον ίδιο και τους συνεργάτες του. Έχω ακούσει προσωπικά τον Ρεντζή να διδάσκει και έχω χαρεί και τον στοχασμό και την αβίαστη επικοινωνιακή του δυνατότητα. Και να σκεφθεί κανείς ότι ο Ρεντζής θεωρείται «δύσκολος» και ως προς την τέχνη του και ως προς τη θεωρητική του δραστηριότητα. Όπως κάποιοι θεωρούν «δύσκολο» τον λαμπρό Δήμο Θέο.

Τα ψηφιακά του φωτοκολάζ τώρα, συγκροτούν ένα οδοιπορικό στον χώρο και τον χρόνο, καθώς διατρέχουν τα ίχνη του Αριστοτέλη από τα Στάγειρα, στη Μίεζα και την Αθήνα. Η διάχυτη βούληση για διαχρονική συνέχεια ενός ελληνικού τρόπου είναι ορατή, και έως ένα σημείο νόμιμη, καθώς έχει ως οφάλιο λώρο παρελθόντος και παρόντος την

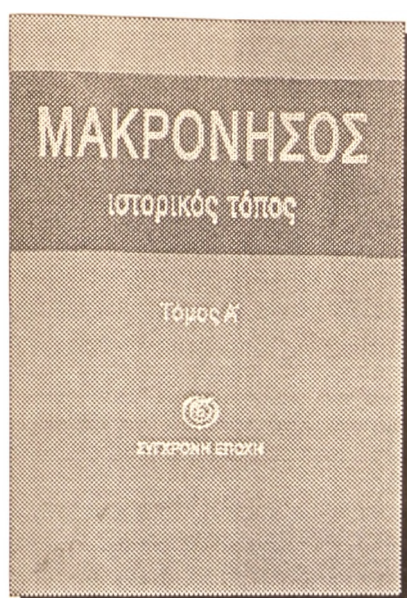
ενοποιό γλώσσα. Ο Ρεντζής και οι «τρεις σωματοφύλακες» του διεκδικούν έναν «ελληνικό» Αριστοτέλη παραμερίζοντας έτσι τις λατινικές και τις αραβικές εκδοχές του Σταγυρίτη. Όπλο τους προς αυτή την προσπάθεια στάθηκε η παραγνωρισμένη αισθητική άποψη του Αριστοτέλη και η σταθερή συνείδηση της μορφής που, ενώ δεσπόζει στα κείμενά του, αγνοήθηκε από τους μεσαιωνικούς αναλυτές του.

Πιο συγκεκριμένα ο Α. Γιαννάκουλας μελετά τον ορισμό της τραγωδίας από ψυχαναλυτική σκοπιά και επιμένει στην εξάρτηση του Freud από τον *Οιδίποδα Τύρανο*, καταλήγοντας πως «η ιστορία αποτελεί ένα σενάριο βαθμιαίου εξανθρωπισμού, μια υπερβολικά δύσκολη προσπάθεια του ανθρώπου να γίνει άνθρωπος...» (σελ. 10).

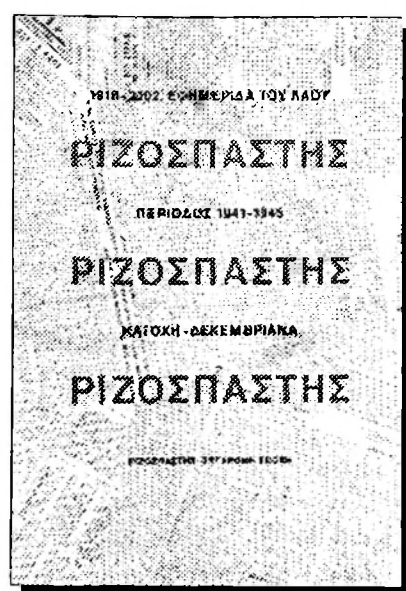
Ο Μ. Κοπιδάκης σχολιάζοντας έμμεσα το 50ο, 1 πρόβλημα του Αριστοτέλη (Δες σχετικά, *Μελαγχολία και Ιδιοφυΐα*, Εισαγωγή Jackie Pigeaud, μεταφρ. Αλθή Σιδέρη, εκδ. Αγρα 1998) συγκροτεί μια τριάδα μελαγχολικών ηρώων με τους Βελλεροφόντη, Ευριπίδη και Αριστοτέλη και μια εικοσάδα μελαγχολικών έργων αρχίζοντας από το Ζ της Ιλιάδας και τη Στήλη της Ηγησούς και καταλήγοντας στα *Kindertotenlieder* του Mahler. Το κείμενο, βαθύ και χαριτωμένο, δεν διστάζει κάπου να ορίσει το αγχολυτικό Prozac ως το «βιάγκρα της ψυχής»! Τέλος ο Γ. Γιατρομανωλάκης αναλύει την «εικόνων μνήμην και ανάμνησιν» θυμίζοντας πως «το εν πίνακι γεγραμμένον ζών και ζών εστί και εικόν» και πως στον τόπο αυτό υπήρξαμε ανέκαθεν και παγανιστές και γι' αυτό εικονολάτρες και πως σήμερα που οι πάντες συνωμοτούν ώστε ν' απογυμνωθεί η εικόνα της σημασίας της και να καταστεί το πρώτιστο προς κατανάλωση προϊόν, οφείλουμε καλλιτέχνες και θεωρητικοί ν' αποδώσουμε στα Ορώμενα τις οφειλές τους και να καταστήσουμε πάλι την εικόνα παιδεία...

ΥΓ. Υπενθυμίζουμε ότι ο Αριστοτέλης και η *Ποιητική* παρερμηνεύθηκαν πολλαπλώς. Η επισήμανση των λαθών οφείλεται στον Lessing, συγγραφέα του *Λαοκόοντα* και πρώιμο Διαφωτιστή-δάσκαλο του Goethe, ενώ η πηγή των μεταφραστικών σφαλμάτων εντοπίζεται στη Ρώμη του 16ου αιώνα. (Δες περισσότερα στο: Δήμος Θέου, *Το Αισθητικό και το Ιερό*, Αιγόκερως 1988, σελ. 121.)

Μάνος Στεφανίδης

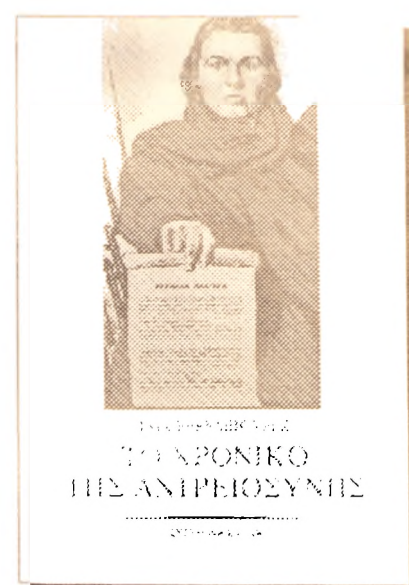
ΜΑΚΡΟΝΗΣΟΣ
ιστορικός τόπος
Τόμος Α'

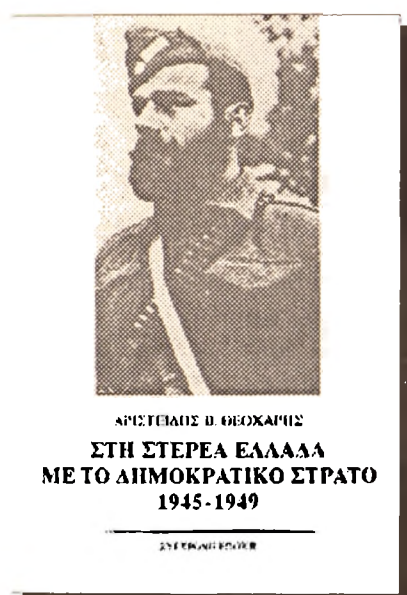
ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ
Περίοδος 1941-1945
Κατοχή-Λεζερβουανά

Το ΚΚΕ.
ΕΠΙΣΗΜΑ ΚΕΙΜΕΝΑ
Τόμος 9ος (1961-1967)

Πία Εργνητοργκ
Το χρονικό
της αντρείουσνης

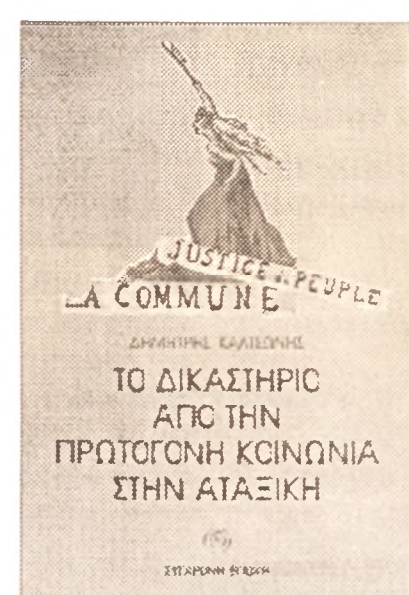
Α. Β. Θεοχάρης
Στη Στερεά Ελλάδα με το
Δημοκρατικό Στρατό, 1945-1949

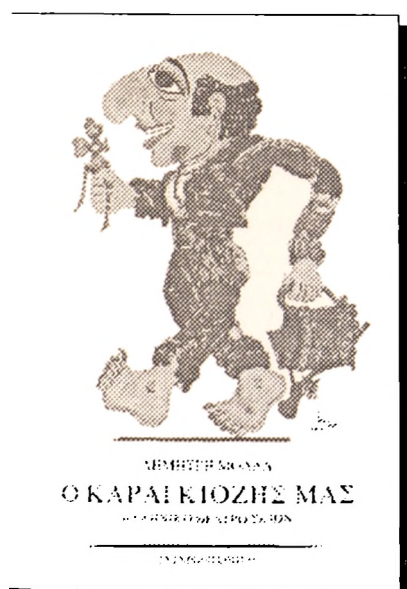
Θ. Δ. Πολιτόπουλος
Το τελευταίο σιολητήριΟ
Σελίδες του αγώνα

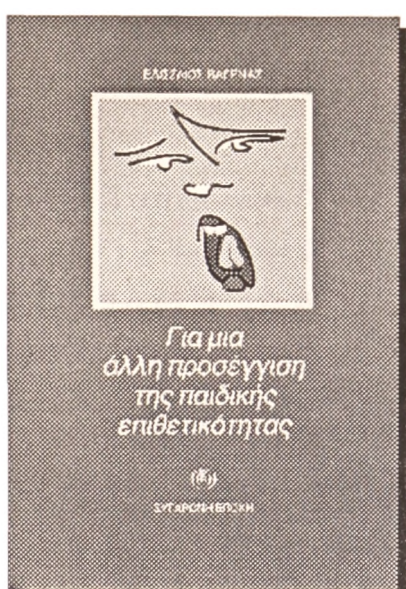
Δ. Παπαβασιλείου
Στα εργαστήρια
κατασκευής πολέμων

Δ. Καϊτόωνης
Το δικαστήριΟ από την πρωτόγονη
κοινωνία στην αταξική

Δ. Μόλλα
Ο Καραγκιόζης μας
ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ

Ε. Βαγενίς
Για μια άλλη προσέγγιση
της παιδικής επιθετικότητας

Κ. Θεοχάρους
Αυγούστα Θεοδώρα
Ιστορικό μυθιστόρημα

Τ. Ζόμπολας
«Εξ οικείου σφάλματος»

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

Σόλωνος 130, 106 81 Αθήνα, Τηλ.: 2103820835, 2103823649, Fax: 2103813354. <http://www.sep.gr>, e-mail: info@sep.gr

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: Μαυροζορδάτου 3, Τηλ.: 2103829835, 2103808132, Fax: 2103829814

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ: 1. Αθήνα, Μαυροζορδάτου 3, Τηλ.: 2103829835, 2103808132. 2. Θεσσαλονίκη, Μπαζατσίου 3 & Εργατία 65, Τηλ.: 2310283810. 3. Γιάννενα, 28ης Οκτωβρίου 19, Τηλ.: 2651038090.

Νέες κυκλοφορίες

Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Από τη Βάρκιζα
στο Γράμμο

Φεβρουάριος 1945-
Αύγουστος 1949

Επιμέλεια:
Η. ΝΙΚΟΛΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Α. ΡΗΓΟΣ
Γ. ΨΑΛΛΙΔΑΣ

17 μελέτες
Σελίδες 304

Με το συλλογικό αυτό τόμο επιχειρούνται νέες προσεγγίσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη της προβληματικής για τον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο, που άφησε έντονα τα ίχνη του στη συλλογική μνήμη, ώστε να καλυφθούν κενά και ελλείψεις στην έως τώρα ιστορική έρευνα.

Ο Larry Siedentop, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης, εμπνεόμενος από τις συζητήσεις που προηγήθηκαν της γένεσης της ομοσπονδιακής διακυβέρνησης στις ΗΠΑ, ερευνά τι είναι εύλογο να προσδοκούμε και τι πρέπει να φοβόμαστε από μια Ενωμένη Ευρώπη.

LARRY
SIEDENTOP

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Πρόλογος:
Π. Κ. ΙΩΑΚΕΙΜΙΔΗΣ

Σελίδες 280

ΝΙΚΟΣ
ΜΟΥΖΕΛΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΛΑΓΗ ΣΤΟΝ ΕΚΣΥΓ- ΧΡΟΝΙΣΜΟ

Κριτικές
παρεμβάσεις

Σελίδες 362

Η γενική προβληματική, η κατευθυντήρια ιδέα που δίνει συνοχή στις κριτικές παρεμβάσεις του Νίκου Μουζέλη, είναι η ιδέα της νεωτερικότητας. Υπ' αυτό το πρίσμα αναλύεται ένα ευρύ φάσμα θεμάτων για την πολιτική, την κοινωνία, τον πολιτισμό, τη θεωρία.

Αθησαύριστα κείμενα του Παναγιώτη Κονδύλη, ετεροθαλή στην προέλευση και τη θεματολογία τους, που συνιστούν μια πανοραμική επιτομή της σκέψης του. Ορισμένα, δε, από αυτά καταλέγονται αναντίρρητα στις καλύτερες σελίδες του έργου του πρόωρα χαμένου φιλοσόφου.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ
ΚΟΝΔΥΛΗΣ

ΜΕΛΑΓΧΟΛΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΗ

Δοκίμια και
μελετήματα

Σελίδες 240

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΟ
ΛΕΣΧΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Σόλωνος 84, τηλ. 210 36 08 180, 210 36 02 646, FAX 210 36 12 092
http://www.themelio-ekdoseis.gr e-mail: info@themelio-ekdoseis.gr